

BLASKÓ BÉLA – HORGOS LÍVIA: A vagyonekobzás és a polgári jogi igény érvényesítésének problematikája a bírói gyakorlat tükrében

SZAKTOR ROLAND GYÖRGY – TURI ANDRÁS – BUDAHÁZI ÁRPÁD: Gondolatok a büntetőügyekben alkalmazható egyezségről

JUHÁSZ ANIKÓ – MOLNÁR SÁRA MELINDA: A gépiárművezetés közbeni mobiltelefon-használat hatása a figyelemre

HÉDER KLÁRA: A felügyelet és az integritás lehetséges interferenciái

TAMPU STELIAN: Az 1989-es NDK menekültek humanitárius helyzete (krízise)

GÁSPÁR MIKLÓS: Az intézkedéstaktika tantárgy online oktatásának tapasztalatairól

ERDŐS ÁKOS: Kockázatos alkoholfogyasztás a rendészeti hallgatók körében

BUDAVÁRI ÁRPÁD: A holland rendőrség reformja

SKORKA TAMÁS JÁNOS: Az (új) általános szabálysértési hatóság és a pandémia

RECENZÍÓ: A labdarúgó-mérkőzések rendezvénybiztosítási koncepciója

INTERJÚ: „A kiberbiztonság jelentősége a mindennapokban”.
Interjú Kovács László dandártábornokkal

BELÜGYI SZEMLE

A BELÜGYMINISZTERIUM SZAKMAI, TUDOMÁNYOS FOLYÓIRATA

70. ÉVFOLYAM

2022/6. SZÁM

BELÜGYI SZEMLE

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

ELNÖK TITKÁR TAGOK

Dr. Felkai László, közigazgatási államtitkár, Belügyminisztérium
Prof. dr. Dános Valér ny. r. vezérőrnagy, egyetemi magántanár
Prof. dr. Finszter Géza, a Magyar Tudományos Akadémia doktora
Prof. dr. Haller József, a Magyar Tudományos Akadémia doktora, tanszékvezető egyetemi tanár
Prof. dr. Herke Csongor, a Magyar Tudományos Akadémia doktora, tanszékvezető egyetemi tanár
Prof. dr. Kecskés László, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja
Prof. dr. Kerezsi Klára, a Magyar Tudományos Akadémia doktora, egyetemi tanár
Prof. dr. Koltay András, a Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság és a Médiatechnika elnöke, egyetemi tanár
Prof. dr. Korinek László, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja
Prof. dr. Maróth Miklós, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja
Prof. dr. Mezey Barna, a Magyar Tudományos Akadémia doktora, tanszékvezető egyetemi tanár
Dr. Nyiri Sándor, ny. vezető ügyész, c. egyetemi docens
Prof. dr. Patyi András, a Kúria elnökhelyettese, egyetemi tanár
Prof. dr. Polt Péter, legfőbb ügyész, egyetemi tanár
Prof. dr. Sándor István, a Magyar Tudományos Akadémia doktora, tanszékvezető egyetemi tanár
Prof. dr. Tóth Mihály, a Magyar Tudományos Akadémia doktora, tanszékvezető egyetemi tanár
Dr. Ludek Michalek, a Cseh Rendőrákadémia tagja, egyetemi tanár
Dr. habil. Philipp Fluri ügyvezető, Genfi Biztonságpolitikai Központ
Dr. h.c. Detlef Schröder, az Európai Unió Rendszertani Képzési Ügynökségének korábbi ügyvezető igazgatója
Dr. Ciprian Maftei, belügyi attasé, Románia Magyarországi Nagykövetsége

SZAKMAI TANÁCSADÓ TESTÜLET

Bakai Kristóf püőr. dandártábornok, a Nemzeti Adó- és Vámhivatal vámszakmai szakfőigazgatója
Dr. Balogh János r. altábornagy, az Országos Rendőr-főkapitányság vezetője
Dr. Bárdos Szabolcs nb. vezérőrnagy, az Alkotmányvédelmi Hivatal főigazgatója
Dr. Bolcsik Zoltán r. altábornagy, a Nemzeti Védelmi Szolgálat főigazgatója
Dr. Frech Ágnes, a Fővárosi Bíróság büntető kollégiumvezetője, az Országos Bírósági Hivatal szaktanácsadója
Dr. Góra Zoltán t. altábornagy, az Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság vezetője
Hajdu János r. altábornagy, a Terrorelhárítási Központ főigazgatója
Dr. Halmosi Zsolt r. altábornagy, az Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság vezetője
Dr. Hatala József ny. r. altábornagy, a Nemzeti Bűnmegelőzési Tanács elnöke
Prof. dr. Janza Frigyes ny. r. vezérőrnagy, c. egyetemi tanár, a Belügyminisztérium oktatási főszemlélője

Láng István, az Országos Vízügyi Főigazgatóság vezetője
Prof. dr. Kovács Gábor r. vezérőrnagy, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem,
Rendészettudományi Kar dékánja, tanszékvezető egyetemi tanár
Prof. dr. Sallai János r. ezredes, Nemzeti Közszolgálati Egyetem,
tanszékvezető egyetemi tanár
Dr. Szabó Hedvig nb. altábornagy, a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat
főigazgatója
Dr. Szabó Marcel alkotmánybíró, nemzetközi jogász
Dr. Takács Tibor r. altábornagy, a Terrorelhárítási Információs és Bűnügyi
Elemző Központ főigazgatója
Dr. Tóth Tamás bv. altábornagy, a Büntetés-végrehajtás Országos
Parancsnokság vezetője
Dr. Túrós András ny. r. altábornagy, az Országos Polgárőr Szövetség elnöke

SZERKESZTŐSÉG

FŐSZERKESZTŐ	Prof. dr. Dános Valér ny. r. vezérőrnagy, egyetemi magántanár
FŐSZERKESZTŐ-HELYETTES	Dr. Hornyik Zsuzsanna
FELELŐS SZERKESZTŐ	Dr. Szabó Csaba PhD r. alezredes
OLVASÓSZERKESZTŐ	Végh Zsuzsanna
IDEGENNYELVI SZAKLEKTOR	Prof. dr. Boda József ny. nb. vezérőrnagy, c. egyetemi tanár
FŐMUNKATÁRSÁK	Dr. Hertelendi Lajos r. alezredes Csala Károly r. ezredes
MUNKATÁRSÁK	Luda Henrietta Varga Anita
SZERKESZTŐSÉG	2090 Remeteszőlős, Nagykovácsi út 3. Telefonszám: +36 (26) 795-900 / 24-600 szerkesztoseg@belugyiszemle.hu www.belugyiszemle.hu
ISSN	ISSN 2062-9494 (Nyomtatott) ISSN 2677-1632 (Online) LXX. évfolyam
FELELŐS KIADÓ	Belügyminisztérium www.kormany.hu/hu/belugyminiszterium 1051 Budapest, József Attila utca 2-4.
NYOMDA	Duna-Mix Kft.
FELELŐS VEZETŐ	Szakolczai Lóránt bv. ezredes Megjelenik havonta

TARTALOM

	Előszó	1115
	TANULMÁNYOK	
BLASKÓ BÉLA – HORGOS LÍVIA	A vagyonekobzás és a polgári jogi igény érvényesítésének problematikája a bírói gyakorlat tükrében	1117
SZAKTOR ROLAND GYÖRGY – TURI ANDRÁS – BUDAHÁZI ÁRPÁD	Gondolatok a büntetőügyekben alkalmazható egyezségről	1157
JUHÁSZ ANIKÓ – MOLNÁR SÁRA MELINDA	A gépjárművezetés közbeni mobiltelefon-használat hatása a figyelemre	1177
HÉDER KLÁRA	A felügyelet és az integritás lehetséges interferenciái	1193
TAMPU STELIAN	Az 1989-es NDK menekültek humanitárius helyzete (krízise)	1215
GÁSPÁR MIKLÓS	Az intézkedéstaktika tantárgy online oktatásának tapasztalatairól	1229
ERDŐS ÁKOS	Kockázatos alkoholfogyasztás a rendészeti hallgatók körében	1257
BUDAVÁRI ÁRPÁD	A holland rendőrség reformja	1273
SKORKA TAMÁS JÁNOS	Az (új) általános szabálysértési hatóság és a pandémia	1293
	RECENZIO	
JUHÁSZ ANIKÓ	A labdarúgó-mérkőzések rendezvénybiztosítási koncepciója	1321
	INTERJÚ	
HERTELENDI LAJOS – HORNYIK ZSUZSANNA	„A kiberbiztonság jelentősége a mindennapokban” Interjú Kovács László dandártábornokkal	1327

SZERKESZTŐSÉGI ELŐSZÓ

Kedves Olvasó!

Immáron ez évi első nyári számunkat tartja a kezében, tele érdekesebbnél érdekesebb tartalmakkal. Lapszámainkat a sokszínűség jellemzi, igyekszünk mindig széles palettáról összeválogatni havi cikkgyűjteményeinket. Olvasóink részéről elismerő visszajelzéseket kaptunk a megújult, határtudományterületeket is magába foglaló periodikánkat illetően.

E havi lapszámunk szerzői között köszönhetjük Blaskó Béla professzort, aki Horgos Livia szerzőtársával „*A vagyonekobbzás és a polgári jogi igény érvényesítésének problematikája a bírói gyakorlat tükrében*” című cikkükben dogmatikai megközelítéssel ismertetik a vagyonekobbzás és a polgári jogi igény funkcióit, főbb jellegzetességeit, bemutatva a két jogintézmény korábbi, valamint jelenlegi anyagi jogi és eljárásjogi szabályozását.

Juhász Anikó és Molnár Sára Melinda „*A gépjárművezetés közbeni mobiltelefon-használat hatása a figyelemre*” című cikkükben egy különös jelenségre hívják fel a figyelmet. A kézben tartott mobil rádiótelefon használata tilos ugyan, de a kihangosítóval való kommunikáció nem. A szerzők sokunkat érintő kérdéskört járnak körbe, s tudományos tényeket felsorakoztatva vizsgálják a jelenséget.

Héder Klára „*A felügyelet és az integritás lehetséges interferenciái*” című tanulmánya bemutatja többek között a felügyeleti intézkedések hatására csökkenő belső motiváció és az átmeneti viselkedésváltozás lehetőségét; a szervezetek és személyek számára nem adekvát módszerek differenciálatlan alkalmazásának veszélyeit; a törvénytisztelő viselkedés mögött húzódó okok rejtettségét.

Gáspár Miklós „*Az intézkedéstaktika tantárgy online oktatásának tapasztalatairól*” című tanulmánya az intézkedéstaktika mint rendészeti felsőoktatási tantárgy digitális oktatásának tapasztalatait járja körül. A rendészeti felsőoktatásban részt vevő nappali tagozatos hallgatók részére kidolgozott online tananyag hasznos ismeretek közvetítésére volt alkalmas, azonban a cikkben az is megállapítást nyert, hogy az intézkedéstaktika tantárgy nem oktatható kizárólag online, a gyakorlati foglalkozásokon való részvétel elengedhetetlen.

„*Kockázatos alkoholfogyasztás a rendészeti hallgatók körében*” című cikkében Erdős Ákos célja a kockázatos alkoholfogyasztás prevalenciájának vizsgálata a magyar rendészeti felsőoktatás tisztjelölt és kettős jogállású, nappali munkarendű hallgatói (rendészeti hallgatók) körében. Érdekes tény, hogy a kockázatos alkoholfogyasztási mintázatok – mint például a rohamivás (bidge

drinking) – a rendőrök körében is magasabb arányban jelenik meg az átlag populációhoz viszonyítva.

E havi könyvismertetőnk Juhász Anikó tollából származik. „*A labdarúgó-mérkőzések rendezvénybiztosítási koncepciója*” című kötet kerül bemutatásra.

E havi interjúnk „*A kiberbiztonság jelentősége a mindennapokban*” címmel Kovács László dandártábornokkal, a Nemzeti Közzolgálati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Karának egyetemi tanárával készült. Az interjút Hertelendi Lajos és Hornyik Zsuzsanna készítette.

A fentiekén túl további számos kiváló tanulmány várja az érdeklődőket, amelyek olvasásához ezúttal is jó szórakozást kívánunk!

Szerkesztőség

A vagyonekbevitel és a polgári jogi igény érvényesítésének problematikája a bírói gyakorlat tükrében*

The problem of confiscation of property and enforcement
of civil law claims in the light of judicial practice

Blaskó Béla

Prof. Dr., professor emeritus,
ny. rendőr vezérőrnagy
Nemzeti Közszolgálati Egyetem,
Rendészettudományi Kar
blasko.bela@uni-nke.hu

Horgos Lívია

Dr. PhD, adjunktus
Nemzeti Közszolgálati Egyetem,
Rendészettudományi Kar
horgos.livia@uni-nke.hu

Absztrakt

Cél: Kutatásunk kiindulópontjául konkrét büntetőeljárást választottunk, amelyben a büntetőjogban szabályozott vagyonekbevitel, illetve a büntető-eljárásjogban definiált polgári jogi igény érvényesítése is megtörtént. A büntetőügy különlegessége az, hogy a sértett „állami szerv” polgári jogi igénye csak a vagyonekbevitel jogerős elrendelése után merült fel.

Módszertan: A témaválasztást annak vizsgálata indokolta, hogy a vagyonekbevitel és a polgári jogi igény kielégítése során a kétszeres elvonás tilalma, valamint a jogbiztonság és a tisztességes eljáráshoz való alapvető jog érvényesülésének sérelme megállapítható-e?

Megállapítások: A tanulmányban dogmatikai megközelítéssel ismertetjük a vagyonekbevitel és a polgári jogi igény funkcióit, főbb jellegzetességeit, bemutatva a két jogintézmény korábbi, valamint jelenlegi anyagi jogi és eljárásjogi szabályozását. Napjaink jogelméleti, jogtudományi kutatásainak időszerű témaként vetődik fel a magyar jogállami büntetőhatalom vizsgálata. A vizsgálat – időszerű témaként – veti fel annak kérdését, hogy a 21. századi jogállami büntetőhatalom gyakorlásával szemben merülhetnek-e fel kételyek. Göröcső

* A mű a TKP2020-NKA-09 számú projekt a Nemzeti Kutatási Fejlesztési és Innovációs Alapból biztosított támogatással, a Tématerületi Kiválósági Program 2020 pályázati program finanszírozásában valósult meg.

alá vesszük a vagyonekhozás és polgári jogi igény érvényesítése közötti kollízió fennállását, és – ha van ilyen – hatását a jogalkotásra, a jogalkalmazásra.

Érték: Következtetésünk az, hogy jogállamban – a kétszeres elvonás tilalmára tekintettel – nem növelhető a terhelt hátránya a bűncselekménnyel okozott kár kétszeres megfizetésével, részben az államnak vagyonekhozás formájában, másrészt az úgynevezett „állami” költségvetési szervnek, a sértettnek polgári jogi igényként. A feltárt jogi helyzet is rámutat, hogy a jogállamiság alapvető elemeit – különösen a jogbiztonságot, a tisztességes eljárás követelményét – biztosítani kell a jogalkotásban és a jogalkalmazásban. Ennek lehetőségét a hatályos magyar jogi szabályozásban meg kell teremteni, ennek tartalmi meghatározása azonban további – jövőbeni – kutatás tárgya.

Kulcsszavak: vagyonekhozás, polgári jogi igény érvényesítése, jogállamiság, kétszeres (vagyon) elvonás tilalma

Abstract

Aim: As a starting point of our investigation, we chose a real case, which included confiscation of assets and a civil law claim defined by criminal procedural law. This case is unique in a sense that the civil law claim of the aggrieved party, ‘a state institution’ arose only after the final decision on the confiscation of assets.

Methodology: Our choice fell on this case, because we intend to investigate whether the prohibition of double confiscation, the right for just procedure and the due process of law were violated by the confiscation of assets and the satisfaction of civil law claim.

Findings: In our study we describe the functions and main characteristics of confiscation of assets and civil law claims and we outline the former and actual regulations of these two legal institutions as codified in substantial and procedural law. The examination of the punitive power of Hungarian constitutional state is a topical issue in contemporary research concerning legal literature and jurisprudence. Our examination – as a topical issue – focusses on the question whether there can be any doubt concerning the punitive power of a constitutional state in the 21st century. We examine the collision between the confiscation of assets and civil law claims and – if there any – its influence on legislation and judicature.

Value: Our conclusion is that in a constitutional state – as a result of the prohibition of double confiscation – the detriment of the accused cannot be increased by a dual confiscation, partly to the benefit of the state in the form of confiscation of assets, and partly to the benefit of a so called ‘state’ fiscal institution by a civil law claim. The examined legal case illustrates that the basic elements of a constitutional state – especially the due process of law, the

right for just procedure – have to be provided by legislation and judicature. This possibility has to be codified in actual Hungarian legal regulations, but its content is the topic of future research.

Keywords: confiscation of assets, civil law claim, constitutional state, prohibition of double confiscation

Bevezetés

„Az emberek együttélésének kezdetleges szakaszában a jogsértések megtorlása a magánbosszú és később a vérbosszú által történt.” (Balogh, 1898).

Akit sérelem ért bosszút állt, melynek korlátja nem volt, csak a sértett habitusa, bosszúvágya határozta meg bosszújának mértékét. A fejlődés egy magasabb foka, az úgynevezett vérbosszú kora, amikor nem maga a sértett, hanem a vérrokonai, törzse vagy nemzetsége gyakorolta a megtorlást (Horváth, 1981). Az ősközösségi társadalmakban, a törzsi-nemzetségi közösségek felbomlásakor lassan kialakult és a rabszolgatartó államokban már általánossá vált a talio intézménye (ius taliones), amely az azonos mérvű megtorlás jogaként a „szemet szemért, fogat fogért” elvet juttatta kifejezésre. Az állami büntető igazságszolgáltatás (suprema criminalis jurisdictio), a mai büntetőjog és büntető eljárásjog hosszú történelmi fejlődés során alakult ki.

„A magán- és vérbosszú rendkívül kedvezőtlen társadalmi következményeit viszonylag korán felismerték és korlátozására fokozatosan szélesedő világi és egyházi erőfeszítést tettek.” (Blaskó, 2011). A bűncselekmény esetleges közjogi eleme csak másodlagos volt, és csak a sértettekhez tartozott a büntetőigény érvényesítése. Ez azon a nézeteken alapult, hogy bűncselekmények az állam érdekét, rendjét nem sértik és veszélyeztetik. A büntetőjog közjogiasodását alapozta meg, készítette elő a compositio, a megváltás elve, amely a tettes által a sértettnek, illetve a közösségének a bosszú elengedéséért adott vagyoni (megváltással) elégtétellel egyezett meg. A sértett lemondott a bosszúról egy bizonyos váltságdíjért, vérdíjért, amelynek egy része, majd később az egész a törzsfőt, a fejedelmet vagy a királyt illette meg. A megváltás intézménye az ókori rabszolgatartó államokban alakult ki, majd a korai feudális viszonyok között teljesedett ki (Blaskó, 2011).

„A megváltás a vérbosszú, a talio mellett fokozatosan alakult ki, majd azokkal együtt párhuzamosan létezett, később szűkült, s végül az állami büntetőjog akarata erősödésével – amikor már a tettes és a sértett egyaránt köteles volt elfogadni a felajánlott békés elintézését, mivel a bíróság már segítette és segíthette a védelemért hozzáfordulót – az országok többségében egyre inkább átalakult, kivételessé vált, illetőleg a magánjog körére szűkült.” (Blaskó, 2011).

A jelentősebb változás tehát az állami büntetőjogi akarat és érvényesíthetősége szélesedésével következett be, amikor általánossá vált az anyagi jóvátétel, a megváltás intézménye. Amennyiben a felek egymással megállapodást kötöttek, a tettes bűnét pénzváltással rendezhette. A közhatalom erősödésével pedig az állam elkülönült szervei vették át az igazságszolgáltatás feladatait. Hosszú történelmi folyamat eredményeként – törésektől, visszaesésektől is kísértén – a büntetés kiszabása és végrehajtása fokozatosan állami feladattá vált (Blaskó, 2020). A virágzó középkortól kezdődően egyre jobban közjogiasodott a büntetőjog. Az újkor hajnalától pedig a bűncselekmények elkövetőivel szemben a büntetés jogát az állam gyakorolja. A jogrendet sértő és veszélyeztető cselekményekkel szembeni büntetőigény érvényesítése, a *ius puniendi* állami feladat, mely a 19. századra már Európában, így hazánkban is állami monopóliummá vált.

A vagyonekobbzás jogintézményének történeti előzményei honi (büntető)jogunkban

A vagyoni büntetéseket tehát széles körben alkalmazták a rabszolgatartó és feudális társadalmak büntetőjogában. Amint azt fentebb már vázoltuk, a büntetőjog történetében egész korszakok alatt a különféle váltságdíjak, kompozíciók formájában megjelenő vagyoni büntetés volt a büntetési rendszer alapja, a büntetőjog „közjogiasodása” idejében pedig széles körben alkalmazták a vagyonekobbzást. A római jogban a császárság idején ezt az intézményt az uralkodó legtöbbször a saját gazdagodására használta fel. A korai feudális német jogban a halálbüntetéssel feltétlenül együtt járt a vagyonekobbzás, főleg a politikai jellegű büntettek esetében. A halálbüntetés rendszerinti velejárója a középkor honi büntetőjogában a vagyonekobbzás. A fej- és jószágvesztésre ítélt vagyona a koronára háramlott. Így például Werbőczy jogkönyvében a hűbéri jogból már ismert hűtlenség szankciója a fej- és jószágvesztés, míg a hatalmaskodásé a fej- vagy jószágvesztés volt.

Igen elterjedtek voltak persze a vagyoni jellegű szankciók az újkori, a polgárosodó, majd polgári társadalmak büntető törvénykönyveiben is. A felvilágosodás korának büntetőjogában a vagyonekobbzás többnyire meghatározott vagyontárgyakra specializálódott. II. József 1787. évi büntetőtörvénykönyve¹ elfogadta azt, hogy a büntetés nem sújthat ártatlanokat, így az elkövető

1 Magyarországon az első hatályos (de nem magyar) büntető törvénykönyv a II. József által 1787. április 2-án rendeleti úton kihirdetett *Sanctio Criminalis Josephina* volt, amely 1790. január 28-án, az uralkodó halálát követően veszítette el hatályát.

családtagjait sem. Ezért úgy rendelkezett, hogyha a bírónak adott esetben ki kellett mondania a vagyonekobbzást, úgy az elkönfiskált vagyónból méltányos tartást kellett biztosítani az elítélt feleségének és gyermekeinek (Hajdú, 1971). II. Lipót 1786-ban kiadott toscanai büntetőtörvénykönyve² pedig a felségsértés bűncselekményének megszüntetésével egyszer s mindenkorra megtiltotta az ártatlan családtagokat sújtó vagyonekobbzást (Hajdú, 1971).

Az 1789-es francia polgári forradalom nyomán már 1790-ben eltörölték a vagyonekobbzást, jóllehet később a Code Pénalba rövid időre visszakerült, de 1817-ben ismét eltörölték. A Btk.-ba való ismételt beiktatására – egyes politikai büntettek nézve – csak 1918-ban került sor. A korabeli polgári társadalmak a vagyonekobbzást azon elméleti alapról tagadták, hogy e büntetési nem, figyelemmel arra, hogy csak a vagyonosokat érintheti, a társadalom rétegződésére, osztályszempontokra tekintettel egyenlőtlen. Érdemes közbevetni, hogy a másik vagyoni jellegű szankció, a pénzbüntetés vonatkozásában az osztályszempontokra nem voltak tekintettel. Napjainkra jellemzővé vált, hogy főként a szervezett bűnözés, kiemelten a kábítószer- és fegyverkereskedelem, illetve egyéb üzletszerűen elkövetett bűncselekmények szankcionálásának gyakori eszköze a vagyonekobbzás, mint ami megteremti a lehetőségét a fenti jellegű bűncselekmények elkövetéséből származó javak elvonásának. Ennélfogva válik a vagyonekobbzás – represszív jellegén túl – a prevenció, illetve az ügynevezett helyreállító igazságszolgáltatás fontos elemévé (Hollán, 2008). A vagyonekobbzás az alkotmányos jogállamban már nem vonatkozik az elkövető legálisan szerzett vagyónára, hanem csak a bűncselekmény útján szerzett vagyontól való megfosztásra terjedhet ki.

1878. évi V. törvénycikk (Csemegi-kódex, I. Btk.)³

A Csemegi-kódex – az I. magyar Btk. – magát a vagyonekobbzás kifejezést nem tartalmazta. Ekkor még a bűncselekményből eredő vagyon elvonását részben ellentétesnek tartották a magántulajdon sérthetlenségének elvével, illetve a vagyonekobbzást nem tekintették elégséges eszköznek az individualizáció vonatkozásában (Lajkó, 2015). A törvény 125. §-a azonban nem zárja ki annak lehetőségét, hogy a büntető ítélet „vagyoni elégtételről” is rendelkezzen.

2 E törvénykönyv 45. §-ára történő hivatkozással került sor annak javaslására, hogy az 1795-ös magyar büntetőkönyv-tervezet ne tartalmazza a vagyonekobbzást.

3 1878. évi V. törvénycikk (a magyar büntetőtörvénykönyv a büntettekéről és vétségekről), melyet az uralgó 1878. május 27-én szentesített és 1880. szeptember 1-jén lépett hatályba.

E vonatkozásban a polgári törvényekre utal.⁴ Látnunk kell azonban, hogy mindaddig, amíg a II. magyar Btk., az 1961. V. törvény (a Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyvéről) mellékbüntetésként nem vezette be a vagyonelkobzást, büntetési rendszerünkben – ha külön jogszabályokban⁵ megjelenve is –, de elrendelhető joghátrány volt.

1915. évi XVIII. törvénycikk⁶

Magyarországon az ingó és ingatlan vagyona kiterjedő zárlatot (vagyonelkobzást) először az 1915. évi XVIII. törvénycikk⁷ (a hazaárulók vagyoni felelősségéről) rendelt el. Zárlat alá esett, vagyis az államra szállt annak a belföldön található ingó és ingatlan vagyona, akit a háború idejében az a nyomatékos gyanú terhelt, hogy az ellenséghez pártolt, és azt akár kémkedéssel, fegyveres szolgálattal vagy más szolgáltatással támogatta, vagy evégből ellenséges csapathoz csatlakozott, avagy önként ellenséges területre távozott. Aki az előbb említett cselekményekkel a magyar büntetőtörvényekben meghatározott fel ségsértést vagy hűtlenséget követett el, a cselekményéből eredő kár stb. megtérítéséért, tekintet nélkül annak nagyságára, az államra szálló belföldön található vagyonával felelt.

A szóban forgó törvény tehát a hazaáruló cselekményért való vagyoni elégtétel módját és mértékét akként állapította meg, hogy a cselekmény elkövetésével a tettesnek egész – tehát ingó és ingatlan, aktív és passzív – vagyona ex lege az államra szállt át. Meg kell azonban jegyeznünk, hogy ez az intézkedés alap gondolatánál fogva nem azonos a régebbi büntetőjogi rendszerekben mellékbüntetésként ismert vagyonelkobzás intézményével. A vagyon elvesztése, amely a hazaáruló tettet a törvényjavaslat szerint éri, jogszerű magánjogi következménye a kárért való felelősségének, s csupán a felelősség módja és mértékének megállapítása az, amiben a törvényjavaslat túlmegy az érvényben levő magánjogi elveken. Annak elkerülése érdekében, hogy az elkövető később ne legyen kizárva a vagyonszerzés lehetőségéből, a vagyon elvesztése a bűncselekmény elkövetéséig szerzett vagyonra terjedt ki.⁸ Az államnak ezt az igényét egyébként kizárólag a Budapesti Királyi Törvényszék hatáskörébe és illetékeségébe tartozó perrel kellett érvényesíteni.

4 „A büntető ítéletben megítélt vagyoni elégtétel tekintetében, az elévülést, valamint annak félbeszakítását a polgári törvények szabályozzák.”

5 A vagyonelkobzás alkalmazását biztosító jogszabályok döntően – e tanulmányban nem részletezendő – az ország sorsát érintő politikai fordulatokhoz kötődve jelentek meg.

6 Szentelése: 1915. VI. 13-án.

7 Kihirdetve: 1915. VI. 17-én.

8 1915. évi XVIII. törvénycikk indokolását a hazaárulók vagyoni felelősségéről.

1919. évi XI. néptörvény

Megjelent a vagyonekobbzás az 1919. évi XI. néptörvény (a népköztársasági államforma védelméről) 8. §-ában is, mely elrendelte, hogy: „*Aki az e néptörvény 1-3. §-aiban meghatározott valamely büntettet követ el, a cselekményéből keletkezhető kársérelem és egyéb hátrány megtérítéséért – tekintet nélkül a hátrány nagyságára és arra, hogy a hátrány tényleg bekövetkezett-e – Magyarországon található összes ingó és ingatlan vagyonával akkép felel, hogy az a bűncselekmény elkövetésével – a házastárs házassági vagyoni jogi igényeinek és általában harmadik személyek szerzett jogainak sérelme nélkül – törvénytől fogva az államra száll.*” Az 1–3. szakaszokban meghatározott bűncselekmények közé tartozott többek között Magyarország népköztársasági államformájának erőszakkal való megváltoztatása, illetve, ha e cselekmény lázadással párosult, továbbá e büntett elkövetésére nyilvánosan, szóval vagy irat, sajtótermék vagy képes ábrázolat terjesztésével vagy közszemlére kiállítása útján egyenes felhívás intézésével került sor. Amennyiben az állam igényének „tisztába hozása” a bünvádi eljárás befejezését jelentékenyen késleltette, az államnak ezen igényéről a polgári bíróság döntött. Polgári bíróság döntött az államnak ezen igénye felől abban az esetben is, ha a bünvádi eljárást a terhelt távolléte vagy halála miatt vagy egyéb okból megindítani vagy folytatni nem lehetett.⁹

1921. évi III. törvénycikk¹⁰

Az 1921. évi III. törvénycikk (az állami és társadalmi rend hatályosabb védelméről) 10. §-a elrendelte, hogy azokkal szemben, akik e rendtörvényben meghatározott valamely büntettet¹¹ követték el, a bíróság ítéletében az államkincstár javára belátása szerint megállapítandó összegű, és az elítélt vagyoni viszonyaihoz mért, az elítélt egész vagyonának elkobzásáig terjedhető vagyoni elégtételt állapítson meg. A vagyoni elégtétel szabadságvesztés-büntetésre nem volt átváltoztatható, egyébként azonban a pénzbüntetéssel esett egy tekintet alá. A törvény nyomatékosította, hogy vagyoni elégtétel alkalmazását katonai büntetőbíráskodás alá tartozó ügyekkel szemben is csak a polgári büntetőbíró-ság rendelhette el.

9 A polgári per egyedül és kizárólag a Budapesti Polgári Törvényszék hatáskörébe és illetékességéhez tartozott.

10 Kihirdetve: 1921. IV. 06-án.

11 A rendtörvény többek között büntetni rendelte azt, aki az állam és társadalmi törvényes rendjének erőszakos felforgatására vagy megsemmisítésére, különösen valamely társadalmi osztály kizárólagos uralmának erőszakos létesítésére irányuló mozzalmat vagy szervezkedést kezdeményezett vagy vezetett.

1921. évi XLIII. törvénycikk¹²

Az állam javára való vagyonszállás (vagyonelkobzás) körét az 1921. évi XLI-II. törvénycikk (a hazaárulók vagyoni felelősségéről szóló 1915. évi XVIII. törvénycikk kiegészítéséről) aszerint terjesztette ki, hogy amennyiben e törvénycikk értelmében vagyoni felelősséggel tartozó személy vagyonához harmadik személy jogával vagy egyébként korlátolt tulajdonjog, hitbizomány birtoklása vagy várományosi joga, haszonélvezet vagy egyéb korlátolt jog tartozik, ez a jog ugyanazon korlátok közt száll át az államra, amint a felelős személyt illette.¹³

1930. évi III. törvénycikk¹⁴

Az 1930. évi III. törvénycikk (a katonai büntető törvénykönyv életbeléptetéséről és a közönséges büntetőtörvények egyes rendelkezéseinek ezzel kapcsolatos módosításáról és kiegészítéséről) (Ktbtk.) úgyszintén rendelkezett a vagyonelkobzásról.¹⁵ A hűtlenség büntetetének elkövetéséért (ez alá esett például a katonai titok vagy a magyar állam egyéb fontos érdekeit, így különösen nemzetközi vagy gazdasági helyzetét érintő más titok kikémlelése vagy jogosulatlan megszerzése) a Ktbtk. 70. §-a szerint a hivatalvesztést és a politikai jogok gyakorlatának felfüggesztését is meg kellett állapítani, a külföldit az országból ki kellett utasítani és a visszatéréstől örökre el kellett tiltani, a belföldit pedig abból a községből, ahol tartózkodása a magyar állam érdekeire veszélyes, akkor is ki lehetett tiltani, ha az az elítéltnél illetőségi helye. Emellett a bíróság az ítéletben az államkincstár javára belátása szerint és az elítélt vagyoni viszonyaihoz mérten, az elítélt egész vagyonának elkobzásaig terjedhető vagyoni elégtételt állapíthatott meg, amelyet szabadságvesztés-büntetésre nem lehetett átváltoztatni, egyébként azonban a pénzbüntetéssel esett egy tekintet alá.¹⁶

12 Kihirdetve: 1921. VIII. 19-én.

13 E jogszabály alkalmazásával kerülhetett sor például a Károlyi vagyon 1923-as elkobzására.

14 Kihirdetve: 1930. I. 30-án.

15 Megjegyezzük, hogy a hazai második katonai büntető törvénykönyv, az 1948. XII. 30-án kihirdetett 1948. évi LXII. törvénycikk (a katonai büntetőtörvénykönyvről) a vagyonelkobzásról nem tartalmazott rendelkezést.

16 Emellett a hűtlenség elkövetéséért akár előzetesen, akár utólag kapott ajándékot vagy jutalmat minden esetben el kellett kobozni, ha pedig az elkobzás nem volt fogatosítható, az elítéltet arra kellett kötelezni, hogy a kapott értéknek vagy a juttatott vagyoni előnynek megfelelő összeget az államkincstárnak fizesse meg.

1939. évi II. törvénycikk¹⁷

A 1939. évi II. törvénycikk (a honvédelemről) 213. §-a a teljes vagyon elkobzására kiterjedően is rendelkezett. Eszerint az e törvényben meghatározott büntett és jogtalan vagyoni haszonszerzés céljából, avagy nyereségvágyból elkövetett vétség¹⁸ miatt a bíróság ítéletében az államkincstár javára belátására hagyott összegű és az elítélt vagyoni viszonyához mért, az elítélt egész vagyonának elkobzásáig terjedhető vagyoni elégtételt állapíthatott meg.¹⁹ A vagyoni elégtétel szabadságvesztés-büntetésre nem volt átváltoztatható, egyébként azonban a pénzbüntetéssel esett egy tekintet alá.

1945. évi VII. törvény²⁰

Az 1945. évi VII. törvény (a népbíráskodás tárgyában kibocsátott kormányrendeletek törvényerőre emeléséről) II. számú melléklete, a 1440/1945. (V. 1.) ME számú rendelet [a népbíráskodásról szóló 81/1945. (II. 5.) ME számú rendelet módosítása és kiegészítése tárgyában] a népbíráskodás büntetési nemei között sorolta fel a vagyonelkobzást. A népbíróság teljes vagyonelkobzás helyett a vagyon meghatározott hányadának vagy egyes vagyontárgyaknak elkobzását is kimondhatta.²¹

1950. évi II. törvény (Bt.)²²

A Csemegi-kódex Első Rész Általános határozatainak helyébe lépő 1950. évi II. törvény (a büntetőtörvénykönyv általános részéről, Bt.)²³ 30. §-a a büntetések

17 Kihirdetve: 1939. III. 11-én.

18 E büntettek, vétségek, illetve kihágások körébe tartoztak például: a levontekötelezettségek megszegése; a hadkötelezettséggel összefüggő bűncselekmények; a hadkötelezettség kijátszása testi épség megsértésével vagy fondorlattal; behívóparancs iránti engedetlenség tanúsítása; tilos nősülés; a honvédelmi munkakötelezettséggel összefüggő bűncselekmények; a honvédelemmel összefüggő hivatali bűncselekmények; a honvédelem érdekét veszélyeztető egyéb bűncselekmények.

19 Ezt kiegészítendő további rendelkezés szerint az e törvényben meghatározott büntett vagy vétség elkövetéséért akár előzetesen, akár utólag kapott ajándékot vagy jutalmat az előbbi bekezdés alkalmazására tekintet nélkül el kellett kobozni. Amennyiben az elkobzás nem volt foganatosítható, az elítéltet arra kellett kötelezni, hogy a kapott értéknek vagy juttatott vagyoni előnynek megfelelő összeget az államkincstárnak fizesse meg.

20 Kihirdetve: 1945. IX. 16-án.

21 Az ME rendelet lehetőséget adott arra, hogy ha alaposan tartani lehetett attól, hogy az, akit a népbíróság hatáskörébe tartozó büntett nyomatékos gyanúja terhelt, a vagyonának vagy vagyonához tartozó dolgoknak elidegenítése vagy elrejtése által a vagyonelkobzás foganatosítását megghiúsítja, úgy a néptügyészség az ingóságaira büntügyi zárlatot, illetőleg mind ingó, mind ingatlan vagyonára biztosítási végrehajtást rendeljen el.

22 Hatályba lépett: 1951. I. 1-jén.

23 A Bt. (A hatályos anyagi büntetőjogi szabályok hivatalos összeállítása) két alkalommal (1952-ben és 1957-ben) került kiadásra.

között sorolta fel a vagyoneklobzást. Ehhez képest (rendszerint) sajátos a 31. §-ban írt rendelkezés, amely szerint: „*A halálbüntetés és a börtön mindig főbüntetések. A többi büntetések mellékbüntetések, azokban az esetekben azonban, amelyekben azt a törvény külön rendeli, az illető büntett miatt főbüntetésként alkalmazhatók.*”

A Btá. 38. §-ában írt rendelkezés szerint vagyoneklobzásnak általános jelleggel nem, csak azokban az esetekben volt helye, amelyekben a törvény ezt külön elrendelte. Azt akár az elkövető egész vagyonára, akár vagyonának meghatározott részére vagy hányadára, illetőleg egyedileg meghatározott egyes vagyontárgyaira is ki lehetett mondani. Továbbá ki lehetett terjeszteni azokra a vagyontárgyakra is, amelyeket az elkövető a hatóság kijátszása végett másra ruházott át, feltéve, hogy a szerző az átruházás céljáról tudott, úgyszintén azokra a vagyontárgyakra is, amelyeket az elkövető a büntett elkövetése után másra egyenesen átruházott.

A vagyoneklobzás jogintézményének alakulása honi büntetőjogunkban a 20. század második felétől

1961. évi V. törvény (II. Btk.)²⁴

A vagyoneklobzás a magyar büntetőtörvénykönyvekben – amint fentebb már láthattuk – először az 1961. évi V. törvény 35. § (2) bekezdés 6. pontjában jelent meg mint a vagyont érintő legsúlyosabb mellékbüntetés.²⁵ Olyan anyagi jellegű hátrány, mely „*a főbüntetés generál- és speciálpreventív hatásának fokozására alkalmas*” (Földvári, 1970, 172). Alkalmazásának feltételeit, illetve mértékét²⁶ – módosítást követően – az 55–56. §§ rögzítették.²⁷ Ilyen feltétel volt többek között, hogy a törvény Különös Része a főbüntetésen felül a vagyoneklobzás alkalmazását kifejezetten előírja, illetve megengedje. Az alkalmazása

24 Hatályba lépett: 1962. VII. 1-jén.

25 A törvény a Btá.-tól eltérően a mellékbüntetéseket, így a vagyoneklobzást is már a főbüntetésektől elkülönítve, önálló bekezdésben szabályozta.

26 A Btk. 92. §-a fiatalokorra nézve kizárta a vagyoneklobzás lehetőségét. Sajátosan alakította a korabeli bírói gyakorlatot a Legfelsőbb Bíróság állásfoglalása, amely szerint a vagyoneklobzást öt évet meghaladó szabadságvesztés kiszabása esetén akkor is kötelező volt kimondani, ha a vádlott az eljárás adatai szerint vagyontalan volt.

27 Meg kell jegyezni, hogy a Btk. úgynevezett relatív határozott szankciórendszerében a vagyoneklobzás – mint mellékbüntetés, majd később a III. Btk. 2001. évi CXXI. törvénnyel történő módosítását követően, már mint intézkedés – mindmáig megőrizte relatív határozatlan jellegét, hiszen alsó és felső határa a törvényben nincs megjelölve. Igaz ez a pénzügyekben kifejezett változatára is. Ennélfogva a nagyságának határait megszabó tényező nem lehet más, mint önmagában az illegálisan szerzett vagyon nagysága.

során előidézett joghátrány nemcsak az elkövetőt, hanem adott esetben eltartott rokonait, családtagjait is sújtotta. A vagyonekobbzást az elkövetőnek egész vagyonára, vagyonának meghatározott részére vagy hányadára, illetőleg egyedileg meghatározott egyes vagyontárgyaira lehetett kimondani. Továbbá kimondható volt azokra a vagyontárgyakra is, amelyeket az elkövető a vagyonekobbzás megíúsítása végett másra ruházott át, feltéve, hogy a szerzőnek az átruházás céljáról tudomása volt; úgyszintén azokra a vagyontárgyakra is, amelyeket az elkövető a bűncselekmény elkövetése után másra ingyenesen átruházott.

A Btk. Különös Részeinek több fejezete a záró rendelkezése között tartalmazta azt az utalást, hogy az adott fejezetben meghatározott bűncselekmények esetén vagyonekobbzásnak is „helye van”.²⁸

A Btké. (az 1962. évi 10. törvényerejű rendelet a Büntető Törvénykönyv hatálybalépéséről, végrehajtásáról és egyes szabálysértésekről) 27/A. §-ának módosítását az 1971. évi 28. sz. törvényerejű rendelet 80. §-a iktatta be. Eszerint az állam az ekobbzott vagyon erejéig felelt az elítéltnak a vagyonekobbzást kimondó ítélet jogerőre emelkedésekor jogszabály, bírósági (hatósági) határozat vagy visszterhes szerződés alapján jóhiszemű személlyel szemben fennálló kötelezettségéért. A vagyon egy részének, hányadának vagy egyedileg meghatározott vagyontárgyaknak az ekobbzása esetén az állam felelőssége csak akkor állt fenn, ha az elítélt vagyonekobbzás alá nem eső vagyonára vezetett végrehajtás eredménytelen volt.

1978. évi IV. törvény (III. Btk.)²⁹

Az 1978. évi IV. törvény (a Büntető Törvénykönyvről) hatálybalépésekor a vagyonekobbzást mint mellékbüntetést a 38. § (2) bekezdés 6. pontja sorolta fel, részletes szabályait pedig a 62–63. §§-ok tartalmazták. Megállapítható, hogy a jogalkotó (sem rendszertanilag, sem tartalmilag) nem eszközölt alapvető változtatást a korábbi Btk.-hoz képest.

28 Ide tartoztak például az állam elleni bűncselekmények (Btk. IX. Fejezet), a béke és az emberiség elleni bűncselekmények (Btk. X. Fejezet), tiltott határátlépés (Btk. 203. §), embercsempészs (Btk. 204. §), hazatérés megtagadása (Btk. 205. §), az üzérkedés minősített esetei (Btk. 236. §), a visszaesőként üzletszerűen ekobbtett árdragítás (Btk. 238. §), közellátási bűncselekmény (Btk. 240. §), pénzhamisítás (Btk. 241. §), a devizagazdálkodást sértő bűncselekmény (Btk. 247. §), külföldre szökés (Btk. 313. §).

29 Hatályba lépett: 1979. VII. 1-jén. Lásd a vele egy időben hatályba lépett 1979. évi 5. törvényerejű rendelet (a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény hatálybalépéséről és végrehajtásáról) 1. §-át. Eszerint „A Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény (a továbbiakban: Btk.) 1979. július hó 1. napján lép hatályba.” A 32. § (1) bekezdése szerint pedig: „Ez a törvényerejű rendelet 1979. július hó 1. napján lép hatályba.”

E mellékbüntetés alkalmazhatóságának általános feltétele az volt, hogy az elkövetőnek „megfelelő vagyona” legyen.³⁰

Megfelelő vagyon esetén is – különös feltételként – csak akkor kerülhetett sor a vagyonekobbzás alkalmazására, ha a Btk. Különös Része az adott bűncselekmény esetén ezt lehetővé tette, illetve, ha a bűncselekmény elkövetése haszonszerzés (vagyoni előnyre törekvés) céljából történt.³¹ Egyébként a Btk. a vagyonekobbzás kötelező esetein túl, alkalmazásának a bíróság mérlegelésétől függő eseteit is meghatározta.

Továbbra is elkobbzás alá esett az a vagyon, amit az elkövető a vagyonekobbzás megghiúsítása végett akár visszterhesen, akár ingyenesen átruházott.³²

A Btk. – eredeti – 63. § (1) bekezdésében megfogalmazott szabály, ami szerint a vagyonekobbzás az elkövető egész vagyonára vagy meghatározott vagyontárgyára volt elrendelhető, az I. Büntető novellával azonban módosításra került.³³ A jogalkotó biztosította annak lehetőségét, hogy a vagyonekobbzás alkalmazásakor a bíróság messzemenően egyénesítsen.³⁴

Az állam vagyonekobbzással összefüggő felelősségéről a Btk. azért nem rendelkezett, mert erre vonatkozóan a polgári jog (Ptk.) szabályai voltak mérvadók. A gyakorlatban felmerült kérdésként, hogy ha a vagyonekobbzással fenyegetett bűncselekmény elkövetőjét kártérítési kötelezettség is terheli, a vagyonekobbzás adott esetben nem veszélyezteti-e a bűncselekménnyel

30 A Btk. indokolása szerint vagyontalan elkövető esetén a vagyonekobbzás csupán jelképes lenne. A végrehajtás eredménytelensége a hatóságokra rótt többletterheléssel csorbítaná az ítélet tekintélyét is. Megfelelő vagyonként az jöhetett számításba, mely az elkövető és tartásra jogosult hozzátartozója létfenntartását nem veszélyeztette, amelyet azonosnak lehetett tekinteni a bírósági végrehajtás alól egyébként sem mentes vagyonnal. A végrehajtás alól mentes (vagyis vagyonekobbzás tárgyát nem képezhető) vagyontárgyakról az 1994. évi LIII. törvény (a bírósági végrehajtásról) rendelkezett.

31 Ennélfogva nemcsak a vagyon elleni, hanem valamennyi olyan bűncselekmény esetén szóba jöhetett a vagyonekobbzás, amelyeket vagyoni haszon érdekében követtek el.

32 A vagyonekobbzás alapjául általában az elkövető bűncselekmény elbírálásakor meglévő vagyona szolgált. A vagyonekobbzás kijátszásának megakadályozása érdekében biztosította a törvény annak lehetőségét, hogy a másra visszterhesen átruházott vagyontárgy is elkobbzás alá vonható legyen, feltéve, ha a vagyonszerző az átruházás céljáról tudomással bírt. Ezért a vagyonátruházás időpontja ilyen esetekben közömbös volt. Ingyenes vagyonátruházás esetén akkor is elrendelhető volt a vagyonekobbzás, ha az átruházás célja nem a vagyonekobbzás megghiúsítása volt, de akkor is, ha az ingyenes szerző a vagyonekobbzás céljával nem volt tisztában. Azoknak a bizonyítási nehézségeknek a kiküszöbölése érdekében, amelyek a vagyonátruházás céljának, ingyenességének, illetve visszterhes voltának a körében korábban felmerültek, a Btk. 2000. március 1-jei módosítása a vagyonekobbzás feltételeként csak a megszerző azon tudomását kívánta meg, hogy a vagyon bűncselekményből eredt. Ilyenkor a vagyonekobbzás olyan vagyonra is elrendelhető volt, ami az ítélet meghozatalakor már nem tartozott az elítélt vagyonához.

33 Az 1987. évi III. törvény (I. Bn.) 8. §-a megteremtette a lehetőséget arra, hogy a vagyonekobbzás meghatározott pénzüsszegekben kifejezve is elrendelhető legyen. Az állandósult bírósági gyakorlatot figyelemmel kísérve megállapítható, hogy a bíróság akkor rendelte el meghatározott pénzüsszegekben a vagyonekobbzást, ha valamely vagyontárgy elkobbzása indokolatlanul, méltánytalanul súlyos hátrányt jelentett volna (például az elkövető tulajdonát képező, de családja által lakott ház elkobbzása helyett).

34 A bűncselekmény súlya, a főbüntetés mértéke mellett figyelembe vehették az elkövető személyi és vagyoni viszonyait, valamint családi körülményeit is.

okozott kár megtérítését. E kötelezettség vagyonekobzás hiányában kétségkívül az elkövetőt terhelte. Azonban vagyonekobzás alkalmazása esetén – amint az egyébként nem egyszer már előre látható volt – az elkövető vagyonának a mellékbüntetés végrehajtása után megmaradó része nem fedezte a kártérítési kötelezettségét. Ennek azonban a vagyonekobzás alkalmazhatóságának szempontjából nincs jelentősége, mert a bíróságnak a büntetőjogi rendelkezések alkalmazása során kizárólag azt kellett vizsgálnia, hogy az elkövetőnek megfelelő vagyona van-e, és a vagyonekobzás törvényi feltételei fennállnak-e. Amennyiben ezek a feltételek fennálltak, a vagyonekobzást kizárólag a büntetés kiszabási elvek alapulvételével kellett elrendelni, tekintet nélkül arra, hogy az elkövetőt terhelte-e kártérítési kötelezettség és az milyen mértékű volt. Az elkobzott vagyon erejéig az államra szállt a bűncselekménnyel okozott kár megtérítésének kötelezettsége.

A III. Btk.-nk több mint három évtizedig volt hatályban. A hatálybalépésétől eltelt időszak során a vagyonekobzással összefüggő rendelkezések is több ízben módosításra kerültek. Ezek részletes átnézése nem lehet e tanulmány feladata. Nem tekinthetünk el azonban néhány jelentősebb változtatás ismertetésétől.

Így kiemelés érdemel, hogy idővel a vagyonekobzás mellékbüntetését arra a vagyonra is el kellett rendelni, amelyet az elkövető a bűncselekmény elkövetéséből eredő vagyon helyébe lépő vagyoneként szerzett.

A Btk. 2001. évi CXXI. törvénnyel történő módosítása azonban már paradigmaváltással felérően érintette a vagyonekobzást. Az említett törvény 14–15. §-ai a vagyonekobzást a mellékbüntetések köréből kiemelve, az intézkedések közé sorolták be. A jogalkotó ezzel egyértelműen kinyilvánította, hogy a jövőben represszív joghátrányként vagyonekobzás már nem alkalmazható, vagyis – büntetés jellegét elveszítve – nem lehet eszköze a jogszerűen szerzett vagyon elvonásának. Ezen intézkedés – az elkövető bűncselekmény elkövetése előtti vagyoni helyzetének megfelelő in integrum restitutiot előíró – szabályai már nem céloztak meg büntetésben kifejezésre jutó vagyoni jellegű joghátrányokozást. A vagyonekobzással érintett vagyon körét, illetve az intézkedés alkalmazásának kötelező eseteit a Btk. 77/B. § (1) bekezdésének – itt nem részletezett – a)–e) pontjai határozták meg.

Azonban említést érdemel, hogy nevezett törvényhely b) pontja rendelkezett arról, hogy vagyonekobbzást kell elrendelni az elkövető valamennyi vagyonára, amelyet bünszervezetben való részvétel ideje alatt szerzett.³⁵

A jogellenes úton szerzett vagyon bűnös eredete akkor sem változik, ha az elkövető vagy a jogellenesen gazdagodott személy meghal, illetve gazdálkodó szervezet esetén annak átalakulása miatt jogutódlás történik. A jogutódlás nem lehet akadálya a vagyonekobbzás elrendelésének. További Btk. módosítás pedig előírta a vagyonekobbzás pénzösszegben kifejezett elrendelésének feltételeit is.³⁶

A vagyonekobbzás – most már mint intézkedés – elrendelésének abban az esetben is helyt adott a Btk., ha az elkövető gyermekkor, kóros elmeállapot vagy a cselekmény társadalomra veszélyességének csekély foka miatt nem volt büntethető.³⁷

A vagyonekobbzás jogintézménye hatályos büntetőjogunkban

2012. évi C. törvény (IV. Btk.)³⁸

A 2012. évi C. törvény (a Büntető Törvénykönyvről)³⁹ az első olyan honi büntető törvénykönyv, amely preambulomot is tartalmaz, felsorolva ebben mindazokat az alapvető értékeket, melyeket a Btk. véd.

35 Az említett b) pont esetében az ellenkező bizonyításáig vagyonekobbzás alá eső vagyonnak kellett tekinteni a bünszervezetben való részvétel ideje alatt szerzett valamennyi vagyont. Tehát a törvény azt a vélelmet juttatta kifejezésre, hogy szerzésük jogszerűtlenül történt. Ugyanakkor a vagyonekobbzást jogszerűen szerzett vagyon tekintetében nem lehetett elrendelni. Annak a lehetőségét, hogy a szóban forgó időszak alatt az elkövető jogszerűen jutott vagyonhoz nem lehetett kizárni. Ennek az ellentmondásos helyzetnek a feloldását és egyben a terheltnek kimentési lehetőséget – a büntetőeljárásban egyedülálló módon – a bizonyítási teher megfordításával biztosított a jogalkotó azzal, hogy a fent írt törvényi vélelem megdönthető. Az pedig, hogy az „ellenkező bizonyítást nyerjen” az elkövető alapvető érdeke volt. Ez úgy történhetett, hogy hitelt érdemlő módon igazolta a bünszervezetben való részvétele alatt szerzett vagyon jogszerűségét. Ennélfogva a törvény által állított vélelem megdöntésére irányuló bizonyítás sikerének kockázatát a terhelt viselte.

36 Így biztosított az állam büntetőjogi igényének az érvényesítése akkor is, ha a vagyon már nem lehet fel, illetve a vagyonekobbzás alá eső vagyon a többi vagyontól nem különíthető el, avagy az elkülönítés aránytalan nehézséget okozna. E rendelkezés egyúttal védi a jóhiszemű visszerthes vagyonszerzőt azzal, hogy a vagyont nem tőle vonják el, hanem pénzösszegben kifejezve az elkövetővel szemben rendelik el.

37 Az nyilvánvaló, hogy a Btk. Különös Részében írt tényállások tárgyi oldali elemeinek kimerítése gyermekkorú vagy kóros elmeállapotú személy által is megvalósulhat. Az ilyen személyek magatartásával kimerített tényállás (és ezzel összefüggésben létrejött vagyonszerzés) objektíve bírhat olyan társadalomra veszélyességgel, ami indokolttá teheti a vagyonekobbzás intézkedés elrendelését.

38 Kihirdetve: 2012. VII. 13-án.

39 Hatálybalépett: 2013. VII. 1-jén.

A III. Btk. kapcsán már szót ejtettünk a vagyonekობzással összefüggő 2001. évi CXXI. törvénnyel történő módosításról. A IV. Btk. rendszertanilag a „helyén” hagyta e szankciót, továbbra is érvényesnek tekintve azt a jogpolitikai megfontolást, miszerint a vagyonekობzás – elveszítve büntetés jellegét – olyan intézkedés, amelynek célja a bűncselekmény elkövetéséből eredő, valamint a törvényesen szerzett, de bűncselekmény elkövetésére fordított vagy arra szánt vagyon elvonása az állam javára (69. BKv). Ezután is szabályként érvényesül az, hogy elenyészett a jogszerűen szerzett vagyon elkobzásának lehetősége, a vagyonekობzás nem alkalmazható represszív joghátrányként.⁴⁰

Felvetődik a kérdés, hogy a vagyonekობzás szempontjából mit kell vagyonnak tekinteni. A vagyon fogalmának meghatározásával csak látszólag adós a jogalkotó, hiszen e vonatkozásban a polgári jogban – mint büntetőjogon kívüli jogforrásban – már bevett kategóriára támaszkodhat a büntetőjogi jogalkalmazás.⁴¹

A vagyonekობzással érintett vagyon körét – egyben az intézkedés alkalmazásának kötelező eseteit – a Btk. 74. § (1) bekezdésének a), valamint d)–f) pontjai határozzák meg. Akárcsak az elkobzás, a vagyonekობzás is alkalmazható önállóan, és büntetés vagy intézkedés mellett is.

A) A Btk. 74. § (1) bekezdés a) pontja szerint vagyonekობzást kell elrendelni arra „a bűncselekmény elkövetéséből eredő vagyonra, amelyet az elkövető a bűncselekmény elkövetése során vagy azzal összefüggésben szerzett...”. Az a vagyon, amit a fentiek szerint ténylegesen szerzett az elkövető – tipikusan – nem más, mint az elkövetésből eredő haszna. A bűnösen szerzett ilyen vagyon elkobzásának kötelezettsége e pontnak az alapján akkor áll fenn, ha olyan, bűncselekmény elkövetéséből eredő vagyonról van szó, melyet 1. az elkövető a bűncselekmény elkövetése során, vagy 2. azzal összefüggésben szerzett.

ad. 1. Az elkövetés során szerzett – elkövetésből eredő – vagyon automatikusan nem azonosítható az elkövetés „időtartama” alatt szerzett vagyonnal. Erre „az elkövetésből eredő” kifejezéssel egyértelműen utal a jogalkotó.

40 Érdemes rámutatni, hogy a 2001. évi CIV. törvény (a jogi személlyel szemben alkalmazható büntetőjogi intézkedésekről) szerint a jogi személlyel szemben – intézkedésként – alkalmazható pénzbírság megtorló jellegű, ezért ezen jogintézmény és a vagyonekობzás együttes alkalmazásának nincs akadálya. Azonban nem lehet vagyonekობzást elrendelni arra a vagyonra (vagyon tárgyra) sem, amelyet a sértettnek kell kiadni vagy visszaadni, vagy amely a sértetthez már visszajutott (BKv 67.), továbbá akkor sem, ha a sértett kára lefoglalással és kiadással megtérült (Kúria Bfv. II. 597/2013.).

41 A vagyon mint universitas iuris a dologi és kötelmi jogviszonyok egyetemlegessége. Így nem más, mint egy adott jogalany értékben meghatározott javainak, vagyis dolgokra vonatkozó, valamint más személyekkel szemben fennálló jogainak, illetve kötelezettségeinek az összessége. A polgári jog kizárja ebből a körből a nem vagyoni, azaz pénzben ki nem fejezhető javakat (például a személyiséghez kötődőket). Ugyanakkor a Btk. 76. §-ában adott értelmező rendelkezés, mintegy kiegészíti a szóban forgó kategóriát annak meghatározásával, hogy: „Ezen alcím alkalmazásában vagyonon annak hasznát, a vagyoni értékű jogot, követelést, továbbá bármely pénzben kifejezhető értékkel bíró előnyt is érteni kell.”

ad. 2. A bűncselekmény elkövetéséből eredő – azzal összefüggésben szerzett – vagyon realizálódása a deliktum elkövetésének időpontja utánra tehető. Idetartozik annak a vagyonnak az elkobzása, amit az elkövető az elkövetésért kapott.⁴² Amennyiben a közélet, avagy a nemzetközi közélet tisztasága elleni bűncselekmény elkövetése során a passzív vesztegető az aktív vesztegetőtől a vagyoni előnyt megszerzi, vele szemben arra, mint a bűncselekmény elkövetéséből eredő, a bűncselekmény elkövetése során vagy azzal összefüggésben szerzett vagyonra a Btk. 74. § (1) bekezdés a) pontja alapján vagyonelkobzást kell elrendelni.⁴³ (BKv 78.)

B) A Btk. 74. § (1) bekezdés d) pontja szerint vagyonelkobzást kell elrendelni arra „*a vagyonra, amely a bűncselekmény elkövetéséből eredő, a bűncselekmény elkövetése során vagy azzal összefüggésben szerzett vagyon helyébe lépett...*”. Az A) alatt írt vagyon megszerzésének jogszerűtlenségét nem változtatja meg az, ha a helyébe más vagyon lépett. Ha az elkövető a bűncselekmény elkövetéséből eredő, a bűncselekmény elkövetése során vagy azzal összefüggésben szerzett vagyont megszerzése után „mobilizálja”, és például különféle üzleti, vállalkozási tranzakciókkal (átruházással, átalakulással stb.) más vagyonra „váltja”, nem kerülheti el a vagyon helyébe lépő vagyon elkobzását.

C) A Btk. 74. § (1) bekezdés e) pontja szerint vagyonelkobzást kell elrendelni arra „*a vagyonra, amelyet a bűncselekmény elkövetése céljából az ehhez szükséges vagy ezt könnyítő feltételek biztosítása végett szolgáltatottak, vagy arra szántak...*”. A bűncselekmény elkövetéséhez szükség lehet olyan vagyonra (értéktárgyra, pénzre, ingatlanra stb.), amely megteremti a végrehajtást könnyítő vagy ahhoz szükséges feltételeket. Függetlenül attól, hogy az ilyen vagyont ki szolgáltatta, avagy ki szánta bűncselekmény elkövetése céljára, azt el kell kobozni. A jogalkotó megfogalmazásából arra lehet következtetni, hogy az ilyen vagyon elkobzásához elegendő annak bizonyítása, hogy azt bűncselekmény elkövetése céljából az ehhez szükséges vagy ezt könnyítő feltételek biztosítása végett szolgáltatották vagy arra szánták. Nem feltétele a vagyonelkobzás elrendelésének az ilyen vagyon elkövetés során történő felhasználása.

D) A Btk. 74. § (1) bekezdés f) pontja szerint vagyonelkobzást kell elrendelni arra „*a vagyonra, amely az adott vagyoni előny tárgya volt*”. A korábbi Btk. 2001. évi módosítása az elkobzásra és vagyonelkobzásra vonatkozó rendelkezések között fennálló párhuzamos szabályozás megszüntetése érdekében az elkobzásra vonatkozó szabályok közül kiemelte a vagyoni értékük és nem egyéb

42 Ide nem értve az elkövetésért kapott dolog értékesítéséből származó pénzüsszeget vagy az ezen vásárolt dolgot, mert ezek a Btk. 74. § (1) bekezdés d) pontja alapján esnek vagyonelkobzás alá.

43 Annak a vagyoni előnynek az elvonására, amelyet az aktív vesztegető csupán ígért, nincs törvényes alap.

veszélyességük miatt elkobozni rendelt dolgokat. A passzív vesztegetővel szemben nem lehet vagyonekobbzást elrendelni, ha a bűncselekmény elkövetése révén vagy azzal összefüggésben nem szerezte meg a vagyoni előnyt⁴⁴ (BKv 78.).

E) A Btk. 74. § (2) bekezdése szerint: „*A vagyonekobbzást el kell rendelni arra a bűncselekmény elkövetéséből eredő, a bűncselekmény elkövetése során vagy azzal összefüggésben szerzett vagyonra is, amellyel más gazdagodott. Ha gazdálkodó szervezet gazdagodott ilyen vagyonnal, a vagyonekobbzást a gazdálkodó szervezettel szemben kell elrendelni.*” A bűncselekmény elkövetése során vagy azzal összefüggésben szerzett vagyon bűnös eredetén nem változtat az sem, ha „gazdát vált”. A vagyonekobbzást akkor is el kell rendelni, ha nem a bűncselekmény elkövetője, hanem más – természetes vagy jogi személy – gazdagodott a bűncselekmény elkövetése során vagy azzal összefüggésben bűnösen szerzett vagyonnal.

A hatályos szabályozás egyszerűsítette a harmadik személynek – a vagyonekobbzás megghiúsítása céljából – juttatott vagyon elkobbzására vonatkozó rendelkezést. Amennyiben a vagyon szerzése Btk.-beli tényállást kimerítve történt jogellenesen, úgy a vagyont a Btk. 74. § (1) bekezdés a) pontja alapján kell elkobozni, mert az így vagyont szerző valójában elkövető. A harmadik személy vagyonszerzésének jogellenessége a tárgyalt esetben a polgári jogi értelemben vett gazdagodás (szerzés) jogellenességét jelenti, tekintettel arra, hogy vagyonáról annak a tulajdonosa rendelkezhet, az elkövető pedig nem tulajdonos. Az ilyen értelemben vett jogellenes gazdagodás körülményeinek arra kell utalniuk, hogy a harmadik személy szerzése az adott vagyonnak elkobbzás alóli elvonására – a vagyonekobbzás megghiúsítására – irányul.

A Btk. 74. § (5) bekezdés b) pontjára utalással – mely szerint vagyonekobbzás nem rendelhető el „*arra a vagyonra, amelyet jóhiszeműen, ellenérték fejében szereztek ...*” – ad argumentum a contrario megjegyezzük, hogy a polgári jogi ügylet jogellenes akkor is, ha a szerző jóhiszeműen (a vagyon bűnös eredetéről nem tudva), de ingyenesen (egyébként alakilag jogszerűen) szerez. Ezért a vagyonekobbzást a jóhiszemű, ingyenes szerzővel szemben is el kell rendelni.

F) A Btk. 74. § (3) bekezdése szerint: „*Ha az elkövető vagy a (2) bekezdés szerint gazdagodott személy meghalt, vagy a gazdálkodó szervezet átalakult, a vagyonekobbzást a jogutóddal szemben kell elrendelni arra az (1) bekezdés vagy a 74/A. § szerinti vagyonra, amelyre a jogutódlás történt.*” A bűncselekmény elkövetése során vagy azzal összefüggésben jogellenesen szerzett vagyon

44 Amennyiben azonban az aktív vesztegető birtokából már kikerült a vesztegetésre szánt vagyoni előny, a Btk. 74 § (1) bekezdésének f) pontja alapján vele szemben vagyonekobbzást kell elrendelni arra a vagyonra, amely az adott vagyoni előny tárgya volt.

bűnös eredete természetesen akkor sem változik, ha az elkövető vagy – az előző pont szerint – jogellenesen gazdagodott személy halála miatt, illetve gazdálkodó szervezet esetén annak átalakulása miatt jogutódlás történik. Az ilyen jogutódlás nem lehet akadálya a vagyonekobbzás elrendelésének.

G) A Btk. 74. § (5) bekezdése szerint: „*Vagyonekobbzás nem rendelhető el a) arra a vagyonra, amely a büntetőeljárás során érvényesített polgári jogi igény fedezetéül szolgál, b) arra a vagyonra, amelyet jóhiszeműen, ellenérték fejében szereztek.*

ad. a) E törvényhely a) pontja alapján kizárt a vagyonekobbzás elrendelése a büntetőeljárás során érvényesített polgári jogi igény fedezetéül szolgáló vagyonra. E rendelkezés egyrészt kizárja a kétszeres elvonás kimondásának lehetőségét ugyanarra a vagyonra, másrészt a jogalkotó kifejezésre juttatja a polgári jogi igény kielégítéséhez fűződő érdek elsődlegességét. Polgári jogi igény fedezetéül az a vagyon szolgál, melynek ezen igény érvényesítése céljából történt zár alá vétele a vagyonekobbzást elrendelő határozat elrendelésének idején is fennáll.

1. Ha a bűnös úton elért vagyongyarapodás a polgári jogi igény megítélésével kimerül, akkor nincs helye vagyonekobbzásnak. Ha azonban a megítélt polgári jogi igény a vagyongyarapodásnak csak egy részét meríti ki, akkor a fennmaradó részre – az egyéb törvényi feltételek fennállása esetén – vagyonekobbzást kell elrendelni.

2. A polgári jogi igény érvényesítésének egyéb törvényes útra utasítása esetén a Btk. 74. §-a (5) bekezdésének a) pontja szerinti rendelkezés „nem akadálya a vagyonekobbzás elrendelésének, amennyiben annak egyéb törvényi feltételei fennállnak” (BKv 69.).

ad b) Jelen törvényhely b) pontja kizárja annak az elkövető által eredetileg bűnösen szerzett vagyonnak az ekobbzását, melyet harmadik személy jóhiszeműen (a vagyon bűnös eredetét nem ismerve), és ellenérték fejében (alakilag jogszerű polgári jogi aktussal) szerzett. A harmadik személy által jóhiszeműen, de nem ellenérték fejében (ingyenesen) szerzett – bűncselekmény elkövetéséből eredő – vagyonra a vagyonekobbzást viszont el kell rendelni [lásd az E) pont alatt].

Kérdésként adódik, hogy több elkövető esetén ugyanarra a vagyontárgyra stb. nézve, elkövetőként „szétosztható-e” a vagyonekobbzás. A Btk. több elkövető egyetemleges felelősségét ugyanarra a vagyonra nem teszi lehetővé.⁴⁵

45 „Ha a bűncselekményt többen követték el, minden egyes elkövetőnél külön-külön kell vizsgálni, hogy a vagyonekobbzás elrendelésének feltételei fennállnak-e. Az intézkedés nem rendelhető el és nem hajtható végre egyetemlegesen.” (BKv 69).

H) A Btk. 74/A. § (1) bekezdése szerint: „Az ellenkező bizonyításáig vagyonekbobzás alá eső vagyonnak kell tekinteni, és vagyonekbobzást kell elrendelni arra a vagyorra, amelyet az ekövető [...] 1. bünszervezetben való részvétele, 2. a kábítószert forgalomba hozatala, illetve az azzal való kereskedés ekövetésének, 3. az üzletszerűen vagy bünszövetségben ekövetett embercsempészség ekövetésének ideje alatt szerzett.”.

ad. 1. A szervezett bünszövés elleni küzdelem egyik leghatékonyabb eszköze a bünszervezetek megfosztása vagyoni alapjuktól. Ezért a törvény általános szabályként – generális jelleggel – rendeli ekobozni az ekövető bünszervezetben való részvételének ideje alatt szerzett valamennyi vagyont. A bünszervezetben való részvétel ideje alatt szerzett valamennyi vagyonnal szemben a Btk. 74/A. § (1) bekezdése a) pontja azt a törvényi vélelmet juttatja kifejezésre, hogy szerzsük jogszerűtlenül történt. Erre tekintettel e vagyont „Az ellenkező bizonyításáig vagyonekbobzás alá eső vagyonnak kell tekinteni...”.

ad. 2–3. A Btk. 74/A. § (1) bekezdése b) és c) pontjai azt a törvényi vélelmet juttatják kifejezésre, hogy a kábítószert forgalomba hozatala, illetve az azzal való kereskedés ekövetésének, valamint az üzletszerűen vagy bünszövetségben ekövetett embercsempészség ekövetésének ideje alatt szerzett valamennyi vagyont szerzése jogszerűtlenül történt. Erre tekintettel e vagyont „Az ellenkező bizonyításáig vagyonekbobzás alá eső vagyonnak kell tekinteni...”.

A Btk. a korábban hatékonyabb fellépést biztosít a nemzetközi szervezett bünszövés kiemelkedően veszélyes megjelenési formái, a kábítószert-kereskedelem, valamint az embercsempészség súlyosabban minősülő esetei ellen. A szóban forgó rendelkezés – expressis verbis – biztosítja annak a vagyoni bázisnak a felszámolását, mely nélkül ellehetetlenülhet a kábítószert-kereskedelem és embercsempészség.

I) A Btk. 74/A. § (2) bekezdés a)–q) pontjaiban foglalt rendelkezések a taxatív felsorolt deliktumokra nézve biztosítják, hogy az ellenkező bizonyításáig vagyonekbobzás alá eső vagyonnak kell tekinteni, és vagyonekbobzást kell elrendelni arra a vagyorra is, amelyet ekövetője a büntetőeljárás megindítását megelőző öt évben szerzett, ha a vagyont, illetve az ekövető életvitele az igazolható jövedelmi viszonyaihoz, személyi körülményeihez képest különösen aránytalan. A szóban forgó deliktumok felsorolásától eltekintünk.

J) A Btk. 74/A. § (3) bekezdése ellenben arról rendelkezik, hogy a vagyonekbobzást jogszerűen szerzett vagyont tekintetében nem lehet elrendelni. Így: „Nem rendelhető el vagyonekbobzás az (1) és (2) bekezdés esetében, ha az ekövető bizonyítja, hogy a vagyont nem büncselekményből származik.”

Annak a lehetőségét ugyanis, hogy a szóban forgó időszak alatt az ekövető jogszerűen (például öröklés) jut vagyonthoz, eleve kizárni nem lehet. Az előbb írtakból esetleg adódó ellentmondásos helyzet feloldását és a terheltnek kimentési

lehetőséget – jóllehet sajátos módon, a bizonyítási teher megfordításával – a szóban forgó törvényhely biztosít azzal, hogy a törvényi vélelem megdönthető. Ez pedig úgy történhet, hogy hitelt érdemlő módon igazolja a Btk. 74. § (1) és (2) bekezdés eseteiben annak a vélelemnek az ellenkezőjét, hogy az adott vagyon bűncselekményből származik, vagyis vagyon szerzése jogszerű volt. Az elkövető alapvető érdeke, hogy „az ellenkező” bizonyítást nyerjen. A törvény által állított vélelem megdöntésére irányuló bizonyítás sikerének kockázatát a terhelt viseli.⁴⁶

K) A Btk. 75. § (1) bekezdése szerint: „*A vagyonekobbzást pénzösszegben kifejezve kell elrendelni, a) ha a vagyonekobbzás alá eső vagyon már nem lelhető fel, b) ha a vagyonekobbzás alá eső vagyon az egyéb vagyontól nem különíthető el, vagy az elkülönítése aránytalan nehézséget okozna, c) a 74. § (5) bekezdés b) pontjában meghatározott esetben.*” A Btk. jelen szakaszában írt rendelkezés – a vagyonekobbzás pénzösszegben kifejezett elrendelésével – biztosítja az állam büntetőjogi igényének érvényesítését akkor is, ha a vagyon már nem lelhető fel, illetve a vagyonekobbzás alá eső vagyon az egyéb vagyontól nem különíthető el, vagy az elkülönítése aránytalan nehézséget okozna. Ugyanakkor e rendelkezés védelmet nyújt a jóhiszemű, visszerthes vagyonszerzőnek azzal, hogy a vagyont nem tőle vonják el, hanem a vagyonekobbzást pénzösszegben kifejezve az elkövetővel szemben rendelik el.

L) A Btk. 75. § (2) bekezdése szerint: „*A vagyonekobbzást akkor is el kell rendelni, ha a) az elkövető gyermekkor, kóros elmeállapot vagy törvényben meghatározott büntethetőséget megszüntető ok miatt nem büntethető, b) az elkövetőt megrovásban részesítették, c) az a kölcsönzött kulturális javak különleges védelméről szóló törvényben meghatározott különleges védelem időtartama alatt nem hajtható végre.*” Kétségtelen, hogy a Btk.-ban írt tényállások tárgyi oldali elemeinek kimerítése gyermekkorú vagy kóros elmeállapotú személy által is megvalósulhat. Az ilyen személyek magatartása által kimerített tényállás (és az ezzel összefüggésben létrejött vagyonszerzés) objektíve bírhat olyan társadalomra veszélyességgel, ami indokoltá teheti a vagyonekobbzás elrendelését.⁴⁷

M) A Btk. 75. § (3) bekezdése szerint: „*Az elkobbzott vagyon törvény eltérő rendelkezése hiányában az államra száll.*” Szabályként az államot illeti az elkobbzott vagyon. A jogalkotó „a törvény eltérő rendelkezése hiányában” szövegezéssel

46 Amennyiben a vagyon törvényes eredetének bizonyításával a törvényi vélelem megdől, a Btk. 74. § (1) és (2) bekezdései alapján vagyonekobbzás nem rendelhető el (Btk. 74/A. § (3) bekezdés).

47 A Btk. – amint arra fentebb már utaltunk – vagyonekobbzás esetén is figyelemmel van a 2012. évi XCV. törvényre (a kölcsönzött kulturális javak különleges védelméről), és azzal összhangban az itt tárgyalt (2) bekezdés c) pontjában kizárja az elkobbzás lehetőségét.

biztosítja a nemzetközi jogsegély keretében elkobzott dolgok államok közötti megosztásának lehetőségét.⁴⁸

Amennyiben a büntetőeljárás olyan bűncselekmény miatt van folyamatban, amellyel kapcsolatban vagyoneklobzásnak lehet helye és alaposan tartani kell attól, hogy annak kielégítését megghiúsítják, a vagyoneklobzással elvonható vagyon, vagyonrész vagy vagyontárgy zár alá vétele akkor is elrendelhető, ha a nyomozás ismeretlen tettes ellen folyik, vagy terheltté nyilvánításra nem került sor (2/2008. BJE).

A polgári jogi igény jogintézményének történeti áttekintése honi (büntető- és büntetőeljárás-) jogunkban⁴⁹

Finkey szerint a 19. századig az „ezeréves magyar büntető eljárási gyakorlat nagy általánosságban ugyanazokon a fejlődési fokokon ment keresztül, melyeken a nyugateurópai büntető igazságszolgáltatás” (Finkey, 1903). A hazai jogtörténeti fejlődés kezdeti időszakában már megfigyelhető a bűncselekményhez kapcsolódó – sértetti oldalon felmerülő – kár megtérítésének igénye. A halálbüntetés alkalmazásának kilátásba helyezése mellett a kompenzáció intézménye (vérdíj fizetése) is szerepelt. A compositio ugyan már büntetés, de még tükrözi azt a régi felfogást, amely szerint célja elsősorban a sértettnek szolgálendő elégtétel, amelyet csak végső soron biztosít az államhatalom (Horváth, 1981).

Szent István törvénye szerint a tettes szándékos emberölésnél köteles volt az „államnak” (kincstárnak) és a sértett rokonainak is aranypénzt fizetni az elkövetett bűncselekmény kapcsán.⁵⁰

Nagy Lajos korában, de még Mátyás király uralkodása idején is elfogadott volt a megváltás intézménye. Werbőczy Hármaskönyve is részletesen felsorolta azokat a bűncselekményeket a korábbi királyi dekrétumokban rögzítettekkel hasonlóan, ahol a büntetést minden esetben megelőzte a felek kibékítését és az áldozat kártalanítását elősegítő kiegyezési kísérlet. Amennyiben ez eredményes volt, úgy megnyílt a tettes számára a büntetés alóli mentesülés, miközben a sértett is elégtételt kapott. (Ez a megoldás jellemző volt a korábbi és a későbbi évszázadokban egyaránt.) Amíg az állam a büntetés jogát nem vonta

48 A Bv. tv. 323. §-a szerint: „A vagyoneklobzást a bíróság értesítése, vagy a jogerősítési záradékkal ellátott és a 34/A. §-ban meghatározott követelményeknek megfelelő határozata alapján az állami adó- és vámhatóság az adóhatóság által foganatosítandó végrehajtási eljárásokról szóló törvény rendelkezései szerint hajja végre”.

49 E körben a jogtörténeti fejlődés szempontjából jelentősebb törvények egyes fontosabb elemeit mutatjuk be a polgári jogi igény kapcsán.

50 Szent István Király Dekrétomainak Második Könyve.

saját kizárólagos hatáskörébe, a sértettnek okozott kár tettes általi kompenzációja, ezáltal a büntetőigény részbeni vagy teljes elenyészése mindennapos volt a büntetőjogrendszerekben (Botos, 1966).

A bűncselekményhez kapcsolódó sértetti kár megtérítésének, a polgári jogi igény érvényesítésének a *compositio* volt a gyökere.⁵¹

1878. évi V. törvénycikk (Csemegi-kódex)

A Csemegi-kódex már nem ismerte a megváltás intézményét, hiszen az igazságos büntetés kiszabásánál az úgynevezett tett arányos megtorlást tekintette mértékadónak (Botos, 1966). A 19. században a büntetőhatalom állami monopóliummá válása folytán a sértett szerepe másodlagossá vált, amelyet a Csemegi-kódex deklarált rendelkezéseiben. Azonban a sértett kárának megtérítésére való igénye a kártérítés címszó alatt már elfogadottá vált (Zoványi, 2012). A Csemegi-kódex ezt a második részben (A büntettek és vétségek nemeiről, és azok büntetéseiről), az egyes bűncselekmények törvényi tényállásánál rögzítette.

A XVIII. Fejezet (Az ember élete elleni büntettek és vétségek) 292. §-a szerint: *„Gyilkosság és emberölés esetében, ha a megölt után oly személyek maradtak, kiknek tartásáról gondoskodni köteles volt: azok részére megfelelő kártérítés is megítélendő, mely a viszonyokhoz képest, egyszer mindenkorra fizetendő tőke vagy évi járadék lehet.”* Továbbá a XX. Fejezet (A testi sértés) 311. §-a szerint: *„A jelen fejezet eseteiben, a sértettnek kívánságára és részére a megfelelő kártérítés is megítélendő, mely tartós betegség vagy munkaképtelenség esetében, a megsértettnek személyi és családi viszonyaihoz képest: egyszer mindenkorra megállapítandó tőke, vagy évi járadék lehet.”*

1896. évi XXXIII. törvénycikk (Bp.)

Az első magyar büntetőeljárás kódex, a Bp. (A bűnvádi perrendtartásról) már abból indult ki, hogy egyes bűncselekmények (például a testi sértés, az emberölés) olyan kárt okoznak a sértettnek, amely úgy sérti a magánérdeket, hogy a bűnösség kimondásával és a büntetés megállapításával nem nyer megoldást. Ennek okából részben a büntetőjog, részben pedig az anyagi magánjog kereseti jogot adott a sértettnek a tettel szemben. Ezt nevezte a büntetőjog a sértett magánjogi igényének (*obligatio ex delicto*) (Finkey, 1903).

51 A tanulmány kifejezetten a polgári jogi igény intézményét vizsgálja az úgynevezett adhéziós eljárás keretében a büntetőeljárás során. Így nem érinti a sértettet érintő kompenzálas egyéb formáit.

A Bp. magánjogi igény érvényesítésére jogosult magánfélnek⁵² nevezte azt a sértettet vagy jogutódját, aki magánjogi igény érvényesítése végett a bűnvádi eljáráshoz csatlakozott. A magánfél nem bűnvádi, hanem magánjogi fél, aki nem főszemély a bűnvádi perben (Finkey, 1903).

A Bp. a magánjogi igény elemeit nem részletezte, de kifejezetten megengedte a tényleges kár mellett az elmaradt haszon érvényesítését is.⁵³

Finkey Ferencz a következőképpen határozta a magánjogi igényt: a sértett tényleges kára (damnum emergens), valamint az elmaradt haszon (lucrum cessans), a megsemmisített dolog pótlása, a keresetképtelenség folytán szenvedett kár, gyógyítási költség megtérítése stb. (Finkey, 1908).

A Bp. korlátozott mértékben, de elfogadta az úgynevezett adhézió rendszerének elméletét, következésképpen azt, hogy a kárt szenvedett sértett magánfél már a büntetőperben is érvényesíthesse kártérítési igényét. Ez azonban nem változtatott azon, hogy a büntetőper fő célja a büntetőjogi felelősség megállapítása.

A Bp. kötelezte a károsult sértettet, hogy a büntetőperbe magánfélként bejelentkezzen. A bíróság határozatot hozott arról, hogy ezt elfogadja-e, és vissza kellett utasítania, ha nem látta a jogosultságot megalapozottnak (Botos, 1996). A Bp. az úgynevezett adhéziós eljárásnál a magánjogi igény elbírálását a bűnösség kérdésében ítéelő büntetőbíróságra bízta célszerűségi szempontból is⁵⁴, ahogy a korabeli más országok büntető perrendtartásai is tették (Finkey, 1903). Az úgynevezett adhéziós eljárásnál a büntető eljárásjog rendelkezései az elsődlegesek, míg a polgári eljárásjog szabályai csak szubszidiárius jellegűek. Botos Gábor kiemelte, hogy a bűncselekményből származó vagy bűncselekmény folytán szenvedett kárnak, a polgári jogi igénynek a jogalapját a büntetőbíróság tárja fel és tisztázza, így a polgári jogi igény pontos tisztázása és érdemi elbírálása többnyire egyszerűbb és könnyebb a büntetőbíróság számára (Botos, 1996). Célszerű, ha az a bíróság dönt a magánjogi igényről, amelyik az ügy előzményeivel részletesen foglalkozott. De az eljárás gyorsasága, a sértett érdeke is ugyanezt kívánta, hogy ne kelljen egy új pert elindítani és lefolytatni. A terheltre sem hátrányos, ha a büntetőbíróság dönti el a kártérítési kötelezettségét, hiszen a védelem e körben is megengedett volt. A kártérítés megállapításának előfeltétele a bűnösség és büntetés előzetes megállapítása volt (Finkey, 1903).

„A sértett vagy jogutóda a föltárgyalás illetőleg a járásbirói tárgyalás befejezéséig a büntető bíróságnál is érvényesítheti magánjogi igényét a tettes és

52 Bp. 51. §.

53 Bp. 489. §.

54 Bp. 5–6. §.

részes, valamint az orgazda és a bűnpártoló ellen. Ebben az esetben a bűnvádi eljárás és ítélet kiterjed a magánjogi igényre is."⁵⁵

Finkey szerint a Bp. nem tette kötelezővé az adhéziós eljárás megindítását, a sértett dönt, hogy a büntető vagy polgári bíróságon indítja meg az eljárást a magánjogi igénye tekintetében. Továbbá ahol nem áll fenn a célszerűség az adhéziós eljárás lefolytatására, hanem ellenkezőleg, a magánjogi igényre nézve a polgári bíróság előtt per van folyamatban vagy már ítélet született, illetve egy bonyolult és nehezen megoldható magánjogi igény elbírálása a bűnvádi eljárás befejezését jelentékenyen késleltetné, ilyenkor kizárt a Bp. szerinti úgynevezett adhéziós eljárás (Finkey, 1908). A Bp. felsorolja továbbá azon okokat is, ahol egyértelműen ki van zárva az adhéziós eljárás, például, ha a magánjogi igény alapjául szolgáló bűncselekmény a büntetőtörvény értelmében nem büntethető, illetőleg miatta bűnvádi eljárás nem indítható, ennek indoka, hogy a büntetőbíróknak bűncselekmény nemlétében nem lehet eljárnia (Finkey, 1908).

A Bp. már részletesen, külön fejezetben (XXVIII. fejezet, 486–493. §) szabályozta a magánjogi igény érvényesítését és biztosítását a bűnvádi per keretei között. A bűncselekményből származó kár vonatkozásában akkor kellett nyomozni, amennyiben annak megállapítása a büntetőtörvények helyes alkalmazása érdekében szükséges volt. Ha a büntetőbíró az eljárást megszüntette vagy a vádlottat felmentette, akkor határozatban a magánfelet arról értesítette, hogy magánjogi igény tárgyában ebből az okból nem határozott.⁵⁶ Ekkor a magánfél a magánjogi igényét polgári perben érvényesíthette.

Finkey álláspontja szerint a Bp. nemcsak a magánjogi igény érvényesítése tekintetében mint magánjogi peres felet megillető perjogi hatáskört adott a magánfél számára, de bizonyos mértékben a bűnvádi per, illetőleg a vádló tevékenységének támogatására, elősegítésére is befolyást biztosított (Finkey, 1903).

1951. évi III. törvény (II. Bp.)

A II. Bp. (a büntető perrendtartásról) a magánfelet már csupán azon határok között a büntetőperben eljáró felek közé sorolta⁵⁷, amelyekben fellépése a polgári jogi igény érvényesítése végett szükséges volt. A magánfélnek a felek között való felsorolása a Bp.-vel szemben érdemi kiterjesztést hozott annyiban, hogy ahol a II. Bp. a felek által gyakorolható jogokra hivatkozik, ott ezek a jogok – az említett keretben – a magánfelet is megilletik. A magánfélnek azt a bejelentését

⁵⁵ Bp. 5. §.

⁵⁶ Bp. 486. §.

⁵⁷ II. Bp. 37. §.

azonban, hogy igényének érvényesítése végett fellépni kíván, csak az elsőfokú tárgyalás megkezdéséig engedte meg⁵⁸, hogy a polgári jogi igény felderítésére lehetőség nyíljon, és ne az legyen, hogy a bíróság a bizonyítás egy részét már lefolytatta. Továbbá a II. Bp. 138. § (4) bekezdése szerint az ügyész már a vádiratban köteles utalni a nyomozati eljárás adataira, ha a sértett polgári jogi igényt jelentett be. A II. Bp.-t módosító novella – a 1954. évi V. törvény (Bpn.) – szerint a magánfél az igényét az elsőfokú eljárás során már legkésőbb a bíróságnak az ítélethozatal céljából való visszavonulásáig jelenthette be. A magánfél a tárgyaláson már fel is szólalhatott, és a sértettet megillető polgári jogi igényt az ügyész is érvényesíthetett.⁵⁹

A polgári jogi igény jogintézményének alakulása a hazai büntető eljárásjogunkban a 20. század második felétől

1962. évi 8. törvényerejű rendelet (I. Be.)

Az I. Be. (a büntető eljárásról) szerint a magánfél a terhelttel szemben a büntetőeljárásban a büntetett⁶⁰ – és nem bűncselekmény folytán – keletkezett polgári jogi igényt érvényesíthetett. Ennek egyik indoka, hogy az 1962. július 1. napján hatályba lépett 1961. évi V. törvény (II. Btk.) nem a bűncselekmény fogalmát, hanem a büntetett alkalmazta a törvényben (Tahy-Kiss, 2011). Másrészt fő szabályként nem büntetett folytán keletkezett polgári jogi igény a büntetőeljárásban nem volt érvényesíthető.

A magánfél igényét az elsőfokú eljárás során, legkésőbb a bíróságnak az ítélethozatal céljából való visszavonulásáig⁶¹ kellett bejelenteni, hasonlóan a Bpn. szabályához. Az I. Be. lehetővé tette, hogy az ügyész, illetve a magánvádló perbeszéde után a magánfél terjessze elő polgári jogi igényét, távolléte esetében a bejelentett igényt az iratokból kellett felolvasni. Az ügyésznek joga volt a polgári jogi igényre is nyilatkozni e körben.⁶²

Az I. Be. 279. §-a szerint perújításnál az érdemben elbírált polgári jogi igényt, ha ezt az ügyész, a terhelt vagy a magánfél indítványozta, újból el kellett bírálni. A polgári jogi igény kérdésében azonban perújításnak csak a polgári bíróság vagy az igény eldöntésére egyébként hatáskörrel bíró hatóság előtt lehetett

58 II. Bp. 44. §.

59 II. Bp. 44. § (5) bek.

60 I. Be. 42 § (2) bek.

61 I. Be. 216. § (3) bek.

62 I. Be. 215. § (2)–(3) bek.

helye az arra meghatározott okok alapján és eljárás szerint; ebben az eljárásban a büntetőbíróság ítéletének azt a részét, amely a polgári jogi igényre vonatkozott, az eljáró polgári bíróság vagy más hatóság ugyanúgy tette újabb elbírálás tárgyává, mintha azt az előtte lefolytatott alapügyben hozta volna.

1973. évi I. törvény (II. Be.)

A II. Be. (a büntetőeljárásról) szerint a magánfél azt a polgári jogi igényt érvényesíthette, amely bűncselekmény folytán keletkezett. E törvény ezzel kihangsúlyozta a bűncselekmény okozati összefüggésének szükségességét a polgárjogi igénnyel. A II. Be. azt is rögzítette, hogy a magánfél nemcsak a bűncselekmény, hanem a bíróság által elbírált szabálysértés folytán keletkezett polgári jogi igényt is érvényesíthetett.⁶³ Módot adott a II. Be. arra is, hogy a polgári jogi igényt az ügyész érvényesítse, azonban az ügyésznek ez a joga a sértett fellépésétől független volt.⁶⁴ A magánfél és az ügyész eltérő indítványának esetében a bíróság – a magasabb összegű igény korlátain belül – valamennyi indítványt, illetőleg kérelmet elbírálta.⁶⁵

A II. Be. követelménye volt, hogy a polgári jogi igényt lehetőleg érdemben kell elbírálni. Ha ez a büntetőeljárás befejezését jelentékenyen késleltette volna, a bíróság az ügydöntő határozatában a polgári jogi igény érvényesítését egyéb törvényes útra utasíthatta.⁶⁶

Azt is deklarálta a II. Be., hogy amennyiben a polgári jogi igény érvényesítésével kapcsolatos eljárási kérdésről a II. Be. nem rendelkezett, a polgári eljárás szabályait kellett alkalmazni, feltéve, hogy azok a II. Be., illetőleg a büntetőeljárás feladatával és jellegével nem voltak ellentétesek. Kizárt volt a bíróság előtti egyezségkötés, annak jóváhagyása, kísérlete is. A terhelt a magánféllel szemben követelést nem érvényesíthetett és beszámítási kifogással sem élhetett.⁶⁷

A büntetőjogi felelősség tisztázása a II. Be. hatálya alatt sem járt mindig együtt a polgári jogi felelősség és annak mértéke tisztázásával. Különösen a keletkezett kár nagysága tekintetében igényelt pontosabb megállapítást a polgári perben, mint a büntetőperben. A bűnösség megállapításához és a büntetés kiszabásához ugyanis elég a kár hozzávetőleges megállapítása, azonban a kártérítésben való döntéshez ez nem elégséges. Erre hivatkozással is a magánfél polgári jogi igényét a büntetőbíróságok több esetben egyéb törvényes útra utasították. Ennek

63 II. Be. 55. § (2) bek.

64 II. Be. 55. § (4) bek.

65 II. Be. 215. § (2) bek.

66 II. Be. 215. § (1) bek.

67 II. Be. 56. §.

alapvető oka az volt, hogy a polgári jogi igények nem voltak részletesen kidolgozva, nem álltak összhangban a sértetti értékmegjelöléssel, a valós forgalmi értékkel, és nem voltak jó és használható szakvéleményekkel alátámasztva (Botos, 1996). A büntetőeljárás keretei között a büntetőbíróknak polgári jogi igényt is el kellett bírálnia, vagyis „polgári bíróként” is el kellett járnia az érdemi döntés meghozatalakor. Tehát az adhéziós eljárásban a polgári eljárásjog intézményei voltak irányadók (például kereseti kérelemhez való kötöttség elve) a büntetőeljárás során (Kemenes, 2001).

1998. évi XIX. törvény (III. Be.)

A III. Be. (törvény a büntetőeljárásról) 54. §-a a II. Be.-hez hasonlóan szabályozta a magánfél intézményét: „*Magánfél az a sértett, aki a büntető eljárásban polgári jogi igényt érvényesít.*”⁶⁸ E törvény azonban arról már másképp fogalmazott, hogy a sértett, vagyis a magánfél mivel kapcsolatban érvényesíthette a polgári jogi igényt. E szerint: „*amely a vád tárgyává tett cselekmény következtében keletkezett.*”⁶⁹ A jogalkotó láthatóan egyszerűbbé tette a III. Be. szövegét, hiszen a szabálysértést külön nem nevesítette. A 337. § (2) bekezdése azonban kifejezett felhatalmazást adott a polgári jogi igény érdemi elbírálására akkor, ha a vád tárgyává tett cselekmény szabálysértés (Tahy-Kiss, 2011).

A polgári jogi igény egyéb törvényes úton való érvényesítése azonban nem lett kizárva, amikor a sértett magánfélként nem lépett fel a büntetőeljárásban.⁷⁰

A korábbi bírói gyakorlat egyébként a polgári jogi igényt szűken értelmezte, csak a bűncselekmény következtében keletkezett károk tartoztak ide. Nem tekintette a büntetőeljárás keretein belül érvényesíthető polgári jogi igénynek például az elhunyt sértett eltemetésének költségét, mert az nem a bűncselekmény következtében keletkezett.⁷¹ De nem volt lehetőség eszmei, nem vagyoni kárigény érvényesítésre sem (Somogyi, 2009).

A Bp. fentebb részletezett kárfogalmával szemben a Btk.-ban értelmező rendelkezésként szabályozott kárfogalom⁷² csak a bűncselekménnyel a vagyonban okozott értékcsökkenést tartalmazza, a vagyonban okozott kárt és az elmaradt vagyoni előnyt együtt vagyoni hátránynak nevezve. Így szűkebb, mint a polgári jogi kár definíciója, tekintettel arra, hogy a polgárjogi kár a Ptk.⁷³ szerint

68 III. Be. 54. § (1) bek.

69 III. Be. 54. § (2) bek.

70 III. Be. 54. § (3) bek.

71 BH 1997. 429.

72 A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (Btk.) 459. § (1) bek. 16., 17. pont.

73 A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (Ptk.) 6:522. §.

a vagyonban beállott értékcsökkenést, az elmaradt vagyoni előnyt és a károsulat ért vagyoni hátrányok kiküszöböléséhez szükséges költséget jelenti. Egyet-értünk azzal a nézettel, hogy amennyiben a büntetőbíróság elbírálja a magánfél polgári jogi igényét, a magánfél ennek megfelelően polgári bíróság előtt érvényesítheti a polgári jogi kár fogalmából adódó pluszkövetelését, mivel ez nem válik *res iudicata*-vá (Komáromi, 2015). A bírói gyakorlat korábban elfogadta azt, hogy a magánfél a büntetőeljárásban megítélt összegben túlmenő polgári jogi igényét polgári eljárásban érvényesítheti. Azonban azt is, hogy ha a sértett a polgári jogi igényét büntetőeljárásban érvényesítette és azt érdemben jogerősen elbírálták, úgy az ítélt dolognak volt tekintendő. Másfelől a polgári jogi igény „ítélt dolog” címén történő elutasításának – és nem az egyéb törvényes útra utasításának – volt helye, ha a magánfél igényét a polgári bíróság már jogerősen elbírálta.⁷⁴

A III. Be. kizárta a polgári jogi igényre vonatkozó nem jogerős ítéleti rendelkezés előzetesen végrehajthatóvá nyilvánítását, mert az sértene az ártatlanság vélelmének alapelvét. Kirekesztette továbbá az elsőfokú eljárásban bejelentett polgári jogi igénynek a másodfokú – és értelemszerűen valamennyi további perorvoslati – eljárási szakaszban való kiterjesztését vagy összegének felemelését (Bodor, 2009).

Továbbra is érvényesült, hogy a polgári eljárás szabályait akkor kell alkalmazni, ha a büntetőeljárási törvény megfelelő rendelkezést nem tartalmaz. Nem volt kizárt azonban, hogy a magánfél a terhelttel egyezséget kössön, illetve, hogy ezt a bíróság jóváhagyja. A terhelt viszont ezután sem érvényesíthetett a büntetőeljárásban a magánféllel szemben követelést, illetve nem élhetett beszámítási kifogással.⁷⁵ A III. Be. továbbra is lehetővé tette az ügyész számára a polgári jogi igény érvényesítését. Az ügyész perindítási joga azonban nem volt korlátlan, mert polgári jogi igényt csak a polgári perrendtartásban (Pp.) meghatározott feltételek esetén érvényesíthetett.⁷⁶ A III. Be. 316. §-a is biztosította, hogy a magánfél az elsőfokú tárgyaláson a perbeszédeket követően felszólaljon és megjelölje, hogy milyen összegben érvényesíti a polgári jogi igényét, ezt indokolhatta, távolléte esetén pedig a bejelentett igényt az iratokból kell felolvasni.

A polgári jogi igény elbírálásánál a bíróságnak tekintettel kellett lennie a büntetőeljárás céljára. Ha a kárösszeg megszerülésének megállapítása időigényes bizonyítást kívánt, amely hosszadalmassá tette volna a büntetőeljárást, a polgári jogi igény érvényesítését egyéb törvényes útra kellett utasítani. Így

74 BH 1993. 212. II.

75 1998. évi XIX. tv. indokolása a büntetőeljárásról.

76 III. Be. 54. § (4) bek.

járt el a bíróság a vádlott felmentése esetén is, vagy ha az indítványnak a büntetőeljárásban való érdemi elbírálását más körülmény kizárta.⁷⁷ Amennyiben a bíróság az ítéletében megállapította a bűncselekménnyel okozott kár, vagyoni hátrány, adóbevétel-csökkenés, vámbevétel-csökkenés összegét, illetve a bűncselekmény elkövetési értékét, ezen összeg mértékéig az előterjesztett polgári jogi igényt érdemben el kellett bírálni, kivéve, ha az okozott kár vagy a vagyoni hátrány megtérítése iránti igény az 54. § (2a) bekezdése szerinti polgári jogi igény része („Ha a zsarolás, a csalás, illetve az uzsora-bűncselekmény elkövetési tárgya olyan, a terhelt által lakott vagy a hozzájárulásával más személy által ingyenesen használt ingatlan, amelyben a bűncselekmény elkövetését megelőzően a magánfél lakott, és a polgári jogi igény az ingatlannal kapcsolatos rendelkezési jogot vagy az ingatlan birtoklásának jogát is érinti, a magánfél indítványában ideiglenes intézkedésként kérheti az ingatlan kiürítését és annak a magánfél birtokába bocsátását”). E bekezdést a III. Be.-t módosító 2013. évi CLXXXVI. tv. 6. §-a iktatta be, 2014. I. 1-jei hatállyal.

A polgári jogi igény szabályozása a hatályos büntető-eljárásjogunkban

2018. július 1. napján hatályba lépett a 2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról (Be.). A jogalkotó már a Be. Preambulumában kiemelt hangsúlyt helyez a bűncselekmények sértettjeinek fokozott védelmére, valamint jogaik érvényesítésének a jelentőségére. A bekövetkezett módosítások vitathatatlanul megerősítették a sértett eljárásjogi helyzetét, és a megfelelő jogok biztosítását, aminek révén a Be. e rendelkezéseket már rendszerbe tudta foglalni (Farkas, 2018).

Az iméntiek a magánfél polgári jogi igényére vonatkozó szabályokra is irányadók. Az állam büntetőjogi igény realizálása során a terhelt által elkövetett bűncselekmény folytán a sértett/magánfél oldalán keletkezett polgári jogi igényt a büntetőeljárás során bírálja el a bíróság. A Be. egyértelmű, jól körülhatárolható szabályozással rögzíti a polgári jogi igény büntetőeljárásban történő elbírálásának lehetőségét, tételesen felsorolja ennek kereteit, valamint a büntetőeljárásban érvényesíthető polgári jogi igények körét. A Be. e rendszerrel megerősítette az adhéziós eljárás létjogosultságát, és egyben könnyebb és hatékonyabb alkalmazhatóságát a büntetőeljárás keretén belül.

A polgári jogi igény azonban a büntetőjogi igényhez kapcsolódva mindenképpen járulékos, másodlagos funkciót tölt be a büntetőeljárás során, mivel

77 III. Be. 335. § (1) bek.

a büntetőeljárás tárgya a polgári peres eljárással szemben az állam büntetőigényének az érvényesítése (Kiss, 2018).

A polgári jogi igény érvényesítésének szándékát a jogszabályban meghatározottak szerint a sértett már vádemelés előtt is bejelentheti. Lehetősége adódik arra, hogy a nyomozás során már megállapítható legyen a polgári jogi igény pontos tartalma, de arra is, hogy a vádemelés előtt azt még korrigálja, illetve el is állhat tőle⁷⁸ (Megyeri, 2018).

A Be. rögzíti, hogy a vádemelés után meddig terjesztheti elő a sértett a polgári jogi igényét. E szerint az elsőfokú bíróságnál legkésőbb azon az eljárási cselekményen, amelyen a Be. rendelkezései szerint először jelen lehetett. A határidő elmulasztása esetén igazolásnak nincs helye.⁷⁹ Ez azt jelenti, hogy amennyiben a sértett nem jelent meg az előkészítő ülésen, ahol jelen lehetett volna, akkor a tárgyaláson már nem terjesztheti elő a polgári jogi igényét, mert a Be. kizárja mulasztása esetén erre nézve az igazolás intézményét.

Amennyiben a magánfél bejelenti a polgári jogi igényét, akkor a sértett sérelmére elkövetett bűncselekmény büntetőjogi és polgári jogi jogkövetkezmenyeinek megállapítására – együttesen – a büntetőeljárásban kerülhet sor. Az adhéziós eljárás során a magánfél valójában a polgári perrendtartás szabályai szerinti felperesi pozíciót is betölti a terhelttel mint alperessel szemben, úgy, mintha a magánfél a bíróság előtt keresetet terjesztett volna elő.

A polgári jogi igényt kizárólag bíróság előtt lehet érvényesíteni, amelyet a magánfél definíciója is tükröz: „*Magánfél az a sértett, aki vagy amely a bírósági eljárásban polgári jogi igényt érvényesít, akkor is, ha az erre vonatkozó szándékát a vádemelés előtt jelentette be.*”⁸⁰

A Be. átvette a III. Be. azon rendelkezését is, hogy a polgári jogi igénynek a vád tárgyává tett cselekménnyel közvetlen okozati összefüggésben kell lennie. Ebből egyrészt az következik, hogy a polgári jogi igény bíróság előtt – vádemelés után – érvényesíthető, másrészt pedig az, hogy az ügy tárgyához csak szorosan kapcsolódó magánjogi igények terhelhetik az alapvetően a büntetőjogi felelősség elbírálására hivatott büntetőeljárást.⁸¹

A büntetőeljárásban a kártérítésre, a jogsértés nélküli gazdagodás visszatérítésére, a jogsértés abbahagyására, illetve a sérelmes helyzet megszüntetésére, a sérelmes helyzetet megelőző, illetve az eredeti állapot helyreállítására irányuló, valamint olyan egyéb követelés érvényesíthető, amely valamely dolog kiadását vagy pénz fizetését célozza. Ezeknek az igényeknek a kielégítésére

78 Be. 355. §.

79 Be. 556. § (1) bek.

80 Be. 54. § (3) bek.

81 1998. évi XIX. tv. indokolása a büntetőeljárásról.

a megfelelő intézkedések is fellelhetők a Be.-ben is (például zaklatás esetén távoltartás keretében a terhelt eltiltása a további jogsértéstől). A magánfélnek lehetősége van a bírósági eljárást megelőző nyomozás során polgári jogi igényét bejelenteni, ezt előkészíteni és biztosítani (például indítványozhatja a terhelt vagyonának a zár alá vételét).⁸²

A Be. a III. Be. utaló szabályozásával szemben új elemként konkrétan meghatározza a polgári jogi igény elbírálása esetére az új Polgári perrendtartásról szóló törvény (új Pp.) alkalmazási körét.⁸³ Az új Pp. részletes követelményt tartalmaz a keresetlevél tagolása és tartalmi elemei tekintetében.⁸⁴ A Be. azonban a sértetti jogérvényesítés elősegítése érdekében a polgári jogi igény vonatkozásában ettől eltér, minimális elemeket megkívánva, tehát csak azokat, amelyek nélkül a polgári jogi igény érdemi elbírálása nem lenne lehetséges.⁸⁵ A Be. rendelkezik még e körben a polgári jogi igény közléséről⁸⁶ és megváltoztatásáról⁸⁷.

A magánjogi igények egységes kritériumok szerinti elbírálása érdekében a Be. a polgári jogi igényre is alkalmazni rendeli az új Pp. kereseti kérelem fajtáira és a keresethalmazatra vonatkozó rendelkezéseit (új Pp. 172–173. §).⁸⁸ Ezzel a jogalkotó megemelte az adhéziós eljárásban eljáró bírókkal szembeni szakmai elvárást, hiszen a büntető ügyszakban is szükségessé vált az új Pp. szabályainak részletes ismerete.

A Be. kimondja, hogy a bírósági úton nem érvényesíthető igény a büntetőeljárásban sem terjeszthető elő.⁸⁹

A Be. egyértelműen kizárja polgári jogi igény érvényesítését a költségvetést károsító bűncselekmények, valamint az állam sérelmére elkövetett más bűncselekmény esetén. Ilyenkor a polgári peres bírósági eljáráson kívüli egyéb eljárás – különösen közigazgatási hatósági, adó-, valamint vámigazgatási eljárás – áll rendelkezésre.⁹⁰

A polgári jogi igény vonatkozásában (helyesen) csorbul az officialitás elve. Hasonlóan a III. Be. rendelkezéséhez, a Be. is rögzíti, hogy az ügyészség a Be.-ben meghatározott eseteken kívül csak az új Pp. szabályai szerint, kiegészítő jelleggel és korlátozott jogosítványokkal érvényesíthet a sértett helyett polgári jogi igényt, vagy csatlakozhat be annak érvényesítésébe a sértett oldalán (Békés, 2018).

82 1998. évi XIX. tv. indokolása a büntetőeljárásról.

83 Be. 555. § (1)–(6) bek.

84 Be. 556. § (2) bek.

85 1998. évi XIX. tv. indokolása a büntetőeljárásról, Be. 556. § (2) bek.

86 Be. 558. § (1)–(3) bek.

87 Be. 559. § (1)–(2) bek.

88 Be. 56. § (2) bek.

89 Be. 56. § (3) bek.

90 Be. 56. § (4) bek.

A Be. fenntartotta a III. Be-ből már ismert szabályt, vagyis, hogy a polgári jogi igény egyéb törvényes úton való érvényesítését nem zárja ki az, hogy a sértett magánfélként nem lépett fel.⁹¹ Az elsőfokú bíróság ítéletben érdemben dönt az előterjesztett polgári jogi igény alapján annak jogalapjáról és összezszerúségéről.⁹² További lehetőség, hogy a polgári jogi igényt egyéb törvényes útra utasítja⁹³, de a Be. azt nem biztosítja a bíróság számára, hogy a polgári jogi igényt érdemben elutasítsa.

Jogeset⁹⁴

Az alábbiakban ismertetett jogeset vizsgálata – különösen – a jelen tanulmány tárgyával kapcsolatos témakörre fókuszál. Bemutatásra kerül ezen keresztül a vagyonekobbzás és a polgári jogi igény napjainkban történő érvényesítése során – álláspontunk szerint – a bírósági eljárás gyakorlatában felmerülő probléma, mely nem kívánt hatást gyakorol a jogállami követelmények büntetőeljárás érvényesülésére.

A nyomozási szakasz

A hatáskörrel és illetékességgel rendelkező Központi Nyomozó Főügyészség⁹⁵ (Főügyészség) a központi irányítás alatt álló országos hatáskörű, önálló gazdálkodást folytató költségvetési szervnek, azaz egy speciális tevékenységű rendvédelmi szervnek (Szerv) a hivatásos állományába tartozó orvost (gyanúsított) – a Szerv feljelentését követően – 2016. december 15-i kihallgatásakor a katonai ügyész meggyanúsította a Btk. 345. §-ba ütköző és folytatólagosan elkövetett hamis magánokirat felhasználásának vétségével és a Btk. 373. § (1) bekezdésbe ütköző és a (3) bekezdés b) pontja szerint minősülő folytatólagosan kisebb értékben üzletszerűen elkövetett csalás büntetével az alábbi tényállás alapján.

A gyanúsított 2015. április 27-én egy magyarországi Orvostudományi Kar egyik tanszékén folyó szakorvos kiegészítő képzés elvégzésének támogatása érdekében tanulmányi szerződést kötött a Szervvel mint munkáltatóval. Ennek

91 Be. 56. § (6) bek.

92 Be. 571. § (1)–(4) bek.

93 Be. 560. § (1)–(4) bek.

94 A nyomozás, a vádemelés, az elsőfokú bírósági tárgyalás és a másodfokú bírósági eljárás részletes terjedelemben való ismertetésére és a terhelt büntetőjogi felelőségének bíróság általi vizsgálatára nem térünk ki, mivel tanulmányunk tárgya szempontjából nem bír jelentőséggel.

95 Központi Nyomozó Főügyészség Budapesti Regionális Osztálya 2. Nyom.1344/2016. bü. szám alatti ügye.

alapján 2015. április 1-jétől 2016. november 30-ig – az oktatási intézmény által kiadott igazolásban foglaltak szerint – a képzés idejére tanulmányi munkaidő kedvezményre, és annak időtartamára távolléti díjra volt jogosult. A Szerv a szakorvosi képzést az egyik kórházban, 2015. szeptember 1-jétől 2015. december 31-ig heti 24 órában, 2016. január 1-jétől 2016. március 31-ig heti 36 órában biztosította. A gyanúsított a tanulmányi szerződés által előírt szakorvosi képzésben való részvételének igazolására és a távolléti díj megállapítása érdekében pontosan meg nem állapítható időpontban 2015. szeptember 30-át követően havi rendszerességgel, a szolgálati helyén munkáltatóját szándékosan megtévesztve, a gyanúsításban felsorolt hónapokra vonatkozó napokat valótlan képzésű napként feltüntetve, valótlan tartalmú jelenléti íveket adott le. Ennek alapján a Szerv mint munkáltató a jelölt hónapokban több illetményt fizetett ki a gyanúsítottnak, ezért a munkáltatót összesen 347 502 forint kár érte. A gyanúsított a vallomás tételt megtagadta. A Szerv a nyomozás során a gyanúsítottal szemben nem jelentett be polgári jogi igényt.

Vádemelés

A Főügyészség a vádiratot 2017. február 2. napján nyújtotta be a Fővárosi Törvényszék Katonai Tanácsának. A vádirati tényállás a gyanúsításkori tényállással egyezően lett előterjesztve, és az ennek megfelelő minősítésben foglaltakkal vádolta meg az ügyben korábbi gyanúsítottként szereplő orvost. A Főügyészség indítványozta, hogy a vádlottat halmazati büntetesként az eljáró bíróság ítélje pénzbüntetésre. A vádiratban azonban a Főügyészség nem indítványozta, hogy az eljáró bíróság rendeljen el vagyonekmozgást a vádlott terhére.

Elsőfokú bírósági tárgyalás

Az elsőfokú tárgyalás időpontja 2017. november 7. napja volt, melyen az elsőfokú bíróság meghozta ügydöntő határozatát.⁹⁶ A vádlottat bűnösnek mondta ki folytatólagosan, kisebb értékre, üzletszerűen elkövetett csalás büntettségében [Btk. 373. § (1) és (2) bekezdés b) pont], és folytatólagosan elkövetett hamis magánokirat felhasználásának vétségében (Btk. 345. §), és halmazati büntetéssel 180 (száznyolcvan) napi tétel – napi tételenként 2000 forint, azaz összesen 360 000 forint – pénzbüntetésre ítélte.

Az elsőfokú bíróság ítéletének tényállásában megállapította, hogy a vádlott 347 502 forint kárt okozott a munkáltatójának.

96 A Fővárosi Törvényszék Katonai Tanácsa 41(I) Kb. 176/2017/9. számú elsőfokú ítélete.

A Főügyészség az elsőfokú tárgyaláson nem indítványozta és az elsőfokú bíróság hivatalból sem rendelte el a vagyonekobjzást a vádlott terhére. A sértett (munkáltató) pedig nem jelentett be polgári jogi igényt a vádlottal szemben, és az elsőfokú tárgyaláson meg sem jelent.

Az elsőfokú ítélet ellen, annak kihirdetését követően a vádlott és védője felmentésért fellebbezést jelentett be.

Másodfokú eljárás – Nyilvános ülés

A fellebbezés alapján a másodfokú bíróság 2018. március 28. napjára nyilvános ülést tűzött ki, melyen a Be. 348. § (1) bekezdésében foglaltak alapján teljes terjedelmében felülvizsgálta az elsőfokú eljárást. A másodfokú bíróság az elsőfokú bíróság ítéletét másodfokú ítéletében⁹⁷ megváltoztatta és a vádlott vagyon elleni bűncselekményét folytatólagosan, kisebb kárt okozó csalás vétségének minősítette [Btk. 373. § (1)–(2) bekezdés a) pont]. Egyebekben az elsőfokú bíróság ítéletét helybenhagyta.

A III. Be. szerinti különleges eljárás

A Főügyészség 2018. június 18. keltezésű átiratában indítványozta a másodfokú bíróságnak, hogy a bíróság a már elítélttel szemben utólagosan 347 502 forint értékben vagyonekobjzást rendeljen el. Az átirat indokolásában kifejtettek szerint a vádlott az általa elkövetett cselekménnyel munkáltatójának 347 502 forint kárt okozott, azonban az eljárás során sem a Szerv mint sértett, sem a katonai ügyész nem érvényesített polgári jogi igényt, vagyis az okozott kár nem térült meg, ezért vagyonekobjzásnak lett volna helye. A megjelölt összegre vonatkozóan a Btk. 74. § (1) bekezdés a) pontja alapján tehát vagyonekobjzásnak van helye, mivel az bűncselekmény elkövetéséből eredő vagyonnak minősül. A (III.) Be. 570. § (1) bekezdés a) pontja szerint utólagos vagyonekobjzásnak akkor van helye, ha a bíróság a jogerős ügydöntő határozatban a vagyonekobjzásról nem rendelkezett.

A Fővárosi Törvényszék Katonai Tanácsa az ügyészi indítványt megalapozottnak találta és 2018. június 29-i keltezésű, 41.(I)Kb.176/2017/17. számú végzésében az immáron orvos elítélttel szemben utólagosan 347 502 forint vagyonekobjzást rendelt el. Továbbá felhívta a figyelmet arra, hogy e végzés alapján a katonai ügyész és az elítélt a végzés kézbesítésétől számított nyolc napon belül tárgyalás tartását kérheti.

97 Fővárosi Ítéletkönyv Katonai Tanácsa 6.Kbf. 105/2017/8. számú másodfokú ítélete.

A védő élt ezzel a lehetőséggel és így a Fővárosi Törvényszék Katonai Tanácsa 2018. szeptember 19. napján tárgyalást tartott.

A korábbi 41.(I)Kb.176/2017/17. számú végzést az eljáró bíróság hatályon kívül helyezte. A Fővárosi Törvényszék Katonai Tanácsa 41.Kb.112/2018/4. végzésben a 41.(I.)Kb.176/2017. ügyben utólagosan úgy rendelkezett, hogy elítélttel szemben 347 502 forint vagyonek Kobzást rendel el. Ekkor azt is vizsgálta a bíróság, hogy a 2018. július 1-jén hatályba lépő Be. alapján az ügy miként intézhető el. E vizsgálat során megállapította, hogy a Be. átmeneti rendelkezések címszó alatti 876. § (7) bekezdése szerint: a Be. hatálybalépése előtt megkezdett különleges eljárást a bíróság a korábbi jogszabály rendelkezései szerint fejezi be. A III. Be. pedig tárgyalás tartása esetén a XXVII. fejezet rendelkezéseinek értelemszerű alkalmazását írta elő.

A végzés indokolásában korábbi álláspontját az eljáró bíróság fenntartotta. Továbbá rögzítette, hogy a pénzösszegben kifejezett kár, illetve az ennek megfelelő vagyon nem szolgálhat semmilyen igény fedezetéül, a büntetőeljárás során nem érvényesítettek polgári jogi igényt.

Az indokolás szerint: „69. BK. vélemény II. a) pontja is egyértelműen kimondja, hogy amennyiben a bíróság a polgári jogi igény érvényesítését egyéb törvényes útra utasítja, nincs törvényi akadálya annak, hogy az ügydöntő határozatban az intézkedést elrendelje az elkövetőnek az általános szabályok szerint vagyonek Kobzás alá vonható teljes vagyonára. Az adott ügyben még csak a polgári jogi igényt sem kellett egyéb törvényes útra utasítani, merthogy ilyen igényt senki nem is terjesztett elő. Utólagosan már csak polgári perben érvényesíthető az esetleges kár összege, amely nyilvánvalóan nem érintheti a büntetőeljárásban tett intézkedést.”

Ezt a végzést a védői fellebbezés után a másodfokú bíróság helybenhagyta, és így ez a döntés jogerős lett.

Utóesemény

A Szerv mint sértett ezt követően 2018. december 20-i keltezésű levelében felszólította a terheltet, hogy fizesse meg részére a neki okozott kárt, mert ellenkező esetben megindítja ellene a jogi eljárást a követelése érvényesítése érdekében.

ad. 1. Az elítélt egyrészt megfizette a fentebb jelölt jogerős végzésben meghatározott vagyonek Kobzás összegét, azaz a 347 502 forintot.

ad. 2. Másrészt a polgárjogi igény összegét követelő Szervnek, külön bírósági eljárás nélkül, a 347 502 forint összeget is átutalta.

Észrevétel és kritika

A Btk. szóban forgó végzésben felhívott szabálya [Btk. 74. § (1) bek. a) pont] szerint: „*a bűncselekmény elkövetéséből eredő vagyonra, amelyet az elkövető a bűncselekmény elkövetése során vagy azzal összefüggésben szerzett...*”.

A Btk. 74. § (5) bek. a) pontja szerint azonban: „*Nem rendelhető el vagyonek kobzás a) arra a vagyonra, amely a büntetőeljárás során érvényesített polgári jogi igény fedezetéül szolgál...*”.

Az ismertetett jogesetben vagyonek kobzás elrendelésére sem az elsőfokú, sem a másodfokú bírósági eljárásban nem került sor, de a büntetőeljárásban sem a Szerv mint sértett, sem pedig a katonai ügyész nem jelentett be és nem érvényesített polgári jogi igényt.

Az állandósult bírói gyakorlat szerint (lásd 69. BK vélemény):

„*1. A Btk. szerint a vagyonek kobzás olyan intézkedés, amelynek célja a bűncselekmény elkövetéséből eredő, valamint a törvényesen szerzett, de bűncselekmény elkövetésére fordított vagy arra szánt vagyon elvonása az állam javára.*”

A Be. 54. § (3) bekezdése úgy rendelkezik, hogy: „*A polgári jogi igény egyéb törvényes úton való érvényesítését nem zárja ki, hogy a sértett magánfélként nem lépett fel.*”

A 69. BK vélemény szerint: „*2. Nem felel meg a jogállami követelményeknek a vagyonek kobzás elrendelése olyan vagyonra (vagyontárgyra), amelyet az elkövető a bűncselekmény útján szerzett meg, és ezért – jogellenesen és átmene-tileg – a vagyonához tartozik, de igazoltan a sértettet vagy más személyt illet.*”

Álláspontunk szerint az ismertetett jogesetben az állam javára jogerősen elrendelt vagyonek kobzás, ezt követően pedig a költségvetési (állami) szervnek minősülő Szerv kártérítési követelésének megfizetése – együttesen – a jogállami követelményekkel ellentétes. Hiszen mindaddig, amíg költségvetési (állami) szervnek minősülő Szerv sértettnek lehetősége van kárigénye érvényesítésére – ezt pedig a terhelt terhére rótt cselekmény büntethetőségének elévüléséig a sértett megteheti –, addig a terhelt állam javára történő marasztalása különö- sen sérti a jogbiztonság elvét.

Megjegyezzük, hogy jelen esetben a Szerv nem is érvényesíthette volna köve- telését a Pp. szabályai alapján, tekintettel arra, hogy a sértett és a terhelt között munkavégzés, illetve szolgálatteljesítés céljából létesített, a köz szolgálatára irányuló, törvényben meghatározott speciális kötelezettségeket és jogokat tar- talmazó jogviszony állt fent. Továbbá nem alkalmazható a Be. 56. § (4) bekez- dése sem, mely egyértelműen kizárja polgári jogi igény érvényesítését a költség- vetést károsító bűncselekmények, valamint az állam sérelmére elkövetett más bűncselekmény esetén. Ezek érvényesítésére a polgári peres bírósági eljáráson

kívüli egyéb eljárás – különösen közigazgatási hatósági, adó-, valamint vámigazgatási eljárás – áll rendelkezésre.

Az ismertetett jogesetben a terhelt valójában az „állam” részére kétszer fizette meg a bűncselekmény útján szerzett 347 502 forint pénzösszeget, melynek a tőle való követelését a Btk. és Be. rendelkezései ezt napjainkban lehetővé teszik.

Hiszen amennyiben a sértett nem igényli az adhéziós eljárás lefolytatását, azaz nem jelenti be és nem érvényesíti a polgári jogi igényét a büntetőeljárásban, és a bűncselekmény elkövetéséből eredő, valamint a törvényesen szerzett, de bűncselekmény elkövetésére fordított vagy arra szánt vagyon elvonása megtörténik – ami valójában igazoltan a sértettet vagy más személyt illet meg – a vagyonek Kobzás elrendelésével és megfizetésével fennáll a terhelnél a kétszeres fizetés veszélye.

A vagyonek Kobzás és a polgári jogi igény érvényesítésének kollíziója

A problematika abból adódik, ha a polgári jogi igényt nem a büntetőeljárásban érvényesítik, és ilyenkor felvetődhet a kétszeres elvonás tilalmának a sérelme. Mondhatjuk, hogy quasi kollíziós szabályozásról van szó. Ugyan nem ellentétes jogszabályok ütközéséről van szó, azonban számunkra kétségtelen, hogy a figyelembe vehető jogszabályok által előidézett helyzet (lásd ismertetett jogeset) a jogállam büntetőeljárásának alapértékeivel ellentétes.

A büntetőeljárásban ugyanis a polgári jogi igény érvényesítése a büntetőhatalom oldaláról másodlagos. Amint már fentebb kifejtettük, a büntetőeljárásban az állam a büntető igényét érvényesíti, a büntetőjogi felelősség vizsgálatára és megállapítására fókuszál, és ez az elsődleges. A vagyonek Kobzás pedig a „bűnös” vagyon elvonását célzó intézkedés, melyet a terhelt az államnak ró le.

A Btk. 74. § (5) bekezdése a) pontja kimondja, hogy *„nem rendelhető el vagyonek Kobzás arra a vagyonra, amely a büntetőeljárás során érvényesített polgári jogi igény fedezetéül szolgál.”* Így a vagyonek Kobzás tilalma csak akkor érvényesül, ha a büntetőeljárásban a sértett polgári jogi igénye tekintetében az eljáró bíróság érdemben határoz. Ez pedig oda vezethet, hogy sérül a kétszeres elvonás tilalma, ahogy a fent leírt jogeset ezt tanúsítja.

A témánk szempontjából áttekintettük – a magyar szabályozáshoz közelítő – német Btk. rendelkezéseit is. E törvény 73. § (1) bekezdés II. fordulata kizárja a vagyonek Kobzás alkalmazhatóságát abban az esetben, ha a *„cselekmény sértettjének a cselekményből magánjogi igénye ered, aminek teljesítéséhez az összeget a tettetől vagy a résztől a bűncselekmény bevételeiből vonná el.”* Ekkor

nincs annak jelentősége, hogy a büntetőeljárás adhéziós eljárásában vagy polgári eljárásban érvényesítik a polgári jogi igényt, csak annak van jelentősége, hogy fennáll a polgári jogi igény (Hollán, 2008).

Amennyiben a német Btk. kizáró szabálya miatt a vagyonekobjzásra nem került sor, de a büntetőeljárás befejeződött a polgári jogi igény érvényesítése nélkül, akkor ezt követően a büntetőeljárásban a vagyonekobjzást meghatározott ideig, vagyis három évig lehetővé kell tenni.⁹⁸ Ez azt jelenti, hogyha a magánfél három éven belül nem érvényesítette a polgári jogi igényt polgári eljárásban, úgy az államot illeti meg a követelés.

Álláspontunk szerint, amint a német, úgy a honi jogi szabályozásnak (a büntetőjogi, polgári jogi szabályokat is ideértve) egyértelműen, félreérthetetlenül kifejezésre kellene juttatnia, hogy a kétszeres elvonás tilalmának sérelme alkotmányos jogállami keretek között nem fordulhat elő.

Zárógondolatok

A jogállam pontosan meghatározható fogalom, ami a jog uralmát jelenti és amely a saját rendszerében az alkotmányos feltételeknek megfelel, tehát az alkotmányból levezethető. A jogállam fogalmát az Alkotmány létezésének figyelembevétele nélkül nem lehet megfogalmazni (Blaskó, 1994).

Király Tibor értelmezése alapján a jogállam alapvető eleme a jogbiztonság követelménye és a jogi, intézményi és szervezeti rendszer, amely a jogállami működés biztosítója, garanciája (Király, 2005).

Szabó András megfogalmazásában: „A jogállamisághoz szorosan tapadó jogbiztonság azt várja el a törvényhozótól, hogy a jog egésze, egységes részterületei és egyes szabályai is világosak, egyértelműek, és előre láthatók legyenek. [...] A jogállamiság elvéből fakadnak nemcsak a büntető anyagi jog garanciái, hanem az eljárásjogi garanciák is.” (Szabó, 2010).

A jogállamiság alapvető elemei különösen a törvényesség, az igazságosság, a jogbiztonság, az ügyészi tevékenység legalitásának elve, és nem utolsósorban a tisztességes eljárás követelménye is (Horgos, 2021). A Be. Preambulumában, expressis verbis rögzítésre került, hogy a Büntető Törvénykönyv, illetve a nemzetközi jog által büntetendő bűncselekmények elkövetőinek a tisztességes eljárás-hoz való alapvető jog érvényesülését biztosítani kell a büntetőeljárásban. A fegyverek egyenlőségének elve a tisztességes eljárás egyik lényegi eleme, melyet az Emberi Jogok Európai Bírósága gyakorlata a kontinentális jogrendszerekben is

98 StPO 111. § (4) bekezdés i) pont.

fontos elvé emelt. Ennek során negatív követelmény az is, hogy az eljáró hatóságoknak tilos növelniük a terhelt hátrányát. Az ismertetett jogesetben a tisztességes eljárás elvét sértve a terhelt a bűncselekménnyel okozott kár kétszeresét fizette meg. Egyrészt az államnak a vagyonek Kobzása formájában, másrészt az úgynevezett „állami” költségvetési Szervnek, a sértettnek polgári jogi igényként.

Feltehetőleg a honi jogalkotónak nem ez volt a célja. Álláspontunk szerint azonban ez nem tükröződik a Btk. és Be. rendelkezéseiben, mert annak lehetősége nincs kizárva, hogy amennyiben a vagyonek Kobzása a terhelt által megfizetésre került, ezt követően a sértett, mely az állam költségvetési szerve, már ne tudja követelni a polgári jogi igényének megtérítését is.

Egyértelműen ki kell zárni a Be.-ben, hogy amennyiben az állam vagy állami költségvetési szerv a sértett, akkor a vagyonek Kobzása elrendelése mellett polgári jogi igényt nem érvényesíthet sem a büntetőeljárásban, sem polgári eljárásban.

Összességében természetesen sem a fent említett német – sem más uniós állambeli – „megoldás” kritikáját nem tekintettük feladatunknak.

Ellenben a hatályos magyar jogi szabályozás által „lehetővé tett” quasi kollízió előfordulásának – az egyébként jogszerűtlenül szerzett vagyon kétszeres elvonásának – lehetőségét meg kell szüntetni. Addig azonban, amíg – amint arra az ismertetett jogeset is rámutat – a tanulmányunkban vázolt problematika feloldása a jog eszközeivel nem történik meg, ez a helyzet a jövőre nézve is fennáll.

Felhasznált irodalom

- Balogh J. (1898). Vezérelvek. In Balogh J., Edvi Illés K. & Vargha F. (Szerk.), *A bűnvádi perrendtartás magyarázata* (pp. 23–194). Grill Károly cs. és kir. udvari könyvkereskedése.
- Békés Á. (2018). Sértett. In Polt P. (Szerk.), *Kommentár a büntetőeljárás törvényhez. 1. kötet 182.* (pp. 167–183). Wolters Kluwer.
- Blaskó B. (1994). *Jogállamiság – Büntetőjog – Bűnösség.* Kandidátusi disszertáció. Magyar Tudományos Akadémia.
- Blaskó B. (1995). Gondolatok a jogállamiságról. *Belügyi Szemle*, 33(7-8), 69–75.
- Blaskó B. (2011). *A büntetőjog előtörténete, eredete, kialakulása és fejlődéstörténeti vázlat az ókortól a XVIII. század végéig.* Rendőrtisztviselői Főiskola.
- Blaskó B. (2020). *Magyar Büntetőjog Általános Rész.* Rejtjel Kiadó.
- Bodor T. (2009). Az elsőfokú bírósági tárgyalás. In Czibalmos Cs. & Köhegyes A. (Szerk.), *A büntetőeljárás törvény magyarázata, 2.* (pp. 949–1070). Complex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft.

- Botos G. (1996). A polgári jogi igény érvényesítésének egyes kérdései a büntetőeljárás folyamán. *Belügyi Szemle*, 34(7), 39–45.
- Farkas K. (2020). A sértett helyzete az eljárás hatékonysága tükrében. In Hollán M. & Mezei K. (Szerk.), *A büntetőjog hazai rendszere megújításának koncepcionális céljai és hatásai* (pp. 62–72). Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézet.
- Finkey F. (1903). *A magyar büntető eljárás tankönyve*. Politzer Zsigmond és Fia.
- Finkey F. (1908). *A magyar büntetőeljárás tankönyve*. Politzer Zsigmond és Fia.
- Földvári J. (1970). *A büntetés tana*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.
- Hajdu L. (1971). *Az első (1975-ös) magyar büntetőködörös-tervezet*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.
- Hollán M. (2008). *Vagyonelkobzás*. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó.
- Horgos L. (2021). A ius puniendi jogállami tartalmának kiteljesedése. In Szabó Cs. & Molnár D. (Szerk.), *Studia Doctorandorum Alumnae. Válogatás a DOSz Alumni Oszttály tagjainak doktori munkáiból. II. kötet*. (pp. 11–260). Doktoranduszok Országos Szövetsége.
- Horváth T. (1981). *A büntetési elméletek fejlődésének vázlatja*. Akadémia Kiadó.
- Kemenes I. (2001). A gazdasági szerződések követelményei és az új Ptk. *Polgári Jogi Kodifikáció*, 1, 9–31.
- Király T. (2005). *Szemelvények ötven év büntetőjogi és más tárgyú tanulmányaiból*. ELTE ÁJK Büntető Eljárás jogi és Büntetés-végrehajtási jogi Tanszék.
- Kiss A. (2018). *A sértett szerepe a büntetőeljárásban*. Országos Kriminológiai Intézet.
- Komáromi B. (2015). Kártérítés a büntetőperben (A polgári anyagi és eljárásjogi szabályok érvényesülése a büntetőeljárás bírósági szakaszában). *Büntetőjogi Szemle*, 1-2, 59–67.
- Lajkó P. (2015). *A vagyonelkobzás története és szabályozása a hatályos Btk.-ban*. Balassagyarmat.
- Megyeri G. (2018). Nyomozás. In Polt P. (Szerk.), *Kommentár a büntetőeljárás törvényhez. I. kötet*. (pp. 348–355). Wolters Kluwer.
- Somogyi G. (2009). A büntetőeljárásban részt vevő személyek. In Czibalmos Cs. & Köhegyes A. (Szerk.), *A büntetőeljárás törvény magyarázata* (pp. 131–185). Complex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft.
- Szabó A. (2010). A jogállami forradalom és a büntetőjog alkotmányos legitimitása, In Németh Zs. (Szerk.), *Tiszteletkötet Sárkány István 65. születésnapjára* (pp. 114–122). Rendőrtiszti Főiskola.
- Tahy-Kiss K. (2011). Bírósági rendelkezés a – büntetőeljárásban érvényesített – polgári jogi igényről. *Iustum Aequum Salutare*, 2, 159–180.
- Zoványi N. (2012). A büntetőjogi és a polgári jogi felelősség jogkövetkezményeinek összevetése. *Debreceni Jogi Műhely*, 9(4), 47–60. <https://doi.org/10.24169/DJM/2012/4/6>

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Blaskó B. & Horgos L. (2022). A vagyonelkobzás és a polgári jogi igény érvényesítésének problematikája a bírói gyakorlat tükrében. *Belügyi Szemle*, 70(6), 1117–1156. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2022.6.1>

Gondolatok a büntetőügyekben alkalmazható egyezségről

Reflections on Plea Bargaining in Criminal Cases

Szaktor Roland György

rendőr hadnagy
Budapesti Rendőr-főkapitányság,
XXI. kerületi Rendőrkapitányság
szaktorr@budapest.police.hu

Turi András

Dr. nyugalmazott ügyész
turiandras04@gmail.com

Budaházi Árpád

Dr. PhD, egyetemi docens,
rendőr őrnagy
Nemzeti Közszerződési Egyetem,
Rendészettudományi Kar
budahazi.arpad@uni-nke.hu

Absztrakt

Cél: A tanulmány célja, hogy bemutassa, mi okozza a három éve alkalmazható egyezés a bűnösség beismeréséről jogintézmény ritka igénybevitelét.

Módszertan: A vizsgálódás keretében a szerzők ügyészekkel, nyomozókkal, vizsgálókkal, bírókkal és védőkkel készítették interjúkat, áttekintették a jogintézménnyel kapcsolatban megjelent publikációkat, valamint megvizsgálták a rendelkezésre álló, egyezésre vonatkozó statisztikai adatokat.

Megállapítások: Az egyezés a bűnösség beismeréséről a hatályos büntetőeljárás törvény régi-új jogintézménye. A korábbi törvény lemondás a tárgyalásról jogintézménye tekinthető az elődjének, amelyet a többszöri törvény módosítások ellenére is elvéve alkalmaztak az ügyészek, így nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket, hogy gyorsítsák vele a büntetőeljárást, illetve tehermentesítsék a bíróságot. Az alkalmazás gyakoriságának növelését várták, illetve várják ugyanis az új jogintézménytől, amelynek szabályozása eltér az elődtől. A szerzők feltevései beigazolódtak, a tanulmányban statisztikai adatokkal támasztják alá a ritka igénybevitelt: 2020-ban a vádemelések mindössze 0,0012%-ban került sor egyezés alapján vádirat benyújtására. A ritka alkalmazás okai közé sorolják, hogy az ügyészségi gyakorlatban előfordul, hogy egyezés helyett inkább az együttműködő terhelt intézményét veszik igénybe, esetleg a vád tartalmára tesznek informális ígéretet, ha a gyanúsított beismerő vallomást tenne. A nyomozó hatóságtól nagyobb odafigyelést követelne az intézmény, és nehéz az egyezkedési pozíció a védelem számára is. A szerzők megállapítása szerint az sem vezet jó irányba, ha csupán statisztikai megfontolásból kerül sor az egyezés alkalmazására.

Érték: A tanulmány hozzájárulhat ahhoz, hogy a jogalkalmazói gyakorlat változzon, és gyakrabban kerüljön sor az egyezség jogintézményének alkalmazására. A változások figyelemmel kísérése újabb publikációk témája lehet.

Kulcsszavak: egyezség, előkészítő ülés, ügyész, terhelt, védő

Abstract

Aim: This paper aims to show the reasons for the occasional use of the plea bargain, which has been in use for three years.

Methodology: The authors conducted interviews with prosecutors, investigators, examiners, judges, and defense lawyers, reviewed publications on the legal instrument, and examined available statistical data on plea bargaining.

Findings: Plea bargaining is an old and new legal instrument in the current Criminal Procedure Code. It is the predecessor of the former waiver of trial, which was rarely used by prosecutors despite repeated amendments to the law and thus failed to fulfill the hopes of speeding up criminal proceedings and reducing the burden on the courts. The new instrument, which is regulated differently from its predecessor, was expected to increase the frequency of use. The authors' assumptions were confirmed, and the study provides statistical evidence of the infrequent use of the system: in 2020, only 0.0012% of indictments were based on plea bargaining. The reasons for the infrequent use of the system include the fact that in prosecutorial practice, the institution of the cooperating accused is used instead of plea bargaining, or an informal promise is made on the content of the charge if the suspect confesses. The institution would require more attention from the investigating authority, and the plea bargaining position is also difficult for the defense. The authors conclude that plea bargaining for statistical reasons alone is not a step in the right direction.

Value: The paper could contribute to changes in the practice of legal practitioners and more frequent use of the legal instrument of conciliation. Monitoring changes could be the subject of other papers.

Keywords: plea bargain, preparatory hearing, prosecutor, defendant, lawyer

Bevezető gondolatok

A hatályos büntetőeljárás törvény¹ (a továbbiakban: IV. Be.) vezette be az egyezség a bűnösség beismeréséről (a továbbiakban: egyezség) jogintézményt a

1 2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról.

büntetőeljárás gyakorlatba. Előzménye a lemondás a tárgyalásról jogintézménye, amely a korábbi büntetőeljárás törvény² (a továbbiakban: III. Be.) időszakában nem tett eleget az előzetes várákosoknak – a törvénymódosítások ellenére sem –, s ritka maradt az ügyészségi alkalmazása. Az újragondolás szükségszerű volt, mert jó, ha a büntetőeljárásnak minél több olyan jogintézménye van, amely gyorsítja az egyes büntetőügyek lefolytatását. Erre a korábbi eljárásjogi szabályozásokban még a párhuzamos eljárási rend alkalmazásával is volt példa (Vári, 2020). Kérdéses azonban, hogy az egyezség valóban a gyorsítást szolgálja-e? Bár még csak három éve hatályos a IV. Be., mégis kérdésként merül fel, hogy egyáltalán élő, a gyakorlatban is alkalmazott jogintézményként tekinthetünk-e rá? Vagy csak azért létezik, mert statisztikai megfontolásból veszik igénybe az ügyészségek? Vajon vannak-e olyan körülmények, amikor nem javallott alkalmazni a jogintézményt? Szintén tisztázandó, hogy a felderítettség milyen fokát kell elérnie az ügynek ahhoz, hogy az ügyészség fontolóra vegye az egyezség alkalmazási lehetőségét? Vajon joggal kell-e tartani attól, hogy az egyezség egyes esetekben hamis beismerésekhez is vezethet, mert a terhelt adott esetben jobban jár a bűncselekmény hamis beismerésével, mint hogy a valóban elkövetett bűncselekmény miatt vonják felelősségre. Célunk, hogy a felmerülő kutatási kérdésekre választ adjunk, illetve a hatóság és a védelem oldaláról is megvizsgáljuk a jogintézményt, kinek milyen előnye és hátránya származhat az alkalmazásából vagy mellőzéséből.

Az egyezség előzménye: lemondás a tárgyalásról

A lemondás a tárgyalásról jogintézményt a III. Be. XXV. fejezete szabályozta. Bevezetésének célja ugyanaz volt, mint az egyezségnek: az eljárás gyorsítása, valamint a bíróságok tehermentesítése. Az ügyek minél hamarabb történő befejezése lebegett célként a jogalkotó előtt (Nagy, 2007), ennek ellenére az volt az uralkodó ügyészi álláspont, hogy a tárgyalásról lemondást nem kell széles körben alkalmazni (Juhász, 2017). A 2013–2017 közötti időszakban a tárgyalásról lemondást mindössze 666 ügyben vették igénybe a 35 871 büntető ügyből ([Legfőbb Ügyészség, 2018a](#)). Ez nem éri el a 0,2%-os alkalmazási gyakoriságot, ami csekélynek mondható. A ritka alkalmazás okai közé sorolható, hogy kizárólag a terhelt vagy a védő kezdeményezhette, és csak a vádirat benyújtásától számított 15 napon belül. A rövid határidő és a kezdőnap megállapításának nehézsége is közrehatott az alkalmazás ritkaságában. További probléma volt a jogintézménnyel,

2 1998. évi XIX. törvény a büntetőeljárásról.

hogy felderített, már vádemelési szakaszban levő ügyekben került csak sor az igénybevételére, viszont ekkor az ügyészségnek már nem fűződött érdeke az elfogadásához. Leginkább akkor alkalmazták, amikor az ügy bizonyítottsága „mérlegeléses” volt, vagyis az ügyészség úgy emelt vádat, hogy kérdéses volt, a bizonyítékok alapján a bíróság milyen büntetést szab ki. A jogintézmény ritka alkalmazásához az a körülmény is hozzájárulhatott, hogy az ügyészség a nyomozó hatóság által folytatott nyomozás során nem találkozott személyesen a tanúkkal, így a jegyzőkönyvekben rögzített vallomások alapján kellett volna következtetést levonni, hogy a tanú a tárgyaláson vajon fenntartja-e a nyomozó hatóság előtt tett vallomását, vagy a bírósági tárgyaláson módosít rajta. Számolni kellett az ügyészségnek azzal, hogy a tanú esetleges megingása a tárgyaláson történő kihallgatás során azzal a kockázattal járt, hogy a bíróság esetleg felmenti a terheltet. Az sem kedvezett a jogintézménynek, hogy volt védő, akinek a díjazás miatt nem volt érdeke az ügy gyors befejezése, ezért a védelem nem élt a kezdeményezés jogával.

Szintén az intézmény mellőzése mellett szólt az eljárás nehézkessége, az adminisztratív terhek, illetve a terhelt részére biztosított kedvezmény igen csekély volta (Gulyásné Birinyi & Pápai-Tarr, 2019).

Az egyezség jogintézménye

A IV. Be. preambulumban utal rá, hogy „*hatékony és ésszerű határidőn belül lefolytatott eljárásban történő felelősségre vonás céljából*” alkotja a törvényt. Ennek érdekében a kodifikáció során számos lehetőséget vizsgáltak, a választás a szlovén büntetőeljárásban alkalmazható vádalkuszerű eljárásra esett, ez lett mintája az egyezség magyar jogintézményének. Az volt a cél, hogy a gyakorlatban már bevált megoldást honosítsanak a IV. Be.-nek.

Az ügyészség és a terhelt egyezség esetén lefolytatandó eljárás érdekében a vádemelés előtt egyezséget köthet a terhelt által elkövetett bűncselekmények vonatkozásában a bűnösség beismeréséről és ennek következményeiről.³ Egy olyan eljárásról van szó, amiben a bíróság nem kap szerepet, az ügyészség, a gyanúsított és a védő között zajlik a nyomozási szakaszban. A terhelti együttműködés elhagyhatatlan része az egyezségnek, mivel teljes körű beismerő vallomást kell tennie, ami az ügy kulcsbizonyítékának tekinthető. Ennek érdekében célszerű az ügyészségnek olyan elemeket felsorakoztatni az egyezségben, hogy a terhelt vállalja a beismerő vallomást. Szemben a lemondás a tárgyalásról jogintézménnyel, az egyezséget a vád és a védelem egyaránt kezdeményezheti.

3 IV. Be. 407. § (1) bekezdés.

Ha az eljárás adatai alapján a nyomozó hatóság ügyészégi intézkedést vagy határozat kilátásba helyezését, illetve egyezség megkötését tartja indokoltnak, erről az ügyészséget rövid úton tájékoztatja. A 100/2018. (VI. 8.) Korm. rendelet 156. § (1) bekezdése alapján a nyomozó hatóság röviden felvilágosítást nyújthat az egyezség alkalmazásának törvényi feltételeiről, tájékoztatja a nyilatkozattevőt, hogy kezdeményezését a gyanúsítás közlését követően – célszerűen a gyanúsított kihallgatását követően – terjesztheti elő. A nyomozó hatóság az egyezség megkötésére irányuló ügyészégi kezdeményezést az ügyészség utasítása szerint közli a gyanúsítottal és védőjével.⁴

Az ügyészi tapasztalatok azt mutatják, hogy a jelenleginél több egyezségkötésre kerülhetne sor, ha a nyomozó hatóság a nyomozás felderítési szakaszában aktívabban vizsgálná az egyezségkötési hajlandóságot, és annak valószínűsítése esetén tájékoztatná az ügyészséget. Több elkövető esetében általános az úgynevezett dominóeffektus, amikor több elkövető esetén az első beismer az egyezség keretében, s a tapasztalatok szerint ezt követően a többi is beismerő vallomást tesz. Éppen ez az, amiért fontos a rendőrség szerepe abban, hogy a dominósor ledőljön, azaz minél több beismerő vallomás szülessen. Az ügyészségnek adott nyomozó hatósági tájékoztatás tartalmazza a gyanúsított kihallgatás tervezett időpontját, az indokoltnak vagy célszerűnek tartott intézkedést, valamint annak indokait is. Ezekről az információkról nem tájékoztatható sem a gyanúsított, sem a védő.⁵ Egyet lehet érteni a Bárándy Gergely – Dávid Ferenc szerzőpáros véleményével, hogy „*az egyeztetések megkezdésének – minthogy ahhoz a törvény semmiféle kógens alaki vagy tartalmi feltételt nem határoz meg, s annak folytatása nem jár semmiféle joghatással sem – akár az eljárás kezdetén is helye lehet*” (Bárándy & Dávid, 2019).

Másik esetkör, amikor a védelem kezdeményezi az egyezséget. Ha az ügyészség nem ért egyet vele, erről tájékoztatja a terheltet és a védőt. Az ügyészséget a nyomozás állása befolyásolhatja az egyezség megkötésében. Az ügyészség nem köthet egyezséget, ha a terhelti beismerés önkéntességére vagy hitelt érdemlőségére nézve kétségek merülnek fel, vagy a beismerés hiányában rendelkezésre álló bizonyítékok nem lennének elégségesek a vádemeléshez.⁶ Az utasítás garanciális biztosítékot nyújt az egyezség elfogadására, tekintettel, hogy aki nem bűnös, ne tehessen hamis beismerő vallomást, illetve aki bűnös valamely bűncselekmény elkövetésében, más bűncselekmény elkövetését ne ismerhesse be.

4 100/2018. (VI. 8.) Korm. rendelet 158. § (1) bekezdés.

5 100/2018. (VI. 8.) Korm. rendelet 156. § (2) bekezdés.

6 A legfőbb ügyész 9/2018. (VI. 29.) LÜ utasítása az előkészítő eljárással, a nyomozás felügyeletével és irányításával, valamint a befejező intézkedésekkel kapcsolatos ügyészi feladatokról 50. § (2) bekezdés.

Habár a bírók mérlegelési jogkörét szűkítették, mégis megmaradt a lehetőség az egyezség elutasítására, ha valamilyen törvényességi problémát észlelnek annak megkötése során. Czédli-Deák Andrea szerint *„bárhogy változzék a szabályozás, a lényeg mindenképpen az, hogy megmaradjon az ítélkező bíró azon jogosultsága, hogy dönthessen az egyezség elfogadása, vagy elutasítása körében... ”* (Czédli-Deák, 2015). Garanciális szabály, hogy csak felderített tényállás esetében lehet egyezséget kezdeményezni, azután, hogy a nyomozási szakaszban a felderítést teljes mértékben lefolytatták. Ez viszont gátját jelenti annak, hogy az egyezség ne forduljon át az angolszász jogrendszerben alkalmazható vádalkuba. Teljes körű nyomozás az elvárt, ami nem szolgálja a gyorsaságot, viszont annyiban mégis, hogy sikeres egyezség esetén az ügy befejeződik az előkészítő ülésen, még elsőfokú bírósági tárgyalásra sem kerül sor (Szaktor, 2020).

Az egyezség megkötésére irányuló eljárásban a védő részvétele kötelező. Az egyezség esetében azért fontos a védő személye, mert a terhelt nem feltétlenül van tisztában a beismerő vallomás súlyával, illetve a Btk. által alkalmazott büntetési tételekkel, a védő egyfajta garancia arra, hogy a megkötött egyezség ne legyen hátrányos a terhelt számára.

Az egyezség megkötése érdekében az egyezség tartalmi elemeiről egyeztetést folytathat a vád és a védelem. Az egyeztetésnek a tárgya nem lehet az egyezség tárgyát képező bűncselekmény tényállása és Btk. szerinti minősítése, és ez az a pont, ahol az egyezség igazán elválik a vádalkutól. A jogalkotó továbbá azt is figyelembe vette, hogy az ügyész mint a vádhatóság képviselője ne kezdjen vitába azzal kapcsolatban, hogy büntető anyagi jogi szempontból helyes-e a bűncselekmény minősítése (Szabó, 2018).

Az ügyészség az egyeztetés eredményeként létrejött egyezséget a gyanúsított kihallgatás jegyzőkönyvébe foglalja, amely a IV. Be. 409. §z (1) bekezdés szerinti figyelmeztetést és a terhelt erre adott nyilatkozatát is tartalmazza. A jegyzőkönyvet az ügyész, a terhelt és a védő együttesen írja alá. A törvényben meghatározottak nem feltétlenül állják meg a helyüket a gyakorlati alkalmazás során, miszerint az egyezséget a kihallgatási jegyzőkönyvbe kell foglalni. A jegyzőkönyvet célszerű külön felvenni, nem pedig a kihallgatási jegyzőkönyvbe beleírni. Ha az egyezségkezdeményezési szándék belekerül a gyanúsított kihallgatás jegyzőkönyvébe, ez egy sikertelen egyezség esetén azt jelenti, hogy a jegyzőkönyvet a bíróság kirekeszti a bizonyítási eszközök közül, vagyis a vallomásban elmondottak nem használhatók fel bizonyítékként. Ennek a problémának a kiküszöbölésére egy egységes jegyzőkönyvsablon megoldást nyújthatna. A rendőrség által alkalmazott robotzsaru rendszer egyébként is számos sablont tartalmaz, amivel könnyíti a rendőrök munkáját, ezáltal nem látjuk

akadályát egy ilyen jegyzőkönyv elkészítésének. Ezen felül ez az egységesített jegyzőkönyv az ügyészség számára is hasznos lenne, könnyebben tudnák beilleszteni a saját rendszerükbe. Az említett problémakör másik oldalát jelenti, hogy a nyomozó hatóság által végzett kihallgatás megelőzi az ügyészségi kihallgatásokat, viszont a jogintézmény céljaival ellentétes, hogy gyakorlatilag már ekkor elvárják a gyanúsítottól a beismerő vallomást. Ez azért visszás, mert ha az egyezség nem jön létre, akkor – ahogy azt már említettük – az egyezség keretében tett vallomás a IV. Be. 409. § (4) rendelkezésének megfelelően nem használható fel bizonyítékként, azonban a korábbi, nyomozó hatóság által felvett vallomásra ez a rendelkezés nem vonatkozik.

Az egyezség egy hosszabb folyamat, az ügyészségi tapasztalatok azt mutatják, hogy többszöri találkozó vagy levélváltás szükséges az egyezség főbb kereteinek közös elfogadásához. Szintén betartandó szabály, hogy a gyanúsítottnak az egyezség keretében történő kihallgatása az ügyészség által történjen meg, illetve arról videófelvétel készüljön. A tapasztalatok alapján gondot jelent, hogy általában nem alakul ki a bizalom az ügyész és a védelem között.

További gyakorlati problémaként merül fel a korai beismerés kettős értéke. Többes elkövetés esetében van egy olyan nehézség, hogy ha valamelyik gyanúsított beismer az egyezség keretein kívül, tehát beindítja a korábban említett dominóeffektust, már nem lehet vele egyezséget kötni. Egyik oldalról jó a hatóság számára, hogy van egy olyan beismerés, amelyre lehet alapozni, másik oldalról viszont gondot jelent, hogy azzal már nem lehet egyezséget kötni, aki beismerő vallomást tett, viszont az összes többi terhelttel meg lehet egyezni.

Ha az ügyészség és a terhelt nem kötött egyezséget, a kezdeményezés, valamint az ezzel összefüggésben keletkezett ügyiratok bizonyítékként, illetve bizonyítási eszközként nem használhatók fel. Ebben az esetben az ügyészség az egyezség megkötésére irányuló kezdeményezésről nem tájékoztathatja a bíróságot, és az ezzel összefüggésben keletkezett ügyiratokat sem nyújthatja be a bírósághoz.⁷ Szükségszerű a védelem számára egy olyan jellegű biztosíték, hogy ha az egyezség érdekében megteszik a beismerő vallomást, azt ne lehessen felhasználni, ha mégsem sikerült megegyezni, vagy az ügyészség visszavonja az egyezségkötési szándékát. A bíróságot nem szabad értesíteni azzal kapcsolatban, hogy egyezség kezdeményezése történt, ugyanis abban az esetben már nehezen tudna objektíven dönteni. Kérdéses, hogyan tud egy bíró objektív maradni egy olyan ügyben, ahol valamilyen okból kifolyólag kiderül számára, hogy a terheltben megvolt a szándék az egyezsége.

7 IV. Be. 409. § (4) bekezdés.

Az egyezség tartalma

A terhelt az egyezségben a büntetőeljárás alapjául szolgáló valamennyi vagy akár csak egyes bűncselekmények vonatkozásában is beismerheti a bűnösségét.⁸ A hatóság feladata annak vizsgálata, hogy csak olyan bűncselekményért vállalja a terhelt a felelősséget, amelyet ténylegesen el is követett. Ehhez az összegyűjtött bizonyítékok jelentenek segítséget.

Az egyezség tartalmazza az egyezség tárgyát képező

- a) bűncselekmény leírását és Btk. szerinti minősítését;
- b) bűncselekmény vonatkozásában a terhelt nyilatkozatát arról, hogy a bűnösségét beismeri, és ennek érdekében vallomást tesz;
- c) büntetést vagy önállóan alkalmazható intézkedést.⁹

Az egyezség a) és b) pontja nem képezi alku tárgyát, mert a tényállást és a minősítést az ügyészség fogalmazza meg. Ami tehát az egyezkedés tárgya, az maga a büntetés vagy önállóan alkalmazható intézkedés.

Ha az egyezség büntetés kiszabására irányul, a Btk. 83. §-a figyelembevételével tartalmazza, hogy az ügyészség, a terhelt és a védő milyen nemű, mértékű vagy tartamú büntetést vesz tudomásul.¹⁰ Az ügyész és a védelem egyaránt el kell, hogy fogadja a büntetést, amit a Btk. enyhített büntetési tétele alapján hoznak meg.

A IV. Be. XCIX. fejezete szerinti eljárásban az egyezség jóváhagyása esetén a büntetés kiszabásakor a 82. § (2) bekezdésében meghatározott enyhébb büntetési tételek alsó határát kell alapul venni.¹¹

Az (1) bekezdés alapján, ha a büntetési tétel alsó határa

- a) tízévi szabadságvesztés, ehelyett legkevesebb ötévi,
- b) ötévi szabadságvesztés, ehelyett legkevesebb kétévi,
- c) kétévi szabadságvesztés, ehelyett legkevesebb egyévi,
- d) egyévi szabadságvesztés, ehelyett rövidebb tartamú szabadságvesztést lehet kiszabni.¹²

A büntetési tételek jelentős mértékben lecsökkenthetők az egyezség során. Nem kedvez azonban a jogintézménynek az az ügyészségi gyakorlat, hogy gyakran nem mozdulnak el a középértéktől, ami azzal a következménnyel jár, hogy a védelemnek nem éri meg az egyezség megkötése.

8 IV. Be. 410. § (1) bekezdés.

9 IV. Be. 410. § (2) bekezdés.

10 IV. Be. 410. § (4) bekezdés.

11 Btk. 83. § (1) bekezdés.

12 Btk. 82. § (2) bekezdés.

Az egyezség a kötelező tartalmi elemeken kívül tartalmazhatja a mellékbüntetést, vagyis a közügyektől eltiltást, a büntetés mellett alkalmazható intézkedést és az eljárás megszüntetését olyan bűncselekménnyel kapcsolatban, aminek nincs jelentősége a jelentősebb tárgyi súly bűncselekmények mellett, a bűnügyi költség viselését, valamint a terhelt által vállalt egyéb kötelezettségeket. A bűnügyi költség viselését adott esetben akár átvállalhatja az állam, ezzel nagyobb összeg kifizetésétől is mentesülhet a terhelt. A terhelt által vállalt egyéb kötelezettségek között megfogalmazza a IV. Be. a hatósággal való együttműködést más büntetőügyben, valamint a sértett kártalanítását, ami szintén fontos vívmánya a törvénynek. A kényszergyógykezelés, az elkobzás, a vagyoneklobzás és az elektronikus adat végleges hozzáférhetetlenné tétele azonban nem képezheti egyezség tárgyát.¹³

Sikertelen egyezségek

Az egyezségekre irányuló kezdeményezések nem minden esetben eredményesek. Több oka is lehet annak, hogy nem sikerül megállapodni az egyezkedés során. A legtöbbször előforduló ok, hogy a tényállás még felderítetlen a kezdeményezés idején, ezért a törvény értelmében még nem lehet elkezdni az egyezséget eredményező eljárást. Ez hivatott kivédeni a tényállás alku tárgyává tételét, szemben az angolszász jogrendszerrel, ahol ez is képezheti alku tárgyát. Egy másik ok, szintén a tényállással összefüggésben, amikor a terhelt, valamint védője a tényállásra és minősítésre kezdeményeznek egyezséget, ami pedig ütközik a IV. Be. 408. § (1) bekezdésébe. Sikertelenek azok az egyezségi kísérletek is, ahol nem született beismerő vallomás, nem volt megállapítható súlyosító körülmény, valamint nem sikerült megegyezni a büntetés tartamában. Az idő előtti egyezség problémájára is fontos odafigyelni, mert a gyakorlatban van példa arra a téves hatósági álláspontra, hogy csak befejezett nyomozás esetén lehet egyezséget kezdeményezni. A nyomozás bármely szakaszában van erre lehetőség. Sőt, a gyakorlatban az ügyészek azt az álláspontot képviselik, hogy ne csak a terheltnek érje meg az egyezség megkötése, hanem cserében nyújtson például segítséget a nyomozáshoz vagy vállalja a sértett kárának megtérítését. Ugyanis az ügyészség egyik – a IV. Be.-ből fakadó – prioritása, hogy a sértett kára lehetőleg minden esetben térüljön meg. Ezzel az államot is megkímélik a polgári jogi igény behajtásától, másrészt a sértett számára is kedvező lehet az egyezség megkötése.

¹³ IV. Be. 411. § (6) bekezdés.

Az egyezségre a nyomozás vizsgálati szakaszában van lehetőség, mert ebben a szakban van már gyanúsított, aki elengedhetetlen alanya az egyezésnek. Másrészt a vizsgálati szakaszban rendelkezik az ügy olyan felderítettséggel, illetve bizonyítottsággal, ami már eléri azt a szintet, hogy bizonyossá váljon, a gyanúsított követte el a bűncselekményt.

Nemcsak a hatósági oldalnak, hanem a védelem számára is nehézségeket okoz az egyezés intézménye, illetve annak ajánlása a terhelt számára. Az egyezés kérdése mind az ügyészi munkára, mind a védői feladatokra újfajta felelősséget terhel. Ha a gyanúsított, illetve védője a gyanúsított kihallgatás során ügyészségi határozat vagy intézkedés kilátásba helyezését, illetve egyezés megkötését kezdeményezi, ez az eljárási cselekmény folytatásának nem akadálya.¹⁴ Az egyezés kezdeményezése nem szakítja félbe a nyomozást, így nem lép fel problémaként, hogy az egyezés kezdeményezésére az eljárás indokolatlan időbeli elhúzása végett kerüljön sor. Ennek ellenére a védelem szempontjából az egyezés felajánlása előnyt biztosít a nyomozó hatóság számára, mert egy olyan ügyben, ahol a terhelt vagy a védője tesz javaslatot az egyezésre, szinte biztosra vehető, hogy a nyomozás sikerrel fog járni. A védelem és a terhelt kapcsolatára nézve nehézséget jelenthet, ha a védő ajánlja az egyezséget. Ebben az esetben az esetleges szabadságvesztés-büntetés kiszabását követően a büntetés-végrehajtási intézetben könnyen megeshet, hogy a fogvatartottak a terheltet meggyőzik arról, hogy egyezségkötés nélkül elkerülhette volna a szabadságvesztés-büntetést, vagy kisebb mértékű büntetést is kaphatott volna. A védelem számára további problémát jelent a nyomozó hatóság által befolyásolt iratkiadási válogatás, az, hogy csak bizonyos ügyiratokba tekinthet be a gyanúsított, illetve a védő. Ennek megoldására egy kétélű kardot lehetne alkalmazni. Ha egyezkedési szándék merül fel a védőben, úgy megkaphatná a nyomozással összefüggésben keletkezett összes ügyiratot. Ez abból a szempontból megfelelő lenne, hogy a védő teljes mértékben megismerné az ügy állását, és így könnyebben ajánlaná vagy éppen ellenkezőleg, nem javasolná az egyezséget. Ez a helyzet viszont a nyomozási munkát nehezítené, valamint a nyomozó hatóság és az ügyészség alkupozícióját. Kérdéses, hogy ez mennyivel tenné alkalmazhatóbbá az egyezés intézményét. A vádalku bölcsőjében, az Amerikai Egyesült Államokban például a védő számára nem teszik lehetővé az iratbetekintést, emiatt magánnyomozást kell folytatnia, ami nem is opcionális, hanem az amerikai ügyvédi kamara írja elő, ha a terhelt beismerő vallomást akar tenni (Kiss, 2019). A védelem oldaláról szintén problémaként merül fel a már említett helyzet, hogy a bíró tudomást szerez a sikertelen egyezségkötésről. Ezt a tényt a bírók a törvény értelmében nem vehetnék

14 100/2018. (VI. 8.) Korm. rendelet 157. § (1) bekezdés.

figyelembe, azonban ők sem robotok, nincs rá biztosíték, hogy ne legyen hatással a bírói mérlegelésre. Ugyanolyan probléma ez, mint egyes ügyeknél a közvélemény nyomása, ami azért szintén hatással lehet a bíróra.

Vádemelés egyezség esetén

Ha az ügyészség és a terhelt egyezséget kötött, az ügyészség a jegyzőkönyvbe foglalt egyezséggel azonos tényállással és minősítéssel emel vádat.¹⁵ Ilyenkor a vádirat mellékleteként csatolja az ügyészség a nyomozásban keletkezett egyezséget tartalmazó jegyzőkönyvet, és azt kéri a bíróságtól, hogy az egyezséget hagyja jóvá, továbbá az egyezség tartalmával egyező büntetést szabjon ki, illetve intézkedést alkalmazzon (Fantoly, 2020).

Az egyezésnek nemcsak a terhelt felé van kötő ereje, hanem az ügyészségnek sincs rá lehetősége, hogy a beszerzett beismerő vallomás birtokában olyan tényállás és minősítés mellett fogalmazza meg a vádat, ami súlyosabb következményekkel járhat. Az ügyészség indítványozza egyrészt, hogy a bíróság hagyja jóvá az egyezséget, másrészt, hogy az ügyészség által kiszabott, a terhelttel egyeztetett büntetést, intézkedést szabjon ki, valamint egyéb rendelkezést tegyen. Az egyezséget tartalmazó jegyzőkönyv mellett a vádiratot is továbbítani kell a bíróságnak, amivel birtokába kerül az összes beszerzett bizonyítási eszköz, így megalapozottan tudja meghozni a döntést az egyezség jóváhagyásáról vagy megtagadásáról. Ez a döntési lehetőség alapozza meg, hogy a bírósági szak egyezség esetén ne csak formalitás legyen, mert az teljes mértékben összemosná a vádat és az ítélezést, amit a IV. Be. az alapvető rendelkezések fejezeténél tilt, miszerint a büntetőeljárásban a vád, a védelem és az ítékezés elkülönül.¹⁶

Bírósági eljárás egyezség esetén (előkészítő ülés)

Ahogy az egyezség megkötése során, úgy a vádemelést követő előkészítő ülésen is kötelező a védő részvétele, hogy biztosítva legyen a terhelt védelme, ha módosítaná az ügyészség a vádiratot. Minden más büntetőügyhöz hasonlóan, ebben az esetben is előkészítő ülésen kezdődik meg a bírósági szakasza az eljárásnak (Polt, 2021). Ahhoz, hogy az egyezséget a bíróság jóvá tudja hagyni, a vádlottnak be kell ismernie az egyezésnek megfelelően a bűnösségét, és

¹⁵ Be. 424. § (1) bekezdés.

¹⁶ IV. Be. 5. §.

emellett, csakúgy, mint a korábbi lemondás a tárgyalásról intézmény esetén, le kell mondania a tárgyaláshoz való jogáról. Ezután a bíróság mérlegeli, hogy az egyezség jóváhagyásának feltételei fennállnak-e. A bíróságnak több feltételt is kell vizsgálnia az egyezség jóváhagyása érdekében. A bíróság az egyezséget jóváhagyja, ha

- a) az egyezség megkötése a 407–409. §-ban foglaltaknak megfelel,
- b) az egyezség tartalma a 410–411. §-ban foglaltaknak megfelel,
- c) a vádlott az egyezség természetét és jóváhagyásának következményeit megértette,
- d) a vádlott beszámítási képessége és beismerésének önkéntessége iránt észszerű kétely nem mutatkozik,
- e) a vádlott bűnösséget beismerő nyilatkozata egyértelmű és azt az ügyiratok alátámasztják.¹⁷

Azon felül, hogy a törvény alkalmazási feltételeit betartják a felek az egyezség megkötése során, még további pontokat is vizsgálni kell a bíróságnak. Az egyik az, hogy az egyezség természetét megérti-e a vádlott. Fontos része az egyezségnek ugyanis a „második lehetőség” értéke, tehát az, hogy kap egy enyhébb büntetést, mivel megbánást tanúsít, beismerő vallomást tesz, és lehetőséghez jut, hogy könnyebb legyen számára a társadalomba való visszailleszkedés, de ez nem egy olyan dolog, ami alanyi jogon jár minden terheltnek. Csak annak, aki megérti az egyezség mibenlétét, és várható tőle, hogy a későbbiekben már nem fog újra bűncselekményt elkövetni. További feltétel, hogy nem merülhet fel aggály a bíróban a beismerés hitelességével kapcsolatban.

A bíróság meg is tagadhatja az egyezség jóváhagyását, ha az a törvényi feltételeknek nem felel meg, ami az eljárás folyamán bármely szakaszban elkövetett hiba esetén megtörténhet. Ezek a nem megfelelő vádemeléstől, az előkészítő ülésen be nem ismert bűnösségen át az egyezség megkötése során elkövetett hibáig fennállhatnak. A IV. Be. rendelkezésének szó szerinti értelmezése alapján nincs a bíróságnak lehetősége arra, hogy az egyezség jóváhagyását arra hivatkozással tagadja meg, hogy az indítványozott büntetés jogszabályba ütközik. A bírói gyakorlat azonban kimunkálta, hogy törvénytörő büntetést vagy intézkedést a bíróság még az egyezségre irányuló eljárásban sem szabhat ki, tehát ilyen esetben is meg kell tagadnia a jóváhagyást. A jóváhagyás megtagadását magába foglaló végzés ellen nincs helye fellebbezésnek. Ha a bíróság megtagadta az egyezséget, az a továbbiakban sem az ügyészséget, sem a

17 IV. Be. 733. §.

terheltet nem köti.¹⁸ Ha az egyezség jóváhagyásának feltételei fennállnak, és a jóváhagyás megtagadásának nincs helye, a bíróság jóváhagyja az egyezséget. Az ügyészség 2020-ban 122 vádlottal kötött egyezséget; ezek közül a bíróság hét terheltet érintően utalta az ügyet tárgyalásra, a többi esetben az egyezséget jóváhagyta (Polt, 2021).

Problémaként merül fel a bírósági gyakorlatban, hogy az egyezséget kötött terhelt megteheti, hogy a bíróság előtt mégsem tesz beismerő vallomást. Ilyenkor az egyezség jóváhagyására nem kerülhet sor, hanem a rendes bírósági eljárás szabályai szerint folytatódik az ügy. Éppen emiatt a lehetőség miatt indokolt az, hogy az ügyészség csak megfelelően felderített ügyet vigyen a bíróság elé, hiszen utóbb már nincs lehetősége a nyomozást kiegészíteni, ha az egyezség jóváhagyására nem kerül sor. Így viszont elveszik az az előny, ami a nyomozás egyszerűsítéséből ered, vagyis csökken az ügyészség érdeke is az egyezségkötésben. A probléma megoldása lenne, ha a bíróság elé állításhoz hasonlóan lehetővé válna, hogy az egyezség jóváhagyásának megtagadása esetén az ügy visszakerüljön nyomozási szakaszba, akár automatikusan, akár az ügyész döntése alapján. Tovább gyorsítaná az eljárást, ha a felderítettség magas fokát nem kellene elérnie az ügynek, hogy egyezségre kerülhessen sor.

Számos egyezségi ügy már az előkészítő ülésen lezárul (URL1). A már említett mértékes fellebbezés érvényesül az egyezséget kötő vádlott esetében, így kerülhet fel másodfokra az esetében az ügy. Az egyezséget nem kötő vádlott-társak esetében jellemző a „rendes” fellebbezés, és az, hogy másodfokú bírósági eljárásra is sor kerül az ügyben.

Egyezség a felek oldaláról

Ha az egyezséget a szerint vizsgáljuk, hogy kinek áll legfőképpen érdekében az alkalmazása, akkor elsősorban az államra kell gondolni, amelynek anyagi és humán erőforrásai limitáltak, és csak komoly pénzügyi többletráfordítással tudná kivitelezni, hogy minden eljárás a legalitás elvének lehető legnagyobb érvényesítésével legyen lefolytatva (Békés, 2018). Az egyezség során azonban valamilyen többletkedvezményt kell biztosítani, hogy a büntetőeljárás minél több szereplőjének megérje a konszenzuális jogintézmény alkalmazása, ne csak az államnak. A terhelt elméletileg kisebb büntetést kap, ha eredményesen köttetik meg az egyezség, és rövidül a büntetőeljárás hossza is. A sértett számára előny lehet, hogy egyezség esetén nem lesz szükség az ismételt

18 IV. Be. 734. §.

kihallgatására, ami kifejezetten fontos szempont lenne a nemi erkölcs elleni bűncselekmények esetében, hogy a kellemetlen élményeket ne kelljen folyton újra felidézni (Herke, 2018). Az ügyészség és a nyomozó hatóság számára egy új lehetőség és mellette nagy felelősség is, mivel őket terheli egy rosszul megkötött egyezség súlya. A védelem számára is egy teljesen új lehetőség, ami könnyebbséget kellene jelentsen, mégis viszonylag kevés esetben eredményes az egyezség megkötése. Az egyezség elterjedésének lehetőségét az is befolyásolja, hogy az ügyészség mely bűncselekmények esetén, milyen büntetés, intézkedés elengedését, illetve kedvezmények biztosítását tartja elfogadhatónak (Bérces & Gyulay, 2019).

A gyakorlatban több esetben is előfordult, hogy megindultak az egyeztetések a gyanúsított beismeréséről az ügyészség, a gyanúsított és a védő között, de amikor közös nevezőre kerültek a felek, akkor az ügyészség időhiány vagy kisebb adminisztrációs teher miatt ajánlatot tett. Ez általában azt tartalmazta, hogy ne a klasszikus egyezség megkötésére kerüljön sor, hanem az ügyészség szóbeli ígéretet tett arra, ha a gyanúsított beismeri a nyomozás során a bűnösségét a megállapodásnak megfelelő módon, akkor a vádirat olyan ügynevezett mértékes indítványt fog tartalmazni, amiben megállapodtak. Szintén előfordul a gyakorlatban, hogy egyezség helyett az együttműködő terhelte vonatkozó szabályokat alkalmazza az ügyészség, vagyis egyezségi eljárás helyett az együttműködő terhelte kedvezményeit kapja a beismerő vallomásra hajlandó gyanúsított.

Ez a módszer pedig nélkülözi a garanciális elemeket és kiszolgáltatottá teszi a gyanúsítottat, azzal ellentétben, amit a jogalkotó megfogalmazott. A helyzet sajátosságából adódóan sok esetben nincs mód arra, hogy ezt a nyomozás során a védő szóvá tegye, hiszen a védence érdekeinek is meg kell felelnie, és egy ilyen ajánlat is sok esetben nagyobb biztonságot jelent, mint belemenni a nyílt egyezkedésbe. Ehhez szükséges azt is hozzátenni, hogy ugyan a törvényi garanciák ebben az esetben hiányoznak, azonban az általunk interjú keretében megkérdezett ügyvédek egyike sem tapasztalt olyat, hogy bármelyik ügyészség ne tartotta volna meg korrekten a szavát, és eltérő mértékes indítvány lett volna a megállapodáshoz képest. Vizsgálatunk kiterjedt arra a kérdéskörre is, milyen esetekben javasolja a védő a védencének az egyezkedést, illetve azt, hogy az ügyészi felajánlást elfogadják, és melyek azok az esetekörök, amikor nem javasolja. A védő csak olyan egyezséget fogad el és a védencét is akkor tereli ebbe az irányba, ha az egyezség az ügy összes körülményeit tekintve előnyösebb a terhelte számára, mint a tárgyalás. Hogy előnyösebb-e vagy sem, annak meghatározásához ténylegesen minden körülményt figyelembe kell venni, sok esetben olyanokat is, amelyek az ügyészség által nem is lehetnek ismertek. Itt gondolni lehet például a gyanúsított személyiségére, családi és személyi állapotára, az

adott ügyön belüli bűntársaihoz fűződő esetlegesen érzelmi vagy baráti viszonyaira. Ezeket a körülményeket mindig számba kell venni annak megítéléséhez, hogy az adott ügyben az adott terhelt számára megfelelő döntést lehessen hozni, és természetesen nem mindegy az sem, hogy milyen kvalitása, milyen stressztűrő képessége van. Vannak-e családi, egészségügyi problémái, amelyek a figyelmét elvonnák. Ezek mellett nem utolsó sorban azt a viszonyt is számba kell venni, ami a bűntársaihoz fűzi, mert beismerése sok esetben rontja vagy ronthatja a többiek helyzetét, ezért több esetben is célszerű, hogy az egyezség megkötése előtt a terheltek hozzájárulásával a védők egymás között is egyeztessenek az egyezség vonatkozásában. Különösen így van ez akkor, ha a terhelteket baráti vagy rokoni kapcsolatok fűzik egymáshoz.

Egy elkövetős ügyek esetén azért nehéz az alkalmazása, mert vagy van annyi bizonyítási eszköz az ügyészség kezében, hogy ne kelljen egyezséget kötni a terhelt beismeréséért, vagy pedig pont a kevés bizonyítási eszköz miatt a védő nem fogja javasolni a védenca számára. Abban az esetben viszont kiváló lehetőség az alkalmazása, amikor valamilyen gazdasági vagy vagyon elleni bűncselekmény esetén az egyezség tárgyává tudják tenni a felek a sértett kárának megtérítését, legyen az akár természetes személy sértett, akár jogi személy, beleértve az államot is. Amire az egyezség igazán jó megoldást nyújthat, azok a több elkövetős ügyek. A több elkövetős ügyek esetén azonban probléma, amit a tanulmányban már kifejtettünk, hogy milyen kapcsolat van az elkövetők között. Mégis, ez egy jó lehetőség a bűnüldözés számára, hogy ezáltal egy nagy kapcsolati háló felderítésre kerüljön.

A felmerülő problémákat komolyan kell venni, már csak azért is, mert az egyezségalkalmazás igencsak ritka, annak ellenére is, hogy anno újra gondolták a lemondás a tárgyalásról jogintézményét. Az ügyészség 2018 második féléves statisztikája alapján mindössze 34 esetben alkalmazták 19 693 vádemelésből (*Legfőbb Ügyészség, 2018b*). 2019-ben a vádemelésre alkalmasság szempontjából megvizsgált ügyekkel kapcsolatos ügyészségi döntések száma 83 446 volt, ebből 91 ügyben került sor vádirat benyújtására egyezség alapján (*Polt, 2020*), ami 0,1%-ot jelent. 2019-ben 47 121 vádemelés történt, ez 56%-ot tesz ki. 2020-ban a vádemelésre alkalmasság szempontjából megvizsgált ügyekkel kapcsolatos ügyészségi döntések száma 77 384 volt, ebből 58 ügyben került sor egyezség alapján vádirat benyújtására (*Polt, 2021*). Ez 0,07%-ot jelent. Vádemelés 2020-ban 47 381 volt, ami 57%-ot tesz ki. Így a vádemeléseket tekintve mindössze 0,0012%-ban került sor egyezség alapján vádirat benyújtására. Az ügyészség 2020-ban 122 vádlottal kötött egyezséget (*Polt, 2021*). 54 401 vádlottal szemben volt vádemelés, így a vádlottak mindössze 0,0022%-a kötött egyezséget. Lehet azt mondani, hogy még új volt az intézmény, azonban az

alkalmazási arány rendkívül alacsony, ha összevetjük a vádemelések számával az egyezség alapján benyújtott vádiratok számát.

A beismerés és a ritka alkalmazás problémáját hivatott megoldani a 2021. január 1-jén hatályba lépett 2020. évi XLIII. törvény a büntetőeljárásról szóló törvény és más kapcsolódó törvények módosításáról. A 407. § (1) bekezdést érintő kiegészítés alapján azzal is lehet egyezséget kötni, aki korábban már beismert. Fontos még kiemelni a 411. § (6) bekezdés kiegészítését, ami további korlátozásokat tesz, hogy milyen jogosultságok nem képezhetik az egyezség tárgyát.

Záró gondolatok

Az egyezség egy olyan jogintézmény, amely remek lehetőségeket rejt magában, de a jogalkalmazási gyakorlaton múlik, hogy mi lesz a sorsa. Ha az ügyészségi gyakorlat továbbra is megkerüli az intézményt például az együttműködő terhelt intézmények igénybevételeivel, esetleg a vád tartalmára való informális ígérettel, akkor nem áll fényes jövő az egyezség előtt. Akkor sem, ha csupán statisztikai megfontolásból kerül sor alkalmazására, hogy legalább azt a látszatot mutassa a jogintézmény, hogy továbbra is él, csak azért, mert a IV. Be. hozta létre hosszas megoldáskeresés eredményeként. Az amerikai példát, ahol körülbelül 90%-ban alkalmaznak vádalkut, biztosan nem fogjuk megközelíteni, mert a kontinentális, legalitás elvére épülő jogrendszer már elvből nem elég nyitott az egyezség jogintézményére. Viszont be kell látni, hogy a hatóságok tehermentesítése érdekében (Vári, 2018), s más okokból, mint például a sértettek kártalanítása miatt, szükséges az alkalmazása. Egy komolyabb büntetőeljárás akár 5–10 évig elhúzódhat, amit mind meg lehetne spórolni egy jó pillanatban felajánlott egyezséggel.

A szervezett bűnözés felderítésére is kivételesen jó lehetőségeket tartalmaz, mert ha egy terhelt nagymértékben segíti a hatóságot, akkor jelentős kedvezményeket kaphat. A IV. Be. lehetőséget nyújt Védelmi Programra, ami az egyezséggel kombináltnak alkalmazva további olyan opció, amelyet ilyen ügyekben igénybe lehetne venni.

Az alkalmazás jelenlegi hibáit csak akkor lehet kiküszöbölni, ha minél több az ilyen módon megoldott eljárás. A rendőrségtől és az ügyészségtől komolyabb együttműködés várható el, de a törvény erre is lehetőséget biztosít, hiszen az ügyészség a vizsgálati szakaszban már irányítási jogkörrel rendelkezik, és az egyezségnek igazából itt van relevanciája.

A jogi korlátozások nem teszik lehetővé, hogy egy ténylegesen gyors és tehermentesített eljárásról beszéljünk. Sok az adminisztratív teher az ügyészség

vállán, nehéz az egyezkedési pozíció a védelem számára is, emellett pedig ott van a nyomozó hatóság aggodalma, hogy kevésbé tudnak belefolyjni az egyezkedési folyamatba.

Alacsonynak tekinthető a jogintézmény igénybevétele, azonban nem szabad elfeledni, hogy egy fiatal, mindössze hároméves jogintézményről beszélünk, így kár is lenne már most lemondani róla. Minden a jogalkalmazáson múlik. Ha az ügyészség hagyja, hogy feledésbe merüljön, egy ugyanolyan halott jogintézmény lesz, mint a tárgyalásról lemondás.

Az egyik lépés lehetne a gyakoribb alkalmazás felé, ha a nyomozó hatóság aktívabb szerepet töltene be az egyezség alkalmazásában. A nyomozó hatóságnak a jövőben még inkább oda kellene figyelni arra, hogy ha hajlandóságot lát a gyanúsítottban az egyezség megkötésére, erről haladéktalanul tájékoztassa az ügyészséget.

Megvizsgáltuk az egyezség intézményét hatósági oldalról és a védelem oldaláról is. Arra a megállapításra jutottunk, hogy a megfelelően alkalmazott egyezséggel minden oldal nyerhet, viszont ügyelni kell az ügyésznek arra, hogy csak megfelelő felderítettségű ügyekben alkalmazza az intézményt, mivel az előkészítő ülésen fenn nem tartott beismerő vallomás igencsak nehéz helyzetbe hozza az ügyet. De lege ferenda javaslatunk, hogy a bíróság elé állításhoz hasonlóan, az ügy ilyen esetben automatikusan (esetleg az ügyész döntése alapján) visszakerülhessen nyomozási szakaszba.

Összességében úgy véljük, jól tette a jogalkotó, hogy a lemondás a tárgyalásról intézményét felváltotta az egyezség a bűnösség beismeréséről. Viszont a jogalkalmazáson múlik, hogyan is töltik meg tartalommal a jogintézményt, hiszen minden a gyakorlati alkalmazáson múlik, illetve az alkalmazás gyakoriságán.

Irodalomjegyzék

- Bárányi G. & Dávid F. (2019). Mint a mesebeli okos lány: gondolatok a bűnösség beismeréséről szóló egyezségről. *Büntetőjogi Szemle*, 8(2), 10–15.
- Békés Á. (2018). *Az egyezség (valóban) új lehetőségei a magyar büntetőeljárársban*. Kúria Pázmány Press.
- Bérces V. & Gyulay D. (2019). Egy új remény, avagy az egyezség megjelenése a hazai büntetőeljárársban. *Ügyészségi Szemle*, 4(4), 20–32.
- Czédli-Deák A. (2015). A beismerő vallomás szerepének változása. *De iurisprudencia et iure publico – Jog- és politikatudományi folyóirat*, 9(1), 1–16.
- Fantoly Zs. (2020). Egyezség a nyomozásban. *Magyar Rendészet*, 20(3), 79–89. <https://doi.org/10.32577/mr.2020.3.5>

- Gulyásné Birinyi I. & Pápai-Tarr Á. (2019). Néhány gondolat a büntetőjogi egyezségről. *Ügyészek Lapja* 27(3), 23–35.
- Herke Cs. (2008). *Megállapodások a büntetőperben*. Monográfia.
- Juhász B. (2017). Gondolatok a tárgyalásról lemondás jogintézményéről. *Büntetőjogi Szemle*, 6(1), 63–68.
- Kiss A. (2019). Vádalku magyar módra? *Kriminológiai tanulmányok*, (56), 88–106.
- Legfőbb Ügyészség (2018a). *A Büntetőbíróság Előtti Ügyészi Tevékenység Főbb Adatai I. A 2017. évi tevékenység*. Legfőbb Ügyészség. http://ugyeszseg.hu/pdf/statisztika/buntetobiro-sag_ugyeszi_tev_I_2017.pdf
- Legfőbb Ügyészség (2018b). *Ügyészségi Statisztikai Tájékoztató. 2018. II. Félév. Büntetőjogi Szakterület*. Legfőbb Ügyészség Informatikai Főosztály. http://ugyeszseg.hu/pdf/statisztika/Orszagos_2018_02.pdf
- Nagy A. (2007). Lemondás a tárgyalásról történeti fejlődése. *Sectio Juridica et Politica*, 25(1), 155–151.
- Polt P. (2020). *B/12207 – A legfőbb ügyész országgyűlési beszámolója az ügyészség 2019. évi tevékenységéről*. Legfőbb Ügyészség. http://ugyeszseg.hu/wp-content/uploads/admin/2020/10/ogy_beszamolo_2019.pdf
- Polt P. (2021). *B/16954 – A legfőbb ügyész országgyűlési beszámolója az ügyészség 2020. évi tevékenységéről*. Legfőbb Ügyészség. http://ugyeszseg.hu/wp-content/uploads/jasku-pter/2021/10/ogy_beszamolo_2020.pdf
- Szabó T. Zs. (2018). Gyorsaság, hatékonyság, pergazdaságosság, konszenzus kontra garanciák. *Eljárásjogi Szemle*, 3(3), 30–36.
- Szaktor R. Gy. (2020). *Az egyezség intézménye az új büntetőeljárás törvényben*. TDK dolgozat. Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar.
- Vári V. (2019). Elterelés és az ügyész – nyomozó hatóság kapcsolata a nyomozásban. In Marton, Zs., Németh, K. & Péter, E. (Szerk.), *III. Turizmus és Biztonság Nemzetközi Tudományos Konferencia* (pp. 52–61). Pannon Egyetem Nagykanizsai Kampusz.
- Vári V. (2020). A nyomozási szak egyszerűsítésének kérdései. In Madai, S., Pallagi, A. & Polt, P. (Szerk.), *Sic itur ad astra: Ünnepi kötet a 70 éves Blaskó Béla tiszteletére* (pp. 523–531). Ludovika Egyetemi Kiadó.

Alkalmazott jogszabályok

- 100/2018. (VI.8.) Korm. rendelet a nyomozás és az előkészítő eljárás részletes szabályairól
1896. évi XXXIII. törvénycikk a bűnvádi perrendtartásról
1951. évi III. törvény a büntető perrendtartásról
1973. évi I. törvény a büntetőeljárásról
1998. évi XIX. törvény a büntetőeljárásról

2006. évi CXXIII. törvény a büntető ügyekben alkalmazható közvetítői tevékenységről
2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről
2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról
2017. évi XC. törvény indokolása a büntetőeljárásról
A legfőbb ügyész 9/2018. (VI. 29.) LÜ utasítása az előkészítő eljárással, a nyomozás felügyeletével és irányításával, valamint a befejező intézkedésekkel kapcsolatos ügyészi feladatokról

A cikkben szereplő online hivatkozás

URL1: *Előkészítő ülés. Bíróság.* https://birosag.hu/sites/default/files/elokeszito_ules.pdf

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Szaktor R. Gy., Turi A. & Budaházi Á. (2022). Gondolatok a büntetőügyekben alkalmazható egyezségről. *Belügyi Szemle*, 70(6), 1157–1175. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2022.6.2>

A gépjárművezetés közbeni mobiltelefonhasználat hatása a figyelemre¹

The effects of mobile phone use on the attention while driving

Juhász Anikó

doktorandusz
Nemzeti Közszolgálati Egyetem,
Rendészettudományi Kar
juhasz.aniko@uni-nke.hu

Molnár Sára Melinda

pszichológia szakos hallgató
Pázmány Péter Katolikus Egyetem,
Bölcsészeti- és Társadalomtudományi Kar
szaffi7@gmail.com

Absztrakt

Cél: Napjaink rohanó világában a közúti közlekedésben részt vevő járművezetők hajlamosak fő tevékenységük – a járművezetés – mellett más, számukra fontos, és ezáltal jelentős szellemi kapacitást igénylő tevékenységet is végezni, például technikai eszközök segítségével szóban vagy írásban kommunikálni, a járművezetéstől teljesen független témában. Az ilyen figyelemelvonó tevékenységeket – azok baleseti kockázatot fokozó jellege miatt – a jogrendszerek általában tilalmazzák, bár nem teljes mértékben. A kézben tartott mobil rádiótelefon használata tilos ugyan, de a kihangosítóval való kommunikáció nem. Jelen tanulmány célja annak vizsgálata, hogy mennyire biztonságos azonos időben vezetni és telefonon beszélni, s miként befolyásolja a telefonhasználat a vezető figyelmét. **Módszertan:** A tanulmány azon korábbi kutatások rendszerbe foglalt bemutatása, melyek a menet közbeni telefonhasználat és a közlekedési balesetek bekövetkezésének összefüggéseit vizsgálták. Az egyre korszerűbbnek tekintett járművekben elhelyezett fedélzeti számítógépek egyre nagyobb számú és szélesebb körű szolgáltatást kínálnak, mellyel kapcsolatban felmerül a kérdés: képes-e a technikai újítás csökkenteni a közlekedési balesetek gyakoriságát? **Megállapítások:** Közúti közlekedésbiztonsági szempontból a figyelemelterelés, és ezáltal a telefonhasználat legfontosabb negatív hatásai közé tartoznak a kognitív zavarok, amelyet számos pszichológiai vizsgálattal támasztottak alá.

¹ Az Innovációs és Technológiai Minisztérium Kooperatív Doktori Program Doktori Hallgatói Ösztöndíjprogramjának a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott szakmai támogatásával készült.

Bár a járművezető alkalmas lehet kétféle tevékenység végrehajtására, azonban az autóvezetés során a megosztott figyelem súlyos következményekkel járhat. Sőt bizonyított az is, hogy a mobiltelefonos beszélgetés a befejezése után is zavaró hatást gyakorol a vezetőre. A közlekedési szituáció kimenetele a járművezető helyzet tudatosságától is függ.

Érték: A megállapítások alapot szolgáltatnak egyfelől a járművezető-képzés során folytatott pedagógia munkához, másfelől a rendőrség ellenőrző és szabályszegéseket szankcionáló tevékenységéhez. A jövőbeni kutatásokkal az is bizonyíthatóvá válik, hogy a telefonbeszélgetéseken kívül az egyre gyorsabb fejlődést mutató telefonos applikációk használata milyen veszélyt jelenthetnek a járművezetőkre, ha vezetés közben használják azokat.

Kulcsszavak: gépjárművezetés, mobiltelefon, figyelem

Abstract

Aim: Nowadays in our fast-moving world, road transport drivers tend to perform other activities that are important to them and require considerable mental capacity, such as communicating oral or written on technical tools, which are completely unrelated to driving. Distraction activities are generally prohibited by the legal system because of their risk-increasing character, but not entirely. The use of a hand-held mobile phone is prohibited, but the various headsets are not. The aim of this study is to investigate how safe it is to drive and talk on the mobile phone at the same time, and how it affects the driver's attention.

Methodology: Our study presents previous research about the relationship between phone use while driving and the occurrence of traffic accidents. The increasing number and range of services offered by on-board computers in vehicles, which are increasingly advanced, raises the question: Can the technological innovations reduce the frequency of road traffic accidents?

Findings: From a road safety perspective, the most important negative effects of distraction and phone use are the cognitive impairments, which has been supported by a number of psychological studies. Although a driver may be capable of performing two activities, divided attention while driving can have serious consequences. In fact, there is evidence that talking on a mobile phone has a disturbing effect on the driver even after the conversation has ended. The outcome of a traffic situation also depends on the driver's situational awareness.

Value: Our findings provide a basis for pedagogical work in driver training and for the police's activities in controlling and sanctioning infringements. Besides talking on the phone, future research will also be able to prove how dangerous the other used phone apps are to the car drivers while they are driving.

Keywords: driving, mobile phone, attention

Bevezető

Az ember nyughatatlan, kíváncsi és türelmetlen lény. Evolúciós szempontból mindenképpen előnyösnek számított, ha az emberek nem egyetlen feladatra koncentráltak, hanem többirányú figyelemre voltak képesek, így éberek maradtak a lehetséges ragadozókkal, ellenségekkel szemben. Irreális elvárni, hogy a vezetők teljes mértékben az autóvezetésére összpontosítsanak. A vezetőt számtalan inger éri, melyek elterelhetik a figyelmét és csökkenthetik a koncentrációját. A hosszabb ideig tartó, önhibából eredő figyelemelterelés (telefonálás, SMS-ek írása) azonban más kérdés.

A mobiltelefonok elterjedése és az állandó kapcsolattartás növekvő igénye számos technikai eszköz megjelenését vonja maga után, ezzel új kihívás elé állítja a közlekedőket és a közlekedésbiztonsági szakértőket. Nem csoda, ha a kutatók érdeklődésének központjába kerül a gépjárművezetés alatt használt mobiltelefonok alkalmazásának következményei, különösen a kevésbé tapasztalt járművezetők körében.

Napjainkban új kihívást jelent az internet és a mobiltelefon használata. A telekommunikáció térhódításával egyre több problémával kell megküzdenie az embereknek, ilyen a telefonhasználat is. Számos pozitív jellemző mellett nem tekinthetünk el a negatív oldaltól, a mentális működésre károsan ható jelenségektől sem. A weblapböngészés, chatprogramok rendszeres látogatása, e-mail vagy üzenetírás akár kóros mértékűvé is válhat (Hullám & Muhai, 2010). Ezek a kedvelt és tagadhatatlanul szükséges tevékenységek azonban a munka, az egyéni vagy a szabadidős elfoglaltságokra szánt időből vesznek el.

A gépjárművezetés egyre több ember számára napi szükséglet és rutin, s nem kivétel a mobilhasználat negatív következményei alól. A jelenség fontossága a mennyiségben és a közlekedési minőségben keresendő közlekedési szempontból (Bíró, 2005). A közlekedők és a mobilt használók száma mára már közel azonos. Ebből következik az a valós nehézség, hogy a közlekedő ember is ki akarja fejezni érzelmeit, gondolatait, így ezzel megosztja figyelmét.

A gépjárművezetés és a telefonhasználat között jelentős különbségek vannak a kognitív működés szempontjából. Míg a vezetés jelentős vizuális feldolgozást, addig a telefonálás auditív képességek használatát igényli. Ismételt szemmozgások szükségesek annak érdekében, hogy a vezető fenntarthassa a megfelelő sebességet, és képes legyen uralni a helyzetet. A vezetés mellett, a másodlagos feladatok végzésénél ügyelni kell arra, hogy az elsődleges feladattól való elpillantások száma csupán töredéke legyen a fő feladatra való koncentrálásnak. A nagyobb fokú hasonlóság a feladatok között elősegíti a kombinált feldolgozást és csökkenti a feladat interferenciáját. A telefonálás és vezetés együttes, sikeres

kivitelezése sok mindentől függ, többek között a telefon típusától, a gépjármű váltórendszerétől, vagy éppen a kormánytól. A mobiltelefon-használatot is több tényező befolyásolja, mint például a vezetési készségek, és nem utolsósorban a járművezető énképe. A telefon- és autópiacon egyre szaporodó technikai újítások indokolták saját képességeink reális felmérését.

Veszélyessé válhat bizonyos közlekedési szituációban a telefonálás, például a Bluetooth kihangosítóval felszerelt autókban. Az okostelefonok térnyerésével nemcsak a telefonálás lehet kockázatos, hanem az alkalmazások használata is.

Jelen tanulmányban a mobiltelefon-használat és más, figyelemeltereléssel járó tevékenységek összehasonlítását mutatjuk be.

A mobiltelefon-használat

A technikai fejlődésnek köszönhetően vitathatatlan a mobiltelefonok, okostelefonok terjedése. A készülékek lényege, hogy bárhol, bármikor folyamatos internetkapcsolatot biztosítsanak (Pikó & Kiss, 2019). Manapság a vezető akár a járművéből is végezheti a munkáját. Vészhelyzet esetén egyszerű segítségkérő, irányjelző eszközként szolgál. Fontos megjegyeznünk azt a jellemzőt a mobiltelefon-használattal kapcsolatban, hogy a szociális kapcsolattartást teszi lehetővé. A 21. század emberének elengedhetetlen, hogy képes legyen a tér és az idő szellemi áthidalására, ehhez pedig a telekommunikáció segít hozzá bennünket. Tagadhatatlan, hogy a telefonhasználat megkönnyíti az életünket, azonban jelentőségteljes, mikor és milyen formában vesszük igénybe.

A mobiltelefon-használatra vonatkozó KRESZ szabály

A közúti közlekedés szabályairól szóló 1/1975. (II. 5.) KPM-BM együttes rendelet (KRESZ) 3. §-ának (2) bekezdése alapján a gépkocsi vezetője menet közben kézből tartott mobil rádiótelefont nem használhat. Ez a rendelkezés, mely 1998. január elsején lépett hatályba, kiterjed továbbá arra is, hogy a forgalmi okból történő megállás esetén csupán a kétkerekű, és a gépkocsinak nem minősülő háromkerekű jármű vezetői nem tarthatnak mobiltelefont a kezükben, tehát a személygépkocsi vezetője igen. A módosítás mellé kiadtak egy jogmagyarázatot is, amely azt tartalmazza, hogy a közúti közlekedés biztonságára potenciális veszélyt jelentő magatartást – a mobil rádiótelefon menet közbeni használatát – külön tiltja a KRESZ.

Mobiltelefon-típusok és egyéb, vezetés során használt eszközök fajtái

A mobiltelefonok különböző típusúak (Haigney & Westerman, 2001). Elkülönytünk kézi készülékeket, kéz nélkül használhatókat, valamint olyan eszközöket, amelyek képesek hangparancsra reagálni. A kézi készülékekhez általában tudunk csatlakoztatni egy kéz nélkül használható kiegészítőt, ezt nevezhetjük kihangosítónak, illetve Bluetooth-kihangosítónak. Ezek manuálisan és hangvezérléssel is működtethetők. Az újabb autótípusok esetében már automatikusan csatlakozik az okostelefonunk az autóba szerelt rendszerhez. A személyek egyéni igényei, és a telefonok különféle technológiai kifinomultságának különbségei határozzák meg a vételárat. Ez a két ok a fogyasztói szokások torzulását hozta. Függetlenül attól, hogy a telefont kézben tartva vagy kihangosítóval történik a telefonbeszélgetés, ez a vezetési teljesítményt negatívan befolyásolja (Briggs, Hole & Land, 2016).

A jármű sebességváltójának típusa szintén fontos szempont a mobiltelefon-használat és a figyelem kapcsolatában (Haigney & Westerman, 2001). Az interferencia akkor lesz a legnagyobb, ha kézi sebességváltóval felszerelt járművet vezetünk, olyan telefonos egységgel, amely magas szintű kézi interakciót igényel. Hatással lehet még egyéb eszköz is figyelmünkre, amik a vezetéssel kapcsolatosak (például a kormánykerék). Már léteznek olyan gépjárművek, amelyben a vezető a kormánykeréken található vezérlőgombokkal képes irányítani a hangerőt, valamint fel tudja venni a bejövő hívásokat. Érdemes megemlíteni a visszapillantótükrök jelentőségét (Reed & Robbins, 2008). Mobiltelefon-használat közben a járművezetők ugyanis kevesebbet alkalmazták, így kevésbé tudják mi zajlik mögöttük, így más járművezetők is nehezebben ismerik fel szándékaikat.

A mobiltelefon-használat mint veszélyforrás

Szakértők a vezető figyelemeltereléséről szóló 342 tanulmány adatait összesítették (Atchley, Tran & Salehinejad, 2017). A mobiltelefon-használat hatásait illetően, a kirajzolódott kép nagyon egyértelműen mutatja, mennyire következetesek az eredmények. A 147 elvégzett kísérlet 82%-ánál a figyelemelterelés bizonyítottan rontotta a vezetési teljesítményt, amikor kézben tartott telefont használtak. Ez feltűnően hasonlított a kihangosító telefonok hatásaihoz, ahol 270 mérés 81%-ánál volt kimutatható. A sávtartás és a követési távolság általában inkonzisztensebbé vált, amikor a gépjárművezetők telefont használtak.

Just munkatársaival (2008) a funkcionális agyi tevékenységet vizsgálták, mely hasznos betekintést nyújt a kettős feladatvégzés idegi következményeire. A résztvevők szimulált vezetési feladatot végeztek. Azt állapították meg, hogy a kettős feladatvégzőkor a parietális (fali lebenyhez tartozó) agyi aktivitások 37%-kal csökkentek, összehasonlítva a zavartalan vezetéssel. Az agyi aktiváció ezen csökkenése gyengébb vezetési teljesítményt indukált. Mások (Schweizer et al., 2013) úgy találták, hogy az akusztikus tevékenység – figyelemelvonást eredményezve – vezetés közben (egyéb képességeknél például látás) mérsékli az aktivációt. Mindez alátámasztja azt az állítást, hogy a másodlagos feladat végzése rontja az elsődleges feladat végrehajtásának minőségét.

Svéd vizsgálati személyek vezetés közben egyéb feladatokat is végrehajtottak a kísérlet keretén belül (Bíró, 2005). Telefonáltak, SMS-t olvastak vagy a műszerfalba beépített képernyőn néztek egy DVD-filmet. Ehhez egy Volvo 850 gépjárműből alakítottak ki szimulátort. Az eredmények szerint hosszabb reakcióidő kell ahhoz, hogy észleljük a környezetünkben történő és fellépő új ingereket abban az esetben, ha telefont használunk vezetés közben. Gyakorinak bizonyult a szituáció téves felmérése. A menet közbeni telefonálás a sebesség csökkentését okozta, ami a figyelem megosztása miatt balesetveszélyt jelentett a többi, közlekedésben résztvevőre is. Kiderült az is, hogy a reakcióidő vészfékezéskor legalább fél másodperccel hosszabb, mint amikor a vezető nem telefonál. A fél másodperc elsöre nem tűnik soknak, viszont 113 kilométer/óra sebességgel az autó másodpercenként 31 métert tesz meg (Hole, 2018). Egy autópályán telefonáló vezető 15 méterrel növeli a normál féktávolságot, ami mintegy négy Ford Fiesta hossza. Fél másodperc számottevő különbséget jelenthet egy ütközés elkerülése, és a túlélhető vagy a végzetes ütközés között.

Az elektroencefalográf (EEG) használatával készült kutatásokból (Redelmeier & Tibshirani, 1997) tudjuk, hogy a mobiltelefonos beszélgetés a befejezése után is zavaró lehet. A rumináció (a beszélgetés tartalmának átgondolása) rontja a veszélyek észlelésének teljesítményét. Ezen kívül olyan EEG-elváltozásokat eredményez, amelyek az agy vizuális területeinek csökkent aktiválódását, valamint a problémamegoldásban részt vevő területek fokozott aktivitását tükrözik. Ennek az az oka, hogy a mobiltelefont használó vezetők nemcsak a beszélgetés alatt, hanem utána tíz percig is fokozott balesetveszélynek vannak kitéve.

Az Egyesült Államokban az egészséget és a biztonságot hirdető nonprofit közszolgáltató szervezet, a Nemzeti Biztonsági Tanács (NSC) jelentése szerint (URL1):

- A mobiltelefon-használat vezetés közben évente 1,6 millió balesethez vezet.
- Minden évben közel 390 000 sérülés történik olyan balesetekben, amelyeket vezetés közbeni SMS-ezés okoz.

- Az Egyesült Államokban minden négy autóbalesetből egyet SMS-küldés és vezetés okoz.
- A vezetés közbeni üzenetírás hatszor nagyobb valószínűséggel okoz balesetet, mint az ittas vezetés.
- Egy szöveg megválaszolása körülbelül öt másodpercre elveszi a vezető figyelmét.
- A vezetés közbeni szöveges üzenetek küldése 400%-kal megnöveli az úttól távol eltöltött időt.
- A mobiltelefonnal kapcsolatos összes feladat közül messze az SMS-küldés a legveszélyesebb tevékenység.
- A járművezetők 94%-a támogatja a vezetés közbeni SMS-küldés tilalmát.
- A járművezetők 74%-a támogatja a kézben tartott mobiltelefon használatának tilalmát.

Az Új-Dél-Wales-i (NSW) átfogó, hivatalos statisztikák gyűjteményéből rendelkezésre álló adatokból (URL2) tudjuk, hogy 2008 és 2016 között a járművezetők figyelmének elvonása a halálos kimenetelű balesetek 9%-áért volt felelős. Ezen balesetek közül a halálos balesetek 2%-ában a mobiltelefonnal való figyelemelterelés volt az oka. A súlyos balesetet szenvedett emberek 41%-a 26 év alatti volt, akik kézben tartott mobiltelefonnal vezettek. 2017-ben egy önbevalláson alapuló vizsgálat eredménye szerint 1000 főből 96% vezető olvasott vagy küldött szöveges üzenetet vagy használt a közösségi médiát sügőrfonelem segítségével vezetés közben. Azt is elismerték, hogy szelfit készítettek, és 91%-uk úgy fogadott hívást, hogy a kezében tartotta mobiltelefonját. Céljuk, kapcsolatba lépni barátaikkal, családjaikkal, és tudatni az emberekkel, hogy hol vannak.

Magyarországon jelenleg nincs a fentiekhez hasonló adatbázis, amely a rendőrség által a Központi Statisztikai Hivatal felé továbbított adatokat tartalmazná arra vonatkozóan, hogy baleseti okra vonatkozó statisztikai adatok és a baleset vizsgálatának során megállapított baleseti okok között van-e összefüggés. Ezt már Mészáros (2018) is megállapította az abszolút sebességtúllépés vonatkozásában. Ilyen adatok hiányában valóban gondot okoz a közvélemény, a közlekedők felé tudományosan megalapozott bizonyítékok alátámasztásával megindokolni, miért veszélyes a gépjárművezetés közbeni mobiltelefon-használat, és mi a szerepe a balesetek kialakulásában, hogyan befolyásolja a kimenetel súlyosságát.

A következő fejezetekben áttekintjük a mobiltelefon-használat vezetésre gyakorolt hatását a kognitív képességek, különös tekintettel a figyelem folyamataira, továbbá a vezetéshez szükséges készségekre.

A figyelem, a kettős feladatvégzés és az erőforrás-megosztás

A figyelem az elménk egyik aktív munkaterülete. Célja az agy belső kapacitáskorlátjainak kezelése, az ingerérzékelés és az ingerfelismerés megkönnyítése. Tehermentesíti a gondolkodást, a memória folyamatokat, mindemellett felkészít a cselekvésre (Sekuler & Blake, 2004). Fókuszált a figyelem, amikor egyszerre csak egy bemenetet dolgozunk fel, például amikor csak a vezetésre koncentrálunk. Korai elméletek szerint (Moray, 1967; Kahneman, 1973) egyetlen erőforrás áll rendelkezésünkre, amelyeket rugalmasan el tudunk osztani egy-egy feladat elvégzéséhez. Nehezebb tevékenység (vagy egy, amelyben kevésbé képzett a végrehajtó) esetén több erőforrás szükséges. Megosztott a figyelem, amikor különféle bemenet feldolgozása zajlik egyszerre, vagyis amikor a vezetés és a mobiltelefon használata szimultán történik.

Wickens (1980) az általa kidolgozott, úgynevezett több erőforrás-elmélet (Multiple Resource Theory, MRT) alapján párhuzamos feladatvégrehajtásra akkor van lehetőségünk, ha nem haladjuk meg a tevékenység végzésével a hozzáférhető erőforrásokat. A kognitív teljesítményünk és annak korlátozása részletesen leírható az elérhető erőforrások hierarchiája szerint.

Wickens teóriája még egyszerűbbé válhat, ha megértjük az interferencia és a feladathasonlóság fogalmát. Két cselekvés egyidejű végzésekor az egyik alacsonyabb szintű végrehajtással történik. Ez attól is függhet, hogy melyik feladatot milyen szinten és hogyan végezzük (Haigney & Westerman, 2001). Meg kell jegyeznünk, hogy két elvégzendő feladat közötti nagyfokú hasonlóság elősegíti a kombinált feldolgozást és csökkenti a tevékenység interferenciáját. Az interferencia (Csépe, Győri & Ragó, 2007) akkor keletkezik, amikor különböző elemeket ugyanazzal az előhívási támponttal kapcsolunk össze, vagyis az egyik információ elfedi a másikat.

Hyman és munkatársainak (2010) tanulmánya jól szemlélteti, hogy a telefon használata hogyan okoz figyelmetlenséget, azaz nem-figyelési vakságot. Ez a jelenség akkor fordul elő, ha az elterelő ingerek miatt probléma jelenik meg olyan területeken, ahol gyors beavatkozásokra van szükség. A kísérlet helyszínén, az udvaron volt egy egykerekű bohóc. Felvételt készítettek az ott sétáló gyalogosokról, és rögzítették, vajon egyedül vannak-e vagy egy barátjukkal sétálnak, zavarják-e őket, MP3-lejátszójukat vagy mobiltelefonjukat használják-e. Arra az eredményre jutottak, hogy a telefonhasználók gyakrabban ütköztek más emberekbe. Amikor elhagyták a teret, és megkérdezték, észleltek-e valami szokatlant, a telefonhasználók mindössze 25%-a számolt be arról, hogy látta a bohócot, szemben az MP3-felhasználók 61%-ával. A jó helyzetfelismerés azt jelenti, hogy teljesen tisztában van az illető azzal, hogy mit csinálnak más

úthasználók a jelenben, és mit fognak tenni a közeljövőben. A telefonhasználó járművezetők által elkövetett hibák hátterében a helyzetfelismerés hiánytünetei állnak. A járművük előtti területen kívül máshonnan nem szereznek információkat. Amennyiben a belső világukra koncentrálnak, akkor még az erről a területről érkező tények sem kapnak nagy figyelmet. A telefont használó gépjárművezetők kevésbé használják a visszapillantó tükröket, így nem tudják, mi történik mögöttük. Mivel kevésbé ismerik a környezetüket, nem képesek előre látni a felmerülő veszélyeket, így kevésbé tudják kezelni a váratlan eseményeket. A telefonbeszélgetések során tehát a járművezetők kevesebb veszélyt észlelnek, és jelentősen lassabban reagálnak az észleltekre, ezzel növelve a féktávolságot (Strayer & Fischer, 2016). Ennek oka lehet a csökkent helyzet tudatosság, tehát nem veszik észre vagy nem reagálnak megfelelően a veszélyekre, még közeli helyzetben sem (Smith & Hancock, 1995).

Kognitív képességeink határai jól feltérképezettek. Alkalmasak vagyunk kétféle tevékenység végrehajtására, azonban az autóvezetés során a megosztott figyelem – szemben a fókuszált figyelemmel – súlyos következményekkel járhat. A vezetés közbeni telefonálás mint magas rendű kognitív tevékenység igénybe veszi a figyelem kapacitását.

Számos tévhit létezik a témáról, több tapasztalt járművezető úgy gondolja, hogy a vezetés kissé automatikussá válik, kevés gondolatot igényel egy idő után. Gyakran érzik úgy, hogy van „tartalék” figyelmük más feladat elvégzésére (Briggs, Hole & Turner, 2018). Természetesen ez nem igaz, és saját magukon kívül, a közlekedés többi résztvevőjét is veszélybe sodorhatják egyéb tevékenység végzésével. Ahogy az sem helytálló, hogy a tapasztalt gépjárművezetők tudják, mikor használhatják biztonságosan a telefonjukat. Még a leg-rutinosabb, magasan képzett rendőri üldözők sem képesek a két tevékenységet megfelelő figyelemmel végezni (Robbins, 2011).

Szemmozgások jelentősége

A vezető elsődleges feladata a jármű vezetése. Másodlagos feladatok végzésénél ügyelni kell arra, hogy a szemmozgások (vagyis a pillantások) száma csupán a töredéke legyen az elsődleges tevékenység során szükséges pillantások számának (Bener, Lajunen, Özkan & Haigney, 2006). Rockwell (1988) szerint az elsődleges feladattól való elpillantás hosszát befolyásolja a másodlagos feladat nehézsége. Ezt úgy kell értenünk, hogy például egy telefonszám tárcsázása magas szintű vizuális feldolgozást igényel, így mindenképp nehéz feladatnak mondható, tehát nagyobb mértékű figyelmet fogunk ráfordítani

Elemezték (Briggs, Hole & Land, 2016) azt is, hogy a telefonhasználat miként befolyásolja a járművezetők szemmozgásait. EEG-berendezéssel vizsgálták az agyi aktivitásra gyakorolt hatást. A szemkövető tanulmányokból az derül ki, hogy a telefonhasználat szabályozza a vezető szkenelési szokásait. A telefont használók hajlamosak egyenesen előre, a haladási irányba tekinteni, és sokkal kevésbé néznek a jármű oldalaira vagy mögé. A járművezetők sokkal kevésbé reagálnak a korábban említett, hirtelen bekövetkező eseményekre, így egyfajta kognitív alagútlátás jellemzi őket. Nem tudnak reagálni a lehetséges veszélyekre, annak ellenére, hogy a szemük közvetlenül a veszélyre fókuszál. Ezek a „nézni, de nem látni” típusú balesetek.

A vezetési készségek fontossága

A közúti balesetek okainak háttérében meghúzódó emberi tényezőknek két különálló része van: a vezetési stílus és a vezetési képesség (Benere et al., 2006). A hibák az előírások megszegésén túl memóriakárosodásból, illetve figyelemhiányból állnak. Figyelemelterelésnek számítanak az olyan tevékenységek (Briggs, Hole & Land, 2016), amelyek végzésekor a vezető akár egyik kezével nem a kormányt fogja, szemével nem az utat figyeli, továbbá azok a másodlagos tevékenységek, amelyek elvonják a figyelmét az elsődleges feladatáról, a vezetésről.

A vezetési készségek és a mobiltelefon-használat kapcsolatában megkülönböztetünk egy stratégiai (vezetés közben mobiltelefon használata vagy mellőzése) és egy taktikai (a mobiltelefon megfelelő használata a vezetési stílus figyelembevételével) szintet (Pöysti, Ansavuori & Summala, 2005). A járművezető önképe nélkülözhetetlen annak érdekében, hogy fel tudja mérni a saját készségeit a vezetéssel kapcsolatban. Az alacsony észlelési képesség és a magas biztonsági ismeretek elősegítik, hogy vezetés közben egyáltalán ne használja a mobiltelefont az adott személy.

Bener és munkatársai (2006) a tanulmányukban a vezetési képességeket és a stílust használták fel annak vizsgálatához, hogy a mobilhasználat hogyan zavarja a stratégiai és taktikai szintű vezetést. A vezetés közben mobiltelefont használó gépjárművezetők magasabb észlelési képességgel rendelkeznek, de alacsonyabb biztonságival, mint azok, akik egyáltalán nem használják telefonjukat vezetés közben. A nagy elemszámú vizsgálat igazolta, hogy mennyire gyakori (73,2%) a mobiltelefon-használat vezetés közben. A különféle kiegészítő berendezések nélküli kézi mobiltelefonnal rendelkező férfiaknál nagyobb volt a balesetveszély (gyorshajtás és a piros jelzésen való áthaladás), mint a nőknél.

A járművezetők vezetés közbeni bejövő vagy kimenő hívásainak átlagos száma viszonylag magas volt (napi 4,28). A fizikai munkások (28,6%), katonák és rendőrök (17,9%) nagyobb hajlandósággal ismerték el a mobiltelefonok használatát vezetés közben, akiknél az eszköz a munkájuk részét képezi. A válaszadók harmada támogatta a mobiltelefon vezetés közbeni használat elleni törvényt, függetlenül a mobiltelefon-felszerelés típusától. Az írástudatlan és fiatal vezetők gyakrabban használtak mobiltelefont, mint a művelt és idősebb korosztály. Az eredmények arra utalnak, hogy a mobiltelefon-használat összefüggésben áll a kockázatvállalási magatartással és a kognitív munkaterheléssel.

Üzenetírás

A vezetés közbeni végső figyelemelterelés, különösképpen a szöveges üzenetek olvasása vagy írása, egyre elterjedtebb. A felmérések szerint (Bazargan-Hejazi et al., 2017) a járművezetők mintegy 30%-a elismeri, hogy gépjárművezetés közben szokott küldeni vagy olvasni szöveget. A fiatal járművezetők esetében 50–70%, ami aggodalomra ad okot, hiszen a 25 éven aluliak ahhoz a korosztályhoz tartoznak, akik egyébként is a leginkább balesetveszélyesek. A tervezett magatartáselmélet (attitűd, szubjektív norma és észlelt viselkedési kontroll) (McBride, Carter & Phillips, 2020) magyarázatot ad erre a növekvő problémára. A társadalmi kapcsolatban való előnyöket magasnak, a költségeket – balesetek vagy büntetőeljárások kockázatát – alacsonynak tartják, és a fiatal járművezetők körében az üzenetküldés társadalmilag elfogadható cselekvésnek számít. A mobiltelefonokhoz hasonlóan a gépjárművezetők is megpróbálják enyhíteni a kockázatot azáltal, hogy csak akkor írnak SMS-t, amikor álló helyzetben vannak, például jelzőlámpánál vagy amikor biztonságosnak érzékelik az útszonyokat. Ugyanakkor a lámpáknál még SMS-ek küldése is kockázatos, a rumináció (töprengés, tünődés) által előidézett mentális általános költségek miatt: valószínű, hogy a szöveg nem fejeződik be a fények cseréje előtt. Következésképpen a járművezetőknek emlékezniük kell a szövegírás helyére, tartalmára, és arra, hogy a következő lehetőségénél be kell fejezniük az üzenetet.

Jeff Caird és munkatársai (2008) az SMS-ek kutatása során arra a következtetésre jutottak, hogy a szövegek küldése vagy olvasása jelentősen megzavarta a vezetési teljesítmény szinte minden aspektusát. Az SMS-ek által előidézett elsődleges károsodások nyilvánvalók (a figyelem elterelése a külvilágtól és a járművek irányításának romlása). A kognitív hatásokat – a mentális zavaró tényezőket és a mentális terhelés növekedése szempontjából – nem enyhítik a kihangosító beszédalapú kezelőfelületek. Hipotézisük igazolódott, miszerint

a járművezetők jobban tudnak a kézi telefonok által okozott potenciális biztonsági fenyegetésekről, és nagyobb mértékben csökkentik vezetési sebességüket, mint a kihangosított telefonokon beszélgetők. A telefon fizikai jelenléte a kezében emlékezteti a vezetőt a kompenzálás fontosságára.

További zavaró tényezők a vezetés során

Manapság az okostelefonok megjelenésével nemcsak a telefonálás jelenthet veszélyt, hanem az egyéb alkalmazások használata is. Például egy telefonszám tárcsázása vizuális feldolgozást igényel, míg a beszélgetés auditív, verbális és központi feldolgozás kombinációját. Tehát a mobilhasználat eltérő feldolgozási erőforrást igényel, a végrehajtandó művelettől függően. Természetesen a vezetés is sokrétű, kognitív feldolgozást követel, a környezetünk diktálja a válaszkezelés szintjét, ami azt jelenti, hogy kanyargós úton történő vezetés több figyelmet és reakciókészséget követel, mint az autópályán történő vezetés.

További zavaró tényezők is befolyásolják a vezetés és a figyelem kapcsolatát. Legszélesebb körben alkalmazott módszer a mobiltelefon-használat hatásának felmérésére a balesetek vagy a vezetési feladatok teljesítésének összehasonlítása más, gépjárművel kapcsolatos zavarok jelenlétével (például rádió használata). Stein és munkatársai (1987) szerint a mobiltelefon-ipar képviselői úgy vélik, hogy a telefonálás nem jelent több figyelmet a járművezetők számára, mint a rádióhallgatás. A rádióhallgatással kapcsolatos jogszabályok hiánya azt jelzi, hogy elhanyagolható mértékben jelent zavaró tényezőt a járművezetőnek. Ebből az is következik, hogy alacsony az olyan balesetek gyakorisága, amelyet a rádióhasználatnak tulajdonítanak (Haigney & Westerman, 2001). Összevetették a mobilon keresztüli beszélgetéseket a jármű utasaival folytatott beszélgetésekkel. Látszólag hasonló a két tevékenység, azonban több eltérés is felfedezhető. Megállapításuk szerint a telefonos beszélgetéshez kapcsolódó szubjektív erőfeszítés nagyobb, mint az utasokkal folytatott beszélgetésnél. Telefonálás közben a két fél között ugyanis egyfajta pszichológiai távolság van. Különbséget találunk abban is (Briggs, Hole & Land, 2016), hogy az utasokkal folytatott beszélgetést képesek vagyunk irányítani, úgy alakítani, ahogy azt a vezetéssel kapcsolatos feladatok megkívánják. Ennek megfelelően, ha olyan szituációba keveredünk, mely megkívánja teljes figyelmünk meglétét, szüneteltetni tudjuk az utastársainkkal folytatott interakciót.

Strayer és munkatársai az Utah-i Egyetemen (2011) összehasonlították a mobiltelefon-használatot további potenciális figyelemelterelőkkel. Szimulátor segítségével azt tapasztalták, hogy a mobiltelefonos beszélgetés jobban rontja

a vezetési teljesítményt, mint pusztán a rádió lejátszásának hallgatása. A rádió passzív hallgatása sokkal kevésbé veszi igénybe a mentális erőforrásokat, mint a beszélgetés, hiszen a verbális kommunikáció interaktív: a járművezetőknek először dekódolniuk kell a másik személy szavát, majd vissza kell emlékezniük rá, és át kell gondolniuk, mit fognak válaszolni. A diskurzus magában foglalhat valamilyen problémamegoldást, amely még több koncentrációt követel. Mindezek ugyanúgy vonatkoznak a járműben tartózkodó utassal folytatott beszélgetésre is. A vizsgálat eredményei szerint a bekötött szemmel közlekedő utazók zavaróbbak, mint azok, akik látnak. Egyrészt a látó utasok tisztában vannak a vezető jelenlegi helyzetével, maguk is követhetik a forgalom állapotát, és felmérhetik, hogy a vezető képes-e egyidejűleg megküzdeni a beszélgetéssel és a vezetéssel. A beszélgetésük tudatos alakításával képesek alkalmazkodni a körülményekhez, továbbá szüneteltethetik, amíg a járművezető kijön egy forgalmas csomópontból, vagy míg elhagyja a körforgalmat. A telefon másik végén lévő személy ezt nem tudja megtenni. A személyes beszélgetés ugyanakkor számos nem verbális jelzést ölel fel, amelyek nehezítik a vezetésre való fókuszálást.

Konklúzió

Közúti közlekedésbiztonsági szempontból a telefonhasználat legfontosabb negatív hatásai a kognitív zavarok. A vezetők szemmozgása megváltozik és leginkább a látóterükben lévő terület egy-egy pontjára koncentrálnak, nem pedig a közvetlenül előttük zajló jelenetre. Kevesebb veszélyt is észlelnek, gyakran tévesen mérik fel a szituációt, és hosszabb ideig tart reagálni az általuk észleltekre. Nehéz meghatározni, hogy a figyelemelterelés miként eredményezi a balesetek fokozott kockázatát. Annyi bizonyos, hogy a telefon használata (kiemelten a szöveges üzenetküldés) mérhetően rontja a vezető teljesítményét, ami független attól, hogy a telefon kézi vagy kihangosítóval rendelkezik. A figyelemelterelés szintje ilyen esetekben nem mérhető a járműben tartózkodó utassal történő beszélgetéshez. A mobiltelefonon keresztül zajló információcsere jobban eltereli a figyelmet a jármű vezetéséről, mint az utasokkal folytatott beszélgetések.

Elsősorban a 25 év alatti korosztályt érinti leginkább a balesetveszély, akik vezetés közben telefonálnak vagy SMS-t küldenek.

Legtöbbször úgy tűnik, hogy a járművezetőknek ütközés nélkül sikerül kombinálniuk a mobiltelefon-használatot és a vezetését, ami a helyzet tudatossággal hozható összefüggésbe. Amennyiben az egyik gépjárművezető figyelme elterelődött, akkor a jó helyzetfelismeréssel rendelkező vezetők ezt képesek kompenzálni, tehát nincsenek káros következményei.

Balesetek gyakran akkor fordulnak elő, ha valaki nem képes uralni a váratlan, azonnali reagálást igénylő helyzetet. A szituáció kimenetele a járművezető helyzet tudatosságától függ, amennyiben a vezető figyelmét a telefonos beszélgetés vonja el, nagy valószínűséggel baleset történik.

A technika folyamatos megújulásával nehéz mentálisan felvenni a versenyt. A sorozatban gyártott új típusú telefonok, telefonos kiegészítők, illetve gépjárművek és kiegészítőik sem nyújtanak teljes mértékben biztonságos közlekedést a telefonhasználat közben. Figyelmünk ugyanúgy megosztottá válik telefonálás közben akkor is, ha egy új autót vezetünk, ahol érintőképernyős panelen kezelhetjük telefonhívásainkat. Fontos, hogy a technikai újítások használata megfelelően történjen és a biztonságunk legyen a legfontosabb. Autóvezetéskor az elsődleges feladatunkra koncentráljunk, ezzel a legtöbb közúti baleset elkerülhetővé válik. Az egyéb alkalmazások használata ugyanúgy figyelmünk megosztását követeli, így szintén veszélyforrás lehet ezen applikációk alkalmazása vezetés közben. A közlekedésbiztonsággal foglalkozó szakembereknek a kockázati csoportokat (alacsony iskolai végzettségű, fiatal járművezetőket) érdemes külön megcéloznia a figyelemfelhívó kampányok segítségével.

Felhasznált irodalom

- Atchley, P., Tran, A. V. & Salehinejad, M. A. (2017). Constructing a publically available distracted driving database and research pool. *Accident Analysis and Prevention*, 99(2), 306–311. <https://doi.org/10.1016/j.aap.2016.12.005>
- Bazargan-Hejazi, S., Teruya S., Pan, D., Lin, J., Gordon, D., Krochalk, P. C. & Bazargan, M. (2017). The theory of planned behavior (TPB) and texting while driving behavior in college students. *Traffic Injury Prevention*, 18(1) 56–62. <https://doi.org/10.1080/15389588.2016.1172703>
- Bener, A., Lajunen, T., Özkan, T. & Haigney, D. (2006). The effect of mobile phone use on driving style and driving skills. *International Journal of Crashworthiness*, 11(5), 459–465. <https://doi.org/10.1533/ijcr.2005.0116>
- Bíró J. (2005). A közlekedés közbeni mobiltelefon-használat kultúrája, kockázatai. *Közlekedésbiztonság*, 57(1), 19–26.
- Briggs, G. F., Hole, G. J. & Land, M. F. (2016). Imagery-inducing distraction leads to cognitive tunnelling and deteriorated driving performance. *Transportation Research Part F: Traffic Psychology and Behaviour*, 38, 106–117. <https://doi.org/10.1016/j.trf.2016.01.007>
- Briggs, G. F., Hole, G. J. & Turner, J. A. J. (2018). The impact of attentional set and situation awareness on dual tasking driving performance. *Transportation research part F: traffic psychology and behaviour*, 57, 36–47. <https://doi.org/10.1016/j.trf.2017.08.007>

- Caird, J., Willness, C., Steel, P. & Scialfa, C. (2008). A meta-analysis of the effects of cell phones on driver performance. *Accident Analysis & Prevention*, 40(4), 1282–1293. <https://doi.org/10.1016/j.aap.2008.01.009>
- Csépe V., Györi M. & Ragó A. (2007). *Általános pszichológia 2. – Tanulás – emlékezés – tudás*. Osiris Kiadó.
- Haigney, D. & Westerman, S. J. (2001). Mobile (cellular) phone use and driving: a critical review of research methodology. *Ergonomics*, 44(2), 132–143. <https://doi.org/10.1080/00140130118417>
- Hole, G. J. (2018). *Psychology of Driving*. Taylor & Francis Ltd. <https://doi.org/10.4324/9781315516530>
- Hullám I. & Muha L. (2010). Új típusú függőségek az információs társadalomban és azok hatása az informatikai biztonságra. *Hadtudományi Szemle*, 3(2), 70–76.
- Hyman, I. E., Boss, M., Wise, B. M., McKenzie, K. E. & Caggiano, J. M. (2010). Did you see the unicycling clown? Inattention Blindness while walking and talking on a cell phone. *Applied Cognitive Psychology*, 24(5), 597–607. <https://doi.org/10.1002/acp.1638>
- Just, M. A., Keller, T. A. & Cynkar, J. (2008). A decrease in brain activation associated with driving when listening to someone speak. *Brain Research*, 18(1205), 70–80. <https://doi.org/10.1016/j.brainres.2007.12.075>
- Kahneman, D. (1973). *Attention and Effort*. Prentice. Hall, Inc., Englewood Cliffs.
- McBride, M., Carter, L. & Phillips, B. (2020). Integrating the theory of planned behavior and behavioral attitudes to explore texting among young drivers in the US. *International Journal of Information Management*, 50, 365–374. <https://doi.org/10.1016/j.ijinfomgt.2019.09.003>
- Mészáros, G. (2018). *Az abszolút sebességtűlépés a halálos közúti balesetek hátterében*. Doktori értekezés. Nemzeti Közszolgálati Egyetem.
- Moray, N. P. (1967). Where is capacity limited? A survey and a model. *Acta Psychologica*, 27(12), 84–92. [https://doi.org/10.1016/0001-6918\(67\)90048-0](https://doi.org/10.1016/0001-6918(67)90048-0)
- Pikó B. F. & Kiss H. (2019). Az okostelefon- és közösségimédia-használat néhány sajátossága egy fiatalok körében végzett online felmérés alapján. *Információs Társadalom*, 19(1), 108–122. <https://doi.org/10.22503/infvars.XIX.2019.1.5>
- Pöysti, L., Ansavouri, S. H. & Summala, H. (2005). Factors influencing the use of cellular (mobile) phone during driving and hazards while using it. *Accident Analysis & Prevention*, 37(1), 47–51. <https://doi.org/10.1016/j.aap.2004.06.003>
- Redelmeier, D. A. & Tibshirani, R. J. (1997). Association between cellular telephone calls and motor-vehicle collisions. *The New England Journal of Medicine*, 336, 453–458. <https://doi.org/10.1056/NEJM199702133360701>
- Reed, N. & Robbins R. (2008). *The effect of text messaging on driver behaviour: A simulator study*. TRL Project Report PPR 367. Transport Research Laboratory. <https://www.racfoundation.org/wp-content/uploads/2017/11/texting-while-driving-trl-180908-report.pdf>
- Robbins, R. (2011). *Mobile phones, distraction and driving*. <https://www.rospa.com/RoSPAWeb/docs/about/around-the-uk/scotland/presentations/ryan-robbins.pdf>

- Rockwell, T. H. (1988). *Spare visual capacity in driving*. In Gale, A. G., Freeman, M. H., Haslegrove, C. M., Smith, P. & Taylor, S. P. (Eds.), *Vision in Vehicles II*. (pp. 317–324). North Holland.
- Schweizer, T. A., Kan, K., Hung, Y., Tam, F., Naglie, G. & Simon J. Graham, S. J. (2013). Brain activity during driving with distraction: an immersive fMRI study. *Front Human Neuroscience*, 7, 53. <https://doi.org/10.3389/fnhum.2013.00053>
- Sekuler R. & Blake R. (2004). *Észlelés*. Osiris.
- Smith, K. & Hancock, P. A. (1995). Situation Awareness is adaptive, externally directed consciousness. *Human Factors*, 37(1), 137–148. <https://doi.org/10.1518/001872095779049444>
- Stein, A. C., Parseghian, Z. & Allen, W. A. (1987). A simulator study of the safety implications of cellular mobile phone use. *Annual Proceedings of the American Association for Automotive Medicine*, 31, 181–200.
- Strayer, D. L. & Fisher, D. L. (2016). SPIDER: A framework for understanding driver distraction. *Human Factors*, 58(1), 5–12. <https://doi.org/10.1177/0018720815619074>
- Strayer, D. L., Watson, J. M. & Drews, F. A. (2011). *Cognitive distraction while multitasking in the automobile*. In Ross, B. H. (Ed.), *The psychology of learning and motivation: Advances in research and theory* (pp. 29–58). Elsevier Academic Press. <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-385527-5.00002-4>
- Wickens, C. D. (1980). The structure of attentional resources. In Nickerson, R. S. (Ed.), *Attention and performance VIII* (pp. 239–257). Erlbaum.

A cikkben található online hivatkozások

URL1: *Texting and Driving Accident Statistics*. <https://www.edgarsnyder.com/car-accident/case-of-accident/cell-phone/cell-phone-statistics.html>

URL2: *Mobile phones and driving: Risks and app solutions*. <https://www.mynrma.com.au/cars-and-driving/driver-training-and-licences/resources/mobile-phones-and-driving-risks-and-solutions>

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Juhász A. & Molnár S. M. (2022). A gépjárművezetés közbeni mobiltelefon-használat hatása a figyelemre. *Belügyi Szemle*, 70(6), 1177–1192. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2022.6.3>

A felügyelet és az integritás lehetséges interferenciái

Interferences between surveillance/supervision and integrity

Héder Klára

pszichológus, doktorandusz
Belügyminisztérium,
Nemzeti Közzolgálati Egyetem,
Rendészettudományi Doktori Iskola
klara.heder@bm.gov.hu

Magyar
Tudományos
Akadémia

Absztrakt

Cél: A 2020-ban kiadott Nemzeti Korrupcióellenes Stratégiában (2020–2022) a Kormány zéró toleranciát hirdetett a korrupcióval szemben. Ez a komplex, érték-alapú korrupcióellenes megközelítés nagy hangsúlyt fektet a törvényes közzolgálatra, az eddig elért eredmények megőrzésére, a korrupcióval szembeni ellenálló képesség erősítésére, valamint az egyéni és szervezeti integritás fejlesztésére is.

Módszertan: Az antikorrupciós, illetve az integritásfókuszú eszközök együttes alkalmazása során azonban hatékonyságrontó interferenciahatások is megjelenhetnek. Ezek a „gyógyszerkölsönhatások” nemcsak a külön-külön hatékony módszerek eredményeit csökkenthetik, hanem a ténylegesen elért eredmények értelmezését, illetve a további intézkedések megtervezését is megnehezíthetik.

Megállapítások: Jelen írás – mintegy gondolat kísérletként – öt ilyen lehetséges interferenciahatás bemutatásával szeretné a jelenségre felhívni a figyelmet. Bemutatja a felügyeleti intézkedések hatására csökkenő belső motiváció és az átmeneti viselkedésváltozás lehetőségét; a szervezetek és személyek számára nem adekvát módszerek differenciálatlan alkalmazásának veszélyeit; a törvénytisztelő viselkedés mögött húzódó okok rejtettséget; az erős felügyelet negatív emocionális hatásait; valamint a képzésfejlesztés lehetséges anomáliáit, felhívva a figyelmet a kérdéskörben való további empirikus kutatások fontosságára.

A komplex, érték-alapú korrupcióellenes megközelítés különféle eszközeinek együttes alkalmazása ma már elkerülhetetlen, a különféle módszerek célzott és differenciált alkalmazása pedig nagyban hozzájárul a közös társadalmi cél, a korrupció visszaszorításához, illetve a szervezeti és egyéni integritás erősödéséhez.

Azonban a siker szempontjából kardinális kérdésnek bizonyulhat, hogy felismerjük-e az együttesen alkalmazott módszerek között fellépő hatékonyságcsökkentő interferenciákat, és teszünk-e lépéseket kiküszöbölésükre.

Érték: A korrupcióellenes fellépés sikerének kulcsa ugyanis a rendvédelem területén is a meglévő erőfeszítések strukturált elemzése, az eredmények mentén történő hatékony értékelés és rendszerszintű tervezés.

Kulcsszavak: felügyelet, megfigyelés, compliance, integritás, rendvédelem

Abstract

Aim: In the National Anti-Corruption Strategy (2020-2022) issued in 2020, the Government declared zero tolerance for corruption. This complex value-based anti-corruption approach places great emphasis on several approaches. These are, public service in accordance with the law, upholding the progress that has been achieved in combating corruption so far, strengthening resilience to corruption, and the development of individual and organizational integrity as well.

Methodology: However, the combined use of anti-corruption and integrity-focused tools can also lead to the emergence of interference that greatly degrades the effects of different tools in combination with each other. These interactions can not only reduce the results of individually effective methods, but also make it difficult to interpret the real results of combined approaches and to plan further actions.

Findings: The present paper, as a thought experiment, would like to draw attention to the phenomenon by presenting five such possible interference effects. It presents surveillance measures that result in decreased intrinsic motivation and the possibility of a temporary change in behavior; the dangers of undifferentiated use of inadequate methods for organizations and individuals; the secrecy of the reasons behind law-abiding behavior; the negative emotional effects of strong supervision; and possible anomalies in training development as well as draws attention to the importance of further empirical research on the issue.

The combined use of different tools of a complex, value-based anti-corruption approach is now inevitable, and the targeted and differentiated use of different methods contributes greatly to the common social goal of curbing corruption and strengthening organizational and individual integrity. However, recognizing and taking steps to eliminate efficiency-reducing interferences between commonly used methods may be a cardinal question for success.

Value: The key to the success of anti-corruption action is the structured analysis of existing law enforcement efforts, effective evaluation of results and system-wide planning.

Keywords: supervision, surveillance, compliance, integrity, law enforcement

Bevezetés

Kevés olyan terület akad, ahol a felülről lefelé irányuló (ügynevezett „top-down”) állami kontroll- és felügyeleti¹ (surveillance) technikákat, eljárásokat olyan széles körű állami² (Somogyvári, 2009) és társadalmi támogatás övezné, mint a korrupció elleni harc esetén.³ Magánbeszélgetésekben és publicisztikákban rendre megjelenik a korrupcióban érintett tettek megbüntetésére irányuló szándék; az elszámoltathatóbb, transzparensabb állami működés iránti igény, a korrupcióval kapcsolatos események megelőzésére tett intézkedések fokozása⁴; akár a modern állam digitális eszközeinek, felügyeleti/megfigyelési- (surveillance), valamint szupervíziós és kontrolltechnikáinak, e-közigazgatási lehetőségeinek az alkalmazásával is (*Magyarország Kormánya, 2020*)⁵.

A klasszikus bürokratikus kontroll domináns megjelenési formája a felülről lefelé történő ellenőrzés és a megfigyelés, mely leginkább az állam és az egyén viszonyában válik tapinthatóvá (Bárd & Borbíró, 2010). A központi hatalom, az állami szervek a jó államműködés kialakításának és fenntartásának szándékával leggyakrabban ezekhez a bürokratikus kontrolleszközökhöz, vagy a bürokratikus kontroll továbbfejlesztéseként létrejött „compliance”⁶ eszközeihez nyúlnak, amely a „mindent szabályozni kell” megközelítés helyett kockázatelemzést alkalmazva a feltárt kockázatok kezeléséhez rendel szabályokat (Pulay, 2017). Az e-közigazgatás és a digitalizáció ugyancsak hatékony eszközei lehetnek a korrupció csökkentésének azáltal, hogy hozzájárulnak a transzparensabb szervezeti működéshez, ugyanakkor növelik az állam kontrollját, felügyeleti szerepét is.

Dr. Pintér Sándor miniszterelnök-helyettes, belügyminiszter 2020-ban a legfontosabb magyar állami szervek vezetői részvételével lezajlott „IX. Integritás

1 A „felügyelet” kifejezést jelen cikk az angol „surveillance” (felügyelet/megfigyelés) és nem pedig „szupervízió” értelemben használja. A szupervízió jellegű állami/bürokratikus, „top-down” jellegű felügyeletre vonatkozó megállapításoknál a szerző inkább a „kontroll” kifejezést alkalmazza.

2 Magyarország Ügyészsége: Összefogás a közélet tisztasága érdekében (URL1).

3 Ez különösen igaz az Európai Unió tagállamainak polgáira. A 2019-es évre vonatkozó Eurobarometer Korrupciós felmérés (2020) adatai szerint az uniós állampolgárok 69%-a tartja elfogadhatatlannak a korrupciót (URL2).

4 A Közigazgatás Korrupció-megelőzési Programja (2012) – 1104/2012. (IV. 6.) Korm. határozat a korrupció elleni kormányzati intézkedésekről és a Közigazgatás Korrupció-megelőzési Programjának elfogadásáról; Nemzeti Korrupcióellenes Program (2015) (*Magyarország Kormánya, 2015*); Nemzeti Korrupcióellenes Stratégia (2020) (*Magyarország Kormánya, 2020*).

5 Nemzeti Korrupcióellenes Stratégia (2020–2022), Technológialapú beavatkozási terület c. fejezet.

6 A „compliance” kifejezés az angol „to comply with” igéből származik. Jelentése: megfelelni, feltételeket teljesíteni, valamivel összhangban, egyetértésben lenni. A compliance az adott terület jogszabályainak való megfelelést, törvényes előírásaival való egyezést jelenti (Kóhalmi, 2015; Ambrus & Farkas, 2019).

Kerekasztal” online konferencián így fogalmazott a technológiai alapú lehetőségekről⁷:

„A Belügyminisztérium továbbra is határozottan és következetesen lép fel a korrupció minden formája ellen. Az új Nemzeti Korrupcióellenes Stratégiában központi szerepet kapnak a korrupció megelőzésében a technikai eszközök, mint például az elektronikus ügyintézés szélesebb körű alkalmazása, az informatikai rendszerekhez való hozzáférés személyazonosításhoz kötése és naplózása, valamint a közigazgatási ügyekben történő automatikus döntéshozatal.” (URL3)

De nem tartalmaz mást maga a 2020-ban kiadott Nemzeti Korrupcióellenes Stratégia (2020–2022) (továbbiakban: Stratégia) sem (Magyarország Kormánya, 2020). Mivel a Kormány zéró toleranciát hirdetett a korrupcióval szemben, és kifejezett célként tüzte ki a korrupciós látencia csökkentését, a Stratégiában a korábbi szabályalapú beavatkozások mellett megjelennek, és nagyobb szerepet kapnak a technológiaalapú módszerek is:

„[...] a Stratégia nagyobb hangsúlyt helyez a szervezetek, különösen az államigazgatási szervek működésében rejlő korrupciós kockázati tényezők azonosítására, és azok jelentős csökkentésére, az e-közigazgatásban rejlő technológiai lehetőségek korrupció elleni küzdelem érdekében való felhasználhatóságára.” (Magyarország Kormánya, 2020).

Mivel a Stratégia a komplex⁸, értékalapú korrupcióellenes megközelítés szellemében készült, ezért a felügyelet és a kontroll mellett nagy hangsúlyt fektet az eddig elért eredmények megőrzésére, a korrupcióval szembeni ellenállóképesség erősítésére, valamint az egyéni és szervezeti integritás fejlesztésére is (Magyarország Kormánya, 2020). A represszív és a támogató elemek egyensúlyára épülő komplex megközelítésben a kétféle beavatkozási típus, megelőzési módszer egymás mellett, egymást kiegészítve, szinkronban kerül alkalmazásra.

A Stratégia szövege alapján tehát a kormány egyszerre kíván élni

- a bürokratikus kontroll lehetőségeivel, a törvényi, a szervezeti és intézményi szupervíziós technikákkal, a technológiai forradalom, az informatika nyújtotta megfigyelési lehetőségekkel,
- valamint az integritást és prevenciót támogató egyéb eszközökkel is.

E két eltérő beavatkozási irány egyidejű alkalmazása azonban a lehetséges – és nem mindig pozitív – kölcsönhatások, a hatékonyságot rontó interferenciák megjelenésével járhat. Jelen írás ezeket a lehetséges hatásokat járja körül.

7 IX. Integritás Kerekasztal online konferencia, Budapest, 2020. november 26. (URL3).

8 Komplex megközelítés (Finszter, 2003).

Interferenciák és „gyógyszerkölsönhatások”

Ha azt vizsgáljuk, hogyan lehet a komplex megközelítés eszköztárát párhuzamosan használni, és a különböző eszközök hogyan hatnak egymásra, az első kérdés, amit fel kell tennünk: Hol tart ma a korrupcióellenes politikák változása?

*Korrupcióellenes politikák életszakaszai: represszió, felügyelet és integritás*⁹

Magyarországon a korrupcióellenes politikák szakaszai (Báger, Pulay & Korbuly, 2008; Somogyvári, 2009) között az átmenet fokozatosan zajlik, de sok – rendvédelmi – szervezetnél még jelenleg is megfigyelhető a felügyeleten és az elfojtáson alapuló megközelítés dominanciája. Napjainkra már elég sok bizonyíték szól amellett, hogy a korrupció elleni harcban a represszió alapuló kriminálpolitikai módszerek kizárólagos használata csak korlátozottan hatékony (Kóhalmi, 2015; Farkas, 2019), sőt társadalmi szempontból akár kontraproduktív is bizonyulhat (Pallai, é.n.; Petrétei, 2007; Pulay, 2017).¹⁰ Ennek ellenére hazánkban a megelőzés/integritás alapú szemlélet, amely magában foglalja a szemléletváltást és szemléletformálást, az integritáspolitikát, a megelőzésfókuszú és ügynevezett „puha intézkedések” használatát, a hivatásetikai megközelítést, ma még nem mindenütt nyert teret, bár az utóbbi években a kormány erőfeszítései és a Nemzeti Korrupcióellenes Stratégia megfogalmazott céljai mind inkább ebbe az irányba mutatnak.

A korrupcióval kapcsolatos korábbi, döntően represszív megközelítés tehát napjainkra a komplex, értékalapú szemlélet irányába mozdult el (Kóhalmi, 2014; Báger, 2018), melyben a korrupcióprevenció is kiemelt szerepet kap. A korrupció visszaszorítására irányuló komplex intézkedéscsomag egyaránt épít a megelőzés, a represszió és a kontroll eszközeire, ezeket vegyítve törekszik az egyéni¹¹ és szervezeti integritás¹² erősítésére, a korrupciós kockázat csökkentésére, valamint az egyéni korrupciós veszélyeztetettséggel kapcsolatos

9 „Az integritás tehát olyan becsületes, tisztességes, szabálykövető magatartást jelent, amelynek során az intézmények és az alkalmazottak tevékenységükkel erősítik a közszféra legitimitását, eredményességét, a közszféra iránti bizalmat.” (Báger, 2018).

10 „A korrupció megszállott üldözése veszélyeztetheti a demokratikus rendet és a szabadságjogokat, mert arra ösztönöz, hogy olyan eszközöket és technikákat alkalmazzanak, amelyek e harc hatékonyságát igérik, de az alapvető jogok felesleges csorbitásával járnak.” (Petrétei, 2007).

11 „A köztisztviselőkre akkor jellemző az integritás, vagyis akkor nevezhetik magukat feddhetetlennek, ha tiszteletben tartják a jó közigazgatás értékeit és normáit.” (Báger et al., 2008).

12 A szervezeti integritást a szervezetnek a rá vonatkozó szabályoknak, valamint a szervezet részére vagy általa meghatározott értékeknek és elveknek megfelelő működéseként definiálhatjuk (Pulay, 2014). A 50/2013. (II. 25.) Korm. rendelet 2. § meghatározása szerint a (szervezeti) „integritás: az államigazgatási szerv működésének a rá vonatkozó szabályoknak, valamint a hivatali szervezet vezetője és az irányító szerv által meghatározott célkitűzéseknek, értékeknek és elveknek megfelelő működése”.

etikai szilárdság és ellenállási képesség erősítésére is (Báger et al., 2008; Pulay, 2014; Kőhalmi, 2014).

A komplex megközelítésben a felügyeleti jellegű, technológia alapú, illetve a szabályalapú beavatkozás eszközei elsősorban külső kontrollként funkcionálnak¹³, míg az etikai orientáltságú, értékalapú beavatkozási lehetőségek¹⁴ inkább a belső kontroll erősítését célozzák.

A komplex, értékalapú korrupcióellenes megközelítést ma Magyarországon tehát ezeknek, a jellegükben meglehetősen különböző eszközöknek a párhuzamos alkalmazása jellemzi az integritáson és az antikorrupciós viselkedésen alapuló (köz)cél elérése érdekében.

Párhuzamos alkalmazás és „gyógyszerkölcsonhatások”

Az eltérő módszerek párhuzamos használatából adódik a következő kérdés: A két módszer egyes elemeinek együttes alkalmazása nem vezet-e vajon a módszerek közötti interferenciához? Ha fokozzuk a külső kontrollt, az vajon hogyan hat az integritásra (mely elsősorban a személyes belső kontroll erősségén alapul)?

A fenti gondolat első pillantásra akár furcsának is tűnhet. Miért hatna ellentétesen két, azonos célból alkalmazott, külön-külön már bizonyítottan hatásos eljárás? Miért akadályozná valamely már bevált, sikeres korrupcióellenes módszer egy másik, szintén bizonyítottan eredményes korrupcióellenes módszer hatékonyságát?

Ha külön-külön működnek, miért ne működnének együtt?

Az orvoslásban régóta ismert, hogy az egyenként igen hatásos (gyógy)készítmények, gyógyszerek együttes szedése nem kívánt mellékhatásokat válthat ki, a fellépő gyógyszerkölcsonhatások, interferenciák pedig esetleg éppen a célzott hatás ellen hathatnak (Somogyi-Végh, 2019). Például a páfrányfenyő (Ginkgo biloba) készítmények és egyes antitrombotikumok együttes alkalmazása kóros vérzékenységet okozhat; a tetraciklin típusú antibiotikumok szedése nem javasolt savcsökkentőkkel együtt, mert megkötik a bélben lévő többértékű kationokat és az így kialakuló kelátkomplexek már nem tudnak felszívódni a bélrendszerből; a nem szteroid gyulladásgátlók csökkenthetik az ACE-gátlók antihipertenzív

13 „A felügyelet célja láthatóvá tenni azoknak az embereknek az identitását és viselkedését, akik a szóban forgó szerv érdeklődésének a középpontjában állnak.” (Lyon, 2002).

14 Az integritási kockázatok feltérképezése és csökkentése, a szervezeti és személyes integritás erősítése, a korrupciós helyzeteknek való ellenállás képességének javítása, a belsőleg vezérelt értékalapú szemlélet és gyakorlat támogatása.

hatását, és akár vesefunkció-zavarokhoz is vezethetnek¹⁵ (Somogyi-Végh, 2019). Ezért a medikáció során az ilyen egymással interakcióba lépő, egymás hatásait jelentősen módosító készítmények egyidejű adagolása ellenjavalt.

Vajon a gyógyszerekhez hasonlóan a korrupcióellenes beavatkozások nem hatnak-e adott esetben egymás ellenében? Ha egyszerre használjuk az állami kontroll fokozására alkalmas eszközöket és az egyéni és szervezeti integritás erősítésére szolgáló módszereket, bizonyos esetekben nem oltják-e ki egymás hatását?

A továbbiakban – mintegy gondolat kísérletként – olyan lehetséges területeket mutatunk be, ahol ezek az interferenciák megjelenhetnek. E lehetséges „gyógyszerkölesönhatások” létét, hatását tekintse az olvasó vitaindító gondolatmenetnek.

A felügyelet és az integritás lehetséges interferenciái

*A különféle korrupcióellenes politikák interferenciái:
a belső motiváció csökkenése és átmeneti viselkedésváltozás*

Az egyéni integritás¹⁶ mint a korrupciónak való ellenállás képessége elsősorban az adott személyek belső motivációjától és belső kontrolljától, erkölcsi megingathatatlanágától függ. Ezzel szemben a „keményvonalas” vagy szabálykövetés központú szemlélet (Báger et al., 2008), de még a compliance is (Pulay, 2017)¹⁷ erősebben fókuszál a külső kontroll és a külső megerősítések, szankciók hatékonyságára, valamint a ténylegesen megvalósuló viselkedésre (annak belső, rejtett indíttatása helyett).

A különféle megközelítések más eszközöket preferálnak.

A „keményvonalas” szemléletben, a compliance stratégiában leginkább a kontroll, a jogi szabályozás, a szankció, a büntetésorientáltság valamint a normatív megközelítés dominál. Ez a restriktív szemlélet sokszor még a preventív eszközökben is megjelenik (például az igazságügyi és rendőrségi együttműködés fokozása, a korrupciós kockázat csökkentése jogi szabályozással, a kifogástalan életvitel ellenőrzése). A „keményvonalas” megközelítés és a compliance

15 A példák még hosszan sorolhatók lennének.

16 Az egyéni integritás mellett az integritás másik formája a szervezeti integritás más kérdéseket vet fel, melyeket jelen írás NEM tárgyal. A cikk kifejezetten az állami felügyelet által létrehozott eljárások és az *egyéni/individuális* integritás kölcsönhatásaira fókuszál.

17 „A compliance a felderítés (lelepleződés) esélyének növelésére és a büntetés fokozására épít. Kiindulási pontja az, hogy a munkavállalók racionálisan mérlegelik az önérdeküket, és saját előnyeik és költségeik alapján hozzák meg a döntést, anélkül, hogy ennek erkölcsi vonatkozásait figyelembe vennék.” (Pulay, 2017).

a szabályozás, az ellenőrzés és a kontroll, valamint – végső esetben akár – a büntetés vagy akár az elrettentés lehetőségeire is épít.

Ezzel szemben az integritásközpontú korrupcióellenes politika döntően a köz-céloknek megfelelő, hatékony, és a közt szolgáló jó működés¹⁸, az egyéni „tartás”, a felelősségvállalás, a szilárd erkölcsiség, az értékeknek és etikai standardoknak megfelelő önvezérlés, és a korrupciónak való ellenállás intrinzik motivációinak megerősítését támogatja. Eszközeiben a fejlesztés, a szemléletformálás, a hivatásetika erősítése, a tájékoztatás, a képzés, a sajátélmény (például tréningek során) és a pozitív megerősítés játszanak főbb szerepet.

A kétféle antikorrupciós intézkedési megközelítés egyidejű alkalmazása ezért lehet, hogy egymásnak ellentmondó elvárásokkal él az érintett személyek felé:

- egyszerre fokozza a kontrollt és várja el a feszes szabálykövető engedelmességet,
- de ugyanakkor ezzel egyidőben igényli az egyéni, szabad akaraton alapuló, belsőleg motivált elhivatottságot, és az önálló, rugalmas korrupcióellenes viselkedést is.

Persze felmerül a kérdés, hogy miért lenne ez gond? A feladatait integráns módon ellátó közszolga értelemszerűen szabálykövető és a köz érdekeit szolgáló viselkedést mutat, ugyanakkor belső motivációjában egyben elkötelezett, etikus és lojális is.

A probléma az, hogy a külső – pozitív/negatív – megerősítés csökkenti/csökkentheti a belső motiváltságot. A jelenség egyik első kutatói, Lepper és munkatársai (1973) kimutatták, hogy a teljesítménnyel arányosan adott, kiszámíthatóan érkező külső, pozitív megerősítés (vagyis jutalom) csökkenti a jutalmazott belső késztetését az adott tevékenység folytatására. A várt jutalom ugyanis megváltoztatja azt, ahogyan a jutalmazott személy a saját viselkedéséről gondolkodik. A személy önpercepciójában, saját viselkedésének elemzésekor túlsúlyba kerül a külső oknak tulajdonított hatás:

„Azért viselkedem így, mert jutalmat/büntetést kapok (nem pedig azért, mert így szeretném csinálni).”

Az adott személy tehát saját tetteit belső oktulajdonítás helyett külső tényezők hatásaként értelmezi.

Ez a hatás fokozottan érvényesülhet a már erős belső motivációval rendelkező, elkötelezetten integráns nézeteket valló és eszerint is élő személyeknél. Az

18 A szervezeti integritás esetén a szabályosságot szolgáló, jogszabályokban előírt ún. „kemény integritás-kontroll” elemek nagyobb hangsúlyt kapnak a jó szervezet működésében, de az értékek és elvek érvényesülése irányába ható, önként alkalmazott ún. „lágy irányításkontroll” eszközök szerepe sem elhanyagolható (Pulay, 2014).

ő önpercepciójukban a jutalmazás felerősítheti azt az érzetet, hogy viselkedésük oka nem (is) saját belső meggyőződésük, hanem a környezet erős elvárása/nyomása. Ez az önpercepció pedig csökkent(he)ti a saját integritásba vetett hitüket, valamint figyelmüket a külső, restriktív viselkedéskontrollra irányítja, mint a saját viselkedésük percipiált okára.

Másként hathat a külső kontroll fokozása azokra, akik a külső kontroll előtt nem mutattak nagy hajlandóságot az integráns viselkedésre. A helyes viselkedés „jutalmazása” (vagy a helytelen magatartás „büntetése”) erősíti a szabálykövető viselkedést, azt viszont meggátolhatja, hogy a jutalmat/büntetést kapó munkatársak intrinzik motivációi erősödjenek. Vagyis a viselkedés megváltozik a felügyelet hatására, de a viselkedés mögött álló nézetek, beállítódás sokszor nem.

A külső megerősítés (jutalom vagy szankció) tehát eltérő belső indíttatás esetén egyaránt hozzájárulhat a szabálykövető, de belsőleg kevésbé motivált viselkedéshez.

Továbbá problémát jelenthet az is, hogy a „keményvonalas”, külső kontrollon alapuló megközelítés kiszámítható, negatív megerősítő (szankcionáló, büntető) eszközei hatásukat sok esetben csak addig fejtik ki, amíg a kontroll fennáll. Ennek a jelenségnek a hátterében éppen a fent említett percipiált kontrollhely-át helyeződés, a saját belső motiváció lehetséges csökkenése állhat.

Ha a „keményvonalas” kontroll bármilyen okból lazul, a korábban törvénytisztelő viselkedést mutató egyének is kisebb integritásról tehetnek tanúbizonyítást egy-egy kényes helyzetben, esetleg kevésbé tudnak a korrupciós veszélyeztetettségnek ellenállni. A külső megerősítő-technikák és kontrollfolyamatok miatt ugyanis önkéntes normakövetési szándékuk és antikorrupciós „immunitásuk” meggyengülhetett.

Az első interferenciahatás tehát a felügyelet és az integritás között jelentkezhet:

- a) A dominánsan alkalmazott külső felügyelet, kimeneti hatékonysága ellenére, csökkentheti a belső motiváltságot, így a belső szilárd erkölcsiségre épülő integritás meggyengüléséhez vezethet.
- b) Az erős felügyelet ugyanakkor növelheti az átmeneti szabálykövető viselkedésváltozás gyakoriságát azok körében, akik nem meggyőződésből követik a szabályokat.
- c) A külső kontroll bármilyen okból történő lazulása mindkét csoportnál ront(hat)ja a korrupciónak való hosszú távú ellenállás képességét. Az első csoport tagjai csak a külső kontroll hatására csökkent belső tartásra támaszkodhatnak, a második csoport tagjainál pedig visszaesik a szabálykövetés gyakorisága.

A különféle antikorrupciós megközelítések interferenciái: a differenciálatlan alkalmazás kontraproduktivitása

A kontraproduktivitás háttérben azok az ellenhatások is állhatnak, melyeket a célzott, strukturált antikorrupciós intézkedések és a megcélzott egyének, vagy szervezetek össze-nem-illése okoz.

Báger Gusztáv (2018) az antikorrupciós megközelítés kereteit két dimenzió segítségével vázolta fel. Az elveken alapuló vs. szabályalapú szemlélet, illetve az emberek vs. szervezeti rendszer fókuszja mentén megalkotott mátrix négy megközelítést eredményez:

- 1) *„Szabályalapú, szervezeti rendszerre fókuszáló típus, ahol a vonatkozó jogszabályok jelzik a cselekvési, illetve büntetési határokat.*
- 2) *Szabályalapú, emberekre fókuszáló típus, ahol a vonatkozó jogszabályok az egyes ember megítélését, elszámoltatását és büntetését szolgálják.*
- 3) *Alapelveken alapuló, emberekre fókuszáló típus, ahol az erkölcsi és kulturális folyamatok ösztönzése valósul meg a szervezetekben és a társadalom egészében.*
- 4) *Alapelveken alapuló, szervezeti rendszerre fókuszáló típus, ahol a kísértő lehetőségeket a belső kontrollok, a szervezeti folyamatok és azok menedzselése teremti meg, illetve korlátozza vagy megszünteti”* (Báger, 2018).

A szervezeti sokféleség okán ezek a megközelítések *„a gyakorlatban természetesen többnyire együtt és egyidejűleg vannak, illetve lehetnek jelen”* (Báger, 2018). Mivel az adott intézmény szakterülete, feladata, szervezeti kultúrája gyakran meghatározza az adott szervezet által preferált korrupcióellenes megközelítést, ezért feltételezhető az is, hogy ugyanaz a központi intézkedés különféleképpen érintheti az eltérő típusú szervezeti kultúrájú intézményeket, vagy éppen a rendészeti szakterületek képviselőit, és éppen ezért eltérő hatást válthat ki bennük.

Joggal feltételezhető, hogy az erősen hierarchikus, jogszabályilag behatárolt területen működő szakterületeken/szervezeteknél, mint a közrendvédelem, a háttárrendészet vagy a büntetés-végrehajtás nagyon más intézkedéseket várnak a dolgozók, mint ott, ahol az alapelveken alapuló, emberekre fókuszáló intézményi antikorrupciós megközelítés a domináns, mely elsősorban az individuumok autonóm, meggyőződésén alapuló integritására támaszkodik.

Azokban a szervezetekben, ahol mátrixjellegű működés, erős belső motiváltság, magas szervezeti és egyéni integritás jellemző, a szabályalapú megközelítések alkalmazása az előző szakaszban leírt hatást válthatja ki: az erősödő külső felügyelet a percipiált viselkedések áthelyeződéséhez, a belső motiváltság

csökkenéséhez, és az intézkedéscsomaggal kapcsolatos negatív érzelmekhez, ellenálláshoz vagy éppen rejtett sértődöttséghez vezethet¹⁹.

Az alapelveken alapuló megközelítések alkalmazása pedig a jogszabályi kontrollhoz szokott hierarchikus szervezetek és munkatársaik számára lehet esetleg elbizonytalanító.

Ha tehát a komplex, értékalapú megközelítés széles eszköztárából az adott szervezet és munkatársai számára nem adekvát eszközt alkalmaznak, a módszer és a szervezet össze-nem-illése meghiúsíthatja a kívánt cél elérését.

A második interferenciahatás:

- a) A különféle szervezeti kultúrájú intézmények, illetve munkatársaik számára nem egyformán adekvát minden módszer, ezért
- b) szervezeti és szakterületi szinten differenciált eszköztár alkalmazása javasolt.
- c) A különféle antikorrupciós és integritástámogató eszközök főnyíróelv-szerű, horizontálisan kötelezővé tett, differenciálatlan alkalmazása kontraproduktív lehet.

Felügyelet, compliance és integritás: azonos viselkedés, ismeretlen ok

A harmadik lehetséges interferenciahatás háttérében az a bizonytalansági tényező áll, hogy a ténylegesen megvalósuló törvényisztelő viselkedés okai ismeretlenek maradhatnak, így nehezen jósolható meg, hogy a célzott hatás mennyire lesz később is sikeres és tartós. Gyakran tapasztalható, hogy erős központi ellenőrzés/felügyelet mellett jelentősen csökken a korrupciós cselekmények száma.

De vajon mi áll ennek háttérében? Gyakori, hogy a szervezet munkatársai tudatában vannak a lehetséges információgyűjtésnek, számítanak az – akár operatív eszközökkel történő – megfigyelésre, ellenőrzésre vagy szupervízióra. Tudják mi az elvárt viselkedés, mi számít elfogadhatatlannak, és felméri a korrupciós viselkedés kockázatát és a lehetséges retorziókat is. A törvénytelen viselkedés a nyereség-veszteség értékelés²⁰ alapján nagy kockázatú eseménnyé válik, és ez visszafoghatja a lehetséges tetteket a korrupciós cselekmények végrehajtásától.

A SZEM-modell kereteit (Hunyady & Münnich, 2016) alkalmazva a külső kontroll növelése mind a szubjektív norma, mind pedig a szubjektív kontroll

19 Például azért, mert a mindig törvényisztelő, a korrupciót messzemenően elutasító közszolgá magára nézve sértőnek érzi a központi ellenőrzéseket, mely mögött a központi bizalmatlanság megnyilvánulását láthatja, amire abszolút nem szolgált rá. (A BM rendészeti vezető kiválasztási eljárásában a szerző felé a vezető kiválasztási interjúban, szóban közölt információ, 2021).

20 „Composite” modell (tapasztalat, nyereség-veszteség, önértékelés) (Malét-Szabó, Münnich & Takács-Fehér, 2021).

percepcióját befolyásolja, csökkentve a korrupciós viselkedési szándékot, s ezen keresztül a valóban kivitelezett korrupciós viselkedést.

A központi szupervízió, ellenőrzés és megfigyelés erősítése tehát a ténylegesen megvalósult viselkedés szintjén valóban csökkentheti a törvénytelen viselkedéseket. A hatás megjelenik a törvénytisztelőbb magatartás erősödésében, de sajnos megjelenhet a feltételezett társas elvárásoknak, szabályoknak való erősebb átmeneti vagy éppen látszólagos megfelelésben is. Ez utóbbi esetben a korrupcióban mélyen érintettek erősebb konspirációval, kevésbé nyíltan, de tovább tevékenykednek.

A külső szemlélő ebből mindössze annyit érzékel, hogy a törvénytelen viselkedések száma csökken. Az intézkedések hatására a szóban és viselkedésben egyaránt megjelenő viselkedésváltozás (integráns viselkedés) háttérroka azonban a külső szemlélő számára nem különböztethető meg.

Mégpedig azért, mert a kialakult viselkedésváltozás háttérében többféle ok – akár korábban alkalmazott módszerek eredménye – is állhat.

- a) Sikeres prevenció történt: a korábban alkalmazott, integritásfókuszú prevenciók megelőző hatása áll a változás mögött. (Eredmény: a belső motiváció és integritás erősödése, ennek hatására a korrupciós viselkedés elkerülése; hosszútávú antikorrupciós prevenciók hatás.)
- b) Meglévő integritás fenntartása: az intézkedéscsomag a személyek már kialakult szilárd erkölcsiségével megegyező elvárásokat támasztott, és ők a belső integritásuk, a korrupciónak való ellenállási képességük fenntartása²¹ miatt mutatnak törvénytisztelő és etikus viselkedést. (Eredmény: tartós, belső integritásalapú viselkedés fennmaradása.)
- c) Külső kontroll miatti átmeneti viselkedéskorlátozás/öncenzúra: a megfigyelhető viselkedés oka a „hatalomnak” való megfelelés céljából létrejött „öncenzúra” vagy kockázatkerülés. „Hogy ne bukjak le, most inkább nem csinálom.” (Eredmény: kizárólag a külső kontroll ideje alatt fennálló viselkedéskorlátozás, melyet a szubjektív kontroll alacsony érzete hoz létre, s mely a felügyelet gyengülésével eltűnik.)
- d) Látszólagos integritás: A törvénytelen viselkedés az erősödő felügyelet miatt konspiráltabbá vált, de ugyanúgy fennmaradt, csak láthatatlanul. (Eredmény: nincs. Csak a viselkedés felszíne változik meg, a tartalma nem. A korrupciós viselkedés fennmarad az intézkedések ellenére is.)

21 Az erős külső felügyelet néhány esetben a belső motiváció lehetséges gyengülésével kapcsolatos, már korábban leírt okok miatt (a percipiált viselkedések áthelyeződése) akár esetleg csökkentheti is a már meglévő erős integritást. De mivel ez a hatás az egyébként is rendkívül elkötelezett személyeknél jelenik meg, ez általában csak „kevésbé belsőleg motivált”, de még mindig elkötelezetten törvénytisztelő és integráns viselkedést jelent. Vagyis a meglévő erős szilárd erkölcsiség továbbra is fennmarad, csak a percipiált okok között nagyobb hangsúlyt kap a külső kontroll szerepe.

Mivel a fenti lehetőségek ugyanazokban a megfigyelhető külső jelekben nyilvánulnak meg (csökken a látható korrupciós viselkedés), a külső szemlélő számára sok esetben nem világos, hogy mi áll a változás háttérében. A személyek hasonlóan viselkednek: nem mutatják jelét korrump viselkedésnek, és szóban is meggyőző, integritásra utaló válaszokat adnak. Emiatt nehezen ítéltető meg, van-e a viselkedésváltozás mögött belső motiváció, ha van, akkor az mennyire tartós.

Különösen nehéz megítélni azokat a helyzeteket, amikor egyszerre vannak érvényben restriktív intézkedések, szabályok, és ezzel egyidőben preventív eszközöket is alkalmaznak, például integritás alapú képzéseket is tartanak.

A kétféle módszer nem ugyanarra, és nem ugyanúgy hat. Sokszor nehéz eldönteni, hogy vajon mindkét megközelítés hatékony volt-e, vagy csak az egyik. Az is előfordulhat, hogy egyik erőfeszítés sem hozott eredményt: a változás felszínes és átmeneti, és csak addig tapasztalható, amíg az erős külső kontroll fennáll. Vagyis: csökken a látható korrump viselkedés, de nem tudjuk miért.

Egy gondolat kísérlettel szeretném bemutatni a fenti probléma bonyolultságát.

Egy rendvédelmi szervezetnél komoly korrupciós problémák merülnek fel. A feltárt törvénytelenések miatt több munkatárs ellen büntetőeljárás indul. A szervezet átfogó ellenőrzést és megerősített felügyeletet kap a következő egy évben. Feltételezhető az is, hogy a Nemzeti Védelmi Szolgálat (NVSZ) továbbra is figyelemmel követi a szervezetet. A munkatársak átfogó képzésen vesznek részt, melyben részletesen megismerik a korrupcióval kapcsolatos törvényi előírásokat, a lehetséges szankciókat és az elvárt viselkedéseket. A képzést az elméleti ismeretek elsajátítását ellenőrző teszt zárja, sikertelenség esetén a vizsgát meg kell ismételni. A képzést mindenki sikeresen elvégzi. A munkatársaknak egy integritásközpontú tréningen is részt kell venniük, ahol problémaközpontú, megelőzésfókuszú, saját élményen alapuló „képzés” történik. A résztvevők megtanulják, hogyan ismerjék fel a korrupcióveszélyes helyzeteket, és gyakorolják is, hogyan kerülhetik el ezeket. A tréning nagy sikert arat, a munkatársak lelkesek, nagyon érdekesnek és hasznosnak találják a módszert.

A szervezet élére tiszteletben álló, lojális, a korrupciót mélyen elutasító vezetőt neveznek ki. Az új vezető mélyreható szervezeti változásokat vezet be, a korrupciós bűncselekmények miatt eltávolított személyeket pedig új, megbízható emberekkel pótolja.

Kilenc hónap múlva tizenkét munkatárs ismét „lebukik”.

Az újabb vizsgálat megállapítja, hogy a szervezeti szintű, magas korrupciós kockázat továbbra is fennáll, de a lebukottakon kívül további személyek nem érintettek a törvénytelenésekben.

A második vizsgálatban a korrupcióval kapcsolatos attitűdöket kérdőívvel és félig strukturált interjúval is felméri. A megmaradt munkatársak ezen igen jól

teljesítenek, láthatóan elutasítják a korrupt viselkedést. A következő hat hónapban végrehajtott megbízhatósági vizsgálatok is azt mutatják, hogy a megmaradt munkatársak a szakmai etikának megfelelően járnak el.

A komplex intézkedéscsomag után sokféle kérdés merülhet fel. Vajon tényleg sikeresek voltak-e az intézkedések? Ha igen, akkor pontosan melyek, és kire hatottak (kire nem, és vajon miért nem)? Történt-e tényleges és hosszú távú változás a szervezetnél? Azon a 12 főn kívül, aki másodszor lebukott, vajon megváltozott-e a többi munkatárs attitűdje a korrupt viselkedéssel kapcsolatban, vagy maradtak-e még olyanok, akik később visszatér(het)nek korrupt gyakorlatukhoz? Mi várható a szervezetnél a továbbiakban?

A fenti kérdésekre adott válaszok képezik az alapját annak, milyen intézkedésekre van szükség a továbbiakban. A fent vázolt szervezetben másképp kell intézkedni, ha:

- 1) a többségnél sikeres volt az intézkedéscsomag, azaz valós, hosszú távú változás, prevenció történt, a szervezetből az intézkedések hatására kikerültek az oda nem illő személyek, az egyéni és szervezeti integritás pedig jelentősen erősödött;
- 2) valójában nem történt érdemi változás, vagyis a munkatársak csak „kibekelték/kibekkelik” a képzéseket, átmeneti viselkedésmódosítással felhagytak korrupt tevékenységükkel, válaszaikat öncenzúrázták az interjúk során, de csak arra várnak, hogy gyengüljön a felügyelet és visszatérheszenek a jól jövedelmező korrupcióhoz;
- 3) a korrupciós tevékenység rejtetten tovább folyik, de már konspiráltabb keretek között, tehát az érintettek sokkal óvatosabbak, szűkebb, de „megbízhatóbb” körben „dolgoznak”, ezért a felügyelet a fokozott konspiráció miatt kisebb eséllyel deríti fel a tevékenységüket.

A problémát az jelenti, hogy a fent leírt három lehetőség mind ugyanolyan viselkedésben mutatkozik meg: törvénytisztelő(nek látszó) magatartásban és integritásra utaló szóbeli megnyilvánulásokban.

A harmadik interferenciahatás: az egyszerre alkalmazott különféle módszerek célzott hatásossága nehezen kimutatható.

- a) Ha egyszerre „több frontú”, komplex intézkedés történik, akkor nem nyilvánvaló, hogy melyik elem volt hatásos és melyik nem, illetve az adott intézkedések kikre hatottak és kikre nem.
- b) Újabb probléma esetén a felszíni tapasztalatok alapján nehéz eldönteni, mely területen kell beavatkozni, milyen módon, illetve mindenkire vagy csak néhány személyre érvényes intézkedéseket érdemes-e választani.

- c) Ha a háttér feltárása nélkül differenciálatlan, „sörös puska” jellegű intézkedéscsomagot választunk, akkor ennek sikeressége nem jósolható be (lehet, hogy sikeres lesz, de megeshet az is, hogy nem érünk el eredményt).

*A korrupciós bűncselekmények felderíthetősége:
a titkos adatgyűjtés, mint „láthatatlan kontroll”*

„A korrupcióra vonatkozó tényleges helyzet feltárása nehéz feladat, mert a kriminálstatisztika hagyományos módszerei, bár fontos információkat nyújtanak, mégsem tudnak teljes képet festeni a jelenségről” (Magyarország Kormánya, 2015).

A korrupciós bűncselekményeket nehéz felderíteni, a (túlzottan) erős szabályozás²² és a hatékony ellenintézkedések pedig negatív érzelmeket is felszínre hozhatnak, melyek akár éppen a szervezethez való lojalitást, az egyéni és szervezeti integritást is gyöngíthetik.

Az eddigi tapasztalatok azt mutatják, hogy a korrupciós bűncselekmények felderíthetősége és bizonyítása a bűncselekmény jellege miatt rendkívül nehéz (Lőrinczy, 1987; Finszter, 2011), a feljelentési hajlandóság mértéke kifejezetten alacsony (Korinek, 2006), és a hagyományos nyílt eszközök gyakran nem is elegendők a sikeres felderítéshez (Finszter, 2011; Nyitrai, 2014; Gábri, 2015; Veprik, 2019; 2020).

A korrupció konspiratív jellegű, elkövetése nem nagy észlelhető, tárgyi nyomot a környezetében, és gyakran nem különböztethető meg a mindennapi élet jogszerű cselekményeitől (Finszter, 2011). Mindez azt eredményezi, hogy a szokásos kriminalisztikai eszközök alkalmazásával a korrupció felderítése és bizonyítása nehézségekbe ütközhet (Finszter, 2011; Gábri, 2015).

Inzelt és munkatársai eredményei alapján a rendőri és ügyészi interjúalanyok véleménye szerint a korrupciós bűncselekmények esetén a leghatékonyabb felderítési technikák a titkos információgyűjtés, illetve a tettenérés (Inzelt, Kerecsi & Lévy, 2014), melyben az NVSZ szerepe kiemelkedő. Feladatait a Nemzeti Korrupcióellenes Stratégia így foglalja össze:

„Az NVSZ 2014 óta végzi a korrupcióellenes tevékenységgel kapcsolatos kormányzati feladatok összehangolását, a rendőrség belső bűnmegelőzési és bűnfelderítési feladatokat ellátó szerve. Feladat- és hatásköre az Rtv., valamint a rendőrség belső bűnmegelőzési és bűnfelderítési feladatokat ellátó szerve kijelöléséről, valamint feladatai ellátásának, a kifogástalan életvitel ellenőrzés

22 *„A munkavállalók lázonghatnak olyan programokkal szemben, amelyek a büntetést hangsúlyozzák, különösen akkor, ha a programok kialakításába nem vonták be őket, vagy ha a standardok irréalusak.” (Pulay, 2017)*

és a megbízhatósági vizsgálat részletes szabályainak megállapításáról szóló 293/2010. (XII. 22.) Korm. rendelet alapján kiterjed a bünfelderítésre és bűn-megelőzésre, a kifogástalan életvitel ellenőrzésre, a megbízhatósági vizsgálatra, a korrupcióellenes tevékenységgel összefüggő kormányzati feladatokra, valamint a vezetői beosztásba kinevezést és a rendfokozatban történő soron kívüli előléptetést megelőző előzetes véleményalkotásra.” (Magyarország Kormánya, 2020).

Ahogy látszik, a fent nevesített feladatoknál elsősorban a szabálykövetésre alapuló, normatív ellenőrzés dominál, kiegészítve a felderítéshez szükséges operatív eszközök alkalmazásával. Az eszközök összességében a központi kontroll/felügyeletet fokozzák, és a szabálykövető viselkedés kialakítására, illetve annak hosszú távú fenntartására irányulnak. Napjaink kriminalisztikai tendenciáinak egyik fontos összetevője a titkos eszközök és módszerek felértékelődése, valamint a személyek digitális és „offline” követhetőségének növekedése (Fenyvesi, 2019).

A korrupciós események felderítésében alkalmazott két leghatékonyabb technika – a titkos információgyűjtés és a tettenérés – mindegyike fedett keretben, az érintettek számára észrevétlenül folyik. Ezért senki sem lehet biztos benne, hogy „rá nem nyomoz a hatóság”. Ennek a bizonytalanságnak vannak pozitív hatásai: a nyomozás „veszélye” szabálykövető viselkedésre ösztönöz, a szabálykövetés pedig növeli a közbizalmat az érintett szervezet és képviselői felé.

Paradox módon azonban előfordulhat, hogy a saját szervezet felől jövő erős szabályozás, a láthatatlan felügyelet (például megbízhatósági vizsgálat a belső elhárítás részéről), vagy a váratlan ellenőrzések rejtett sértettséget, ellenállást, generalizált bizalmatlanságot, diffúz szorongásérzést indukálhatnak a szervezet munkatársaiban, mivel az operatív eszközök alkalmazása a központi bizalmatlanság képzetét kelti. Hatásukra megjelenhet a személyes veszélyeztetettség érzése is²³.

Az operatív eszközökkel „lebuktatott” munkatársak törvénytisztelő kollégái gyakran „kényelmetlenség érzésről”, sértettségről („nem bíznak bennem”) vagy éppen haragról számolnak be²⁴. Az ehhez hasonló érzések pedig – különösen, ha anyagi, szervezeti vagy magánéleti problémákhoz, túlterheléshez,

23 A megbízhatósági vizsgálatoktól történő idegenkedés, enyhe aggodalom a szerzővel folytatott személyes interakciók során többször megjelent törvénytisztelő személyek esetében is: legtöbbször hatékony, de „ellenszenves” módszernek tartják.

24 A titkos adatgyűjtéssel, a személyi állományra vonatkozó belső elhárítással kapcsolatos ambivalens érzelmek jól mutatják a jelenséget: az érintettek többsége elismeri az adott szervezetek (például NVSZ) társadalmilag hasznos szerepét, egyetért céljaival és fontosnak tartja működését, ugyanakkor mégis sokszor megfigyelhető az ott dolgozókkal kapcsolatos negatív megítélés, élőszóban, „biztonságos” helyzetekben megjelenő kritika, elutasítás, vagy akár az ott dolgozóktól való idegenkedés (a BM rendészeti vezetőkiválasztási eljárásában a szerző felé a vezető kiválasztási interjúban, szóban közölt információ, 2021).

túlmunkához társulnak – csökkenthetik a szervezet iránt érzett belső elkötelezettséget és a személyes elégedettséget.

A negyedik interferenciahatás:

- a) A korrupciós bűncselekmények felderíthetősége szempontjából a két leghatékonyabb módszer (a titkos információgyűjtés és a tettenérés) „rossz érzéseket”, akár ellenállást vagy éppen haragot válthatnak ki a törvénytisztelő kollégákból.
- b) Az operatív eszközök gyakori és eredményes használata fokozhatja a belső bizalmatlanság érzetét, és ennek következtében rossz munkahelyi hangulatot generálhat, sőt akár az egyéni és a szervezet iránti elkötelezettséget is csökkentheti.

+1 részhatás: Az antikorrupciós megközelítések módszertani interferenciái – képzési interferenciák

A szabályalapú és az integritásfókuszú megközelítés egyaránt él a különféle tanfolyamok, tréningek eszközével.

A „keményvonalas” szemléletet közvetítő képzések többsége kognitív fókuszú, tényeket, jogszabályokat soroló, normatív, szabálykövetésre buzdító, s azt elváró, döntően információközlő szövegek. A megelőzést ezek a tananyagok a lehetséges következmények ismertetésén, a „korrupciós spirálhoz” vezető szürke zónák, kényes helyzetek felismertetésén keresztül készítik elő, ez egészül ki a törvényi előírások, büntetőtételek felsorolásával, a lehetséges következmények kiemelésével és az elrettentés – nem is annyira rejtett – szándékával.

Az integritásközpontú korrupcióprevenció megközelítése egészen más: informatív, érdekes, személyes, megerősítő és személyiségépítő képzéseket alkalmaz, mely a résztvevők belső kontrollját, személyes erkölcsi irányítóját erősíti meg. Ezek a képzések jóval kevesebb direkt információt tartalmaznak, kerülnek a jogszabályok részletes ismertetését és ezek vizsgáljellegű visszakérdezését, a fókuszukban a saját élményre épülő szituációs gyakorlatok állnak.

Mivel a szabályalapú megközelítés nagyobb múltat mondhat magáénak, és ilyen jellegű képzési anyagból értelemszerűen több van, a szakértők számára kézenfekvőnek tűnhet a használatuk az integritásfókuszú képzésekben is. Az is gyakran előfordul, hogy a saját élményre építő, érzelmekre ható, kevésbé részletes, nem annyira „törvényszagú” tananyag nem tűnik eléggé „szilárdnak”, „pontosnak”, a szakértők hiányolják a visszakérdezhető tényanyagot. Ezért menet közben mégis belekerülnek a tananyagba a vizsgán számonkérhető törvényi hivatkozások. Fennáll azonban a veszélye annak, hogy az így elkészült kevert tananyagok végül se a törvényi előírások „bebiflázását”, se a belső integritás erősödését nem érik el.

Az ötödik interferenciahatás: ha a képzésben nem a képzési célnak megfelelő módszert választunk, az csökkentheti a hatékonyságot.

Zárszó

Az antikorrupciós és integritásfókuszú eszközök lehetséges hatékonyságrontó interferenciák ismertetésekor az olvasóban joggal merülhet fel a kérdés: „Mi a helyzet a pozitív kölcsönhatásokkal?”

E hatások léte a farmakológiában is széles körben ismert. Az egymást segítő hatások közül lehetnek olyanok, melyeknél a külön-külön alkalmazva is hatásos módszereket kombinálva jobb összehatást kapunk.²⁵ A másik pozitív kölcsönhatás pedig, amikor kizárólag a kétféle módszer együttes alkalmazása hozza csak meg a várt eredményt.²⁶

Az antikorrupciós és integritásfókuszú erőfeszítéseknél az első esetben az eltérő eszközök együttes alkalmazása nagyobb hatásfokkal erősítené az integráns magatartást, míg a második esetben olyan eredményt is kiválthatnánk, melyet külön-külön alkalmazott módszerek felhasználásával nem érhetnénk el.

Miért nem esett szó ezekről a pozitív kölcsönhatásokról?

E kérdésre a válasz, hogy jelenleg mind a pozitív, mind a hatékonyságcsökkentő interferenciák léte bizonyításra vár. Ha feltételezzük, hogy a különféle eszközök együttes alkalmazásakor a módszerek egyáltalán kölcsönhatásba léphetnek és befolyásolhatják a végső kimenetet, akkor a terület ismeretlensége miatt mindkét interferenciahatási irány szisztematikus vizsgálata szükséges.

Ezért, ha a jelen írás kétséget, kíváncsiságot vagy a kérdéskör tisztázására irányuló szándékot ébresztett az olvasóban, akkor elérte célját.

Összefoglalás

A korrupció csökkentése, az integráns szervezeti és egyéni közszolgálat támogatása össztársadalmi ügy, melyhez összehangolt korrupcióellenes stratégiára, integrált, fenntartható, hosszú távú – országos és nemzetközi – erőfeszítések és reformok széles körére van szükség (Petrétei, 2007).

25 Ilyen például, amikor a B-vitamin-családba tartozó, neuroprotektív hatásúnak tartott B1-, B6- és B12-vitamin együttes adagolása javítja a neuropathia kezelésének esélyét (Gyires & Füst, 2011).

26 Ere példa, amikor hypogonadotrop hypogonadismus esetén a tesztoszteronszubsztitúció önmagában hatástalan, de a FSH és tesztoszteron együttes adagolása azonban létrehozza a normális gametogenezist (Fonyó, 1999).

A külön-külön hatékony antikorrupciós és integritásfókuszú eszközök időben egymáshoz közel eső, vagy éppen szimultán alkalmazásakor azonban olyan hatások léphetnek fel, melyek ronthatják a választott módszerek hatékonyságát, valamint bizonytalanná tehetik annak megítélését, milyen intézkedésekre van szükség a továbbiakban.

A komplex, értékalapú korrupcióellenes megközelítés különféle eszközeinek együttes alkalmazása ma már elkerülhetetlen, a különféle módszerek célzott és differenciált alkalmazása pedig nagyban hozzájárul a közös társadalmi cél, a korrupció visszaszorításához, illetve a szervezeti és egyéni integritás erősödéséhez. Ugyanakkor a siker szempontjából kardinális kérdésnek bizonyulhat, hogy felismerjük-e a módszerek között fellépő hatékonyságcsökkentő interferenciákat.

Jelen írás néhány lehetséges interferencia bemutatására tett kísérletet: felvázolta a felügyeleti intézkedések hatására csökkenő belső motiváció lehetőségét, az átmeneti viselkedésváltozás esélyét, a szervezetek és személyek számára nem adekvát módszerek differenciálatlan alkalmazásának veszélyeit, a törvénytisztelő viselkedés mögött húzódó okok rejtettségét, az erős felügyelet negatív emocionális hatásait, valamint a képzésfejlesztés lehetséges anomáliáit. Ezeknek a hatásoknak az igazolása és jelentőségük vizsgálata még várat magára.

A korrupció modern, komplex, értékalapú megközelítése az antikorrupciós és integritásfókuszú módszertani lehetőségek széles tárházát nyújtja. Ebből kell napjainkban az adott célnak, szervezetnek és állománynak megfelelő, módszertanilag indokolt, valamint pontos utánmérésekre is alkalmas korrupcióellenes stratégiákat kialakítani. Ehhez azonban megkerülhetetlen, hogy felmérjük a beemeneti tényezőket, felismerjük, milyen mellékhatásai és kölcsönhatásai lehetnek az alkalmazott eszközöknek, és kialakítsuk azokat a módszereket, melyekkel elkerülhetők a választott eszközök hatékonyságát rontó vagy kioltó hatások, és mérhetővé válnak a kimeneti tényezők. A korrupcióellenes fellépés sikerének kulcsa a közigazgatás és a rendvédelem területén is a hatékony tervezés és értékelés.

Felhasznált irodalom

- Ambrus I. & Farkas Á. (2019). *A compliance alapkérdései. Az etikus vállalati működés elmélete és gyakorlata*. Wolters Kluwer Hungary Kft.
- Báger G. (2018). *Nemzetközi antikorrupciós irányok, gyakorlatok*. Dialóg Campus.
- Báger G., Pulay Gy. & Korbuly A. (2008). *Korrupciós kockázatok feltérképezése a magyar közszférában*. Állami Számvevőszék Fejlesztési Módszertani Intézet.
- Bárd P. & Borbíró A. (2010). Kontrollálatlan kontrolltársadalom. *Kriminológiai Tanulmányok*, (47), 87–112.

- Farkas Á. (2019). Kriminálpolitikai dimenziók a 20. század végén, a 21. század elején. In Bárd P., Borbíró A. & Gönczöl K. (Szerk.), *Kriminológia és kriminálpolitika a jogállam szolgáltatában – Tanulmányok Lévy Miklós tiszteletére* (pp. 223–233). ELTE Eötvös Kiadó.
- Fenyvesi Cs. (2019). A kriminalisztikai világtendenciák – Különös tekintettel a digitális felde-
rítésre. In Mezei K. (Szerk.), *A bűnügyi tudományok és az informatika* (pp. 64–82). Pécsi Tu-
dományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar.
- Finszter G. (2003). Korrupció által sújtott rendőrségek (Nemzetközi kitekintés). *Kriminológiai
Tanulmányok*, (40), 9–39.
- Fonyó, A. (1999). *Az orvosi élettan tankönyve*. Medicina könyvkiadó Rt.
- Finszter G. (2011). A korrupció nyomozása. *Belügyi Szemle*, 59(11), 75–97.
- Gábris A. (2015). Titkos adatszerzés a hatékony bűnüldözés szolgáltatában. *Büntetőjogi Szem-
le*, 63(3), 52–55.
- Gyires K. & Fürst Zs. (2011). *A farmakológia alapjai*. Medicina.
- Hunyady Gy. & Münnich Á. (2016). A szilárd erkölcsiség elvárása a rendvédelemben: egy lehetsé-
ges pszichológiai modell. *Belügyi Szemle*, 64(6), 34–68. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2016.6.2>
- Inzelt É., Kerecsi K. & Lévy M. (2014). *Korrupciós bűncselekmények a büntető igazságszol-
gáltatás tükrében*. ELTE Állam- és Jogtudományi Kar.
- Kóshalmi L. (2014). Etikai stratégiák a korrupció elleni küzdelemben. *JURA*, 20(2), 92–98. [https://
jura.ajk.pte.hu/JURA_2014_2.pdf](https://jura.ajk.pte.hu/JURA_2014_2.pdf)
- Kóshalmi L. (2015). *A Korrupció*. Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar.
- Lepper, M., Greene, D. & Nisbett, R. (1973). Undermining Children's Intrinsic Interest with
Extrinsic Reward: A Test of the „Overjustification” Hypothesis. *Journal of Personality and
Social Psychology*, 28(1), 129–137. <https://doi.org/10.1037/h0035519>
- Lyon, D. (2002). Surveillance studies: láthatóság, mobilitás és fenetikus rögzítés. *Replika*,
89(5), 15–20.
- Magyarország Kormánya (2015). *Nemzeti Korrupcióellenes Program (2015-2018)*. [https://kor-
rupciomegelozes.kormany.hu/download/9/ff/91000/NKP%20Program.pdf](https://korrupciomegelozes.kormany.hu/download/9/ff/91000/NKP%20Program.pdf)
- Magyarország Kormánya (2020). *A 2020-2022. közötti időszakra szóló középtávú Nemzeti Kor-
rupcióellenes Stratégia (2020)*. [https://korrupciomegelozes.kormany.hu/download/f/ff/92000/
STRAT%C3%89GIA%20k%C3%B6zz%C3%A9tett.pdf](https://korrupciomegelozes.kormany.hu/download/f/ff/92000/STRAT%C3%89GIA%20k%C3%B6zz%C3%A9tett.pdf)
- Malét-Szabó E., Münnich Á. & Takács-Fehér M. (Szerk.) (2021). *Integritás a rendvédelem
„SZEM”-ével – avagy a szilárd erkölcsiség rendvédelemspecifikus jellemzői a korrupciómeg-
előzés szolgáltatában*. Belügyminisztérium.
- Nyitrai E. (2014). A titkos információgyűjtés és a titkos adatszerzés alkalmazása során felme-
rülő kérdések. *Büntetőjogi Szemle*, 62(3), 32–40.
- Pallai K. (é.n.). *Demokrácia és korrupció*. ÁROP-1.1.21-2012-2012-0001 számú „Korrupció
megelőzése és a közigazgatás-fejlesztés áttekintése” című kiemelt projekt keretében készült
szakanyag. [https://korrupciomegelozes.kormany.hu/download/0/00/80000/Demokr%C3%A-
lcia%20%C3%A9s%20korrupci%C3%B3.pdf](https://korrupciomegelozes.kormany.hu/download/0/00/80000/Demokr%C3%A-
lcia%20%C3%A9s%20korrupci%C3%B3.pdf)

- Petrettei J. (2007). A korrupció jellemzői és az ellene való küzdelem lehetőségei. *Romániai Magyar Jogtudományi Közlemény*, (4), 25–35. <http://rmjk.adatbank.transindex.ro/pdf/003Petrettei.pdf>
- Pulay Gy. (2014). A korrupció megelőzése a szervezeti integritás megerősítése által. *Pénzügyi Szemle*, 59(2), 151–166.
- Pulay Gy. (2017). Miért (lehet) eredményes eszköz a szervezeti integritás a korrupció megelőzésére? *Köz-Gazdaság*, 12(4), 13–28.
- Somogyi-Végh A. (2019). *Nem kívánt gyógyszer-kölcsönhatások ellentmondásainak értékelése és előfordulásuk hazai gyakorisága*. PhD dolgozat. Pécsi Tudományegyetem, Gyógyszertudományok Doktori Iskola.
- Somogyvári I. (2009). *A korrupciós kockázatokról és veszélyhelyzetekről az Állami Számvevőszék nézőpontjából*. Közigazgatási Reformprogramok Országos Szakmai Konferencia.
- Veprik Z. (2019). A rendészeti környezetben elkövetett korrupciós bűncselekmények felderítésének gyakorlati sajátossága. *Belügyi Szemle*, 67(7-8), 159–176. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2019.7-8.9>
- Veprik Z. (2020). Titkos eszközök alkalmazása a rendőri korrupciós bűncselekmények nyomozásában. *Belügyi Szemle*, 68(12), 85–104. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2020.12.4>

A cikkben szereplő online hivatkozások

- URL1: Magyarország Ügyészsége: *Összefogás a közélet tisztasága érdekében*. 2019. december 4. <http://ugyeszseg.hu/osszefogas-a-kozelet-tisztasaga-erdekeben/>
- URL2: *European Commission: Special Eurobarometer 502, Corruption*. June 2020. <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2247>
- URL3: *Magyar Nemzeti Bank: Integritás Kerekasztal online konferencia, Budapest, 2020. november 26*. <https://www.mnb.hu/sajtoszoba/sajtokozlemenyek/2020-evi-sajtokozlemenyek/jarvany-idejen-meg-inkabb-szukseges-a-korrupcioellenes-osszefogas>

Alkalmazott jogszabályok

- 1104/2012. (IV. 6.) Korm. határozat a korrupció elleni kormányzati intézkedésekről és a Közigazgatás Korrupció-megelőzési Programjának elfogadásáról
- 50/2013. (II. 25.) Korm. rendelet 50/2013. (II. 25.) Korm. rendelet az államigazgatási szervek integritásirányítási rendszeréről és az érdekérvényesítők fogadásának rendjéről

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

- Héder K. (2022). A felügyelet és az integritás lehetséges interferenciái. *Belügyi Szemle*, 70(6), 1193–1213. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2022.6.4>

Az 1989-es NDK menekültek humanitárius helyzete (krízise)

The humanitarian situation (crisis) of the 1989 GDR refugees

Tampu Stelian

elnöki referens, ügyvezető, doktorandusz
Magyar Máltai Szeretetszolgálat Egyesület,
Óbudai Egyetem,
Biztonságtudományi Doktori Iskola

Absztrakt

Cél: Manapság nagyon sokat foglalkozunk a humanitárius problémákkal, mindig is érintve voltak, vannak és lesznek emberi csoportok, akinek létkérdését katasztrófaveszély fenyegette, fenyegeti és fenyegetni fogja, mert egy ilyen világban élünk. A múltban lezajlott humanitárius krízisek felelevenítése, újraértelmezése, okainak felkutatása, a helyzet megoldásának átértékelése egy új tudást nyújt számunkra, hogy a ma vagy a holnap hasonló humanitárius problémáival könnyebben megtudjunk birkózni.

Módszertan: Fontos, hogy a közismert humanitárius problémák kiváltó okainak tárházát bővítsük, így be kell emelnünk azt az alapvetően is köztudott tény, hogy az emberi természettel ellentmondó és erőszakos politikai államberendezkedések, antidemokratikus kormányzások komoly humanitárius kríziseket váltanak ki, de akár humanitárius katasztrófákat is előidézhetnek.

Tanulmányomban az egykori NDK állampolgárainak humanitárius problémáját elevenitem fel, megkeresve az okokat, megfigyelve a folyamatokat, elemelve a hibás politikai lépéseket, értelmezve az érintettek indítékait. Megfigyelem az érintett államok vezetőinek magatartását, döntéseik mozgatórugóit, majd levonom a következtetéseket.

Megállapítások: A kialakult humanitárius krízisek kész tények elé állítják az államokat, azok vezetőit, valamint az ott élő polgárokat. A kialakult helyzetet kezelni kell, meg kell akadályozni a katasztrófa kialakulását, elhárítani a veszélyt, majd helyreállítani azt.

Érték: Tanulmányomban megállapítom, hogy az állami szervek a civil szervezetek nélkül ezt nem vagy nagyon nehezen tudják kezelni, megoldani, ezért szükség van a nem kormányzati szervekkel való együttműködésre.

Kulcsszavak: menekültek, humanitárius krízis, önkéntesség, befogadás, hátrányítás

Abstract

Aim: Nowadays we are increasingly concerned with humanitarian problems considering that there are, have always been and will be groups of people whose matter of life and death are, have been and will be threatened by disasters, because that is the world we live in. Reviving and reinterpreting humanitarian crises of the past, finding the causes, re-evaluating the solutions of the situation, will provide us with a new knowledge to cope more easily with similar humanitarian problems of today or tomorrow.

Methodology: I find it important to broaden the range of causes of commonly known humanitarian problems, so we should include the well-known fact that political regimes and undemocratic governments that are violent and contrary to human nature induce serious humanitarian crises and even humanitarian disasters. In my study I review the humanitarian problems of the GDR citizens, looking for the causes, observing the processes, analysing the political missteps and interpreting the motives of those involved. I follow the processes by monitoring the behaviour of the leaders of the states concerned, the motives behind their decisions, and then draw conclusions.

Findings: Due to the emerging humanitarian crises states, their leaders and the citizens have to face clear facts. The situation must be managed, the disaster must be prevented, the danger averted and the situation restored.

Value: The conclusion of my study is that without NGOs (Non-governmental organisations) the state bodies cannot or will find it very difficult to manage and solve this, and therefore cooperation with NGOs is necessary.

Keywords: refugees, humanitarian crisis, volunteering, inclusion, border opening

Bevezető

Ma az emberiség a humanitárius problémák virágkorát éli. Talán így volt ez mindig, minden történelmi korban, hiszen nem tudunk megjeleníteni egyetlen általunk ismert korszakot sem, amikor ne lettek volna járványok, népmozgások. Az emberiség sosem tudott megszabadulni a járványoktól, háborúktól, természeti csapásoktól, önmaguk hibáiból előidézett katasztrófáktól, mondhatni, az ember állandó küzdelmek közepette éli le az életét, és van, akit kevesebb, van, akit sok szenvedés, küzdelem ért és ér. Földünk a folyamatos változások színtere,

és benne az emberiség történelme, biztonsága vagy bizonytalansága is folyamatosan változott és változik ma is. Voltak és vannak előre látható folyamatok, de voltak és vannak meg nem jósolható, váratlanul bekövetkezett természeti és humanitárius katasztrófák, események, ezek ellen vagy tudott és tud, vagy nem tudott és nem tud védekezni, és olyan is akad, amit már soha nem tud helyreállítani. Az ember rájött, ha nem akar állandó félelemben élni, foglalkoznia kell környezetével és foglalkoznia kell önmagával, s arra is, hogy miként, milyen formában lehetséges a védekezés, létének védelembe helyezése. Felteszi a kérdéseit: miként védekezhet a természeti jelenségekkel (árvíz, földrengés), vagy az általa előidézett humanitárius katasztrófákkal szemben? Hogyan előzheti meg azokat a kellemetlen változásokat (népvándorlás), amelyek gyökerestől felforgatják az életét? Az emberi élet és a természet biztonságát szolgáló tudományág hatalmas méreteket öltött, mert az anyagi jólét mellett az ember biztonságban akarja tudni életét, jövőjét, ezért képes sokat áldozni ennek megteremtéséért. Látjuk a nagyon gazdag embereket, akik hatalmas összegeket képesek költeni egyéni életük megvédéséért, de az egyszerű, szerényebb körülmények között élő átlagember is vágyik egy biztonságos életre. Az államok is igyekeztek és igyekeznek azt a látszatot mutatni, hogy mindent megtettek és megtesznek az emberek biztonságáért, de hogy ez mennyire sikeres, nehéz megítélni. Vannak közösségek, akik nem bízzák magukat a véletlenre, hanem szerveződnek, lépéseket tesznek a biztonságukért. Ezek a civil szervezetek, nemzetközi nevükön NGO-k (Non-Governmental Organization), magyarul: nem kormányzati szervek.

Problémafelvetés

Jelen tanulmányomban egy, az 1989-es évben lezajlott jelentős történelmi eseményt jeleníték meg, mely az akkori Német Demokratikus Köztársaság (a továbbiakban: NDK) állampolgárait érintette, miközben tudom, hogy az 1989-es magyar határnyitás részletes történetét már sokan részletezték, elemezték (Oplatka, 2008). A témával nagyon sokan foglalkoztak és foglalkoznak a mai napig különböző megvilágításokban, és ha elkezdjük fellapozni a téma különböző aspektusaiban leírt szakanyagokat, arra a megállapításra juthatunk, hogy a különböző szakírók, különböző jelzőkkel illetik az eseményeket. Vannak különféle megfogalmazások: humanitárius katasztrófa, humanitárius krízis, humanitárius helyzet, menekültügyi katasztrófa, menekültügyi krízis (Oplatka, 2008).

Szeretnék reflektálni két fogalomra: a katasztrófa, valamint a krízis fogalmaira. A katasztrófa görög eredetű összetett szó: kata (le) és sztrefo (fordulat, dől), amely annyit jelent, hogy elfordulás a normál állapottól, nem a normális

állapotnak megfelelő állapot. Magyarul a katasztrófa kifejezésen a következőket szoktuk érteni: természeti csapás, elemi csapás, sorscsapás, tömegbaleset, szerencsétlenség, kikerülhetetlen vég stb. (Egyetemes lexikon, 1994; Humanitárius segítségnyújtás és polgári védelem, 2014). A katasztrófa értelmezése alapján megkülönböztetünk természeti katasztrófákat és ipari, civilizációs és humanitárius katasztrófákat. Én megjelölnék egy harmadik eredetű katasztrófát is, éspedig az antidemokratikus politikai rendszerek következményét; az ilyen berendezkedések egyenes következménye a migráció, humanitárius katasztrófa vagy krízis. A jelen téma is ebbe illeszkedik bele. Kiterjedése szerint lehet helyi, térségi, országos és nemzetközi katasztrófa. Az NDK menekültek helyzete egy nemzetközi humanitárius krízis része volt. Időparamétereit nézve lehet gyors, közepes és lassú lefolyású katasztrófa, az NDK menekültek helyzete egy közepes lefolyású humanitárius krízis volt. A krízis szintén görög eredetű szó, válságot jelent (Egyetemes lexikon, 1994).

Az emberiség történelmi múltja tele van antidemokratikus politikai rendszerekkel, amelyek nemcsak humanitárius katasztrófákat, kríziseket idéztek elő, hanem a népmozgásokat is indukálták, komoly szenvedéseket okozva ember-tömegeknek.

Tehát 1989 nyarán az NDK szovjet mintájú szocialista egypártrendszeren nyugvó autoriter diktatúrájától menekülő sok tízezer ember szemtanúja és elszenvédője lehetett Magyarország. Így humanitárius krízis alakult ki az országban, melyet az állam és annak rendvédelmi, védelmi rendszerei már nem tudtak kezelni. Ezért a feltételezésem (hipotézisem): csak az állami szervek nem képesek és nem is tudják megoldani a katasztrófák és krízisek következtében kialakult helyzeteket, ezért az állami szerveknek szüksége van a civil szervezetekre.

Előzmények

A második világháború és annak vége talán az emberiség egyik legnagyobb katasztrófáit hozta, akkora szenvedéseket okozva egy-egy népcsoportnak, hogy aztán évtizedekig ne tudja kiheverni, vagy talán soha. A háború 5,5 millió ember halálát okozta, államok mentek tönkre, emberi sorsok pecsételődtek meg, nemzeti csoportok sodródtak a megszűnés szélére (Tampu, 2020).

A német állam kapitulációjának (1945. május 07-én a nyugati szövetségekkel írta alá és 08-án pedig a Szovjetunióval, 09-én lépett életbe) eredménye előre nem volt megjósolható, a németek még nem igazán látták annak következményeit. Bár a szövetséges nagyhatalmak (USA, Egyesült Királyság, Szovjetunió és később Franciaország) már 1943-tól a „megosztás parancsa”

szerint a német államot akkor még csak a náciellenesség, demilitarizálás és demokratizálás érthette, azaz még nem ejtettek szót a szétdarabolásáról, és külön hangsúlyozták, hogy gazdasági egységének megőrzése kötelesség, miután legyőzték (Németh, 2004, 2006). Ahogyan haladt előre az idő, úgy egyre valószínűbbnek látszott, hogy már nemcsak a feldarabolása került terítékre, hanem az ország teljes megszállását tervezték (Németh, 2004). Az Egyesült Államok elnöke, Rooseveltt (1933–1945) szerint akár öt részre is darabolhatták az országot, ezt többnyire osztotta a többi szövetséges is, de a Szovjetunió nem, így Sztálin tartózkodott. Sok mindenben egyetértettek, legfőképpen abban, hogy a német államot és annak ideológiai alapjait meg kell szüntetni, az országot ki kell kapcsolni a nemzetközi vérkeringésből. Gondolták ezt annak tudatában, hogy a jóvátételek mindenki szerint a háborút kirobbantó Németországra hárulhatnak, esetleg csatlós államaira. A békekötések után végül is az országot alapjaiban megrázta – a megszállás mellett – a szétdarabolása is. Németország nyugati része három szövetséges állam megszállási övezete lett, így az USA, az Egyesült Királyság és Franciaország osztozkodott a területen. Németország keleten található öt tartományát és Berlin keleti részét a Szovjetek kapták és szállhatták meg (Tampu, 2021). A két részre szakított német államból így alakul ki a Németországi Szövetségi Köztársaság (Bundesrepublik Deutschland, a továbbiakban: NSZK), mely kezdeti nehézségei ellenére a 20. század második felében csodálatos gazdaságnövekedési történelmet írt, de ehhez természetesen kellett a megszálló államok demokratikus szemlélete, és az a belátás, hogy csak akkor tud majd fizetni a legyőzött, ha gazdasága erős és fejlődő. A megszálló országok fokozatosan adták át az irányítást a németek kezébe, lassan már-már független alapokra helyezkedve (Németh, 2004, 2006).

Ennek ellenkezője történt a keleti részben: 1945–1949 között ebben az országrészben megerősítette befolyását az SPD (Németország Szociáldemokrata Pártja) és a KPD (Németország Kommunista Pártja), majd egyesültek, így ezekből jött létre az NSZEP (Németország Szocialista Egységpártja), mely párt egyedül vezette az NDK-t (Német Demokratikus Köztársaság) 1989-ig, a berlini fal leomlásáig, illetve 1990. október 3-ig, amikor a két német állam újraegyesült (Németh, 2004). 1949-től az NDK-ban az történt, és csak az történhetett, amit Moszkvában mondtak. Az országban diktatórikus, egypártrendszerű szocialista államberendezkedés érvényesült, amely azt jelentette, hogy az uralgó párt első főtájtára irányította az állam elnökét, annak miniszterelnökét és kormányát, a pártot pedig Moszkvából irányították. Ez a modell érvényesült a többi szocialista berendezkedéssel rendelkező államban is, amelyek a szocialista Szovjetunió érdekszférájába tartoztak: Románia, Magyarország, Jugoszlávia, Lengyelország, Csehszlovákia, Bulgária (Németh, 2006). Az NDK

állampolgárok hamar rájöttek a rendszer hazug mivoltára, és igyekeztek minél többen átköltözni az NSZK-ba, így aztán az NDK vezetősége elkezdte szigorítani az áttelepülést. Ez érzékenyen érintette a keleti országrészt, hiszen amellett, hogy a szovjetek majdnem az összes német gyárat leszerelték jóvátétel néven, és átszállították azokat szovjet földre, az ország értékes munkaerőjét is kezdte elveszíteni azáltal, hogy áttelepültek az NSZK-ba. Megoldást kellett találni. Egyre szigorúbban kezdték védeni a határokat, míg el nem jutottak odáig, hogy 1961-ben megépítsék a Berlini falat, mely majdnem 155 kilométer hosszan igyekezett megakadályozni az áttelepülést. A szocialista államberendezkedés két emblemikus vezetőt sorakoztatott fel a mintegy 40 éves fennállása ideje alatt: az első Walter Ulbricht (1950–1971), akinek eredeti szakmája asztalos volt, de kommunista tevékenysége a párt első emberévé, így az ország vezetőjévé avanszálta. A második, akinek a hivatali ideje alatt történtek az 1989-es események, Erick Honecker (1971–1989), aki maga is az idősebb generációhoz tartozott a rendszerváltozás megérkezésekor, ezért makacsul ragaszkodott a meggyepesedett szocialista rendszerhez. Nehezen viselte, hogy Magyarországon, Moszkvában és Varsóban is a változás szele fúj, azaz elindultak a reformintézkedések. Moszkvában Gorbacsov pártfőtitkár a peresztrojka és glasznoszty (átalakítás és nyíltság) szellemében szakított a brezsnyevi doktrínákkal. Ezzel lazulni kezdett a hidegháború, mely a nyugat és a kelet szovjet államai között zajlott (Németh, 2004; Smith, 1992; Normann, 2000). Magyarországon Németh Miklós miniszterelnök reformtörekvései is komoly fejtörést okoztak Hockernek, de Németh Miklós magabiztos volt, és bízott az évtizedek óta működő megegyezésekben és szerződésekben.

Az NDK állampolgárok elindulásában szerepet játszott a magyar-román viszony is. Ekkor Romániában még tombolt a totalitárius diktatúra, és Ceaușescu a magyarok nyugati nyitottságát az ott élő magyarokon akarta megbosszulni, miután Moszkvától már nemigen remélhetett segítséget. Elkezdődött az erdélyi falurombolás korszaka, mely a helyi közösségek hagyományos értékrendjét volt hívatott felszámolni, ennek következményeként elindult az áttelepülni vágyók tömeges megjelenése Magyarországon. Nemcsak magyarok jöttek, hanem németek és románok is. Közel 13 ezer áttelepülő állomásozott az országban, ezek egy része Magyarországon akart maradni, másik részük nyugat felé akart menni (Oplatka, 2008; Tampu, 2020; Jeney, 2021). Annak ellenére, hogy a két országnak bilaterális visszatoloncolási szerződése volt, Magyarország senkit nem küldött vissza és nem is törekedett arra, hogy megállítsa az áttelepülni szándékozókat.

Magyarország és a tények

Nagyon sajátos helyzet alakult ki 1989-ben Magyarországon. Az évek során az ország – mondhatjuk talán már Rákosi hatalom elvesztése után – eltolódott egy autoriter diktatúra irányába, amely egy tekintélyuralmi rendszert jelent. Korlátozottan bár, de némi szabad mozgási teret kaptak az emberi jogok, s gyakorlatilag egy átmenet volt a totalitárius diktatúra és a demokrácia között (Normann, 2000). Az 1988-as év is döntő szerepet tölt be a bekövetkezett események alakulásában, mert ebben az évben az MSZMP (Magyar Szocialista Munkáspárt) első főtitkára, Kádár János elveszítette hatalmát, utódja Grósz Károly lett, aki már nem rendelkezett a Kádári értelemben vett hatalommal, már nem feltétlenül volt irányítója a magyar eseményeknek (Németh, 2004; 2006).

Magyarország politikai mozgásterét immáron az 1988 novemberében kinevezett fiatal közgazdász, Németh Miklós miniszterelnök alakította, de természetesen mellette voltak a párt reformpárti gondolkodói is, mint például Pozsgay Imre. Miniszterelnökségének fontos elvkülönbsége, hogy ő már nem akart függő viszonyban lenni a párttal, azaz törekedett, hogy a kormányt leválassza a párt irányításáról, így ennek egyenes következménye lett, hogy már nem a párt főtitkára hozta a döntéseket, melyeket a kormány végrehajtott, hanem a kormány hozta a döntéseket, s a párt legfeljebb nem tudott róluk, vagy csak tudomásul vette azokat (Romsics, 2005). A Németh Miklós vezette kormány legfőbb törekvései a gazdaság átalakítása, a többpártrendszer kialakítása és a fent említett törekvés – hogy a kormány és párt szétváljanak – voltak. Nehéz pénzügyi problémákkal küzdött az ország, a gazdaságot át kellett strukturálni, a hatékonyság hiánya miatt a szocialistagazdaság-minta már nem volt ésszerű, ezért a nyugati mintájú piacgazdaság irányába tett lépések egyre hangsúlyosabbak és egyre inkább tetten érhetőek voltak. Németh Miklós miniszterelnöknek bele kellett nyúlnia a költségvetésbe, és ha talált olyan tételt, amelynek kiadásait már nem látta indokoltnak, akkor azokat egy tollvonással kihúzta. Ilyen volt a nyugati határzár költségvetési tétele is, egyszerűen kihúzta. Megindokolni egyszerű volt, hiszen a magyar állampolgárok világútlevéllal rendelkeztek, ezért nem volt ésszerű a zöld határon való átszökés, így csak a nem magyar állampolgárok visszatartására szolgált volna. Ebben a korban két ország állampolgárai igyekeztek elhagyni Magyarországot illegális úton: a román (magyar, német, román nemzetiségűek – akik ekkor kb. 13 ezren voltak Magyarországon) és a keletnémet állampolgárok. Ezen állampolgárok feltartást a magyar állam nem akarta és nem is volt miből fizetni. A műszaki határzár (vasfüggöny) felújítása vagy cseréje hatalmas kiadást jelentett volna a költségvetésnek, ezért minden érv amellet szólt, hogy meg kell szüntetni azt – ez nem jelentett egyenes

határvédelmi megszüntetést. Ezért, jól megalapozott döntéshozatal után, a magyar kormány elrendelte, hogy 1989. május 02-án kezdjék el leszerelni a műszaki határzárakat. Ez volt az egyik mozgatórugója a keletnémet állampolgárok kijutási reményeinek. 1989 júniusában Magyarország csatlakozott a Genfi Menekültügyi Konvencióhoz is, s ez már a második ok, amely elindította a keletnémet állampolgárokat. És mint már írtam, Magyarország egyetlen román állampolgárt sem toloncolt vissza Romániába, így ők is joggal gondolták, hogy átjuthatnak Ausztrián keresztül az NSZK-ba.

Az NDK állampolgárainak reményei

A mi szempontunkból nem szükséges az NDK állampolgárainak 40 éves kommunista történetét nagyon részletesen elemezni. Röviden viszont szükséges némi kitekintést tenni, hogy megértsük, a reménytelenségből mi alapozta meg reményeiket 1989-re.

Az NDK szovjet mintára berendezkedett állam volt, s polgárainak sorsa nem volt olyan szerencsés, mint a nyugati részen (NSZK) élő német állampolgárokak. A kezdeti időszak után tudomásul kellett venniük, hogy bár a törvények nem tiltották a szabad költözést és az ország elhagyását, alapvetően a pártrendszer által működő hivatalok és az államgépezet hű elemei nem nézték jó szemmel a keleti ország nyugati irányba való elhagyását. Pattanásig feszült a helyzet, mert tulajdonképpen az értékesebb munkaerő kezdte elhagyni Kelet-Németországot, és velük együtt a fiatalság is fogékony volt az átköltözésre. Ennek lett a következménye a Republikflucht (köznyelven: illegális emigráció), majd utána a Berlini fal megépítése 1961-ben. Pontos statisztikák vannak, hogy a 40 év alatt mikor mennyien hagyták el az országot ([URL1](#)). Az NDK turistáknak Magyarország az egyik legfontosabb úti célja volt, a másik két legkedveltebb ország Bulgária és Románia, de ezekbe az országokba inkább szervezett, csoportos kiutazási formákban mentek. Magyarországra többnyire egyéni utazások kereteiben érkeztek, ritkán szálltak meg szállodákban, inkább a kempingek voltak a kedvelt szálláshelyeik, és az országon belül a Balaton volt a legnépszerűbb. Minden évben sokan jöttek, de az 1980-as évek vége felé egyre nőtt a számuk ([URL1](#)). 1989-ben nagyon kiugró számban érkeztek keletnémet állampolgárok nemcsak Magyarországra, hanem a környező szocialista államokba is. Magas létszámuknak meg volt a magyarázata: 1989-ben ugyancsak nagyon sok romániai állampolgár érkezett Magyarországra, és azt látták, hogy nem toloncolják vissza őket. Eddig az volt a szokás, hogy azon keletnémet állampolgárokat, akik megkísérelték az átszökést Ausztria felé, de az nem sikerült nekik,

azokat a magyar szervek átadták a Stasinak (Ministerium für Staatssicherheit, magyarul: Állambiztonsági Minisztérium), az NDK titkosszolgálatának. Külön járatokkal visszavitték őket az NDK-ba, s ott akár börtön is várhatott rájuk. A román állampolgárok helyzete reményt adott, és ezt a reményt táplálta még Magyarország Genfi Konvencióhoz való csatlakozása, a május 2-án lebontott határzár, és sok egyéb magyar intézkedés. Észlelték a közép-európai változásokat, de nem láttak esélyt arra, hogy ez a változás az NDK-ban is be fog következni, ezért igyekeztek minél többen elhagyni az országot. A magyarországi nyaralás jó ürügy volt erre (Oplatka, 2008).

Így szembesült Magyarország 1989 nyarán azzal, hogy már nemcsak a romániai áttelepülőkkel telt meg az ország, hanem sok tízezer keletnémet állampolgár sem akar visszamenni hazájába, s mindezek mellett azok a turisták is ide igyekeztek, akik nyaralásukat Romániában vagy Bulgáriában töltötték. Budapest NSZK nagykövetségén akkora tömeg torlódott fel, hogy az működésképtelenné vált, be kellett zárni. Az emberek az utcán, méltatlan körülmények közé kerültek, kezelhetelenné vált a helyzet, az NSZK humanitárius katasztrófát kiáltott, de ha nem is volt az, humanitárius válság minden kétséget kizáróan (Oplatka, 2008; Masát, 2014).

A Magyar Máltai Szeretetszolgálat és a zugligeti tábor – a befogadás napja

A Magyar Máltai Szeretetszolgálat megalakulásának története nagyon szép. Egy olyan évben alakul meg, amikor a leginkább szükség volt rá. A Szuverén Jeruzsálemi, Rodoszi és Máltai Szent János katonai és Ispotályos rend nem egy mai eszme. Magyarországon több rövidített megnevezése forog a köznyelvben: Máltaiak, Johanniták, Jánoslovagok. A rend keletkezését nem tudták a kutatók sem pontosan leszögezni, de az alapok minden bizonnyal már talán az első kereszties hadjárat megindulása előtt lerakódni látszanak. Az 1070-es évek, de talán majd később 1113 vagy 1120-as évek bírnak döntő bizonyossággal, hogy Jeruzsálemben megalakult egy testvériség, amely a kezdetekben csak ápolt és gondozott, nem volt katonai rend. Majd csak később, talán a Templomos lovagrend mintájára öltötte magára a katonai szerepet (Török & Legeza, 2009; Hunyadi, 2019). A rend már majdnem a kezdeti időszakában megjelent hazánkban is, akárcsak egész Európában. Nagy szolgálatot tettek a Szentföldért küzdő keresztény hadaknak, úgy a szegények, mint a betegek gondozásában, de katonai szerepük is hatalmas volt ebben a korszakban. A Szentföld elvesztésével a rend nem szűnt meg, a 13. század végéig kitartott Ciprus szigetén, s miután

a Templomos lovagrend megszűnt, a máltai rendbe olvadt a templomosok vagyona és sok tagja is, így egyre erősebbek lettek. Ciprus után Rodosz szigetét szerezték meg, majd onnan Málta szigete lett a hazájuk, egészen a 18. század végéig. Málta szigetének elvesztése után végleg Róma lett a központjuk (Török & Legeza, 2009). Ennek a rendnek szellemisége és tagjai hozták létre a Magyar Máltai Szeretetszolgálatot 1989-ben, amely pontosan február 10-én kerül bejegyzésre. Természetesen ez nem azt jelenti, hogy addig nem volt előzménye, és egyszer csak megjelent a semmiből, hiszen amint említettem, Magyarországon már a 12. század közepétől léteztek (Dobos, 1990), csak a történelem során nem mindig tűrték meg a jelenlétüket (Török & Legeza, 2009; Dobos, 1990).

A szeretetszolgálat megalakulásában néhány személy fontos szerepet játszott a kezdetekben: köztük volt Kozma Imre, a Zugligeti Szent Család Templom plébánosa, aki már évekkel azelőtt aktív szereplője volt a karitatív tevékenységeknek, Csilla von Boeselager és Ugron Imre, aki Németországban élő székegy származású Máltai Lovag. Kezdetben külföldi adományok beszállítását tűzték ki célul, azok is többnyire kórházi felszerelések voltak, aztán a történelem helyzetei és a szervezet bátorsága sodorta időnként a legmerészebb feladatok elé őket (Dobos, 1990). Az 1989-es év adott bőven feladatot a fiatalon bejegyzett szervezetnek. A romániai áttelepülők gondozásában, megsegítésében is komoly szerepet vállalt a szeretetszolgálat, de az igazi kihívást a „befogadás” napja (1989. augusztus 14.) hozta meg a szervezetnek (Wettstein, 2014). Az országban feltorlódott keletnémet állampolgárok ellátásáról és elszállásolásáról valakinek gondoskodnia kellett, a magyar állam ezt nem tehette meg, talán a képessége is hiányzott, hiszen akkor nehezen lett volna elképzelhető, hogy az állam önkéntes segítséget igénybe tudott volna venni, de a civil szervezetek ezt megtehették. Politikai okok miatt még azt sem lehetett megtenni, hogy menekültekről beszéljen Magyarország, mert az akkori törvényi környezetnek megfelelően a keletnémet menekültek törvényszegés végrehajtói voltak és nem menekültek. Nehéz volt a helyzet, de a szeretetszolgálat ezt áthidalta, és felkérésre megnyitotta az első tábort a Zugligeti Szent Család Templom kertjében, 1989. augusztus 14-én (Kozma, 2000; Jobst, 1989). A második tábor a Hárshegyen, a harmadik a Csillebérci Úttörőtáborban volt, amelyet aztán a Magyar Vöröskereszt látott el, a negyediket pedig a Zánkai Úttörőtáborban hozták létre, amelyet a Magyar Néphadsereg irányított. A Magyar Máltai Szeretetszolgálat az első kettőt irányította és látta el, de tudomásom szerint a csillebérci táborban is tevékenykedtek a szeretetszolgálat munkatársai munkaidő után és hétvégén úgy, hogy nem használhatták a jelvényeiket. A keletnémet menekültek fő színtere a zugligeti templom udvara volt. Ide költözhetett az NSZK konzulátusa is, itt folytak az operatív tevékenységek, eligazítások, az átszökésekhez

való segítségnyújtás. Itt rajzolták a térképeket, valóságos „térképmásolási műhely” működött.

A tábort a humanitárius logisztika szempontjai szerint a német és az osztrák Máltai Szeretetszolgálatok segítségével építették meg. A táborok megépítéséhez szinte minden Nyugat-Németországból érkezett, de nemcsak eszközök érkeztek, hanem a két ország szervezetének valamennyi munkatársa és önkéntese is itt tevékenykedett. A rögtönzött humanitárius menedzsment és logisztika kitűnően vizsgázott, a keletnémet menekültek igyekeztek megbízni a templom tornyai-nak árnyékában megépült tábor szervezőiben. Humanitárius válság volt, nem nagyon volt választásuk; hazamenni nem akartak, mert féltek, de a táborokban is féltek. A szemtanúk szerint nagyon keveset beszélgettek, nem mertek barátkozni még a saját honfitársaikkal sem, mert nem tudhatták, hogy közülük ki lehet besúgó vagy éppen Stasi-ügynök. Ezekben a táborokban megkaptak minden ellátást: ételmezt, fekhelyet, ruhát, szanitációs ellátást, információs ellátást, bizalmat, segítséget a határon való sikeres átszökésekhez. Erre szükség volt, nagyon sokan már hónapok óta elhagyták otthonukat, az ős is közeledett, az időjárás nem volt alkalmas, hogy a szabad ég alatt töltsék az éjszakákat, a pénzük is elfogyott. A szeretetszolgálat mindezen szükségleteket kielégítette, gondoskodott a táborok lakóiról, mindaddig, amíg erre szükség volt. A magyar kormány is támogatta a tevékenységében, ha anyagilag nem is, de biztatta és biztosította, hogy a segítőköt semmilyen bántódás ne érje majd. A zugligeti tábor nagyon sok önkéntest megmozgatott, és ez nagyban volt köszönhető a templom plébánosának. A befogadás napjától kezdtek felgyorsulni az események. A táborok lakói folyamatosan cserélődtek, a szemtanúk elmesélése alapján naponta legalább 200 ember hagyta el a tábort és ugyanennyi érkezett a helyükbe, így a táborok állandó teltházzal működtek. A hírek nagyban befolyásolták a keletnémet állampolgárok kivándorló kedvét, így egyre többen indultak útnak, természetesen nyaralási szándékkal. Az adatok szerint csak a zugligeti táborban 48 600 menekültről gondoskodott a szeretetszolgálat (Wettstein, 2014). A táborok megnyitása, a Soproni Páneurópai Piknik (augusztus 19.), a kormány augusztus 22-én meghozott döntése, az augusztus 24–25-ére kiűrtett NSZK nagykövetség, és a Nemzetközi Vöröskereszt által nyugatra szállított keletnémet állampolgárok, Németh Miklós miniszterelnök és Horn Gyula külügyminiszter augusztus 25-i bonni látogatása, és ezek után a szeptember 11-i határnyitás mind hozzájárultak a Berlini fal 1989. november 9-i leomlásához (Oplátka, 2008).

A szeretetszolgálat „befogadása” megalapozta a szervezet jelenét és jövőjét, úgy a magyar társadalomban, mint a nemzetközi terepen. Nemzetközi háttérrel, egyházi kötődéssel könnyebb volt az elesett és bajba jutott emberek bizalmát elnyerni. A Magyar Máltai Szeretetszolgálat ma Magyarország egyik

legnagyobb és legsikeresebb karitatív szervezete és szociális intézményrendszer fenntartója. Az elmúlt harminc évben a szervezet kiteljesedését elköteleződésnek köszönheti; ez az elköteleződés az elesettek mellett és a legérzékenyebb társadalmi problémák felvállalásában nyilvánul meg. A szeretetszolgálat ma is aktív szerepet vállal minden humanitárius és természeti katasztrófa megelőzésében és helyreállításában Magyarországon és Magyarországon kívül is. Említésre méltó a Jugoszláviai háború (Vukovár), a Sri Lanka-i cunami, a devecesteri vörösiszap katasztrófa esete, a felsőzsolcai árvíz után kifejtett tevékenységük, az afrikai nyomornegyedekben vállalt szerepük, és a 2015-ös migrációs válságkori jelenlétük, s még számos esetet sorolhatnánk (Romhányi-Solymári-Tihanyi, 2021). Magyarország katasztrófavédelmi szerveivel kötött együttműködési megállapodások teret biztosítanak a szervezetnek arra, hogy nemzeti és nemzetközi terepen kulcsfontosságú humanitárius szerepet töltsön be természeti és humanitárius katasztrófák megelőzésében, elhárításában és helyreállításában.

Az NGO-k sikereinek kulcsa

Értekezésem központi kérdésének tekintem megválaszolni – a teljesség igénye nélkül –, hogy miért tudnak sikeresek lenni a nem állami, civil szervezetek, s mi a sikerük kulcsa? Erről is sok irodalom van, de én most csak azon NGO-k sikerére reflektálnék, akik kimondottan szociális és társadalmi tevékenységet végeznek Magyarországon és az országon kívül.

- 1) Társadalmi bizalom: a rendszerváltozás hajnalán az állampolgárok bizalma a politikai rendszerek iránt nagyon alacsony volt, s ez az eltelt 30 évben sem sokat javult. Az emberek jobban bíztak és bíznak a civil szervezetekben, a nem állami szervezetekben, főleg, ha az valamelyik vallási felekezethez is tartozik. A társadalmi bizalmat Utasi Ágnes szociológus mélyrehatóan kutatja.
- 2) Humanitárius szemlélet: a társadalom szociális kérdéseivel foglalkozó nem kormányzati szervek emberközpontúsága magas szintű. Ezen szervezetek nem politikai vagy gazdasági elvek mentén hozzák meg a döntéseiket, szabják meg a tevékenységüket, hanem elsősorban a humanizmus elvei mentén, s az életközpontúság jellemzi őket. Ez azt jelenti, hogy számukra első sorban az emberi élet a legfontosabb.
- 3) Társadalmi empátia: mivel a tevékenységük, gondolkodásuk elnyeri a társadalom tetszését, az emberek együttérzését, ennek következményeként sokkal könnyebben segítik a nem kormányzati szervezetek tevékenységét.

- 4) Függetlenség: a politikai rendszerektől való függetlenség is nagyon nagy előny egy szervezet számára, mert nem részrehajló, az emberi élet megmentése nem lehet a kor eszmerendszerének függvénye.
- 5) Tudás: sok éves tapasztalatuk megalapozza azt a tudást, hogy hogyan, mikor és mivel, valamint meddig kell segíteni a kialakult katasztrófa- vagy válsághelyzetekben.
- 6) Országos vagy nemzetközi hálózat: az az előny, hogy egy nem kormányzati szervezet rendelkezik országos vagy nemzetközi hálózattal hatalmas helyzeti előnybe hozza a szervezetet, így kifejtett tevékenysége hatékonyabb, sikeresebb lehet.

Konklúzió

Megállapítom, hogy az 1989-es események, melyek humanitárius válságot idézték elő, politikai szintéren mozogtak, ezért a kialakult helyzet okozója egy antidemokratikus politikai rendszer államvezetése, mely jelen esetben az NDK pártállami rendszere, ezért az NDK menekültjeit politikai menekülteknek nevezhetjük. Mivel a magyar államberendezkedés sem tért el az NDK államtól, de a vezetősége egy demokratizálódási folyamatot indított el, ezt az NDK nem nézte jó szemmel, és ennek ellenreakciója egy migrációs hullámot indított el. A kialakult krízist kezelni kellett, ez egy humanitárius menedzsmenti feladat volt és humanitárius logisztikai tudást igényelt. Ezen tudással az állam és annak szervei nem rendelkeztek, ezért szükség volt és van civil szervezetekre – jelen esetben a Magyar Máltai Szeretetszolgálatra – is. Mert ma, amikor a migrációk modern virágkorát éljük, mely migrációk nyilvánvalóan különböznek az általam megvizsgált NDK migrációs hullámtól, szükség van az állami szervekkel közösen szerepet vállaló civil szerveződésekre, mert bár ma is vannak politikai menedéket jogosan kérő menekültek, de többnyire gazdasági migrációról beszélhetünk. Ezen migráció szereplői nagyon nagy segítséget kaphatnak a civil szervezetektől (például egészségügyi, élelmezési, elhelyezési ellátást), hogy a humanitárius katasztrófák kialakulását elkerülhessük.

Így azt állapíthatom meg, hogy a humanitárius válságok kezelésében hatékony és eredményes munkát tudnak végezni a civil szervezetek, az államoktól független NGO-k.

Felhasznált irodalom

- Dobos M. (1990). *A Szeretet Önkéntesei*. Fórum Rt. Könyvkiadó.
- Hunyadi Zs. (2019). Szent János Ispótyalos testvérei. A johanniták Magyarországon a 12. század közepétől a konstanzi zsinatig. *Máltai Tanulmányok*, 1(1-2), 1–114.
- Jeney Gy. (2021). Magyar határnyitás az NDK menekültjei előtt 1989-ben, Egy kulcsdöntés közpolitikai elemzése. *Máltai Tanulmányok*, 3(2), 245–264.
- Jobst Á. (2019). Jelentések a befogadó táborokról, A keletnémet menekültellátás megszervezése 1989 nyarán. *Betekintő*, 13(3), 67–89.
- Kozma I. (2000). Kerekasztal beszélgetések. In Kurucz Gy. (Szerk.), *Az első határnyitás, Sopron 1998. aug. 19.* (pp. 79–85). Kortárs Kiadó.
- Masát Á. (2014). A menekültkérdés szerepe az NDK rendszerváltozásának folyamatában. Diplomáciai adalékok a Berlini fal leomlásához. *Külvügyi Szemle*, 13(4), 109–137.
- Németh I. (2004). *Németország Története, Egységtől az Egységig (1871–1990)*. Aula Kiadó.
- Németh I. (Szerk.) (2006). *20 század egyetemes története, I. Európa*. Osiris Kiadó.
- Normann D. (2000). *Európa Története*. Osiris Kiadó.
- Oplatka A. (2008). *Egy döntés története* (Magyar Határnyitás 1989 szeptember 11. nulla óra). Helikon.
- Romhányi T., Solymári D. & Tihanyi G. (2021). *Szolgáló Szeretet (A Magyar Máltai Szeretetszolgálat története)*. MMSZ Egyesület.
- Romsics I. (2005). *Magyarország Története a XX. században*. Osiris Kiadó.
- Smith, J. (1992). *A hidegháború 1945-1965*. IKVA.
- Tampu S. (2020). A Magyar Máltai Szeretetszolgálat Egyesület szerepe az 1989-es NDK menekültek megsegítésében. *Biztonságtudományi Szemle*, 2(2), 1–14.
- Tampu, S. (2021). The Political Historical Background of the 1989 GDR Refugees Passing Through Hungary. *Strategic Impact*, 79(2), 145–161. <https://doi.org/10.53477/1841-5784-21-10>
- Török J. & Legeza L. (2009). *Máltaiak (Szerzetesrendek a Kárpát- Medencében)*, Mikes Kiadó.
- Wettstein J. (2014). *Máltai Hírek*. 20. Különszám.

A cikkben szereplő online hivatkozások

URL1: 1989: az áttörések története. <https://szabadfold.hu/orszag-vilag/1989-az-attoresek-tortenete-274911/>

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Tampu S. (2022). Az 1989-es NDK menekültek humanitárius helyzete (krízise). *Belügyi Szemle*, 70(6), 1215–1228. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2022.6.5>

Az intézkedéstaktika tantárgy online oktatásának tapasztalatairól¹

The experiences of the online education of use-of-force tactics

Gáspár Miklós

Dr. mesteroktató, rendőr alezredes
Nemzeti Közszolgálati Egyetem,
Rendészettudományi Kar
gasp.miklos@uni-nke.hu

Absztrakt

Cél: A cikk az intézkedéstaktika mint rendészeti felsőoktatási tantárgy digitális oktatásának tapasztalatait mutatja be.

Módszertan: Az elmúlt évtized történelme alapján kijelenthető, hogy globális, regionális és hazai szinten is folyamatosan változó kihívások elé kerülnek a rendészetben szolgálatot teljesítők (Borbély et al., 2020). Ezen megváltozott kihívásokra a hazai rendészeti szervezetek kiképzési metodikája, eszközrendszere, különös figyelemmel a lökiképzésre és az intézkedéstaktikára csak korlátozottan, sokszor több éves késéssel reagál.

A koronavírus-világjárvány is egy az ilyen jellegű, korábban nem tapasztalt kihívásokból, erre a közigazgatásnak, a rendészetnek, így a rendészeti felsőoktatásnak is gyors és adekvát választ kellett adnia. A tanulmány rövid betekintést nyújt az intézkedéstaktika mint rendészeti felsőoktatási tantárgy tartalmi elemeibe, oktatásának specialitásaiiba, valamint a digitális oktatás tantárgyspecifikus lehetőségeibe és korlátaiba.

Hallgatói elégedettségi kérdőív adatainak elemzésén keresztül összegzi a digitális oktatás eredményeit, hiányosságait. Javaslatot tesz a tantárgy fejlesztési irányainak meghatározására.

Megállapítások: A rendészeti felsőoktatásban részt vevő nappali tagozatos hallgatók részére kidolgozott online tananyag hasznos ismeretek közvetítésére

¹ A mű a TKP2020-NKA-09 számú projekt a Nemzeti Kutatási Fejlesztési és Innovációs Alapból biztosított támogatással, a Tématerületi Kiválósági Program 2020 pályázati program finanszírozásában valólt meg.

volt alkalmas. Az intézkedéstaktika tantárgy nem oktatható kizárólag online, a gyakorlati foglalkozásokon való részvétel elengedhetetlen.

Érték: A tanulmány témája korábbi vizsgálat tárgyát nem képezte, az abban szereplő megállapítások, következtetések a tantárgyfejlesztésben hasznosítható adatokat, információkat tartalmaznak.

Kulcsszavak: rendészeti kiképzés, intézkedéstaktika, digitális oktatás, járványhelyzet

Abstract

Aim: The article presents the experience of digital education of use-of-force tactics as a law enforcement higher education subject.

Methodology: Based on the history of the past decade, it can be stated that those serving in law enforcement are facing ever-changing challenges at global, regional and domestic level (Borbély et al., 2020). The training methodology and equipments of law enforcement organizations respond to these changed challenges – with special attention to firearms training and use of force tactics – only with limited and often several years of delay.

The coronavirus pandemic is also one of these never-seen-before challenges, and the public administration, law enforcement, and thus law enforcement higher education had to respond quickly and appropriately. The study provides a brief insight into the content of use-of-force tactics as a law enforcement higher education subject, the specialties of its education, and the subject-specific possibilities and limitations of digital education.

It summarises the results and shortcomings of digital education through the analysis of student satisfaction questionnaire data. It proposes to define the directions of the development of the subject.

Findings: The online curriculum developed for full-time students in law enforcement higher education was suitable for transferring useful knowledge. The use-of-force tactics as a subject cannot be taught exclusively online, participation in practical sessions is essential.

Value: The issue was not the subject of a previous study, the findings and conclusions contained therein contain data and information that can be used in the development of the subject.

Keywords: law enforcement training, use-of-force tactics, digital education, pandemic situation

Bevezetés

A Nemzeti Közszerológálati Egyetem Rendészettudományi Kar (a továbbiakban: NKE RTK) Rendészeti Kiképzési és Nevelési Intézetén (a továbbiakban: Intézet) belül az oktatók körében igény keletkezett arra, hogy a 2020/2021. akadémiái tanév első és második félévére vonatkozóan megismerjék az online oktatás hatékonyságával kapcsolatos hallgatói véleményeket.

2021. május–június hónapban az oktatók által elégedettségi felmérés összeállítására és elkészítésére került sor az Intézet által oktatott nappali tagozatos hallgatók részére. A kérdőív zárt és nyílt kérdéseket egyaránt tartalmazott, és célirányosan az érintett tanulócsopórtok tagjai részére elektronikus úton lett megküldve. A vizsgálat célja az intézkedéstaktika tantárgy online oktatásának felmérése a tantárgyi elemek oktathatóságának, valamint az oktatás hatékonyságának szempontjából, továbbá az adatok értékelését követően a tantárgycsoport fejlesztési lehetőségeinek elemzése volt.

A vizsgálat egyrészt arra keresett választ, hogy az intézkedéstaktika és a hozzá szorosan kapcsolódó lökiképzés – mint alapvetően gyakorlatinak tartott tantárgyak – mely részei oktathatók online keretek között, illetve a tantárgyak mely részeihez szükséges feltétlenül a jelenléti oktatás. Másrészt az online leadott tananyag hasznosulásának hatékonysága is elemzés tárgyát képezte. Kérdésként fogalmazódott meg továbbá az, hogy az érintett tantárgycsoport jelenlegi tananyaga mennyire felel meg a korszerűség követelményének, vannak-e, s ha igen, milyen tantárgyfejlesztési lehetőségek, szükségések-e oktatásmódszertani változtatások.

A tantárgy és a kapcsolódó tantárgyak tartalmának, oktatási tematikájának vázlatos bemutatása

Az intézkedéstaktika tantárgy oktatása egyedülálló a magyar felsőoktatásban, mivel az csak a NKE RTK képzései között érhető el. A tantárgy a rendőri (rendészeti²) intézkedések szakszerű végrehajtásának, valamint egyes rendészeti szervezetek által rendszeresített kényszerítő eszközök és szerológálati lőfegyverek használatának elsajátítására koncentráll (Krauzer, 2019). A tantárgy képzési

2 Fontos megemlíteni, hogy a köznyelv – sokszor még szakmai berkeken belül is – hajlamos a más rendészeti szervezetek által végzett tevékenységet, feladatokat egy kalap alá véve „rendőriként” említeni, mivel azok valóban sok elemükben azonosak vagy hasonlónak. Ennek ellenére, esetünkben is, jelentős különbségek vannak a rendőri, pénzügyőri, büntetés-végrehajtási és a katasztrófavédelmi kiképzés között, melyeket ezért a „rendészeti” jelző használatával jelölünk.

rendszerben elfoglalt kiemelt szerepe, hangsúlyossága mind felsőoktatási, mind pedig szakmai körökben elismert (Hegedűs & Fekete, 2018). Az oktatás jellemzően gyakorlati foglalkozások keretében, kisebb tanulócsoportok részére történik, amely jellegét tekintve, egyes elemeiben nem áll távol a katonai, illetve rendészeti úgynevezett „fegyveres” kiképzéstől.

Felsőoktatási képzésről lévén szó, a tantárgy rendelkezik a Magyar Akkreditációs Bizottság által elfogadott tantárgyi programmal ([URL1](#); [URL2](#)).

A tantárgy oktatása az alapképzés mind a nyolc félévében jelen van, azzal, hogy az első félévben lökiképzés, valamint integrált rendőri ismeretek néven technikailag kétféle oszlik az elsajátítandó ismeretanyag. A lökiképzés tantárgy értelemszerűen a szolgálati lőfegyverek biztonságos használatának elméleti és gyakorlati alapjaival foglalkozik, az integrált rendőri ismeretek pedig a rendészeti intézkedések, a kényszerítő eszközök törvényes és szakszerű használatának megalapozására szolgál. Ezt követően hét féléven keresztül az Intézkedéstaktika 1–7. tantárgyak keretében történik a tisztjelöltek felkészítése a leendő szolgálati feladataikra. Fontos említést tenni arról, hogy az RTK oktatói és kiképzői az említett tantárgyakat kizárólag a rendészeti tisztjelöltek részére oktatják, így az megjelenik a nappali tagozatos rendőri, vám- és pénzügyőri, illetve adónyomozói, valamint a büntetés-végrehajtási szakirányú képzéseken (a katasztrófavédelmi szakirány hallgatói kizárólag lökiképzésben részesülnek a rendészeti alapfelkészítés időszakában).

Tekintettel arra, hogy a fenti szakirányú képzések levelező tagozaton kizárólag már hivatásos állományban lévő hallgatók részére elérhetők, ezért ők felmentést kapnak az említett tantárgyak alól, lévén, hogy korábbi rendészeti tanulmányaik során elsajátítottak alapján a szükséges és elégséges ismeretekkel rendelkeznek³.

A tantárgyak felépítése nagyban hasonlít egymásra, félévenként 4–6 óra elméleti oktatást követően a hallgatók gyakorlati foglalkozásokon sajátítják el a rendészeti intézkedések, különösen a kényszerítő eszközök⁴ alkalmazásának technikai és taktikai ismereteit. A gyakorlatban a törvényesen alkalmazható szóbeli kommunikációtól kezdve, a testi kényszeren és a bilincselésen, valamint a rendőrbot használatán keresztül a vegyi eszköz (köznapi nevén gázspray) és végső soron a szolgálati lőfegyverek alkalmazásával, használatával kapcsolatos elméleti és gyakorlati tudnivalók képezik a tantárgyak tartalmának fő gerincét.

3 A lökiképzés tantárgy rendészeti felsőoktatásban betöltött szerepéről bővebben Erdős és Gáspár értekezett (2019).

4 1994. évi XXXIV. törvény VI. fejezet.

E helyen fontos említést tenni arról, hogy a modern rendészeti kiképzés nem állhat meg a jogszabályok ismeretének számonkérésénél, a kényszerítő eszközök használatának pusztá begyakoroltatásánál. A korszerű intézkedéstaktika és rendészeti lökiképzés olyan elméleti ismeretek birtokába juttathatja a rendészetben dolgozókat, amelyek mindenkor képessé teszik őket a jogszerű intézkedések biztonságos, eredményes és hatékony végrehajtására. A korábbi évtizedek és a jelenleg az NKE RTK-n alkalmazott képzési metodika közötti különbség egy külön tanulmány tárgyát képezné. Fontos különbség, hogy az intézkedéstaktika jelenlegi oktatása az NKE RTK-n egy, a tisztjelölt későbbi munkája során jól hasznosítható elméleti keretbe helyezi az elsajátítandó ismereteket. Ennek részei a modern külföldi és hazai rendészeti és katonai egységeknél alkalmazott és bevált, különösen a fokozott fizikai és pszichés megterhelés élettani hátterével és a rendészeti intézkedésre gyakorolt hatásával kapcsolatos elvek és tapasztalatok megismertetése⁵. Ezen felül nemzetközi kitekintés keretében említést nyernek azok az új technikai fejlesztések, amelyeket akár hazánkban, akár külföldön alkalmazásba vettek a rendészetért felelős szervezetek⁶.

A fentiekből látható, hogy az oktatók részéről a tisztjelöltek látókörének kiszélesítésére törekvés kifizíti a tantárgyi kereteket mind az óraszám, mind pedig a számonkérendő tananyag szempontjából.

A magyar rendészeti szervezetek, így különösen a rendőrség, a büntetés-végrehajtás és a Nemzeti Adó- és Vámhivatal lökiképzési metodikája jogilag szabályozott keretek⁷ között folyik. Ezen kereteken belül elsajátítandó ismeretek korszerűsége, rugalmassága gyakran kihívást jelent a lökiképzéssel foglalkozó személyi állomány számára.

Az oktatási tematika hagyományos (elméleti) és speciális (gyakorlati) elemei

A lökiképzés tantárgy elméletének elsajátíttatása során a hallgatók megismerik a magyar rendészeti szervezetek rendszeresített lőfegyvereit, azok rendszertanát, szerkezetét, működését, ballisztikai alapismereteket kapnak, lőtérbiztonsági oktatásban részesülnek. Az elméleti felkészítés célja az, hogy a hallgatók

5 A teljesség igénye nélkül: taktikai alapelvek, Cooper-színiskála, OODA-loop (döntésmélet), alapvo-nal-rendellenességek.

6 Például TASER elektromos sokkoló.

7 A magyar rendőrségnél a lökiképzés oktatási tananyagának gerincét jelen sorok írásakor a 44/2018 ORFK utasítás adja, a Nemzeti Adó- és Vámhivatalnál a NAV vezetője által kiadott 2063/2019/VEZ szabályzat (a lövészetek tervezéséről, szervezéséről és végrehajtásáról, valamint a lövővizsgáról és a tpusvizsgáról).

a gyakorlati képzési részhez már megalapozott biztonsági és a szükséges technikai-szerkezeti ismeretekkel érkezzenek. A lökiképzés külön tantárgy a nappali tagozatos hallgatók rendészeti alapfelkészítése során, később a lökiképzés az Intézkedéstaktika 1–7. tantárgyakban, integrált módon jelenik meg.

Az integrált rendőri ismeretek és az Intézkedéstaktika 1–7. tantárgyak az első hallgatói félévet megelőző öthetes rendészeti alapfelkészítést követően minden szemeszterben jelen vannak a nappali tagozatos képzés során. A fentebb említettek alapján a tantárgyak gerincét a rendészeti kényszerítő eszközök használatának elméleti és gyakorlati alapjai adják. Azonban mindez a nyolc képzési szemeszter alatt egy komplex szemléletet alapul véve nemcsak magukat az eszközöket, hanem a rendészeti szervezetek munkatársai által jogszabályi felhatalmazás alapján, akár fizikai kényszer lehetőségét is magukban hordozó intézkedések biztonságos, jogszerű, szakszerű és arányos gyakorlásának és végrehajtásának elsajátíttatását jelenti egy olyan keretben, amely a leggyakoribb, illetve leginkább kockázatos helyzetekre történő felkészülést veszi alapul.

A jelenlegi tantárgyi programoknak megfelelően az első két félévben a kényszerítő eszközök és a rendőri (rendészeti) intézkedések elméleti alapjainak (alapfogalmak és alapelvek) megismerése történik az úgynevezett alap intézkedési technikák, a rendőri kommunikáció gyakorlati oktatásával. A hallgatók itt ismerkednek meg a stressz hatásával az intézkedések alatt, továbbá a magyar rendészeti szervezetek által használt személyi védőfelszerelésekkel is.

A további témákra vonatkozóan általában elmondható, hogy azok a teljesen együttműködő személlyel szemben történő intézkedéstől kezdve, a rendőri intézkedésnek aktívan ellenszegülő személlyel szembeni intézkedések fokozatain keresztül haladnak az oktatásban.

A második tanév első félévében az épületekben/magánlakásban, illetve egyéb zárt helyiségben és területeken történő intézkedések specialitásainak oktatása történik.

Ezt követik a negyedik félévben a gépjárművekkel kapcsolatos rendőri/rendészeti intézkedések specialitásai.

A további félévek tananyagai a rendőri intézkedések komplex végrehajtásának megoldását, az intézkedéstaktikai elemek egyre bonyolultabb helyzetgyakorlatokban történő alkalmazását célozzák. Az egyénitől a csoportos feladatmegoldás irányába haladnak, megismerik a rendőri intézkedésekkel kapcsolatos vezetői feladatok gyakorlati elemeit.

Az online oktatásra való áttérés kihívásai

A koronavírus-járvány első, második és harmadik hulláma is érintette a tantárgy oktatásának addig alkalmazott rendszerét. 2020. március közepén megkezdődött a járványidőszak, amely a feje tetejére állította a világot. Az intézkedéstaktika tantárgy az első évfolyamnak – a februári sikeres tisztjelölti vizsgát követően – éppen, hogy megkezdődött, a másodév a kötelező ismétlést követően a gépjárművek megállítással kapcsolatos ismeretek feldolgozásába kezdett bele, amikor a digitális oktatásra történő azonnali átállásra vonatkozó kormányzati (URL3), illetve egyetemi vezetői utasítás megérkezett. Mindenkinek, az oktatóknak és a hallgatóknak egyaránt egy hét állt rendelkezésére, hogy felkészüljön a tananyagok online formában való leadására, illetve befogadására.

Az átállás, noha nem volt váratlan, mégis gyorsan megoldandó feladatok elé állította az NKE RTK oktatóit, szokatlan helyzetbe hozva őket és a hallgatókat egyaránt.

A járvány első hulláma során a kar nappali tagozatos hallgatóinak jelentős része – speciális tisztjelölti jogviszonyukból adódóan – kiegészítő, megerősítő rendőri feladatokban vett részt, mintegy három hónapon keresztül. A szolgálati feladat a gyakorlatban Magyarország nyugati határszélén lévő határátkelők személyi állományának megerősítése volt, melyet a Készenléti Rendőrség ideiglenes és részleges alárendeltségében láttak el. Ez a helyzet komoly kihívás elé állította az RTK teljes személyi állományát a hallgatóktól kezdve, az oktatókon keresztül, a funkcionális és adminisztratív tevékenységet ellátókig. A háromnapos szolgálatváltások közötti időszakban kellett megoldani az oktatási és számonkérési feladatokat úgy, hogy mind a tartalmi, mind pedig a technikai hátteret illetően gyakran rögtönzésekre, kényszermegoldásokra volt szükség. Ha pedig ez még nem volt elég, az oktatói kar egy jelentős része – a karra vezényelt hivatásos állományú rendőrök – szintén részt vettek a megerősítő rendőri szolgálatban.

Ezzel el is telt az első olyan félév, amely részben a digitális oktatásra alapozta a szükséges ismeretek átadását.

A koronavírus-járvány második hulláma 2020 őszén elérte az NKE-t is, ezért annak vezetése úgy határozott, hogy november 10-étől minden oktatási egység digitális oktatásra tér át⁸. Addig tehát a 2020/2021. tanév első félévére jelenléti oktatás keretei között zajlott, azonban a fokozatosan bevezetett korlátozásokat követően végül a teljes lezárás következett.

8 52/2020. számú rektori utasítás az új koronavírus terjedésével összefüggő egyetemi intézkedésekről szóló 10/2020. számú rektori utasítás módosításáról a 484/2020. (XI. 10.) Korm. rendelet alapján.

A tantárgyi programok megvalósíthatóságáról

A fentebb kifejtettek szerint az érintett tantárgyak a szakmai köztudatban is jellemzően inkább gyakorlati és kevésbé elméleti tantárgyként élnek. A tantárgyi programok is e szerint épülnek fel, általában félévenként négy elméleti foglalkozást 24 óra gyakorlati foglalkozás követ, 2–3 órás blokkokra leosztva. Ezek a foglalkozások félévről félévre előre haladva a rendészeti kényszerítő intézkedések jogszerű és szakszerű végrehajtásának megismertetésére és elsajátíttatására szolgálnak. Nyilvánvaló volt, hogy az online oktatás keretein belül ezeket a gyakorlati foglalkozásokat nem lehetett a korábban megszokott, hagyományos formában és keretek között megtartani, különös tekintettel az éleslővészetekre. Az oktatók részéről a kezdetekben rögtönzésre volt szükség ahhoz, hogy a központilag elrendelt digitális oktatás során megfelelő minőségű, és a rendészeti munka gyakorlatában is hasznosítható ismereteket adjanak át a hallgatóknak.

Az alternatív témakörök ismertetése, a számonkérések megváltoztatásának szükségessége

A részben kényszer szülte megoldások azonban lehetőséget adtak arra, hogy olyan tudásanyag is oktatható legyen, amelynek részei a jelenléti oktatásban és a jelenlegi tantárgyi programokban nem szerepelnek, azonban a rendészetben dolgozók részére hasznos, a gyakorlati tananyaggal szorosan összefüggő és jól hasznosítható ismereteket tartalmaznak. Fontos szempont, illetve cél volt ezen online előadások anyagának összeállításánál, hogy azok korszerű, jövőbe mutató megoldásokat is tartalmazzanak. További ilyen tényezők voltak, hogy lehetőség szerint legyen bennük egyfajta történeti megközelítés a rendszerben látás megismerése céljából, továbbá a jogi háttér mélyebb elsajátíttatása, a gyakorlatban történő alkalmazhatóság és nemzetközi kitekintés a már esetlegesen alkalmazott jó gyakorlatok (URL4) bemutatásával. Így az online foglalkozások elsődleges jelszava a „modern rendészeti eszközök és kiképzés” lett.

További kihívást jelentett az órarendben szereplő hallgatói csoportbeosztás is, mivel – gyakorlati tantárgyról lévén szó – minden évfolyam 30–40 fős, szakirány szerint meghatározott hallgatói csoportokra van beosztva. Így eltérően az elméleti tantárgyak órarendi beosztásától, az online előadások nem évfolyamszinten egyszer, hanem minden hallgatói csoportnak külön lettek leadva, amely az oktatók számára megnövekedett adminisztrációs és időbeli megterhelést is jelentett.

Mikor lélegzetvételenyi idő keletkezett az oktatási tematika átgondolására, az oktatók mérlegelése alapján az Intézet vezetése részéről az a döntés született,

hogy a tantárgyi program ismételt áttekintését követően le kell szűrni azokat a témákat, amelyek a rendelkezésre álló idő és erőforrások optimális felhasználása mellett megfelelő hatékonysággal online is oktathatók. Így született például a gépjárművek megállítási szabályaival kapcsolatos oktató videó, amelyet az Intézet munkatársai a társtanszékek szakértői bevonásával készítettek, és a hallgatói visszajelzések alapján megfelelő szintű alapozó ismereteket nyújtott a témakör gyakorlatba történő átültetéséhez.

Itt szükséges említést tenni a virtuálisvalóság-eszközök (VR) intézkedéstaktikában és lökiképzésben történő alkalmazhatóságáról, amely hazánkban jelenleg még nem áll rendelkezésre, azonban ígéretesnek látszó hazai fejlesztésre van kilátás, amely megfelelő tesztek és a jogi, illetve oktatástechnikai környezet igazítását követően segítséget nyújthat mind a rendészeti, mind pedig a honvédelmi kiképzésben (Marlok, 2021).

2021 tavaszán, a koronavírus-járvány harmadik hullámának időszakában, az oltások megkezdésekor lehetőség adódott arra, hogy úgynevezett tömbösített hetek keretében az egyes évfolyamok részére egyhetes, intenzív jelenléti oktatás keretében adjuk át a féléves tudásanyag legszükségesebb részét, s egyebek között lehetőség nyílt a tananyag szerves és elengedhetetlen részét képező éleslövészetek megtartására (pisztoly lögyakorlatok⁹), amelyek a gyakorlás mellett a féléves érdemjegy részét képezték.

Hallgatói elégedettségi kérdőív és eredményeinek értékelése

Miután az online oktatás számos kérdőjelet hagyott mind az oktatókban, mind pedig a hallgatókban, ezért a Microsoft Forms keretprogram segítségével egy 28 kérdésből álló elégedettségi felmérést készítettem, melyet az érintett hallgatói állomány részére elektronikusan megküldtem. Ezen felmérés részben a tantárgy oktatásával, az oktatókkal, a tananyaggal és a hallgatók saját hozzáállásával kapcsolatos kérdéseket tartalmazott, melyek elemzésén keresztül megpróbáltam eme főként gyakorlatinak tekintett tantárgy kényyszerű online oktatása során az oktatás hatékonyságára, a tananyag hasznosulására, valamint a tantárgy fejlesztésének lehetőségeire és korlátaira vonatkozó következtetéseket levonni. A kérdőívre való válaszadás önkéntes és anonim volt, az adatokat csak összesítetten kezeltem, és kizárólag a képzségek fejlesztési céljából használtam fel.

9 Ezen lögyakorlatok sikerességét jól jelzi az is, hogy a magyar rendőrség által újonnan rendszerbe állított CZ P-07/P-09 szolgálati pisztolyokra való átképzést is sikerült megvalósítani a teljes kari hallgatói állománynak a végzős évfolyam kivételével (mivel utolsó félévükben Intézkedéstaktika 7. tantárgyból csupán 15 a rendelkezésre álló óraszám).

A célzottan kiküldött kérdőívre a 316 fő érintettből 123 fő adott választ. A kitöltők között a nemek aránya 45 fő (37%) nő és 78 fő (63%) férfi.

A válaszadók évfolyam szerinti megoszlása alapján a kitöltők aránya az I. évfolyamból 38 fő (31%), a II. évfolyamból 51 fő (41%), a III. évfolyamból 23 fő (19%), míg a jelen sorok írásakor már végzett IV. évfolyamból 11 fő (9%) képviselte magát.

1. számú táblázat: *A válaszadók szakiránya szerinti megoszlás*

Bűnügyi szakirány	41 fő	33%
Gazdaságvédelmi szakirány	20 fő	16%
Közrendvédelmi szakirány	33 fő	27%
Közlekedésrendészeti szakirány	16 fő	13%
Igazgatásrendészeti szakirány	8 fő	7%
Határrendészeti szakirány	5 fő	4%
	123 fő	100%

Forrás: A szerző saját szerkesztése.

A kitöltők közül – jogviszonyukat tekintve – 107 fő tisztjelölt (86%) és 16 fő hivatásos állományú rendőr (14%) volt.

A kérdőívben pontosan megjelöltem az érintett tantárgyakat, melyeket a 2020/2021 tanév I. félévében a járványügyi intézkedések miatt online oktatás keretében kellett oktatni/hallgatni. Ezek a következők voltak:

- Integrált rendőri ismeretek – gyakorlat – az első évfolyam rendőri szakirányos hallgatók részére.
- Intézkedéstaktika 2. – a második évfolyam rendőri szakirányos hallgatók részére.
- Intézkedéstaktika 4. – a harmadik évfolyam rendőri szakirányos hallgatók részére.
- Intézkedéstaktika 6. – a negyedik évfolyam rendőri szakirányos hallgatók részére.

Módszertanát tekintve a kérdőívre adott válaszok elemzése és értékelése során statisztikai és tartalomelemzés kombinációját alkalmaztam.

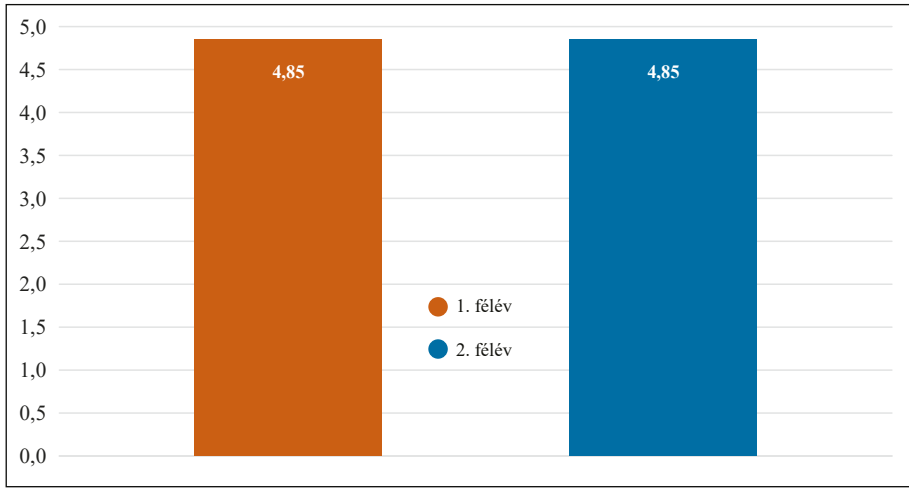
Egyes kérdéseknél a változók normalitásvizsgálatát is figyelembe véve az összehasonlító vizsgálatokat független, kétmintás Mann–Whitney-féle U-próbával vizsgáltam¹⁰. A terjedelmi korlátokra tekintettel csupán azokat az eredményeket

10 Az adatok ezen részének analízise SPSS szoftver segítségével történt.

közlöm részleteiben, amelyek szignifikáns eltérést mutattak a vizsgált csoportok között.

Az első érdemi kérdések¹¹ az oktatók felkészültségével, szakmai munkájával való elégedettségre vonatkoztak az érintett tanév első, illetve második félévében.

1. számú ábra: *Az oktatók felkészültsége, szakmai munkája*
N=123

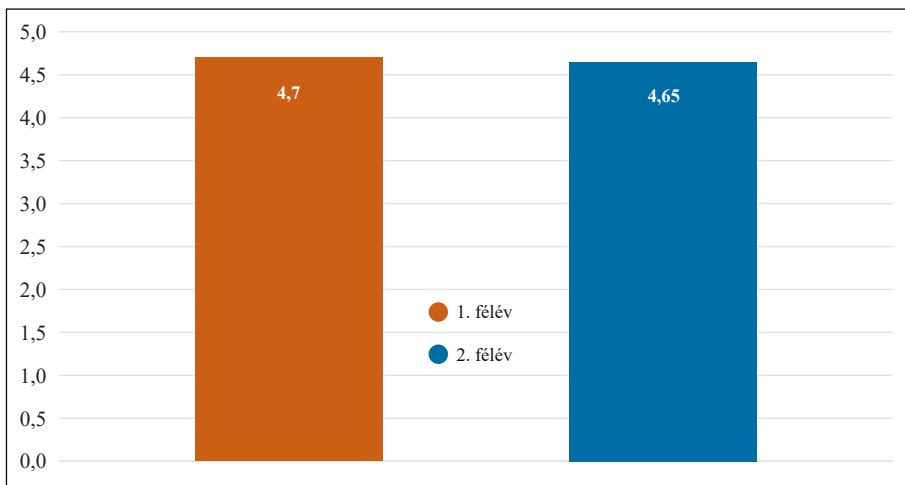
Forrás: A szerző saját szerkesztése.

A tantárgycsoport vonatkozásában az Intézet munkatársai közül három fő mesteroktató főállásban végzi az oktatói feladatokat, hozzájuk társul évfolyamparancsnoki, évfolyamparancsnok-helyettesi, illetve logisztikai feladataik ellátása mellett öt fő segédkiképző. A jelenléti oktatásban a gyakorlati foglalkozásokon a felsoroltak közül minden oktató részt vesz a foglalkozásokon (a segédkiképzők az adott beosztásukból eredő szolgálati feladattól függően, létszámterhelés szerint elosztva), de az online oktatásban csak a három fő mesteroktató vett részt.

Az érintett tantárgyakat oktatók felkészültségével, szakmai munkájával mindkét érintett félév során, mind a jelenléti, mind az online oktatás során azonos mértékben, 1 és 5 között mért skálán 4,85 pont mértékben voltak a válaszadók megelégedve.

¹¹ Mennyire volt elégedett az oktatók felkészültségével, szakmai munkájával a teljes 1. félév folyamán?
Mennyire volt elégedett az oktatók felkészültségével, szakmai munkájával a teljes 2. félév folyamán?

2. számú ábra: A tananyaggal való hallgatói elégedettség a 2020/2021. tanévre vonatkozóan
N=123

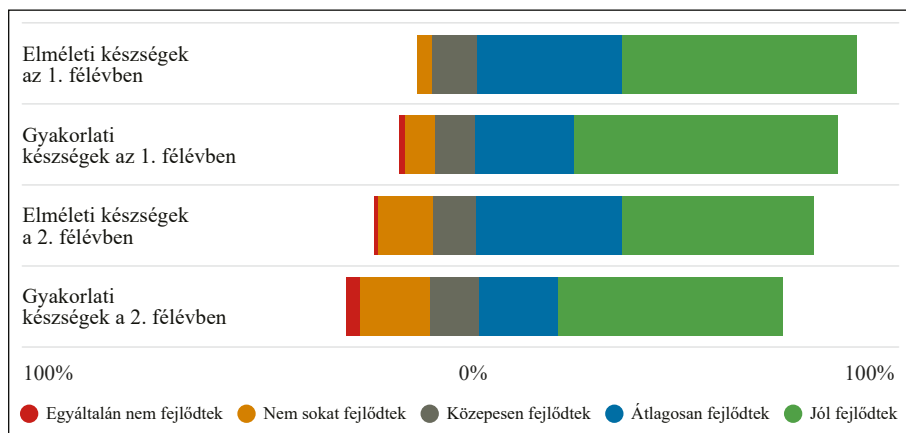

Forrás: A szerző saját szerkesztése.

A tananyaggal való elégedettség¹² a két félévben közel azonos, az első félév 0,5 ponttal való eltéréssel 4,7, illetve 4,65 pont volt az 1–5-ig terjedő pontozású skálán. Tekintettel arra, hogy a második félévben az online oktatás során nem lehetett a tantárgyi programban foglaltak szerint haladni, (hiszen ott csupán négy óra elméleti és 24 óra gyakorlati foglalkozás van előírva), hanem csak online oktatható elméleti tananyagot lehetett leadni, ezért ez a szám arra enged következtetni, hogy a közel azonos mértékű elégedettségi mutató alapján az online oktatás során is sikerült hasznos ismereteket, megfelelő módon átadni a hallgatóknak.

12 A kérdőívben megjelenő kérdések: Mennyire volt elégedett a tananyaggal az 1. félév folyamán? Mennyire volt elégedett a tananyaggal a 2. félév folyamán?

3. számú ábra: A tantárgycsoport-hoz szükséges elméleti és gyakorlati készségek fejlődésének mértéke a 2020/2021. tanév folyamán a hallgatók saját megítélése szerint
N=123

Forrás: MS Forms, a szerző saját szerkesztése.

Ennél a kérdésnél¹³ a hallgatók önmaguk fejlődését értékelték a tantárgycsoport-hoz szükséges elméleti és gyakorlati készségekre vonatkozóan, és ötfokozatú Likert-skálán kellett kiválasztaniuk a saját magukra leginkább jellemző állítást.

Elemelve a 3. számú ábrát, az elméleti, de különösen a gyakorlati készségek a kitöltők nagyobb része szerint (elmélet: 53,7%, gyakorlat: 60,2%) jól fejlődtek az első félévben, mikor jelenléti oktatással kezdődött a tanév. Átlagosan fejlődtek a válaszadók elméleti ismeretei 33,3% szerint, gyakorlati ismereteik pedig 22,8%-uk szerint. Összesen 13,2%/17% érezte úgy, hogy közepesen, nem sokat vagy egyáltalán nem fejlődtek az elméleti/gyakorlati készségei.

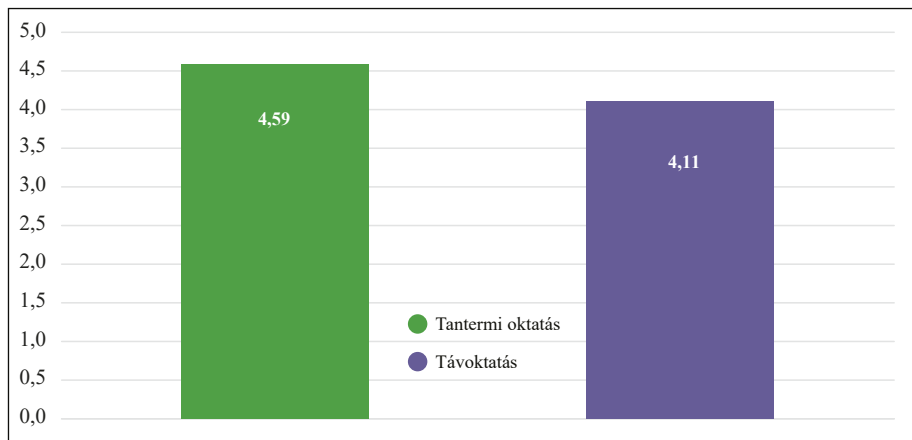
Az online oktatással induló, majd úgynevezett tömbösített jelenléti oktatással véget érő második félév eredményeiben már mérhetően jelen van a több mint féléves távollét alatti készségromlás: jól fejlődő elméleti készséget a válaszadók 43,9%-a jelölt meg, ugyanez a gyakorlati készségek vonatkozásában meglepő módon 52%. Elmélet és gyakorlat viszonyában 33,3%, illetve 17,9% jelölte átlagosnak fejlődését, 9,8%/10,6% közepesnek. Itt érezhetően magasabb, összesen 12,2%+0,8%=13% (elmélet), illetve 16,3%+3,3%=19,6% (gyakorlat) arányú azok száma, akik úgy érezték, hogy nem sokat, illetve egyáltalán nem fejlődtek.

13 A kérdőívben megjelenő kérdés: A megítélése szerint milyen mértékben fejlődtek a tantárgyhoz szükséges elméleti és gyakorlati készségei a 2020/2021. tanév folyamán?

Arányait tekintve, ha az „átlagosan fejlődtek” és a „jól fejlődtek” válaszokat vesszük az eredményes oktatás alapjául, akkor a két félév között az elméleti készségeknél 0 (1. félév), –9,8 (2. félév); a gyakorlatinál –4,9/–8 százalékpont különbség észlelhető. Ha a „közepesen”, „nem sokat”, illetve „egyáltalán nem fejlődtek” jelöléseket mint az oktatás kritikáját vesszük alapul, a két félév közötti pozitív irányú különbségek minden esetben 10% alattiak (százalékpontok: 0/8,9/0,8 elmélet; 1,7/9,8/1,7 gyakorlat). A nők-férfiak, és a tisztjelöltek és hivatásos állományú hallgatók összehasonlítását illetően az első félév vonatkozásában mutatható ki szignifikáns különbség. Az eredmények elemzése szerint a nők gyakorlati készségei az első félévben kisebb mértékben fejlődtek, mint a férfiaké.

Az értékelt adatok alapján levonható az a következtetés, hogy mind az első, mind pedig a második félévben megtartott oktatás – a hallgatói megítélés szerint – alapvetően hatékony volt annak ellenére, hogy az első félév kevesebb, a második félév több mint fele digitális oktatás keretében telt.

4. számú ábra: *Hallgatói elégedettség összességében (elmélet és gyakorlat) az intézkedéstaktika tantárgycsoport képzésével kapcsolatban a 2020/2021. tanévben*
N=123

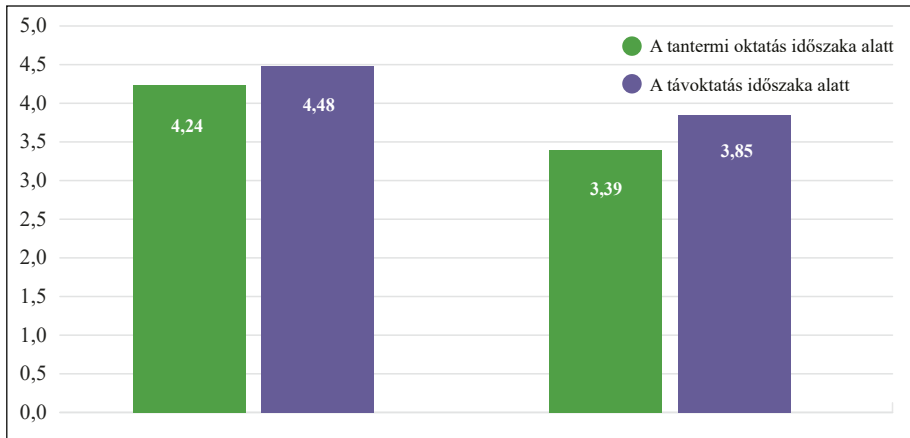
Forrás: A szerző saját szerkesztése.

Az elvégzett hallgatói munkával kapcsolatos oktatóktól kapott visszajelzés értékelése az ötfokozatú skálán 1,26.

Az egyéni fejlődés nyomonkövetése komoly kihívás az online oktatás időszakában. Különösen igaz ez a gyakorlati tantárgyakra, ahol az eltérő képességű, készségű, a gyakorlatra fogékony és kevésbé fogékony hallgatók közép-, illetve hosszabb távú fejlődése között nagy különbségek keletkezhetnek (Christián &

Erdős, 2020). Az NKE RTK jelenlegi szervezeti struktúrájából adódó intézkedéstaktikai oktatói létszám, illetve az ebből fakadó megnövekedett munkaterhek nem tették lehetővé a rendszeres, egyéni szintű oktatói-hallgatói kapcsolattartást.

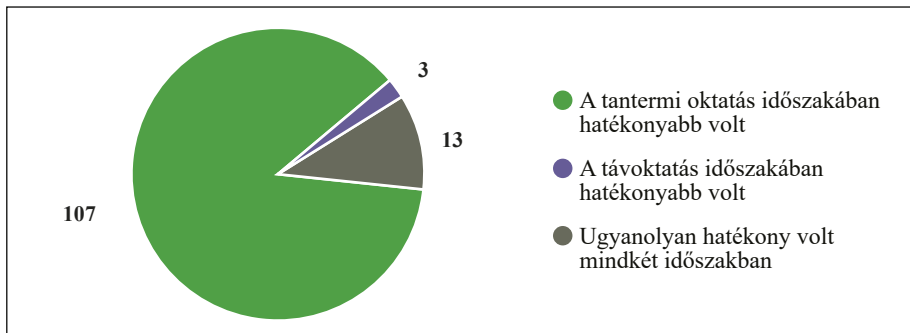
5. számú ábra: A hallgatói aktivitás és érdeklődés a tantermi és a távoktatás időszakai alatt
N=123

Forrás: A szerző saját szerkesztése.

A hallgatók a tantárgycsoporttal kapcsolatos saját aktivitására és érdeklődésére vonatkozó kérdésekre adott válaszai alapján kijelenthető, hogy a távoktatás időszakában mindkét faktor jelentősnek értékelhető romlást mutat.

6. számú ábra: Az intézkedéstaktika tantárgycsoport oktatásának hatékonysága a 2020/2021. tanévben a hallgatói vélemények szerint
N=123

Forrás: A szerző saját szerkesztése.

A 123 válaszadó döntő többsége, 103 fő (87%) szerint az oktatás a jelenléti időszakban volt a leghatékonyabb, 13 (11%) fő szerint mindkét időszakban egyformán hatékony volt, és 3 fő (2%) állította, hogy az oktatás a távoktatás időszakában hatékonyabb volt¹⁴.

A következő kérdések már az online elhangzott előadásokkal kapcsolatosak. Az ezekre adott válaszokból levonható következtetések fontosak a tantárgyfejlesztés irányainak kijelölésében, különös figyelemmel a már hivatásos állományban lévő, a gyakorlati végrehajtásból érkezett hallgatók visszajelzéseire.

Az online előadások minőségével¹⁵ kapcsolatos elégedettségére vonatkozó kérdésre a válaszadók az ötfokozatú skálán 4,47 pontra értékelték a teljesítményt. Ezen szám alapján következtetni lehet arra, hogy az előadásokra történő oktatói felkészülés a fentiekben vázolt körülmények ellenére sikeresnek értékelhető.

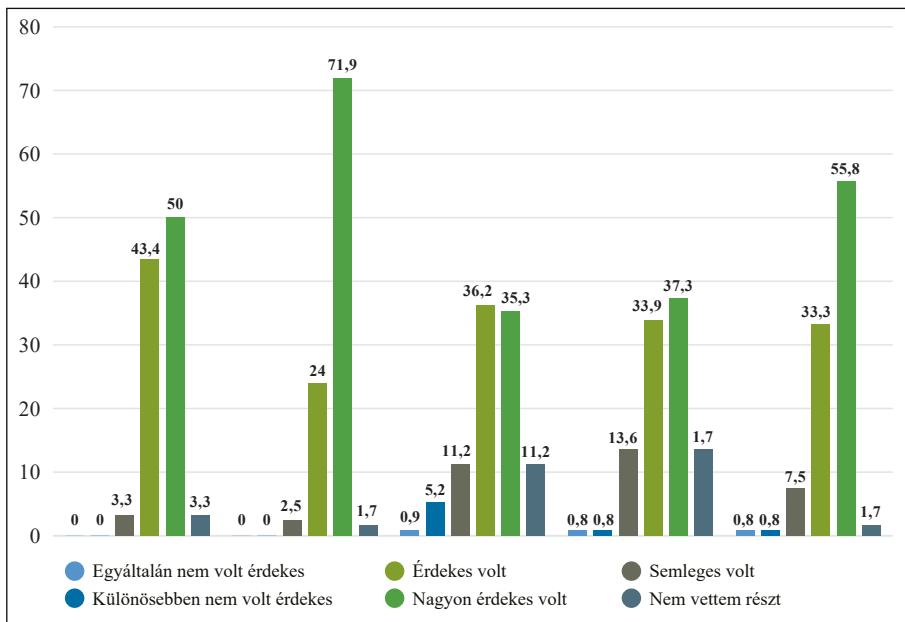
Az online előadások témáinak kiválasztása önmagában komoly terhet rótt az oktatókra, mivel a tantárgyi programok alapján összeállított oktatási tematika szigorúan meghatározza nemcsak az elméleti és gyakorlati órák arányát, de a féléves tananyag tartalmát is. Az első félévben az elméleti tananyag, ami évfolyamonként mindössze négy óra, még jelenléti oktatás keretében lett leadva. Az online oktatás bevezetésével rögtönzésre volt szükség, és olyan témaköröket kellett elővenni és feldolgozni, amelyek amellet, hogy az érdeklődést fenntartva, informatív módon oktathatók, hasznos és aktuális ismereteket tartalmaznak, valamint a gyakorlatban is alkalmazhatók. Így esett a választás elsőként a közbiztonságra különösen veszélyes eszközök (a továbbiakban: KKVE) gyakorlati szempontú bemutatására (a téma rendészeti, illetve szabályozási szempontból is megközelíthető, azonban esetünkben főleg az intézkedéstaktikai vonatkozásokat hangsúlyoztuk), a könnygáz, a rendőrbot és a sörétes puska mint a rendészetben használatos úgynevezett nemhalálos kényszerítő eszközök mélyebb összefüggéseinek elemzésére, valamint külön előadásban mutattuk be a TASER¹⁶ elektromos sokkolót. Az online előadások elkészítésekor az oktatók nagyban támaszkodtak a rendelkezésükre álló, az évek során összegyűjtött szakmai anyagokra, az NKE online VPN-kapcsolaton elérhető könyvtári szolgáltatásaira, valamint az interneten fellelhető szakmai forrásokra.

14 Hogyan értékeli az fenti tantárgyak oktatásának hatékonyságát az 1. félév két (tantermi és online) időszakában?

15 Mennyire elégedett a tantárgy keretében elhangzott online előadások minőségével?

16 A TASER vezetettáramos eszköz használatára való kiképzésről lásd Gáspár és Regényi szerzők cikkét (2017).

7. számú ábra: Melyik online előadás témája volt a legérdekesebb az Ön számára?
N=123

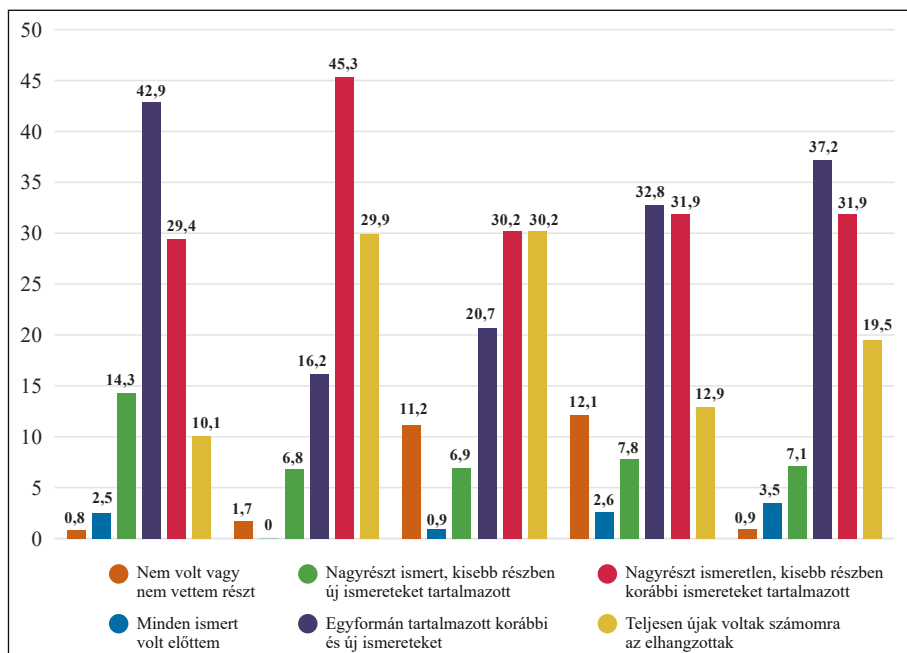
Forrás: A szerző saját szerkesztése.

A kapott adatok alapján megállapítható, hogy a válaszadók részére mind külön az egyes témák, mind pedig a témák összességükben alapvetően érdeklődésre számot tartó ismereteket közvetítettek. Kiemelkedő számokat mutatnak a KKVE és a TASER témakörök, melyeknél az érdekes és a nagyon érdekes értékelések összesített értéke 90% feletti. Ezeket követi a könnyfakasztó gázok rendszeti felhasználásának témaköre, amelyet összességében 89,1% talált érdekesnek, a sörétes puskával kapcsolatos ismeretek 71,5%, a rendőrbot fejlesztési irányjaival kapcsolatos tananyag 71,2% részére közvetített pozitív megítélésű ismereteket.

Az előző kérdés eredményeivel összevetve érdemes elemezni a megszerzett új ismeretekre vonatkozó kérdést. A számok a százalékos megoszlást mutatják témakörönként.

8. számú ábra: Kapott-e új ismereteket az online előadások során?

N=123

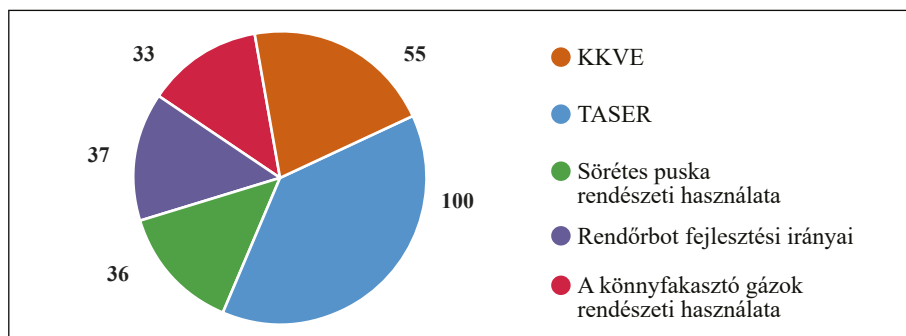
Forrás: A szerző saját szerkesztése.

A válaszok alapján, amennyiben a „Teljesen újak voltak számomra az elhangzottak” és a „Nagyrészt ismeretlen, kisebb részben korábbi ismereteket tartalmazott” válaszokat összességükben tekintjük, akkor a TASER (75,2%), a sörétes puská (60,4%) és a könnygáz rendészeti felhasználásával (51,4%) kapcsolatos online előadások tartalmazták a legtöbb új ismeretet az online előadásokon részt vevő hallgatók számára.

A fenti két kérdésre adott válaszok értékelése alapján a válaszadók azokat az előadásokat tartották a leginkább érdekesnek, amelyek nagyobb részben új információkat hordoztak számukra.

Az elemzés arra is rámutatott, hogy a nappali tagozatos tisztjelöltek részére több új információt hordoztak az előadások, mint a nappali tagozatos hivatásos rendőr tiszthelyetteseknek.

9. számú ábra: Melyik témáról hallott volna további ismereteket az elhangzottak közül?

Forrás: MS Forms, a szerző saját szerkesztése.

Ha a százalékos arányokat vesszük alapul, az alábbi értékeket kapjuk:

2. számú táblázat: Melyik témáról hallott volna további ismereteket az elhangzottak közül?

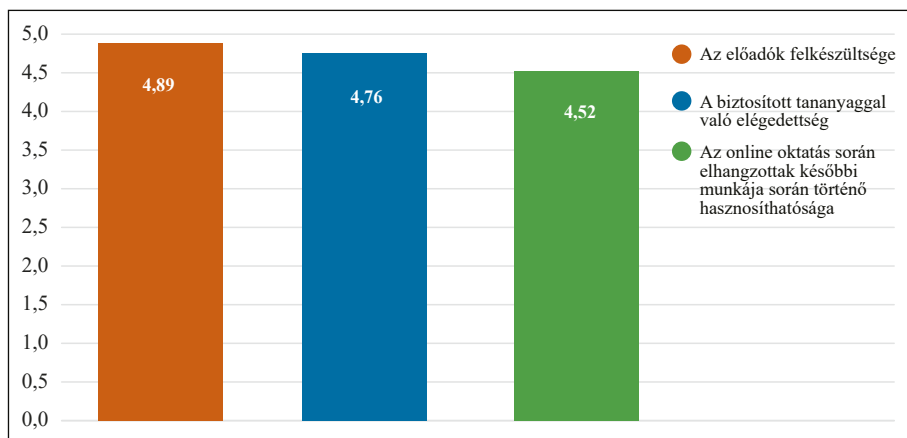
	N=261
TASER	38%
KKVE	21%
Sörétes puska	14%
Rendőrbot	14%
Könnygáz	13%

Forrás: A szerző saját szerkesztése.

Ennél a kérdésnél több választ is adhattak a megkérdezettek. A 123 válaszadó összesen 261 válasza alapján megállapítható, hogy minden témakör – némileg eltérő arányban ugyan – további érdeklődésre tart számot. Kiemelkedik azonban a TASER elektromos sokkolóval kapcsolatos ismeretek iránti fokozott figyelem.

Az utolsó kérdéscsoport az előadók felkészültségére, az online oktatás során biztosított tananyag rendelkezésre állására és a leadott tananyag hasznosulására vonatkozott. Az intézkedéstaktika online oktatói felkészültsége a válaszadók szerint 4,89 pont az ötfokozatú skálán. Az oktatók által biztosított tananyag rendelkezésre állása való elégedettség 4,76 pont, a későbbi munkájukban történő hasznosíthatóságát 4,52 pontra értékelték a válaszadók.

10. számú ábra: Az online oktatás személyi és anyagi feltételei, hasznosíthatóság

Forrás: A szerző saját szerkesztése.

Tanulságos a kérdőív nyílt kérdéseire adott válaszok elemzése. Ezen kérdésekre a válaszadás nem volt kötelező, így nem is mindegyikre kaptam pontosan annyi választ, mint ahányan a kérdőívet kitöltötték.

A „Milyen más, a tantárgyat érintő témakörben érzi szükségesnek további elméleti és/vagy gyakorlati ismeretek megismerésének szükségét?” kérdésre a megkérdezettek közül 123 fő válaszolt, tehát a kötelező kérdésekkel azonos számú válaszadó volt. Egy-egy megkérdezett azonban esetenként több témakört érintő választ is adott, így az elsődleges szűrést követően az összes válaszok száma 163 lett.

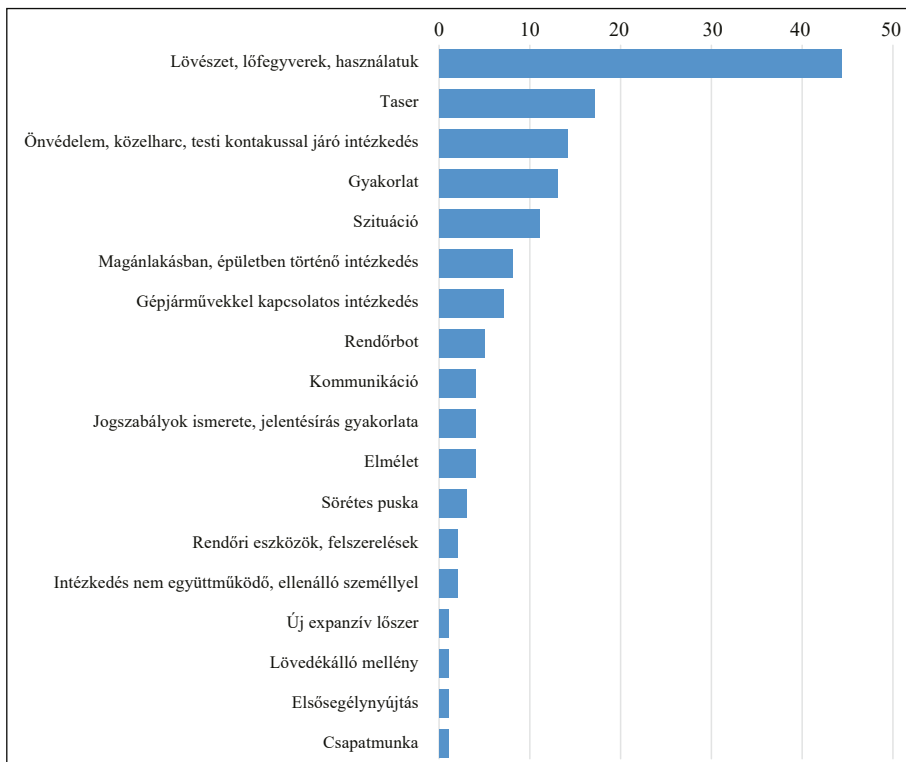
Az adattisztítás után, amely az üres, nem értékelhető (14 válasz), ideértve a nem a kérdésre adott válaszok (7 válasz) kiválogatásából állt, 142 értékelhető válasz tartalomelemzését kezdtem meg.

A legtöbb válaszadó a lövészetrel, lőfegyverekkel, azok használatával kapcsolatos témaigényének adott hangot¹⁷. Ezt követte a TASER elektromos sokkolóval kapcsolatos további ismeretekre irányuló igény megfogalmazása. Az önvédelem, testi kontaktussal járó intézkedés és közelharc témaköre a harmadik a sorban. Összeségében megállapítható, hogy a további válaszok jellemzően gyakorlati témakörök feldolgozására vonatkozó igényeket jelenítenek meg, lényegesen

17 Az NKE RTK-n a megkérdezett állománycsoportba tartozó tisztjelölteknek félévente van kötelező lövészet az Intézkedéstaktika tantárgy keretein belül. Ekkor az aktuális löfeladattól függően személyenként 50–60 közötti lövés leadására kerül sor. A kiutalt löszermennyiség fele gyakorlásra, a másik fele a vizsgafeladat végrehajtására szolgál.

alacsonyabb számú az elméleti ismeretre vonatkozó igény, illetve azok is szorosan gyakorlati vonatkozásúak (például vonatkozó jogszabályok ismerete, jelentésírás rendkívüli eseményről/intézkedésről stb.). A válaszok elemzése alapján az oktatók, illetve a tantárgyi programok megalkotói részére is hasznos információkat tartalmaznak a 11. számú ábra adatai (a válaszok darabszámai).

11. számú ábra: *Feldolgozandó témák szerinti érdeklődés*

Forrás: A szerző saját szerkesztése.

A kapott válaszok közül néhányat kiemelve fontos hallgatói szempontokat ismerhetünk meg, melyeket a továbbiakban betűhíven idézek:

„Úgy gondolom, hogy a tantárgy minden fontos témakört megfelelően érint, azonban a csekély óraszám és a más, sokkal kevésbé hasznos tantárgyakból adódó időhiány és leterheltség következtében nem tudunk megfelelő mélységbe merülni, hogy ezeket az ismereteket ne csak érintsük, hanem komolyabban is elsajátítsuk.”

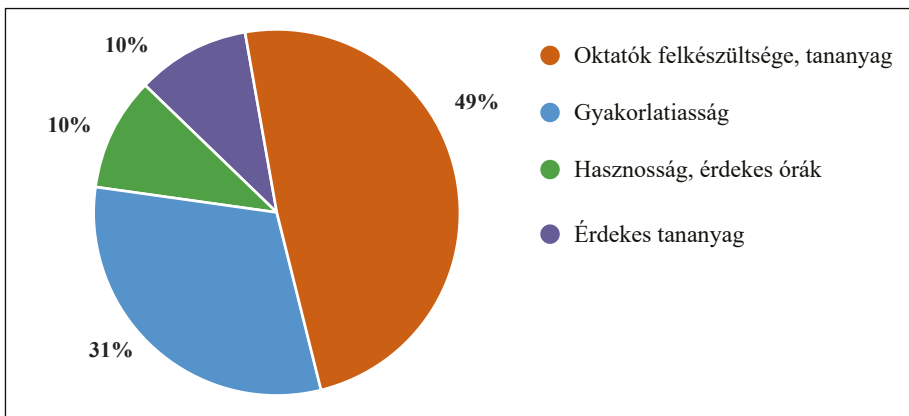
„Úgy gondolom, hogy gyakorlatokból sosem elég. Kissé frusztráló, hogy kevés gyakorlati óraszámot kapunk Intézkedéstaktikából, pedig ezeken az ismeretekeken az életünk múlhat...”

„A lőfegyver biztonságos kezelésével kapcsolatban több elméleti ismeretre, de főként gyakorlásra szerintem szükségünk lenne. Több alkalommal, rendszeres éles lövészet kéne a fegyver hatékony kezelésének megtanulása érdekében. Illetve a testi kontaktus során tanított technikák rendszer begyakorlása, mindenkivel egyesével megnézni, hogy jól csinálja-e.”

„Csoportokra osztva ki lehetne próbálni mind elméleti és gyakorlati szinten, hogy az intézkedéstaktikai oktatók az adott csoport, szakirányhoz tartozó oktatóival együttműködve a szakirányuknak megfelelő intézkedéstaktikai situációkban vesznek részt a tisztjelöltek. Pld Határrendész - határrendészeti típusú intézkedéstaktikai elemeket tanuljon, gyakoroljon.”

„Én a tantárggyal kapcsolatban bármilyen témakörrel szívesen ismerkednék minél többet, annak érdekében, hogy tökéletesítsem a technikáimat, és a hivatásom során bármilyen helyzetben hasznosítani tudjam az elsajátított információkat.”

12. számú ábra: Mi az, ami tetszett Önnek a kurzussal kapcsolatban?

Forrás: A szerző saját szerkesztése.

A kurzusokkal kapcsolatos pozitív visszajelzések megismerésére szintén nyílt, nem kötelezően kitöltendő kérdést tettem fel, melyre az összes válaszadó közül 74 fő válaszolt, ami az összes válaszadó 60%-a. Ők összesen 80 választ adtak, melyekből 68 tartalmazott értékelhető állítást. Az általuk adott adatok tartalom-elemzését követően négy olyan faktor körvonalazható, amelyek a válaszokban visszatérőleg jelentek meg. Ezek az oktatókkal való elégedettség, a gyakorlatiasság, a tananyag érdekes volta és a hasznosság.

Fontos visszajelzést tartalmaznak a viszonylag nagyszámú válaszadó által megfogalmazott, az oktatókkal és a tantárgyak járványhelyzet alatti oktatásával kapcsolatos pozitív vélemények, melyekből kiemelek néhányat.

„Az Oktatók felkészültsége és hogy ugyan olyan érthetően magyarázták mint ha jelenléti oktatásunk lett volna.”

„Nagyon szeretem az egyetemünkön oktató hivatásos állományt. Mind stílusban, mind szakmailag felnéznek rájuk. Rengeteget segítenek, senkit nem hagynak hátra. Példaértékű”

„Ellentétben a legtöbb tantárggyal amivel megismerkedtünk az eddigi félévek során, az intézkedéstaktika keretein belül a legnagyobb pozitívum, hogy gyakorlatias a képzés, az oktatók az életre, a valóságra próbálnak bennünket felkészíteni a lehetőségeikhez és a kevés óraszámhoz képest.”

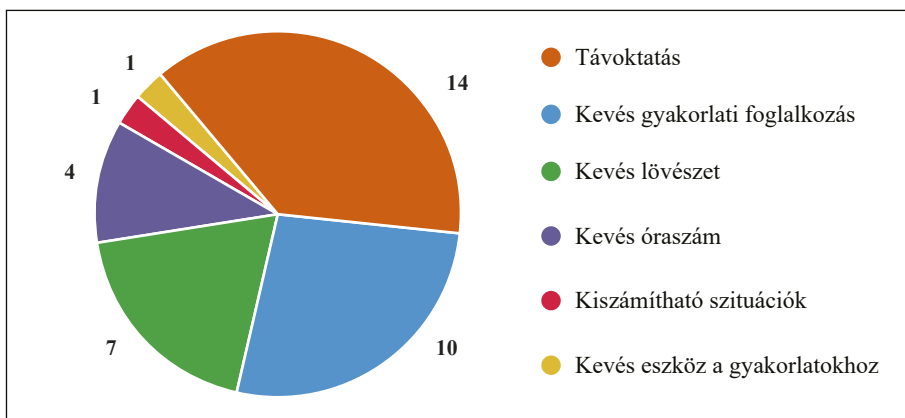
„Sokkal nagyobb hangsúlyt fektettek az elméleti háttérre, az oktatók igyekeztek a lehető legtöbbet kihozni a helyzetből.”

„Az oktatók valódi tapasztalattal rendelkező rendőrök. Nem állítanak valótlan dolgokat és ábrándítanak minket egy mesébe. Minden kis mozdulatot finomítanak a gyakorlati órákon annak érdekében, hogy kikerülésünk után se szenvedjünk sérülést vagy bármiféle kárt. Maximálisan felkészítenek mind elméletileg, mind gyakorlatilag...”

„Számomra az összes tananyag nagyon érdekes volt. Minden, ami az intézkedéstaktikával, lövészetel, egyéb rendőrségi eszközökkel kapcsolatos imádom, nagyon szeretem hallgatni az oktatókat, nagyon felkészültek, tapasztaltak, nagyon rendesek, korrektek, felkészítenek minket. Egyszerűen le a kalappal előttük, minden tisztelem az övék! Egyszerűen imádom ezt a tárgyat, az oktatókkal egyetemben! Számomra a lövészet tetszett a legjobban, köszönjük az alapos felkészítést!”

A kurzusokkal kapcsolatban felmerülő negatív visszajelzések lehetősége nyílt, nem kötelezően kitöltendő kérdés formájában kapott helyet. Az összes válaszadó 43%-a (53 fő) válaszolt a kérdésre, melyek elemzése során megállapítható volt, hogy az adott válaszok egy része nem fogalmazott meg negatív kritikát, az ilyen tartalmú válaszok száma végül összesen 37 lett. Ezek tartalomelemzését követően az alábbi közös pontok rajzolódtak ki.

13. számú ábra: *Mi az, ami nem tetszett Önnek a kurzussal kapcsolatban?*

Forrás: A szerző saját szerkesztése.

A válaszok között a távoktatás maga mint negatív tényező jelenik meg leggyakrabban (37%), tekinthetjük ennek következményeként a kevés gyakorlati foglalkozást, amely a második leggyakoribb a negatív kritikával érintett tényezők sorában (27%). A lövészet, lökiképzés kívántnál alacsonyabb száma itt is megjelenik a válaszok között (19%).

A kapott válaszok közül a helyzet bemutatására az alábbiak érdemesek kiemelésre.

„A távoktatás során nem csak ebből a tárgyból, hanem más tárgyakból is nehéz a monitor előtt fent tartani a figyelmet.”

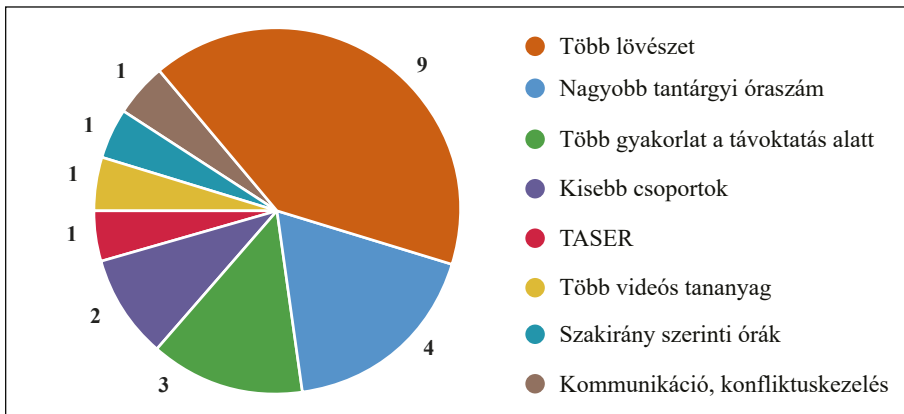
„Az online oktatás miatt csak elméleti szinten tudtuk elsajátítani a tananyagot. Hiányzott nekem (de úgy gondolom, hogy a szakasz/évfolyamtársaimnak is) a gyakorlatiasság. Természetesen ezt nem az oktatóim vagy elöljáróim hibájának tartom, a pandémiás helyzet okozta körülmény az oka.”

„Nagyon kevés éles lövészet van a félév során. Nehéz ennyi gyakorlással elérni a megfelelő szintre.”

„Mivel ez inkább egy gyakorlati tantárgy, a távoktatás során nyilván nem volt annyira hatékony. Jelenléti oktatás során pedig szerintem többször is benne kéne lennie az órarendben, a hetente/kéthetente megtartott 1 foglalkozás nagyon kevés. Bár tény, hogy nem szeretem az intakt foglalkozásokat, mert a többi órával ellentétben itt használni kell az agyunkat, jobban kell koncentrálni, fizikailag is fárasztóbb, de talán ez az a tantárgyunk, ami a leghasznosabb és életeket menthet, hogy mennyire vesszük komolyan.”

Utolsó nyílt, nem kötelezően kitöltendő kérdés a tárgyalt tantárgyakkal kapcsolatos egyéb hallgatói megjegyzésekre, javaslatokra vonatkozott. Összesen 25 (20,3%) fő írt összesen 22 db értékelhető választ erre a kérdésre, amelyek az alábbi fő pontok köré csoportosulnak.

14. számú ábra: Egyéb megjegyzések, javaslatok

Forrás: A szerző saját szerkesztése.

A legmagasabb értéknek a lövészetek számának növelésére vonatkozó igény bizonyult. A többi érték azok alacsony volta miatt csupán orientáló jelzésként szolgálhat a tárgyalt tantárgycsoportot oktatók és a döntéshozók számára.

A fentiek alátámasztására érdemes kiemelni néhány választ.

„Jó lett volna, ha a távoktatás ideje alatt több alkalommal hívnak be minket jelenléti gyakorlatra és így több lehetőség lett volna elmélyülni ebben az alapjaiban gyakorlatias tárgyban. Lehetne gyakrabban lövészet.”

„Jó lenne többet/gyakrabban lőni, mert a félévente egy alkalom nagyon kevés ahhoz, hogy a gyengébbek is fejlődni tudjanak. Segítenek az oktatók a lövészetek alkalmával, de lehet, hogy alaposabb, pontosabb lehetne a hallgató, hogyha erre gyakrabban lenne lehetőség.”

Összegzés, következtetések

A kérdőívre adott válaszok elemzését, értékelését követően az intézkedéstaktika online és jelenléti oktatásával kapcsolatban az alábbi megállapítások látszanak helytállóknak.

- A kényszerű digitális átállás során az NKE RTK-n a korábban teljesen gyakorlati tantárgyként elkönyvelt intézkedéstaktika tantárgy egy jelentősnek nevezhető részét sikerült megfelelő minőségű, a hallgatók későbbi munkája során hasznosítható, a gyakorlati végrehajtást megalapozó elméleti ismeretekkel bővíteni.
- Megállapítható, hogy a hallgatók a tantárgycsoport digitális oktatása során nyújtott oktatói teljesítménnyel elégedettek voltak.
- Az érintett tantárgyak egyes elemei, jellemzően az egyébként is elméleti tananyag részét képező részek, online keretek között is oktathatók. Azonban jelenléti oktatás nélkül nem biztosítható a kimeneti követelményeknek való megfelelés, különös tekintettel a gyakorlati képességek fejlesztésére, a váratlan és komplex rendészeti intézkedési szituációk felismerésére és kezelésére, valamint az éleslövészetek végrehajtására.
- A gyakorlati oktatás semmivel sem helyettesíthető, mivel a hallgatók gyakorlati képességei saját bevallásuk szerint is romlottak.
- A hallgatói visszajelzések egyértelműen bizonyítják, hogy jelenleg alacsony az intézkedéstaktika tantárgycsoport féléves óraszama.¹⁸
- A tantárgycsoport ismereteivel kapcsolatos számonkérés módszerének egyes elemei – felkészülve egy, a koronavírus-járványhoz hasonló helyzet bekövetkeztével bevezetendő rendkívüli oktatási rendre – áttekintésre, modernizálásra szorulnak.
- Fontos következtetés, hogy a magyar rendőrség által 2021 januárjában rendszeresített, azonban még jelen tanulmány írásakor használatba nem vett TASER elektromos sokkoló iránti érdeklődés több kérdésben is kimutathatóan magas.

Javaslatok

- Egyes, az online oktatás során előadott témakörök további figyelmet érdemelnek, és a jelenléti oktatás során a rendelkezésre álló órakereten belül kísérletet kell tenni ezek oktatására. Megfontolandó az online előadások anyagának videós feldolgozása, és annak – például az NKE-n az online oktatás során használt Moodle-rendszeren belüli – hozzáférhetővé tétele.
- Akár a tantárgycsoport óraszámainak növelésével, de emelni szükséges a szolgálati löfegyverek biztonságos kezelésére, továbbá az éleslövészetekre

18 A szerző megjegyzése: a jelenlegi oktatói létszám azonban jelenleg éppen a tűrőhatáron billeg, így az óraszámok növelése mellé oktatói létszámnövelés is szükséges lenne.

fordított oktatási időt. Az ideális megoldás a lökiképzés külön tantárgyként való megjelenése lenne.

- Célszerű lehet online beszámoltatási, vizsgáztatási rendszer lehetőségeinek felmérése és kidolgozása a tantárgycsoport egyes elemeinek vonatkozásában.
- A TASER vezetett áramos eszköz hivatalos használatbavételét követően célszerű az eszköz használatának oktatását – akár a tantárgyi program módosításával is – megkezdeni.
- A modern kiképzési eszközök között külföldi honvédelmi és rendészeti szervezetek által egyre gyakrabban használt (Marlok, 2021) VR-eszközök magyar rendészeti felsőoktatásban és a rendészeti kiképzésben való alkalmazhatóságát további kutatásokkal, vizsgálatokkal kell felmérni.

Felhasznált irodalom

- Borbély Zs., Cielezky P., Csizner Z., Éberhardt G., Pesti T., Schmidt L., Veprik Z. & Vizvári F. (2020). Nemzetközi Rendészeti Figyelő I. *Belügyi Szemle*, 69(2). 285–303. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2021.2.6>
- Erdős Á. & Gáspár M. (2019). A lökiképzés szerepe a magyar rendészeti felsőoktatásban. *Magyar Rendészet*, 19(4), 53–60. <https://doi.org/10.32577/mr.2019.4.3>
- Christián L. & Erdős Á. (2020). Vészharang és jubileum? A rendészeti felsőoktatás kilátásai, a tisztjelöltek toborzásának és életpályára állításának nehézségei *Belügyi Szemle*, 68(12), 11–42. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2020.12.1>
- Gáspár M. & Regényi K. (2017). A TASER mint a rendészeti kényszerítő eszköz alkalmazásának egyes lehetőségei In Gaál Gy. & Hautzinger, Z. (Szerk.), *Szent Lászlótól a modernkori magyar rendészettudományig* (pp. 115–122). Pécs, Magyar Hadtudományi Társaság.
- Hegedűs J. & Fekete M. (2018). A rendészeti felsőoktatás pedagógiai megújulásának lehetőségei. In Dobák I. & Hautzinger Z. (Szerk.), *Szakmaiság, szerénység, szorgalom* (pp. 289–298). Nordex Kft.
- Krauzer E. (2019). Az intézkedéstaktika mint oktatásmódszertan, a korszerű és gyakorlatorientált képzés alapja. *Belügyi Szemle*, 67(7-8), 79–115. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2019.7-8.5>
- Marlok T. (2021). Virtuálisvalóság-alapú taktikai szimulációs kiképző eszközök hazai fejlesztési lehetőségei 2. rész: A technológia lehetőségei a kiképzés szemszögéből. *Hadmérnök*, 16(1), 161–176. <https://doi.org/10.32567/hm.2021.1.10>

A cikkben található online hivatkozások

URL1: *MAB határozat*. http://www.uni-nke.hu/document/uni-nke-hu/2016_os_akkr_tanus%C3%ADtvany.pdf

URL2: *Tantárgyi programok*. <https://rtk.uni-nke.hu/oktatasi-egysegek/rendeszeti-kikepzesi-es-nevelesi-intezet/intezkedestaktikai-es-informatikai-csoport/aktualis-tantargyi-programok/intezkedestaktika>

URL3: *Hétfőtől a diákok maradjanak otthon, de a tanítás folytatódik, digitális oktatás lép életbe*. <https://koronavirus.gov.hu/cikkek/hetfotol-diakok-maradjanak-otthon-de-tanitas-folytatodik-digitalis-oktatas-lep-eletbe>

URL4: *OODA Loop Based Officer Survival, Idaho Official Government Website*. <https://post.idaho.gov/tag/decision-making/>

Alkalmazott jogszabályok

484/2020. (XI. 10.) Korm. rendelet a veszélyhelyzet idején alkalmazandó védelmi intézkedések második üteméről

A Nemzeti Adó- és Vámhivatal vezetője által kiadott 2063/2019/VEZ szabályzat a lövészetek tervezéséről, szervezéséről és végrehajtásáról, valamint a lövővizsgáról és a típusvizsgáról
Az országos rendőrfőkapitány 44/2018. (VIII. 23.) ORFK utasítása a Lövészeti Szabályzatról

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Gáspár M. (2022). Az intézkedéstaktika tantárgy online oktatásának tapasztalatairól. *Belügyi Szemle*, 70(6), 1229–1256. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2022.6.6>

Kockázatos alkoholfogyasztás a rendészeti hallgatók körében

Hazardous alcohol consumption among law enforcement students

Erdős Ákos

tanársegéd, pénzügyőr őrmagy
Nemzeti Közszolgálati Egyetem,
Rendészettudományi Kar
erdos.akos@uni-nke.hu

Absztrakt

Cél: Jelen tanulmány célja a kockázatos alkoholfogyasztás prevalenciájának vizsgálata a magyar rendészeti felsőoktatás tisztjelölt és kettős jogállású, nappali munkarendű hallgatói (rendészeti hallgatók) körében.

Módszertan: Kérdőíves vizsgálatot végeztünk a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Karán a nappali munkarendű hallgatók körében (N=201). A hallgatói jogviszony szerint korrigált minta (N=180) 57,2%-a férfi (n=103), 42,8%-a nő (n=77) volt. A vizsgálat során mérőeszközként a hazai és nemzetközi kutatásokban gyakran alkalmazott, magas reliabilitással rendelkező Alkoholhasználat Zavarainak Szűrőtesztjét (AUDIT; Alcohol Use Disorders Identification Test) alkalmaztuk.

Megállapítások: A rendészeti hallgatók körében az alkoholfogyasztás életprevalencia értéke 98,8% (n=178). A rendészeti hallgatók többsége (62,4%, n=111) a vizsgálatban elért AUDIT pontértékei alapján ($x < 8$) az alacsony kockázatu ivók/absztinensek csoportjába tartozik. A rendészeti hallgatók több mint harmadánál (37,6%) azonban kockázatos alkoholfogyasztásra utaló értékeket ($x \geq 8$) állapíthatunk meg. A vizsgálat eredményei azt igazolják, hogy a nagy ivás (heavy episodic drinking) és a nemek között szignifikáns összefüggés van ($p: 0,026020084, p \leq 0,05$).

Érték: Vizsgálatunk eredményei arra utalnak, hogy a rendészeti hallgatók alkoholfogyasztása kapcsán megfontolandó volna prevenciós programok, rövid intervenciók szervezése, illetve a szerhasználat rendszeres monitorozása.

Kulcsszavak: alkoholfogyasztás, rendészeti hallgatók, vizsgálat, kutatás

Abstract

Aim: Aim of this study is to estimate the prevalence of hazardous alcohol consumption among law enforcement cadets and dual-status students (hereinafter called: law enforcement students) in Hungarian higher education.

Methodology: A questionnaire survey was conducted among law enforcement students at the Faculty of Law Enforcement of the University of Public Service (N=201). The student status adjusted sample (N=180) was 57.2% male (n=103) and 42.8% female (n=77). We used the Alcohol Use Disorders Identification Test (AUDIT), which is frequently used in national and international research and has a high rater reliability.

Findings: The lifetime prevalence of alcohol consumption among law enforcement students is 98.8% (n=178). The majority of law enforcement students (62.4%, n=111) were classified as low-risk drinkers/abstainers based on their AUDIT scores ($x < 8$). However, more than a third of law enforcement students (37.6%) were found to have scores indicating at risk drinking ($x \geq 8$). The results of the study demonstrate that there is a significant association between heavy episodic drinking and gender ($p: 0.026020084, p \leq 0.05$).

Value: Results of this study suggest that the organisation of prevention programmes, brief interventions and regular monitoring of drug use among law enforcement students should be considered.

Keywords: alcohol consumption, law enforcement students, investigation, research

Bevezetés

Az alkohol az emberiség legmeghatározóbb pszichoaktív szere. Különbéle erjesztett, alkoholos italokat már az őskor óta fogyasztanak az emberek (Keller, 1979; McGovern et al. 2004; (Li, Shi, Boswell, & Rozelle, 2018). Az alkohol fogyasztása – mintegy tucat ország kivételével – mai is engedélyezett a világ minden államában.

Az Egészségügyi Világszervezet (WHO) adatai szerint 2019-ben a 15 éves vagy annál idősebb populáció körében az egy főre jutó globális éves alkoholfogyasztás 5,8 liter (UI: 5,5–6,2) volt tiszta alkoholban kifejezve. A férfiak átlagosan 9,2 liter, a nők pedig 2,5 liter tiszta alkoholnak megfelelő mennyiségű szeszesített fogyasztottak. Az egy főre jutó elfogyasztott alkohol mennyisége az európai régióban a legmagasabb: a férfiak esetében 15,2 liter/fő/év, a nők esetében pedig 4,3 liter/fő/év (WHO, 2021). Az alkoholfogyasztásban meghatározó gazdasági

potenciál húzódik. 2019-ben világszinten a legális alkoholforgalom piaci teljesítménye mennyiségben kifejezve mintegy 298 milliárd liter volt, amely több mint 1,6 billió USD összbevételt jelentett (Lu, 2020). Ezzel együtt viszont az alkoholfogyasztás az emberek egészségét befolyásoló egyik legmeghatározóbb kockázati tényező is. Az általános vélekedéssel ellentétben ugyanis az alkoholfogyasztásnak még a szív- és érrendszerre gyakorolt bárminemű kedvező hatását sem sikerült igazolni (Holmes et al., 2014). Miközben az 1990-es Global Burden of Disease (GBD) adatai szerint a világszintű halálozások 1,5%-áért az alkohol a felelős (Murray & Lopez, 1996), 2016-ban pedig a problémás alkoholfogyasztáshoz köthető halálesetek számát világszerte mintegy 3 millióra becsülték, amely az összes halálozás 5,3%-a (WHO, 2018).

Az alkoholfogyasztás kockázatainak aktualitását adja továbbá, hogy a legújabb vizsgálati eredmények szerint a COVID-19 okozta világijárvány, illetve a bevezetett korlátozó intézkedések ideje alatt szignifikánsan növekedett az alkoholfogyasztás (Pollard, Tucker & Green, 2020), más legális drogok, mint a benzodiazepin típusú altató, nyugtatószerek használata (Gili et al., 2021), és az ezek előfordulását jelentősen befolyásoló mentális problémák – szorongás, depresszió, PTSD – előfordulása (Xiong et al., 2020).

Magyarországon a 15 éves vagy annál idősebb lakosok körében 2016-ban 17,1 liter volt az egy főre jutó, tiszta szeszben kifejezett alkoholfogyasztás éves mennyisége. Egy átlagos magyar férfi csaknem háromszor annyi alkoholt fogyaszt évente (24 l/fő/év), mint egy átlagos nő (8,3 l/fő/év). Különös aggodalomra ugyanakkor a problémás szerhasználók aránya adhat okot. 2016-ban a WHO becslései szerint 21,2% volt az alkoholhasználati zavar és 9,4% az alkohol függőség prevalenciája a felnőtt lakosság körében. A nemek között viszont itt is szignifikáns eltérések voltak (WHO, 2018). A világszervezet becsléseivel vágnak egybe egy korábban végzett, országosan reprezentatív hazai kutatás eredményei is. Ebben a teljes minta 8,3 %-a volt súlyosan veszélyeztetett alkoholfogyasztónak tekinthető. Az alkoholfogyasztó férfiak (n=449) 32,9%-a, a nőknek pedig 10%-a számított kockázatos alkoholfogyasztónak (Gerevich, Bácskai & Rózsa, 2006).

Az alkoholhasználat kapcsán ugyanakkor nemcsak a nemeknek, hanem egyéb szociodemográfiai változóknak is meghatározó szerepe van, így például az életkornak, iskolázottságnak vagy a foglalkozásnak. Az alkoholfogyasztás és a társuló kockázati magatartások – mint egészségügyi rizikótényezők – prevalenciája világszerte emelkedést mutat, különösen a felsőoktatásban tanuló fiatalok körében (Karam, Kypri & Salamoun, 2007). O'Malley és Johnston (2002) longitudinális (1980–1999) vizsgálata szerint az alkoholfogyasztás – ellentétben a cigaretta, a marihuána és a kokain fogyasztásával – magasabb a főiskolások körében a nem főiskolás kortársaikhoz viszonyítva. Barnes és munkatársai

(2010) szintén úgy találták, hogy a nem, az életkor, az etnikai hovatartozás és a társadalmi-gazdasági státusz korrigálása után a problémás szerencsejáték tekintetében nem volt különbség a fiatalok között. Ezzel szemben a főiskolai hallgatók között szignifikánsabban magasabb volt az alkoholfogyasztás és problémás alkoholhasználat a főiskolára nem járó fiatalokhoz képest.

Számos vizsgálat eredménye azt jelzi, hogy az alkoholfogyasztás indikátorai körében a választott hivatásnak is meghatározó szerepe lehet. Violanti (1996, 1999) kutatásai szerint például az alkohol abúzus prevalenciája a rendőrök körében körülbelül kétszerese az átlag lakosságban mért adatoknak. Habár egyes esetekben nem találtak kimutatható különbséget a civilek és az egyenruhások szerhasználatában (Lindsay, 2008), számos kutató szerint a rendészeti szervek tagjai hivatásuk jellegéből fakadó foglalkozási stresszorok miatt az általános népességhez képest jelentősen magasabb szintű disztresszt tapasztalnak. Ennek eredményeképp pedig a kockázatos alkoholfogyasztási mintázatok – mint például a rohamivás (bidge drinking) – a rendőrök körében kimutathatóan magasabb arányban jelenik meg az átlag populációhoz képest (Naimi et al., 2003; Obst, Davey & Sheehan, 2001; Rees & Smith, 2008; Swatt, Gibson & Piquero, 2007).

Mindezek együttesen felhívják a figyelmünket arra, hogy a rendészeti felsőoktatás hallgatói alkoholfogyasztási szokásainak vizsgálata kiemelt jelentőségű a rendészeti szervek és az utánpótlás képzésért felelős intézmények számára egyaránt. A kockázatos alkoholfogyasztás mértékének a megállapítása ugyanis utal az alkoholfogyasztás miatt veszélyeztetett populáció nagyságrendjére, és lehetőséget adhat az ártalmak kialakulásának megelőzésére, valamint az ártalomcsökkentő intervenciók alkalmazására. Jelen tanulmány célja a kockázatos alkoholfogyasztás prevalenciájának vizsgálata a magyar rendészeti felsőoktatás tisztjelölt és kettős jogállású, nappali munkarendű hallgatói (rendészeti hallgatók) körében.

Módszertan

2020. október és 2021. január között kérdőíves vizsgálatot végeztünk a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Karán a nappali munkarendű hallgatók körében. A kérdőív kitöltése önkéntesen, anonim módon történt, amelyért a résztvevők anyagi ellenszolgáltatásban nem részesültek. A teljes hallgatói létszám képezte alapsokaságból (N=556) összesen 201 fő töltötte ki a kérdőívet, vagyis a válaszadási hajlandóság 36,15%-os volt.

1. számú táblázat: A teljes minta képzési és szociodemográfiai jellemzői

		teljes minta (N=201)	
		(n)	(%)
Neme	férfi	111	55,2
	nő	90	44,8
Jogviszony	tisztjelölt	163	81,1
	kettős jogállású	17	8,5
	civil hallgatói jogviszony	21	10,4
Évfolyam	első évfolyam	68	33,8
	második évfolyam	43	21,4
	harmadik évfolyam	49	24,4
	negyedik évfolyam	41	20,4
Lakóhely típusa	falu/község	52	25,9
	kistelepülés	47	23,4
	nagytelepülés	33	16,4
	megyeszékhely/főváros	69	34,3

Forrás: A szerző saját szerkesztése.

A kutatás céljait figyelembe véve a mintából kizárásra kerültek a civil hallgatói jogviszonyban álló hallgatók, ők ugyanis nem valamely hazai rendvédelmi feladatokat ellátó szerv tiszti utánpótlásának állományába tartoznak. A hallgatói jogviszony szerint korrigált, rendészeti hallgatókból álló minta (N=180) 57,2%-a férfi (n=103), 42,8%-a nő (n=77). A válaszadók 90,6%-a (n=163) tisztjelölti jogviszonyban folytatta tanulmányait, és mindössze 9,4% (n=17) volt kettős jogállású hallgató. A korrigált minta e tulajdonságai egybevágóak az alapsokaság ugyanezen jellemzőivel. A hallgatók közel harmadának (31,7%) az állandó lakóhelye valamely megyeszékhelyen vagy a fővárosban található (n=57). A válaszadók több mint fele ötezer főnél kisebb lélekszámú faluból/községből (n=49), illetve öt-húszezer fős lakosú kistelepülésről származik (n=44).

2. számú táblázat: A jogviszony szerint korrigált minta képzési és szociodemográfiai jellemzői

		korrigált minta (N=180)	
		(n)	(%)
Neme	férfi	103	57,2
	nő	77	42,8
Jogviszony	tisztjelölt	163	90,6
	kettős jogállású	17	9,4
Évfolyam	első évfolyam	55	30,6
	második évfolyam	38	21,1
	harmadik évfolyam	46	25,6
	negyedik évfolyam	41	22,8
Lakóhely típusa	falu/község	49	27,2
	kistelepülés	44	24,4
	nagytelepülés	30	16,7
	megyeszékhely/főváros	57	31,7

Forrás: A szerző saját szerkesztése.

A vizsgálat során mérőeszközként a hazai (Paksi, Rózsa, Kun, Arnold & Demetrovics, 2009; Paksi, Pillók, Magi, Demetrovics & Felvinczi, 2021) és nemzetközi kutatásokban (Allen, Litten, Fertig & Babor, 1997) gyakran alkalmazott, magas reliabilitással rendelkező Alkoholhasználat Zavarainak Szűrőtesztjét (AUDIT; Alcohol Use Disorders Identification Test) alkalmaztuk, amely segítségével a kockázatos alkoholfogyasztás prevalenciája a vizsgált populáción kellő megbízhatósággal becsülhető.

A validált mérőeszköz a WHO támogatásával az 1980-as évek elején készült nemzetközi szakértői együttműködésben (Saunders, Aasland, Babor, De la Fuente & Grant, 1993).

A tíz itemből álló AUDIT három konceptuális tartományban – alkoholhasználat mértéke (1–3 tétel); alkoholfüggőség tünetei (4–6 tétel); ártalmas alkoholhasználat következményei (7–10 kérdés) – vizsgálja az alkoholfogyasztási szokásokat. Az egyes itemek tartalmuk szerint külön kockázati magatartásmintázatokat mérnek: (1) fogyasztási gyakoriság, (2) jellemző fogyasztási mennyiség, (3) problémás ivás (heavy drinking) gyakorisága, (4) ivás feletti kontroll elvesztése, (5) alkoholfogyasztás jelentőségének növekedése a fogyasztó életében, (6) reggeli alkoholfogyasztás, (7) fogyasztást követő büntudat, (8) emlékezetkiesés, (9) alkoholfogyasztással összefüggő sérülések, (10) mások aggodalma az alkoholfogyasztás miatt (Babor, Higgins-Biddle, Saunders & Monteiro, 2001). Az

AUDIT skála belső konzisztenciáját becsülő Cronbach-alfa mutatók átlagértéke 0,80, ami a mérőeszköz nagyfokú megbízhatóságát jelzi (Reinert, Allen, 2002).

Az AUDIT skáláján 8 pontot elérő vagy azt meghaladó ($x \geq 8$) személyeket az empirikus vizsgálat eredményei alapján veszélyeztetett alkoholfogyasztónak tekintjük (Seppa, Makela & Sillanaukee, 1995; Clements, 1998; Babor et al., 2001).

3. számú táblázat: AUDIT kiértékelése

AUDIT pontérték	1–7	8–15	16–19	20–40
Alkoholfogyasztási mintázat	Alacsony kockázatú alkoholfogyasztás/absztinencia		Ártalmatlan ivás	Alkoholfüggőség lehetősége
		Veszélyeztetett (kockázatos) alkoholfogyasztás		

Forrás: A szerző saját szerkesztése.

Tanulmányunkban a nagy ivás (heavy episodic drinking/bidge drinking) mértékét a nemzetközi szakirodalom definícióinak megfelelően (Jackson, 2008), öt vagy annál több ital azonos alkalommal történő elfogyasztásában határoztuk meg.

Eredmények

A rendészeti hallgatók körében az alkoholfogyasztás életprevalencia értéke 98,8% ($n=178$). A képzési jogviszony alapján korrigált minta mindössze 1,1%-a ($n=2$) tekinthető abszolút absztinensnek. A nők kivétel nélkül, a férfiak két fő kivételével fogyasztottak már alkoholt életük során. A megkérdezettek 42,7%-a ($n=77$) fogyaszt alkoholt havonta vagy ritkábban. A férfiak 38,6%-át ($n=39$), a nőknek pedig mintegy felét (49,4%, $n=38$) jellemzi ez a fogyasztási gyakoriság.

Az alkoholt fogyasztó fiatalok 33,7%-ára ($n=60$) jellemző a nagy ivás, vagyis akik egy alkalommal öt vagy annál több italt fogyasztanak. A megkérdezettek 25,8%-a ($n=46$) számolt be legalább havi, heti vagy napi rendszerességű nagy ivásról.

Az alkoholfogyasztók harmada (34,3%, $n=61$) havi rendszerességgel – kettő vagy négy alkalommal – fogyaszt valamilyen alkoholos italt. Több mint ötödük (21,3%, $n=38$) heti rendszerességgel iszik, vagyis hetente kétszer-háromszor. 1,1%-uk ($n=2$) pedig csaknem napi alkoholfogyasztónak tekinthető, miután hetente négyszer vagy többször fogyaszt alkoholt.

A veszélyeztetett alkoholfogyasztás prevalenciáját az AUDIT pontértékei alapján becsüljük. A vizsgálatban részt vevő rendészeti hallgatók az AUDIT pontskáláján átlagban 7,2 ($SD=5,5$) pontértéket értek el. A férfiak esetében 7,9 ($SD=5,5406$), a nőknél pedig 6,4 ($SD=5,5115$) volt az átlagosan elért pontszám.

4. számú táblázat: Az AUDIT átlagos pontértékei a nemek és évfolyamok szerinti bontásban

Item	AUDIT átlagos pontérték (\bar{x})							
	Férfi (n=101)				Nő (n=77)			
Fogyasztási gyakoriság	1,920 (SD=0,9610)				1,831 (SD=0,9554)			
	I. évf.	II. évf.	III. évf.	IV. évf.	I. évf.	II. évf.	III. évf.	IV. évf.
	1,65 SD: (0,961)	1,9 (0,969)	1,90 (0,965)	1,89 (0,938)	1,88 (0,946)	1,87 (0,952)	1,87 (0,955)	1,82 (0,951)
Jellemző fogyasztási mennyiség	1,67 (SD=1,3390)				1,142 (SD=1,3309)			
	I. évf.	II. évf.	III. évf.	IV. évf.	I. évf.	II. évf.	III. évf.	IV. évf.
	1,60 SD: (1,33)	1,43 (1,346)	1,45 (1,345)	1,49 (1,350)	1,50 (1,352)	1,44 (1,318)	1,44 (1,330)	1,46 (1,330)
Problémás ivás (heavy drinking) gyakorisága	1,475 (SD=0,9427)				1,246 (SD=0,9400)			
	I. évf.	II. évf.	III. évf.	IV. évf.	I. évf.	II. évf.	III. évf.	IV. évf.
	1,20 SD: (0,929)	1,37 (0,946)	1,39 (0,950)	1,39 (0,920)	1,39 (0,911)	1,37 (0,925)	1,36 (0,940)	1,31 (0,868)
Ivás feletti kontroll elvesztése	0,415 (SD=0,7439)				0,311 (SD=0,7386)			
	I. évf.	II. évf.	III. évf.	IV. évf.	I. évf.	II. évf.	III. évf.	IV. évf.
	0,28 SD: (0,734)	0,38 (0,742)	0,41 (0,751)	0,40 (0,718)	0,38 (0,709)	0,38 (0,728)	0,39 (0,738)	0,33 (0,735)
Alkoholfogyasztás jelentőségének növekedése a fogyasztó életében	0,386 (SD=0,6419)				0,337 (SD=0,6375)			
	I. évf.	II. évf.	III. évf.	IV. évf.	I. évf.	II. évf.	III. évf.	IV. évf.
	0,28 SD: (0,62)	0,36 (0,642)	0,38 (0,648)	0,37 (0,635)	0,35 (0,623)	0,35 (0,627)	0,36 (0,637)	0,30 (0,552)
Reggeli alkoholfogyasztás	0,306 (SD=0,5301)				0,259 (SD=0,5264)			
	I. évf.	II. évf.	III. évf.	IV. évf.	I. évf.	II. évf.	III. évf.	IV. évf.
	0,20 SD: (0,529)	0,28 (0,531)	0,30 (0,535)	0,28 (0,504)	0,27 (0,498)	0,28 (0,528)	0,28 (0,526)	0,22 (0,437)
Fogyasztást követő büntudat	0,346 (SD=0,6030)				0,259 (SD=0,5985)			
	I. évf.	II. évf.	III. évf.	IV. évf.	I. évf.	II. évf.	III. évf.	IV. évf.
	0,22 SD: (0,608)	0,31 (0,609)	0,32 (0,609)	0,32 (0,612)	0,31 (0,610)	0,30 (0,605)	0,31 (0,598)	0,27 (0,621)

Item	AUDIT átlagos pontérték (\bar{x})							
	Férfi (n=101)				Nő (n=77)			
Emlézetkiesés	0,405 (SD=0,6223)				0,233 (SD=0,6192)			
	I. évf.	II. évf.	III. évf.	IV. évf.	I. évf.	II. évf.	III. évf.	IV. évf.
	0,4 SD: (0,620)	0,36 (0,633)	0,37 (0,628)	0,36 (0,621)	0,35 (0,621)	0,35 (0,617)	0,35 (0,619)	0,35 (0,601)
Alkoholfogyasztással összefüggő sérülések	0,673 (SD=1,0907)				0,363 (SD=1,0826)			
	I. évf.	II. évf.	III. évf.	IV. évf.	I. évf.	II. évf.	III. évf.	IV. évf.
	0,51 SD: (1,092)	0,6 (1,116)	0,58 (1,103)	0,55 (1,068)	0,57 (1,077)	0,57 (1,081)	0,55 (1,082)	0,60 (1,105)
Mások aggodalma az alkoholfogyasztás miatt	0,297 (SD=1,0707)				0,441 (SD=1,0611)			
	I. évf.	II. évf.	III. évf.	IV. évf.	I. évf.	II. évf.	III. évf.	IV. évf.
	0,22 SD: (1,067)	0,4 (1,106)	0,38 (1,085)	0,39 (1,097)	0,40 (1,109)	0,38 (1,093)	0,36 (1,061)	0,36 (1,127)

Forrás: A szerző saját szerkesztése.

A rendészeti hallgatók többsége (62,4%, n=111) a vizsgálatban elért AUDIT pontértékei alapján ($x < 8$) az alacsony kockázatú ivók/absztinensek csoportjába tartozik. Az alkoholt életükben valaha is kipróbáló férfiak több mint fele (57,4%, n=58), a nőknek pedig 68,8%-a (n=53) sorolható ebbe a kategóriába. A rendészeti hallgatók több mint harmadánál (37,6%) azonban kockázatos (veszélyeztetett) alkoholfogyasztásra utaló értékeket ($x \geq 8$) mértünk.

A problémás alkoholfogyasztás szempontjából különösen figyelemre méltó, hogy a megkérdezettek 6,1%-ánál (n=11) legalább havonta jelentkezik emlékezetkiesés az alkoholfogyasztást követően. Az alkoholfogyasztással összefüggő személyi sérülések életprevalencia értéke 23% (n=41), 3,9%-nál (n=7) pedig az elmúlt egy évben is előfordult, hogy az alkoholfogyasztás következtében személyi sérülés történt. A hallgatók 11,8%-a (n=21) számolt be arról, hogy valamely hozzátartozója vagy egészségügyi szakember aggodott az alkoholfogyasztása miatt. A szerhasználattal összefüggő aggodalom, külső visszajelzés éves prevalencia értéke pedig 6,1% (n=11).

Az ártalmas ivásra utaló pontértéket ($19 \geq x \geq 16$) az alkoholt fogyasztó hallgatók 4,5%-nál (n=8) mértünk, 2,8%-uknál (n=5) pedig az alkoholfüggőséget jelző értéket ($x \geq 20$) rögzítettünk. Az ártalmas fogyasztásra, illetve az alkoholfüggőségre utaló értékeket elérő csoport körében szinte azonos volt a nők

(9%) és a férfiak (8,9%) aránya. A vizsgálat eredményei alapján megállapítható, hogy sem a kockázatos ivás ($x \geq 8$), sem pedig az ártalmas, illetve alkoholfüggőségre utaló alkoholfogyasztás ($x \geq 16$) esetében a fogyasztók neme és a problémás fogyasztási mintázat között nem igazolható összefüggés ($p: 0,119691$ és $p: 0,3451517$; $p \leq 0,05$). Az egy alkalommal öt vagy annál több alkoholos italt fogyasztó (nagyívó) hallgatók 68,3%-a férfi ($n=41$) és 31,7%-a nő ($n=19$). A vizsgálat eredményei azt igazolják, hogy a nagy ivás és a nemek között szignifikáns összefüggés van ($p: 0,026020084$, $p \leq 0,05$).

Vizsgálatunkban a második és harmadik évfolyamos hallgatók érték el a legmagasabb átlagértéket az AUDIT értékskálán. Az átlagértékek alapján megállapítható, hogy első évfolyamban (6,60) a fiúkra kevésbé jellemző a veszélyezett ivás, mint a végzősöknél (7,47). A nőknél ugyanakkor ennek épp az ellenkezője figyelhető meg. Az első évfolyamos lányok (7,44) alkoholfogyasztása magasabb átlagértékekkel jellemezhető negyedik (7,07) társaikhoz képest.

5. számú táblázat: AUDIT átlagos pontértékei évfolyamonkénti bontásban

Évfolyam	Összes	Férfi	Nő
I. évfolyam	6,94 (SD=5,564)	6,60 (SD=5,493)	7,44 (SD=5,312)
II. évfolyam	7,73 (SD=5,542)	7,43 (SD=5,605)	7,33 (SD=5,431)
III. évfolyam	7,76 (SD=5,511)	7,53 (SD=5,575)	7,33 (SD=5,511)
IV. évfolyam	6,68 (SD=5,337)	7,47 (SD=5,337)	7,07 (SD=5,105)

Forrás: A szerző saját szerkesztése.

A nemek és évfolyamok közötti különbségek a nagy ivás esetében is megfigyelhető. A végzős fiúk (48%) között valamivel nagyobb arányban jelenik meg nagy ivás a gólyákhoz (45,7%) képest. A lányoknál viszont az elsősök (33,3%) körében a nagy ivás előfordulási aránya csaknem kétszerese a végzősökének (18,8%).

Következtetések

Az alkoholfogyasztás rendészeti hallgatók körében mért életprevalenciája 98,8%. Mindez aligha meglepő, hiszen az alkohol kipróbálásának aránya Európa szerte 29–95% közé tehető már a 15–16 évesek körében is. Magyarországon a serdülők alkoholfogyasztásának életprevalencia értéke 91% (ESPAD Group, 2020). Nemzetközi összehasonlításban a magyar fiatalok alkoholhasználatának

életprevalenciája magasnak mondható. Az EU-tagállamok, Norvégia és Svájc felnőtt lakosságába (>15 éves) körében például átlagosan 11,8%-ra tehető azoknak az aránya, akik soha életükben nem fogyasztottak még alkoholt („lifetime abstainer”) (WHO, 2019). Az Egyesült Államok lakossága körében végzett országosan reprezentatív kutatás 2019-es adatai szerint pedig a 18–25 éves korosztályban mindössze 78,9% az alkoholfogyasztás életprevalenciája, és a teljes felnőtt lakosság (>18 éves) körében is csak 85,6%-ra tehető az életében valaha alkoholt fogyasztók aránya (URL1).

A rendészeti hallgatók kevesebb, mint fele (42,7%) fogyaszt alkoholt havonta legfeljebb egyszer. Ebben jelentős különbség van a nemek között. A nőknek ugyanis közel fele fogyaszt havonta vagy ritkábban alkoholt, míg a fiúknál ez az arány mindössze 38%. A rendészeti hallgatók e tekintetben nem különböznek lényegesen saját korosztályuk tagjaitól. A 2000 és 2016 között, magyar 15–29 évesek körében végzett országosan reprezentatív ifjúság felmérések eredményei szerint ugyanis a havonta vagy ritkábban alkoholt fogyasztó fiatalok aránya 50–68% közé esik (Bauer et al., 2017). A kutatás szerint az alkoholt ritkán fogyasztó fiatalok körében jelentős nemi különbségek vannak. A lányok több mint 60%-a ritkán vagy sosem fogyaszt alkoholt, míg a fiúk esetében ez az arány 40% alatt marad (Bauer et al., 2017).

Az AUDIT összesített átlagértékei, illetve a nagyivók nemek szerinti megoszlása arra utal, hogy a rendészeti hallgatók között a férfiak többet és gyakrabban isznak a nőknél. Ezek az eredmények egybevágóak a nemzetközi kutatások megállapításaival, amelyek arra utalnak, hogy a felsőoktatásban tanuló fiúk gyakrabban és többet isznak a lányoknál (O’Malley & Johnston, 2002), valamint ez előbbieket hajlamosabbak a nagy ivásra az utóbbiaknál (Wechsler, Dowdall, Davenport & Castillo, 1995). A magyar fiatalok körében végzett legutóbbi kutatás eredményei is azt mutatják, hogy – a dohányzáshoz hasonlóan – a fiúk, illetve férfiak szignifikánsan gyakrabban fogyasztanak alkoholt a nőknél (Hajdu, 2018).

A rendészeti tisztjelöltek által elért AUDIT értékek arra utalnak, hogy a nemi különbségek mellett az idő múlásának is jelentősége lehet. Érdekes továbbá, hogy az alkoholfogyasztással kapcsolatos értékek alakulása a férfiak körében fordított tendenciát mutat a nőkkel szemben. Az átlagértékek alapján az első évfolyamos férfiakra kevésbé jellemző a kockázatos ivás, a negyedikesekhez képest. A nőknél ugyanakkor az elsősök átlagértékéhez képest a végzősök összesített AUDIT értéke alacsonyabb. Hasonló fordított tendenciát figyelt meg McCabe (2002) amerikai egyetemistákon (n=2041) végzett kutatásában is. Az elsős lányok többet ittak végzős társaiknál. A fiúk esetében viszont épp a végzősök között volt gyakoribb a nagy ivás.

Vizsgálatunk eredményei arra utalnak, hogy a rendészeti hallgatók alkoholfogyasztása kapcsán megfontolandó volna prevenciós programok, rövid intervenciók szervezése, illetve a szerhasználat rendszeres monitorozása. Ezen túl egyedi esetekben a diagnosztikai és terápiás célú szakellátásba irányítás is indokolt lehet. A hallgatók problémás alkoholfogyasztása ugyanis életük későbbi szakaszára is kihathat. Példának okáért Tavolacci és munkatársai (2019) retrospektív vizsgálatukban megállapították, hogy a 18 és 25 év közötti időszakban átélt rohamivások gyakorisága és a felnőtt kori (25–45 év) alkoholfüggőség kialakulása között összefüggés mutatható ki. A fiataalkori nagy ivás tehát fontos prediktora a későbbi addikciónak. Ezzel együtt a gyakori alkoholfogyasztás, nagy ivás és lerészegedés együttállást mutat a kedvezőtlen mentális egészséggel, a depresszióval (Weitzman, 2004), így utalhat azok jelenlétére is. Mindezeknek pedig különös jelentősége van a rendészeti hallgatók körében, hiszen a megfelelő mentális állapot, illetve a különböző devianciák, így a szerhasználati zavarok hiánya alapvető feltétele a rendőrré válásnak (Malét-Szabó, 2020).

Felhasznált irodalom

- Allen, J. P., Litten, R. Z., Fertig, J. B. & Babor, T. (1997). A Review of Research on the Alcohol Use Disorders Identification Test (AUDIT). *Alcoholism: Clinical and Experimental Research*, 21(4), 613–619.
- Babor, T. F., Higgins-Biddle, J. C., Saunders, J. B. & Monteiro, M. G. (2001). *The Alcohol Use Disorders Identification Test. Guidelines for Use in Primary Care. Second Edition*. World Health Organization.
- Barnes, G. M., Welte, J. W., Hoffman, J. H. & Tidwell, M.-C. O. (2010). Comparisons of Gambling and Alcohol Use Among College Students and Noncollege Young People in the United States. *Journal of American College Health*, 58(5), 443–452. <https://doi.org/10.1080/07448480903540499>
- Bauer B., Pillók P., Ruff T., Szabó A., Szanyi F. E. & Székely L. (2017). *Magyar Ifjúság Kutatás 2016*. Új Nemzedék Központ.
- Clements, R. (1998). A critical evaluation of several alcohol screening instruments using the CIDISAM as a criterion measure. *Alcoholism, Clinical and Experimental Research*, 22(5), 985–993. <https://doi.org/10.1111/j.1530-0277.1998.tb03693.x>
- ESPAD Group (2020). *ESPAD Report 2019. Results from the European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs*. Luxembourg, European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction – Publications Office of the European Union.
- Gerevich J., Bácskai E. & Rózsa S. (2006). A kockázatos alkoholfogyasztás prevalenciája. *Psychiatria Hungarica*, 21(1), 45–56.

- Gili, A., Bacci, M., Aroni, K., Nicoletti, A., Gambelunghe, A., Mercurio, I., & Gambelunghe, C. (2021). Changes in Drug Use Patterns during the COVID-19 Pandemic in Italy: Monitoring a Vulnerable Group by Hair Analysis. *Int J Environ Res Public Health*, 18(4), 1967. <https://doi.org/10.3390/ijerph18041967>
- Hajdu M. (2018). Kockázati magatartások és szexualitás a magyar fiatalok körében. In Nagy Á. (Szerk.), *Margón kívül* (pp. 154–178). Excenter Kutatóközpont.
- Holmes M. V., Dale C. E., Zuccolo L., Silverwood R. J., Guo Y., Ye Z., Prieto-Merino D., Dehghan A., Trompet S., Wong A., Cavadino A., Drogan D., Padmanabhan S., Li S., Yesupriya A., Leusink M., Sundstrom J., Hubacek J. A., Pikhart H., Swerdlow D. I., Panayiotou A. G., Borinskaya S. A., Finan C., Shah S., Kuchenbaecker K. B., Shah T., Engmann J., Folkersen L., Eriksson P., Ricceri F., Melander O., Sacerdote C., Gamble D. M., Rayaprolu S., Ross O.A., McLachlan S., Vikhireva O., Sluijs I., Scott R. A., Adamkova V., Flicker L., Bockxmeer F. M., Power C., Marques-Vidal P., Meade T., Marmot M. G., Ferro J. M., Paulos-Pinheiro S., Humphries S. E., Talmud P. J., Mateo Leach I., Verweij N., Linneberg A., Skaaby T., Doevendans P.A., Cramer M.J., van der Harst P., Klungel O.H., Dowling N. F., Dominiczak A.F., Kumari M., Nicolaides A. N., Weikert C., Boeing H., Ebrahim S., Gaunt T. R., Price J. F., Lannfelt L., Peasey A., Kubinova R., Pajak A., Malyutina S., Voevoda M. I., Tamosiunas A., Maitland-van der Zee A.H., Norman P.E., Hankey G.J., Bergmann M. M., Hofman A., Franco O. H., Cooper J., Palmen J., Spiering W., de Jong P. A., Kuh D., Hardy R., Uitterlinden A. G., Ikram M. A., Ford I., Hypponen E., Almeida O. P., Wareham N. J., Khaw K. T., Hamsten A., Husemoen L. L., Tjønneland A., Tolstrup J. S., Rimm E., Beulens J. W., Verschuren W. M., Onland-Moret N. C., Hofker M. H., Wannamethee S. G., Whincup P. H., Morris R., Vicente A. M., Watkins H., Farrall M., Jukema J. W., Meschia J., Cupples L. A., Sharp S. J., Fornage M., Kooperberg C., LaCroix A. Z., Dai J. Y., Lanktree M. B., Siscovick D. S., Jorgenson E., Spring B., Coresh J., Li Y.R., Buxbaum S.G., Schreiner P.J., Ellison R. C., Tsai M. Y., Patel S. R., Redline S., Johnson A. D., Hoogeveen R. C., Hakonarson H., Rotter J. I., Boerwinkle E., de Bakker P. I., Kivimaki M., Asselbergs F. W., Sattar N., Lawlor D. A., Whittaker J., Davey Smith G., Mukamal K., Psaty B. M., Wilson J. G., Lange L. A., Hamidovic A., Hingorani A. D., Nordestgaard B. G., Bobak M., Leon D. A., Langenberg C., Palmer T. M., Reiner A. P., Keating B. J., Dudbridge F. & Casas J. P. (2014). Association between alcohol and cardiovascular disease: Mendelian randomisation analysis based on individual participant data. *BMJ*, (349), g4164 <https://doi.org/10.1136/bmj.g4164>
- Jackson K. M. (2008). Heavy episodic drinking: determining the predictive utility of five or more drinks. *Psychology of Addictive Behaviors*, 22(1), 68–77. <https://doi.org/10.1037/0893-164X.22.1.68>
- Karam, E., Kypri, K. & Salamoun, M. (2007). Alcohol use among college students: an international perspective. *Current Opinion in Psychiatry*, 20(3), 213–221. <https://doi.org/10.1097/ycp.0b013e3280fa836c>
- Keller, M (1979). A historical overview of alcohol and alcoholism. *Cancer Research*, 39(7), 2822–2829.

- Li, F., Shi, Y., Boswell, M. & Rozelle, S. (2018). Craft beer in China. In Garavaglia C. & Swinnan J. (Eds.), *Economic perspectives on craft beer. A revolution in the global beer industry* (pp. 457–484). Springer.
- Lindsay, V. (2008). Police officers and their alcohol consumption: Should we be concerned? *Police Quarterly*, 11(1), 74–87. <https://doi.org/10.1177/1098611107309564>
- Lu, Y. (2020). *Alcoholic Drinks Report 2020*. Statista Consumer Market Outlook – Market Report. Statista.
- Malét-Szabó E. (2020) A rendvédők pszichológiája. In Haller J. (Szerk.), *Rendészeti pszichológia* (pp. 185–242). Dialóg Campus Kiadó.
- McCabe, S. E. (2002). Gender differences in collegiate risk factors for heavy episodic drinking. *Journal of Studies on Alcohol*, 63(1), 49–56.
- McGovern, P. E., Zhang, J., Zhang, Z., Hall, G. R., Moreau, R. A., Nunez, A., Butrym, E. D., Richards, M. P., Wang, C.-S., Cheng, G., Zhao, Z. & Wang, C. (2004). Fermented beverages of pre- and proto-historic China. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 101(51), 17593–17598. <https://doi.org/10.1073/pnas.0407921102>
- Murray, C. J. L. & Lopez, A. (Eds.) (1996). *The global burden of disease: a comprehensive assessment of mortality and disability from diseases, injuries and risk factors in 1990 and projected to 2020*. Harvard School of Public Health, WHO, The World Bank, Harvard University Press, Cambridge.
- Naimi T. S., Brewer R. D., Mokdad A., Denny C., Serdula M. K. & Marks J. S. (2003). Binge drinking among US adults. *JAMA*, 289(1), 70–75. <https://doi.org/10.1001/jama.289.1.70>
- Obst, P. L., Davey, J. D. & Sheehan, M. C. (2001). Does joining the police service drive you to drink? A longitudinal study of the drinking habits of police recruits. *Drugs: Education, Prevention & Policy*, 8(4), 347–357. <https://doi.org/10.1080/09687630010019307>
- O'Malley, P. M. & Johnston, L. D. (2002). Epidemiology of alcohol and other drug use among American college students. *Journal of Studies on Alcohol*, (Suppl.14), 23–39. <https://doi.org/10.15288/jsas.2002.s14.23>
- Paksi B., Rózsa S., Kun B., Arnold P. & Demetrovics Zs. (2009). A magyar népesség addiktológiai problémái: Az Országos Lakossági Adatfelvétel az Addiktológiai Problémákról (OLAAP) reprezentatív felmérés módszertana és a minta leíró jellemzői. *Mentálhigiéne és Pszichoszomatika*, 10(4), 273–300. <https://doi.org/10.1556/Mentál.10.2009.4.1>
- Paksi B., Pillók, P., Magi A., Demetrovics Zs. & Felvinczi K. (2021). Az Országos Lakossági Adatfelvétel az Addiktológiai Problémákról 2019 (OLAAP) reprezentatív felmérés módszertana. *Neuropsychopharmacologia Hungarica*, 23(1), 184–207.
- Pollard, M. S., Tucker, J. S., Green, H. D. (2020). Changes in adult alcohol use and consequences during the COVID-19 pandemic in the US. *JAMA Network Open*, 3(9), e2022942. <https://doi.org/10.1001/jamanetworkopen.2020.22942>
- Rees, B. & Smith, J. (2008). Breaking the silence: The traumatic circle of policing. *International Journal of Police Science & Management*, 10(3), 267–279.

- Reinert, D. F. & Allen, J. P. (2002). The alcohol use disorders identification test (AUDIT): A review of recent research. *Alcoholism, Clinical and Experimental Research*, 26(2), 272–279.
- Saunders, J. B., Aasland, O. G., Babor, T. F., De la Fuente, J. R. & Grant, M. (1993). Development of the alcohol use disorders identification test (AUDIT): WHO collaborative project on early detection of persons with harmful alcohol consumption: II. *Addiction*, 88(6), 791–804. <https://doi.org/10.1111/j.1360-0443.1993.tb02093.x>
- Seppa, K., Makela, R. & Sillanaukee, P. (1995). Effectiveness of the Alcohol Use disorders Identification Test in occupational health screenings. *Alcoholism, Clinical and Experimental Research*, 19(4), 999–1003. <https://doi.org/10.1111/j.1530-0277.1995.tb00980.x>
- Swatt, M. L., Gibson, C. L. & Piquero, N. L. (2007). Exploring the utility of general strain theory in explaining problematic alcohol consumption by police officers. *Journal of Criminal Justice*, 35(6), 596–611. <https://doi.org/10.1016/j.jcrimjus.2007.09.005>
- Tavolacci, M., Berthon, Q., Cerasuolo, D., Dechelotte, P., Ladner, J. & Baguet, A. (2019). Does binge drinking between the age of 18 and 25 years predict alcohol dependence in adulthood? A retrospective case–control study in France. *BMJ Open*(9), e026375. <https://doi.org/10.1136/bmjopen-2018-026375>
- Xiong, J., Lipsitz, O., Nasri, F., Lui, L. M. W., Gill, H., Phan, L., Chen-Li, D., Iacobucci, M., Ho, Roger, Majeed, A. & McIntyre, R.S. (2020) Impact of COVID-19 pandemic on mental health in the general population: A systematic review. *Journal of Affective Disorders*, 277(2020), 55–64. <https://doi.org/10.1016/j.jad.2020.08.001>
- Violanti, J. (1996). Police suicide: An overview. *Police Studies*, 19(2), 77–89.
- Violanti, J. (1999) Alcohol abuse in policing: Prevention strategies. *FBI Law Enforcement Bulletin*, 68(1), 16–18.
- Wechsler, H., Dowdall, G. W., Davenport, A. & Castillo, S. (1995). Correlates of college student binge drinking. *American Journal of Public Health*, 85(7), 921–926. <https://doi.org/10.2105/ajph.85.7.921>
- Weitzman, E. R. (2004). Poor Mental Health, Depression, and Associations With Alcohol Consumption, Harm, and Abuse in a National Sample of Young Adults in College. *Journal of Nervous and Mental Disease*, 192(4), 269–277. <https://doi.org/10.1097/01.nmd.0000120885.17362.94>
- WHO (2018). *Global status report on alcohol and health 2018*. World Health Organization.
- WHO (2019). *Status report on alcohol consumption, harm and policy responses in 30 European countries 2019*. World Health Organization.
- WHO (2021). *World health statistics 2021: monitoring health for the SDGs, sustainable development goals*. World Health Organization.

A cikkben található online hivatkozások

URL1: *National Survey on Drug Use and Health, 2019 and Quarters 1 and 4, 2020. Substance Abuse and Mental Health Services Administration.*

<https://www.samhsa.gov/data/sites/default/files/reports/rpt35323/NSDUHDetailedTabs2020/NSDUHDetailedTabs2020/NSDUHDefTabsSect2pe2020.htm>

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Erdős Á. (2022). Kockázatos alkoholfogyasztás a rendészeti hallgatók körében. *Belügyi Szemle*, 70(6), 1257–1272. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2022.6.7>

A holland rendőrség reformja¹

Reform of the Dutch police

Budavári Árpád

kapitányságvezető, rendőrségi főtanácsos, rendőr ezredes
Fejér Megyei Rendőr-főkapitányság,
Gárdonyi Rendőrkapitányság
budavaria@fejer.police.hu

Magyar
Híradórendszer
2010

Absztrakt

Cél: Az észak- és nyugat-európai rendőrségi szervezetek közelmúltbéli strukturális reformjai közül e tanulmány a holland rendőrség 2012–2013-as átalakítását vizsgálja.

Módszertan: A releváns nemzetközi szakirodalom felhasználásával bemutatja az ország korábbi és jelenlegi rendészeti berendezkedését, a reformot előidéző körülményeket, valamint az annak értékeléséből származó megállapításokat.

Megállapítások: A tanulmány rámutat a reform végrehajtásával kapcsolatos alapvető hibákra: arra, hogy a reformtól túl gyorsan vártak jelentős eredményeket, annak végrehajtása aszimmetrikusan tolódott el a strukturális változtatások irányába, és a reformok előre nem tervezett hatásaként a rendőrség és védelmezett közösségei egymástól eltávolodtak.

Érték: A reform tapasztalatai hozzájárulhatnak a jövő rendészeti átalakításával kapcsolatos kihívások érzékeltetéséhez.

Kulcsszavak: holland rendőrség, rendőrségi reform, rendészeti stratégia, közösségi rendészet, plurális rendészet

Abstract

Aim: Among the recent structural reforms of police organizations in northern and western Europe, this study examines the transformation of the Dutch police in 2012–2013.

¹ A tanulmány az Innovációs és Technológiai Minisztérium Kooperatív Doktori Program Doktori Hallgatói Ösztöndíj programjának a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott szakmai támogatásával készült.

Methodology: Using the relevant international literature, it presents the past and present law enforcement system of the country, the circumstances that led to the reform, and the findings from its evaluation.

Findings: The study concludes by pointing out fundamental flaws in the implementation of the reform: that significant results were expected too quickly from the reform, that its implementation shifted asymmetrically towards structural change, and that the police and protected communities have drifted apart as an unintended effect of the reforms.

Value: The experience of reform can help to reflect the challenges of the law enforcement transformations of the future.

Keywords: Dutch police, reform of police, law enforcement strategy, community policing, plural policing

Bevezetés

Az ezredfordulón és az azóta eltelt időszakban Európa számos országában történtek alapvető változások a rendészeti rendszer felépítésében, szervezetében és irányításában. Ezek közül 2012-ben Hollandia nagyszabású rendőrségi reformja létrehozta az egységes holland nemzeti rendőrséget. A változásra okot adó körülmények, a reform előkészületei és végrehajtása is számos általános érvényű tapasztalattal szolgálnak a reformok természetéről, dinamikájáról, a centralizáció és a modern rendőrség viszonyáról. Az alábbiakban e szervezet működésének változásait, a reform előzményeit, a centralizáció/decentralizáció polémiájával kapcsolatos főbb vonatkozásait, és a reform óta eltelt időszakban született értékeléseket ismertetem.

Előzmények

Hollandiában hagyományosan duális rendvédelmi rendszer működik, de a kontinentális rendőrségek szervezeti felépítésétől és feladatmegosztásától a holland struktúra jelentősen eltér. A honvédelmi minisztérium által irányított, 1812-ben alapított Királyi Csendőrség (Koninklijke Marechaussee, rövidítve: KMar) katonai-rendészeti szervezet speciális rendészeti feladatokat lát el.

A Királyi Csendőrség több európai országban tapasztalt modelltől eltérően nem a vidék közbiztonságáért felelős rendészeti szerv, feladatai sokkal inkább az uralkodó személyéhez, az általa irányított intézményekhez és a katonai rendészeti feladatokhoz kapcsolódnak.

A közrend és a közbiztonság védelme alapvetően az általános hatáskörű Nemzeti Rendőrség (Korps Nationale Politie) feladata, amely 1945 végétől az önkormányzati rendőrségből (gemeentepolitie) és az országos rendőrségből (rijkspolitie) állt. A második világháborút követően a szervezetet majd' két évtizednyi stabilitás jellemezte, a fennálló társadalmi rendet a bűnözés alacsony mértéke nem befolyásolta. A hatvanas évek második felében a világszerte tapasztalható társadalmi nyugtalanság miatt azonban a bűnözés mértéke az 1960-as évektől több mint harminc éven át meredeken emelkedett, melynek következtében a rendőrség működése is politikai viták tárgyává vált. Ezek központjában a rendőrség hatékonysága és legitimitációja állt (URL1).

A nyolcvanas években a növekvő bűnözés felélénkítette a rendőrség átalakításának szükségességéről szóló vitát. Mindezt számos társadalmi jelenség – mint a növekvő mobilitás, a csökkenő társadalmi kohézió, az információs és kommunikációs technológia –, valamint a bűnözés professzionalizálódása és nemzetközivé válása is alátámasztotta. Ez idő tájt nyert teret az a társadalmi és politikai felismerés is, hogy a rendőrség már nem képes egyedül megbirkózni feladataival, a kormányra egyre nagyobb társadalmi nyomás helyeződött a rendőrség hatékonyságának növelésével kapcsolatban is. A harmadik Lubbers kormány végül 1989-ben tűzte napirendjére az új rendőrségi törvény megalkotását (Cachet & Marks, 2009). Az 1957. évi rendészetet váltó 1993-as törvény lényege, hogy a 148 önkormányzati szerveződésű rendőri szervezetet és a nemzeti rendőrség 17 körzetét 25 régióra és egy nemzeti támogató erőre, a Rendőrségi Szolgálatok Országos Szervezetére (Korps landelijke politiedienst, a továbbiakban: KLPD) osztotta (Cachet & Marks, 2009).

Hollandiában az erős rendőrség iránti igény már a 2012-es reform előtti időben is együtt járt a rendőri túlhatalom elleni erős fékek és ellensúlyok rendszerével (Cachet & Marks, 2009). Ezt a gyakorlatban a rendőrség irányításának duális rendszere és konzultációs testületei jelentették. Egyetlen szervnek sem lehet kizárólagos hatásköre a rendőrség felett. Az 1993-as rendőrségi törvény értelmében az irányítás megosztott volt a belügyminiszter és az igazságügyminiszter, valamint a helyi hatóságok között. Helyi szinten a polgármester felelt a közrend fenntartásáért, erről az önkormányzat képviselőtestülete előtt számolt be. A büntető igazságszolgáltatási feladatok ellátását az ügyész felügyelte. A rendőrségmenedzsment-irányítását (tehát a rendőri erők létszámát és elosztását, a rendőrség költségvetését és a rendészeti politika főbb irányait) a polgármester, a rendőrség vezetője és az ügyész alkotta testület gyakorolta. Régiós szinten a testületet a régió legnagyobb településének polgármestere vezette (Cachet & Marks, 2009).

A rendőrségi törvény 1993-as módosítását követően a rendészeti politika tervezése helyi szinten kezdődött, először az önkormányzatok foglalmazták meg

igényeiket. Nem épültek ki azonban a jogszabályi garanciák a végrehajtással kapcsolatban. A rövid idő alatt végrehajtott jelentős strukturális változások komoly fennakadásokat okoztak az operatív működésben is. A közigazgatás, az igazságszolgáltatás és a rendőrség közötti kapcsolatok erősen a személyes kapcsolatoktól függtek, a rendőrség szervezeti változásai után ezek a kapcsolatok gyakorlatilag megszakadtak. A fentiek lerontották a rendőrség teljesítő-képességét és hatékonyságát. Az 1993-as reform bevezetését követő vitákban markánsan jelentek meg a rendőrség irányítását, elszámoltathatóságát érintő problémák, melyre megoldásként éppúgy megjelentek a centralizáció, mint a decentralizáció melletti érvek is (Cachet & Marks, 2009).

1999-ben a Belügyminisztérium és az Igazságügyi Minisztérium „*A rendőri rendszer egyensúlyban*” (URL2) címmel jelentette meg reagálását a rendőri rendszerről folyó vitára. Ennek legfontosabb javaslata az volt, hogy a rendőrség a belügyminiszter felügyelete alatt kell álljon, aki egyben a rendészeti politika kidolgozásáért és felelős. További fontos változtatási javaslat volt a regionális és nemzeti rendészeti politika összehangolásának követelménye, melyben a nemzeti szint élvezett prioritást.

A 2003-tól kormányzó második Balkenende kormány a rendőrség hatékonyságát, átláthatóságát és rugalmasságát vizsgáló bizottságot hozott létre (Leemhuis-Stout Bizottság, 2004), mely javaslatában a „*Helyben beágyazott, nemzeti szinten megerősített*” (URL3) rendőrség elvi alapjait fektette le. E bizottság javaslatára a KLDP annak reményében került a Belügyminisztérium irányítása alá, hogy a rendőrség működésében a nemzeti biztonsági prioritások jobban védhetők lesznek. Ez a helyzet azonban lehetetlenné tette a holland közigazgatás egyik alapelvének, az úgynevezett „*decentralizáció, hacsak...*” elvnek az érvényesülését, azaz, hogy a döntéseket mindaddig a helyi érdekeknek megfelelően kell meghozni, amíg azok a nemzeti érdekeket nem sértik. A jelentés hangsúlyozta az elszámoltathatóság és a rendőri hatékonyság fontosságát. Világossá tette, hogy a fentről lefelé irányuló politikai megközelítés veszélyezteti a helyi prioritások érvényesülését. A bizottság által javasolt rendőrségi irányítási rendszerben a polgármester és az ügyész irányító szerepe mellett az önkormányzatok által javasolt prioritásokat is be kellett építeni a rendészeti stratégia tervezésébe (Cachet & Marks, 2009).

A Leemhuis bizottság jelentése intenzív vitát eredményezett. Az új törvény koncepcióját 2005 novemberében mutatták be. Ebben prioritásként kezelték a nemzeti érdekek erőteljesebb megjelenítését, az önkormányzat szerepének erősítését, a regionális rendőri szervezetek elszámoltathatóságát, az egyes rendőri szervezetek hatékonyabb együttműködését és a rendőrség stratégiai rugalmasságának növelését. Mindehhez olyan rendőri szervezetre volt szükség, amely a helyitől a nemzetközi szintig megfelelően beágyazott az közigazgatási

és politikai adminisztrációba. Ennek záloga – a bizottság szerint – az egységes rendőrség lehet (Cachet & Marks, 2009).

A rendőrség működésének részletes felülvizsgálata végül 2009-ben kezdődött meg. Az ebből levont következtetéseket és az új rendőrségre vonatkozó részletes elképzeléseket a kormány az Inrichtingsplan National Politie ([URL4](#)) című dokumentumban hozta nyilvánosságra. Eszerint a változtatásra azért is volt szükség, mert a regionális, széttagolt rendszerről bebizonyosodott, hogy a régiók közötti együttműködés nem megoldott. A különböző rendőrségi szervezetek között a szervezeti felépítés, az operatív irányítás, a feladatok ellátása, valamint az alkalmazott munkamódszerek terén is komoly különbségek mutatkoztak (Fijnaut, 2012). Az országosan egységes rendőrséggel kapcsolatban az elsődleges érvek között szerepelt, hogy az csökkentené a meglévő adminisztratív nyomást, a működés költségeit, létrejötté esetén fokozni lehetne az irányítás hatékonyságát, és az egységes működést ([Bekkers et. al., 2017](#)).

Az egységes nemzeti rendőrség szervezete

A rendőrségi törvény ([URL5](#)) 2012. július 12-i hatályba lépését követően létrejött egységes holland rendőrség szervezete háromszintűvé – nemzeti, regionális és helyi – vált (Politiewet 25.a cikk). A rendőrség központosítása révén létrejött egységes szervezet magában foglalja a korábbi rendőrség teljes állományát és vezetését. Létszáma megalakulásakor 49 802 fő (Inrichtingsplan, 2012). A reform utáni holland rendőrség tíz regionális egységre oszlik, melyek határai egybeesnek az igazságszolgáltatás területi illetékességi határaival. A regionális egységeket körzetek alkotják (Hollandia-szerte összesen 43), azokat pedig alapegységek (ezek száma országosan 167) ([Bekkers et. al., 2017](#)).

A nemzeti szint

A rendőrség nemzeti egysége részben a regionális egységek támogató feladatait, részben pedig önálló feladatot lát el. Kiemelt ügyekben maga végzi a nyomozást, ellátja az állami főméltóságok védelmét. Szintén önálló nemzeti rendőrségi feladat az autópályarendészet, a vízirendészet, a légi és a vasúti rendészet, valamint a nemzetközi rendőri együttműködés megszervezése is ([Bekkers et. al., 2017](#)). A nemzeti és regionális bűnügyi egységek szoros együttműködésben dolgoznak. A nemzeti rendőrség koordinálja a regionális egységek működését is (Inrichtingsplan, 2012).

A rendőrség szakpolitikai irányítását egyetlen miniszter, a biztonsági és igazságügyi miniszter (a továbbiakban: miniszter) végzi. Az úgynevezett kezelési

tervben (beheersplan) a polgármesterek és az ügyészség véleményének kikérését követően meghatározza a rendőrség alapvető erőforrás-elosztását (Politiewet, 36. cikk), a rendőrség főbb célkitűzéseit, és dönt a rendőrség költségvetési beszámolójának elfogadásáról (Politiewet, 35. cikk). A háromoldalú konzultációs fórum javaslatára a miniszter állapítja meg a rendőrség éves költségvetését, valamint négyéves távlatban a költségvetés tervezését (Politiewet, 34. cikk). Szintén a régiós polgármesterek és a Főügyészi Tanács véleményének kikérését követően négyéves ciklusokban határozza meg a rendőrség feladatainak ellátásával kapcsolatos nemzeti célkitűzéseket, melyet tudomásul vételre megküld a parlamentnek (Politiewet, 18. cikk).

A regionális szint

A tíz regionális egység vezetését a miniszter javaslatára királyi rendelettel kinevezett regionális rendőrkapitányok (politiechef) látják el (Politiewet, 38. cikk). A regionális szervezetek egységes felépítésűek. Az alárendelt körzetek és alapegységek mellett mindegyikben megtalálható a Regionális Operatív Központ (Regionaal Operationeel Centrum, rövidítve: DROC), a Regionális Nyomozó Szolgálat (Regionale Recherche, rövidítve: DRR), a Regionális Információs Szervezet (Regionale Informatieorganisatie, rövidítve: DRIO), a Regionális Operatív Együttműködés Egysége (Regionale Operationele Samenwerking, rövidítve: DROS) és a Regionális Műveleti Egység (Bedrijfsvoering regionale eenheid, rövidítve: DBVRE). A követendő rendészeti politikáról a négyéves régiós biztonsági tervben háromoldalú konzultációs testület (Driehoek) dönt (Politiewet, 38-41. cikk), melynek elnöke (eenheidsbeheerder) általában a régió legnagyobb önkormányzatának polgármestere. Tagjai a régiós rendőri egység főkapitánya és vezető ügyésze.

A helyi szint

A rendőrség helyi szintjei a körzetek és az alapegységek, melyek a rendőri alapfeladatok ellátását végzik. A régiókon belül működő körzetek és alapegységek kijelölése háromoldalú tárgyalások keretében, a régió polgármestereinek és főügyészenek véleményezésével történik (Nuij, 2015).

A körzetek

A körzetek létszáma 500 és 900 fő között mozog. Felépítésük egységes, alapszervezetekből, körzeti nyomozókból és egy ügynevezett „Flex” egységből állnak,

mely rugalmasan alkalmazható az egyes alapegységek illetékességi területén. Az egységek operatív irányítását az úgynevezett Információs Központ (Informatie Knooppunt) támogatja. A körzetek vezetését a parancsnok (districtschef) és helyettese (plaatsvervangend districtschef) látja el. Közülük a parancsnok a szervezet működtetéséért és eredményeiért, míg helyettese a rendőri alapfeladatok ellátásáért felel (Inrichtingsplan).

Az alapegységek

A rendőri tevékenység alapvető színterei a települések. Az alapegységek közül a legtöbb működési területe több település, a nagyobb települések önálló alapegységgel rendelkeznek, míg a nagyvárosokban több alapegység is működik (Inrichtingsplan, 2012). Az alapegységek létszáma 60 és 200 fő között mozog (Bekkers, et. al., 2017). Amennyiben az alapegység működési területén olyan beavatkozásra van szükség, melynek erőigénye az alapegység létszámát meghaladja, a körzet Flex egységeit lehet igénybe venni.

Az azonnali beavatkozást igénylő esetekre történő reagálást a tevékenység-irányítási egység (DROC) biztosítja. Az alapegység vezetése egy vezetőből és helyetteséből áll, melyet a nagyobb alapegységeknél egy operatív vezető is kiegészít. Az egység vezetője tartja a kapcsolatot az ügyésszel és a polgármesterrel. A több alapegységgel működő településeken ezt a koordinációs feladatot a körzetparancsnok látja el (Bekkers et. al., 2017).

A helyi rendőrségek számára az önkormányzat, a háromoldalú konzultáció javaslatára, négy évre határozza meg a rendészeti stratégiai célokat. A régió polgármesteréből, főügyészből és a rendőrség helyi vezetőjéből álló háromoldalú konzultáció által elkészített négyéves szakpolitikai tervnek összhangban kell állnia a miniszeri terv célkitűzéseivel (Politiewet, 39. cikk).

A rendőri tevékenység stratégiai alapját a közösségi rendészeti filozófia jelenti. A társadalommal kialakított bizalmi viszony esetén a polgárok feltételezik, hogy a rendőrség éber és hozzáértő, szakértelemmel reagál a társadalom kívánságaira és szükségleteire. A közösségi rendőrök komoly hely- és személyismerettel rendelkeznek, kapcsolatban állnak a terület meghatározó közéleti szereplőivel. A törvény értelmében munkaidejük 80%-át a működési körzetük biztonságára kell fordítani. A rendőrségi törvény 38. a) cikke alapján 5000 lakosonként kell egy közösségi rendőrt szolgálatba állítani.

Az alapegységek közösségorientált működésében nagy jelentősége van a partnerségek működtetésének. Kiemelt fontosságú a folyamatos, intenzív koordináció a helyi hatóságokkal és a civil közösségekkel (Bekkers et al., 2017, Nuij, 2015). A reformot követően azonban újra fel kellett építeni az együttműködési

kapcsolatokat. A rendőrség partneri hálózatának működési változásai elsősorban helyi szinten következtek be. A területi együttműködés hangsúlyai az alapegységekre helyeződtek át. Az alapegységek partneri együttműködéseiben egyensúlyt kellett találni a decentralizált helyi, a regionális és a nemzeti érdekek között (Bekkers et al., 2017). A 43 körzetben működő 167 alapegység vonatkozásában az egyensúlyi helyzet megtalálása jóval összetettebb kérdés, mint a korábbi, regionális szinten szervezett rendőrség esetében (Devroe, 2013; Prins, Cachet, Linden, Tudjman & Bekkers, 2012; Terpstra, Duijneveldt, Eikenaar, Havinga & Stokkom, 2016). Az egyensúlyi helyzet kialakításának pillérei a közösségi rendőri szolgálat, az alapegységek, körzetek, régiók rendőri egységeinek parancsnokai, valamint a polgármesterek és az ügyészség közötti háromoldalú konzultációk.

A holland rendőrség elszámoltatási rendszere

A reform intézkedései között a duális irányítás nem volt újdonság. A 20. század második felének holland rendőrségi rendszerét az irányítás és az ellenőrzés duális megosztottsága jellemezte. A rendőrség ellenőrzöttségét a háromoldalú konzultációkon túl a rendészeti irányítás duális rendszerei biztosították, melyek egyrészt a rendőrség külső (hatósági, szakpolitikai) és belső (menedzsment) irányításában, másrészt a közigazgatási és bünygyi igazságszolgáltatási funkciói szerint elkülönülő kettős irányításában mutatkozik meg (Cachet & Marks, 2009).

A nemzeti szint korábbi duális irányítási rendszere az új törvénnyel megváltozott. A rendőrség feletti demokratikus kontrollt érintő egyik legjelentősebb változás, hogy a nemzeti rendőrség duális miniszteri irányítása megszűnt, az igazságügyi és biztonsági miniszter egy személyben irányítja a rendőrséget és viseli működéséért a politikai felelősséget. A rendőrség irányítási felelősségének a Biztonsági és Igazságügyi Minisztériumhoz történő áttelepítését a holland kormány a közigazgatási és az igazságszolgáltatási funkciók összehangolása, integritása, eredményessége és hatékonyságának növelése szándékával indokolta. Később azonban elismerte azoknak az aggóalmaknak a jogosságát, mely szerint a hatékonyság növelése a demokratikus működésben alkalmazott fékek és ellensúlyok leépüléséhez vezet (Bekkers et al., 2017).

A rendőrség regionális szintje a reform előtti állapotokhoz képest új elem. A regionális polgármesterek helyzete döntő fontosságú a helyi és nemzeti érdekek összehangolásában. Ennek tükrében feltűnő hiányosság, hogy a regionális polgármesterek elszámoltathatóságának nincsenek kiépült törvényi feltételei (Van Sluis & Devroe, 2020).

A rendőrség helyi irányításában továbbra is a duális rendszer érvényesül (Devroe, 2013). A közbiztonság fenntartásáért a polgármester, a rendőrség büntető

igazságszolgáltatási funkciójáért az ügyész a felelős. A rendőrség legitimitációja a védelmezett közösségektől származik, működéséről e közösségek választott testületeinek számol be. Ez normatív előfeltétele a demokratikus rendőrségeknek. Az ellenőrzés helyi szintje az önkormányzat képviselőtestülete. A háromoldalú konzultációs testület által készített négyéves biztonsági tervet a polgármester előterjesztését követően a képviselőtestület fogadja el, annak végrehajtásáról pedig beszámoltatja a polgármestert.

A háromoldalú konzultációk nemzeti szintjét a Nemzeti Biztonsági és Rendőrségi Konzultáció (Landelijk Overleg Veiligheid en Politie, továbbiakban: LOVP) jelenti, ahol a rendészetet a miniszter, a közigazgatást a tíz regionális polgármester, az igazságszolgáltatást pedig a Főügyészek Testületének elnöke képviseli (Bekkers et. al., 2017). Az évente legalább négyszer összehívott LOVP az alábbi területeken jogosult a döntések előkészítésre és a meghozott döntések végrehajtásával kapcsolatos beszámolók értékelésére (Politiewet, 19. cikk):

- a rendőrség szervezete;
- a nemzetpolitikai célkitűzések helyzete;
- az erőforrások elosztása;
- az éves költségvetés és a négyéves költségvetési tervezet aktuális helyzete;
- a rendőrség vezető tisztségviselőivel kapcsolatos személyzeti döntések helyzete;
- a rendőrség működésével kapcsolatos jogszabályok tervezetének helyzete.

Az LOVP dolgozza ki és terjeszti a miniszteren keresztül a parlament elé a négyéves nemzeti biztonsági tervet. E terv stratégiai célkitűzései egy kétirányú tervezési folyamat eredményei, melyek részben a helyi, másrészt a miniszter által meghatározott prioritásokon alapulnak (Van Sluis & Devroe, 2020). A rendészeti stratégia négyéves tervei a rendőrség minden szintjén elkészülnek, egymással összehangoltak. A miniszter feladata felügyelni, hogy a regionális tervekben megfelelően tükröződnek-e a nemzeti célok. Helyi szinten az önkormányzat képviselőtestülete értékeli, hogy a helyi és a regionális terv összhangban áll-e.

A rendőrségi reform hatása a rendészet pluralizációjára

A reform hosszú távú következménye a rendészet pluralizációjának kiszélesedése, mely a korábbi feladataiból részint kivonuló rendőrség tevékenységét veszi át.

A helyi közbiztonsági problémák rendőrségi kezelésének kritikájaként is felfogható, hogy az azóta eltelt években jelentősen megnőtt az önkormányzat által foglalkoztatott rendészek, a BOA tisztek (Buitengewoon Opsporingsambtenaar) száma. A polgármesterek számára a BOA-k foglalkoztatása pótmegoldás,

többen közülük úgy gondolják, hogy olyan tevékenységet látnak el, amely valójában a rendőrség feladata lenne (Terpstra & van Stokkom, 2015).

A BOA tisztek száma jelenleg kb. 23 000 fő. A rendőrséghez képest szűkebb, elsősorban a személyazonosság megállapítására, és az egyes szabálysértések vonatkozásában a pénzbírságok kiszabására kiterjedő hatásköröket gyakorolnak. Bilincshasználati joggal rendelkeznek, általános fegyverviselési joguk nincs, mindössze néhányuknak (például vadőröknek) engedélyezett a fegyver, a rendőrbot és a gázspray viselése. A BOA tisztek által elkövetett erőszakos intézkedések számának növekedése miatt 2018 után megerősödtek azok a vélemények, melyek szerint a BOA-t integrálni kell a rendőrségbe, eddig azonban ez nem történt meg (URL6).

A reformmal kapcsolatos értékelések főbb megállapításai

Az egységes holland nemzeti rendőrség működésének első nyolc éve után a reform értékelései vegyes képet mutatnak. A megkérdezettek véleménye szerint a nemzeti rendőrség egységesebb és jobb, a nemzeti célok jobban teljesülnek, mint korábban. A polgármesterek többsége elégedett volt az alapegységek működésével. Többségük nem is érzékelte a rendőrség nemzeti és helyi céljai közötti tényleges eltéréseket (Van Sluis & Devroe, 2020). Szintén előrelépés a rendőrséggel szembeni intézményi bizalom javulása. A reformok sikeres végrehajtásának egyik alapmércéje az érintettek elégedettsége (URL7). A bevezetést követően a holland kormány rendszeresen készítettett közvélemény-kutatásokat a közigazgatás és az igazságszolgáltatás hatóságai körében, az új szervezet különböző szintjein dolgozók elégedettségére és a reform iránti bizalmukra is kíváncsiak voltak. Ezek alapján megállapítható, hogy a rendőrség iránti bizalmi index a 2008–2009-ben mért 45%-ról 2017–2018-ra 55%-ra nőtt (URL8; URL9; URL10).

A rendőrség iránti bizalom azonban nem feltétlenül a rendőrség teljesítményéből fakad. Hollandiában a társadalomban általános bizalom él az állam intézményei iránt. Ezt a rendőrség vonatkozásában erősíti annak védelmező és igazságszolgáltató funkciójának szimbolikus jelentése is. Az elmúlt években – utalva a párizsi és brüsszeli terrorcselekményekre – a biztonságot fenyegető és erodáló események miatt a rendőrség iránti megnövekedett igény szintén megjelenik az elégedettségi felmérések eredményeiben. A rendőrség tényleges teljesítményét vizsgáló, kvantitatív módszerekkel kiegészített kutatások viszont közel sem mutatnak ekkora elégedettséget (Eysinck & Baars, 2016).

A rendőrség irányítási és elszámoltatási rendszerét ért kritikák

Több kutatás (Fijnaut, 2012; Koopman, 2013; Terpstra et. al., 2012.) szerint a centrális irányítási modell jelentősen torzítja a holland közigazgatásban kiépült és beágyazódott fékek és ellensúlyok rendszerét, és a holland rendőrségi rendszerben demokratikus hiány állt be a működés kontrollját érintően, mind az elégtelen felhatalmazások, mind pedig azok kihasználatlansága miatt. Az irányításban központosító hatások érvényesülnek, amelyek jelentősen nehezítik a helyi biztonsági érdekek érvényesítését (Van Sluis & Devroe, 2020). Az erők összevonása érezhető bizonytalanságot eredményezett azokon a településeken, ahol az összevonás következtében az addigi helyi rendőrségeket be kellett zárni (Van Sluis & Devroe, 2020). Eysinck és Baars arra hívja fel a figyelmet, hogy egy-egy rendőrségi iroda bezárásakor nem csupán a funkcionális szempontokat kell figyelembe venni, hanem az ilyen események szimbolikus jelentőségét is (Eysinck & Baars, 2016).

Ezek a vélemények is tükrözik, hogy a gyakorlatban nem ment könnyen az átállás. Mindemellett a reform végrehajtásának első szakaszában a szervezet jelentős költségvetési megszorításokat élt át. Ez felerősítette a centralizáció hatásait. A településvezetők a centralizálás hátrányaként azt említették, hogy nincs elegendő mozgásterük a pénzügyi források felhasználása és a rendőri létszám elosztása terén (Van Sluis & Devroe, 2020).

Azért is kritikák érték az irányítást, mert az nem biztosította hatékonyan a helyi biztonsággal kapcsolatos igények érvényre juttatását. A rendőrségi törvény értelmében a rendőrség helyi irányítási testülete prioritást élvez a nemzeti irányítási szint felett. Azonban a miniszteri szintű közvetlen irányítás gyakorta teremt a törvény rendelkezéseivel ellentétes helyzetet. A helyi és nemzeti érdekek ütközése esetén a gyakorlatban a nemzeti érdekek a meghatározók (Naeyé, 2014).

A demokratikus elszámoltathatóságot és ellenőrzést érintően a polgármesterek és rendőri vezetők különösen azon aggályukról számoltak be, hogy a miniszter rendőrségi ügyekbe való közvetlen beavatkozása túlzottan lecsökkenti a távolságot a politika és a rendőrség között. A rendőrség átpolitizált, ezáltal sebezhetővé vált. A parlamenti ellenőrzési mechanizmusok formálissá váltak és leginkább a nagy közérdeklődésre számot tartó események megvitatására szolgáltak. A rendőrségi rendszerről, az új rendszer működésének tapasztalatairól nem esett szó (Van Sluis & Devroe, 2020). Ugyanerre a következtetésre jutott Tops is a reform első négy évének értékelése során (Tops, van Os & Torre, 2017), valamint ezt támasztja alá Bob Hoogenboomnak, a Nyenrode Egyetem kutatójának a Társadalom és Rendőrség Alapítvány honlapján közzétett publikációja is, melyben elemzi a holland képviselőház rendőrséghez intézett

interpellációit, melyek száma 2013. január és 2016. május 31. között 2231 volt. Ezekben olyan témák is szerepelnek, hogy miért nem tesz semmit a rendőrség a turistákat kergető hattyúkkal szemben. Hoogenboom szerint ezekkel az interpellációkkal a parlament ellenőrző funkcióját aláássa a politikai populizmus (URL11).

A centrális szervezeti struktúra és az alkalmazott rendészeti stratégia ellentmondásai

A rendészeti stratégia alapja a reformot követően is a közösség központú rendészeti modell maradt, amelyben a rendőrség közel áll a polgárokhoz, és tisztában van a közösségi prioritásokkal (Ponsaers, 2001). A közösségekkel való szoros együttműködéshez decentralizált szervezetre és a rendőrök széles mérlegelési jogkörön alapuló intézkedési felhatalmazására van szükség. Következésképpen azokban a liberális demokráciákban, ahol egységes rendőrséget hoztak létre, a rendőrség ellentmondásos helyzetbe került, centralizált működése nincs összhangban meghatározó rendészeti stratégiájával, a közösségi rendészettel (Van Sluis & Devroe, 2020). A rendőrség és a közösségek kapcsolatában alapvető fontosságú, hogy a közösségi rendőrök együtt tudjanak működni a területen dolgozó partnerszervezetekkel. Bekkers és munkatársai értékelő tanulmányukban azonban több olyan kutatásra hivatkoznak (Terpstra, 2002, 2008; Terpstra & Kouwenhoven, 2004; Bervoets et al., 2009; Terpstra et al., 2016), melyek egybehangzóan állapítják meg, hogy a holland közösségi rendészet belső és külső együttműködési rendszerei nehézkesen működnek. Ezek oka egyrészt az, hogy a közösségi rendészet mindennapi alkalmazásában a rendőrség szerepe nem volt egyértelmű. A közösségi rendőrök munkastílusa jelentősen eltért, a számukra meghatározott iránymutatások sem voltak egyértelműek (Bekkers et al., 2017). Az alapegységek közösségi rendőrei által megvalósított együttműködés szerzteágazó, de nem egységes, annak módja és színvonala is leginkább az érintettektől függ. Terpstra és munkatársai az alapegységek működését vizsgáló kutatásukban (2016) rámutatnak a reform egyik jelentős tanulságára, nevezetesen arra, hogy az átszervezés miatti személyi és szervezeti változások folytán sok ismeret és kapcsolat elveszett, és újjáépítésre szorul.

A reformot értékelő kutatásokból az is kiderül, hogy a közösségi rendészeti filozófia iránti igény sem olyan egyértelmű, mint az a 20. század végén történő bevezetésétől fogva mindvégig volt. Napjainkban a polgármesterek a rendőrség szerepét tekintve fontosabbnak látják a reaktív funkciókat (gyors és hatékony reagálás a segélyhívásokra, eredményes nyomozások), mint a közösségi rendészetet (Tops et al., 2017).

A rendőrségi törvény felülvizsgálatát közvetlenül megalapozó körülmények

A biztonsági és igazságügyi miniszter, Ard van der Steur 2015 nyarán elismerte, hogy a reform a vártnál lassabban megy végbe, és sokkal bonyolultabb, mint azt várták. Az átszervezés az előzetes 230 millió euróra tervezett költséghez képest a duplájába került. A rendőrség nem tud megfelelően reagálni a településeken felmerülő biztonsági problémákra. „*Nincs elég hely a helyi testreszabáshoz*” – fejezte be nyilatkozatát. A Holland Rendőr Szövetség (Nederlandse Politiebond) a rendőrség centrális irányítását bírálta, mondván, hogy az túl sok feladatot határoz meg felülről. A rendőrök túlterheltek, a testület óriási nyomás alatt áll ([URL12](#)).

Nem segítették a reform elfogadtatását a társadalmat megrázó tragikus események sem. Az ország korábbi egészségügyi miniszterét, a 82 éves Els Borst bilthoveni lakóházának garázsában kínozták és ölte meg a 38 éves B. van U. 2014 novemberében. A rendőrség a különös kegyetlenséggel elkövetett bűncselekmény részleteit csupán az elkövetés után másfél évvel hozta nyilvánosságra ([URL13](#)). A 42 éves arubai férfivel, Mitch Henriauez-zel szemben 2015 júniusában a hágai Zuiderparkban rendezett koncertet követően a rendőrök egy intézkedés során túlzott erőszakot alkalmaztak, mely után a férfi a kórházban meghalt. Az eseményt követő tiltakozások során a rendőrség több mint 200 embert tartóztatott le ([URL14](#)). Vromen szerint a széles mérlegelési jogkörök, hatáskörök és a további irányelvek hiánya elősegítette az etnikumok hátrányos megkülönböztetését (Vromen, 2015).

Nem sokkal ez után Waalwijk kórházának parkolójában 2015. augusztus 10-én egy Linda van der Giessen nevű 28 éves nőt agyonlőttek, amikor munkája végeztével az autójához igyekezett. A nyomozás hamar kiderítette, hogy az emberölést volt élettársa követte el. Az eseményt vizsgáló bizottság megállapította, hogy az előző hetekben Linda többször jelentette a rendőrségen, hogy volt élettársa súlyosan megfenyegette, üldözi és az is tudott volt, hogy fegyvert vásárolt, a rendőrség azonban nem reagált érdemben a jelzésekre ([URL15](#)).

Az átszervezést és a rendőrséget ért folyamatos, erős kritikák, valamint számos, jelentős társadalmi felháborodást kiváltó esemény miatt végül a rendőrség vezetője, Gerard Boumant 2015 októberében lemondott ([URL16](#)). Utódja, Erik Akerboom bemutatkozó interjújában a reform intézkedéseinek felülvizsgálata és a struktúra helyi igényekre szabása mellett érvelt ([URL17](#)). Maga a rendőrségi törvény is rendelkezett arról, hogy az új törvény végrehajtását annak első öt évét követően értékelni kell. A belügyminiszter által 2013-ban kijelölt bizottság 2017-ben tette közzé záró értékelő jelentését, melyben arra a következtetésre jutott, hogy a kormány súlyosan alábecsülte a rendőrségi törvény végrehajtásának

összetettséget (Commissie Evaluatie Politiewet, 2017). A végrehajtás hangsúlyai a felülről lefelé irányuló intézkedések felé tolódtak el, amely erősítette a rendőrség centrális irányítását. Kritizálta a működés átláthatóságát is, ezért arra az álláspontra jutott, hogy a reform végrehajtása 2022-ben újabb értékelésre szorul. Az értékelés végkövetkeztetése azonban az volt, hogy a rendőrségi törvény megfelelő jogi keret, amely kiigazításokkal alkalmas a rendészeti rendszer továbbfejlesztésére és a reform folytatására (Commissie Evaluatie Politiewet, 2017).

Ezzel egy időben került sor a törvény első jelentős kiigazítására. A nemzeti rendőrség vezető testülete öttagú lett, ennek élén áll az országos rendőrfőkapitány. A módosítások értelmében nagyobb felelősséget és döntési kompetenciát kaptak a régiós és helyi rendőrfőkapitányok és kapitányok. A változtatások egyik fontos eleme, hogy az önkormányzatok erősebb felhatalmazást kaptak a helyi közbiztonság feladatainak ellátásában. Szintén fontos elem, hogy az alapegységek vezetőihez nagyobb költségvetési szabadságot és szabadabb döntési kompetenciát rendeltek. Mindkét változás alapvető célja a helyi közbiztonsági igények magasabb szintű kielégítése volt (Bekkers et al., 2017).

A rendészet kiterjesztésének anomáliái

Az önkormányzatok szerepe a biztonság fenntartásában az ezredforduló óta egyértelműen erősödött. Ez a biztonsági tervek kidolgozásában mutatott aktív szerepvállalásban, valamint a BOA-k képzésével és alkalmazásával kapcsolatos együttműködésben is megnyilvánul (Tops et al., 2017).

Az önkormányzat rendészeti szerepének erősödésével azonban egy kettős rendszer kontúrjai jelentek meg a gyakorlatban. Ez a központosított, jelentős méretű és hatáskörű, azonban leginkább reaktív rendőri szervezet, és a korlátozott hatáskörű, kis, helyi önkormányzati rendészeti egységek között feszült. Amíg a forrásokkal, széles hatáskörökkel rendelkező rendőrség a reagáló típusú stratégiával eltávolodik a közösségektől, a közösségi rendészeti funkciókat az önkormányzati rendészeti szervezetek gyakorolják valódi hatáskörök nélkül. Mindemellert az önkormányzati rendészeteket a több helyen tapasztalható finanszírozási bizonytalanságok is sebezhetővé teszik.

A rendőrség és az önkormányzati rendészetek munkájának összehangoltsága sem tökéletes. A rendőrség úgynevezett operatív felügyeletet gyakorol ugyan az önkormányzati rendészetek felett, azonban mivel a finanszírozás és a politikai felelősség az önkormányzatoké, ezért a működésben is érvényesíteni tudják akarataikat, ami gyakori konfliktushelyzeteket szül. A rendőrség felügyeleti szerepében azért sem tud hiteles lenni, mert éppen azoknak a feladatoknak – így leginkább a közösségi rendészeti feladatoknak – az ellátását próbálja „bevasalni”

a BOA-kon, melyektől magát igyekeznek távol tartani. Mindezek következtében egyre kézzel foghatóbb a veszélye annak, hogy a közösségtől eltávolodó rendőrség a problémákat egyre inkább a kényszer reflexszerű alkalmazásának lehetőségével kezeli (Terpstra & Van Stokkom, 2015).

Összegzés

A holland rendészeti reformot vizsgálva számos tanulság szűrhető le a szervezeti reformok természetére, a magyar rendőrség vonatkozásában is sokat vitatott centrális irányítás sajátosságaira, és a rendőrség és a társadalom viszonyának 21. századi dinamikájára vonatkozóan is. A holland reform egy többlépcsős folyamat eredménye, melyet a helyi és a nemzeti érdekek összehangolásának igénye kellett életre. Előkészítése az 1993-as rendőrségi törvény bevezetése utáni értékelések eredménye, közvetlen előkészületei több értékelési fázist követően 2005-től indultak meg. Dacára a hosszú ideig tartó előkészületnek, a reform végrehajtása leginkább a szervezeti átalakításra koncentrált. Terpstra és Fyfe a holland és skót rendőrség reformját összehasonlító tanulmányában a reform végrehajtását érintően éles kritikát fogalmazott meg. Túlzottan ambiciózusnak találták, amelyben tévesen feltételezték azt, hogy rövid időn belül végrehajthatók a nagyszabású intézményi átalakítások. Számos gyakorlati és szervezési tényező – például az erőforráshiány, az időhiány, a politikai nyomás, valamint az ilyen típusú átalakítások kezeléséhez szükséges tapasztalat és készségek hiánya – nehezítette a végrehajtást (Terpstra & Fyfe, 2019). De – állítja értékelésében Terpstra és Fyfe a holland és skót reformokról – a nehezítő körülmények nélkül is az ilyen radikális és nagyszabású átalakítások túl soknak bizonyultak volna ahhoz, hogy a néhány év alatt sikertörténeté válhassanak (Terpstra & Fyfe, 2019). Sőt, talán az is kijelenthető, hogy ma már nincs idő ilyen nagyszabású átalakítások végrehajtására. Amíg a változás egyes aspektusai – ilyenek a szervezeti átalakítások vagy a személyi változások – gyorsan megvalósíthatók, addig a stratégiában és a szervezeti kultúrában szükséges változások megvalósulásához lényegesen több időre van szükség. Úgy tűnik, hogy a biztonsági kihívások jóval gyorsabban változnak, mint ahogy a reformok tartós sikerét megalapozó változások végbemennek (Fyfe & Terpstra, 2013). Komoly hiba volt az is, hogy a rendőrségi reformot csupán strukturális, szervezeti, jogi változásnak tekintették. Ezzel szemben a rendőrségi reform olyan folyamat, amelyben a kognitív és kulturális elemek változását épp úgy elő kell készíteni, mint a reform szervezeti szintjét.

Látható az is, hogy az új évezredben számos olyan ország egyesítette rendőrségét, melyben hagyományosan decentralizált önkormányzati rendőrségek

működtek. Ennek oka Hollandiában a hatékonyság növelése, a költségek csökkentése, az egységes rendőrségi szolgáltatások igénye mellett az a körülmény volt, hogy a közbiztonságot veszélyeztető körülmények már nem a településeken, hanem – a terrorizmus, az illegális migráció vagy legújabban a COVID–19-járvány közbiztonságra gyakorolt hatásai miatt – nemzeti és nemzetközi szinten jelennek meg és ott is kezelendők. Hollandiában az irányítás addigi duális rendszerében alapvető változás állt be azzal, hogy a rendőrség irányítását a reform után egyetlen miniszter gyakorolta. Emiatt a nemzeti biztonsági érdekek érvényesítése a nemzeti szint felé tolódott el. Szintén a centrális irányítás eredménye, hogy a politika és a rendőrség távolsága lerövidült. Ebben a helyzetben a rendőrség kitett annak, hogy működése átpolitizálódjon. Ez leginkább a nemzeti szinten érvényesült. A helyi és regionális szintek duális irányítása és a demokratikus elszámoltatási rendszerek továbbra is biztosították a szakmai működést.

A reform nem kívánatos mellékhatásának bizonyult, hogy a globális biztonsági problémákra koncentráló rendőrség kevésbé lett nyitott a települések közösségeinek problémáira. A reform következtében számos helyi egység szűnt meg vagy egyesült másokkal. A rendőrök és a közösségek közötti távolság megnőtt. Ezt az eltávolodást a Hollandiában is teret nyert elektronikus ügyintézés, a bevezetett ESR-112 rendszer is serkentette. További katalizáló tényezőnek bizonyult, hogy a rendőrség a hírszerző tevékenységében egyre inkább támaszkodik az internetes hálózatokra, kevésbé érdekelt a szoros személyes kapcsolatok fenntartásában (Terpstra, Fyfe & Salet, 2019).

A számos bírálat és előnytelen változás ellenére – vagy talán éppen ezért – a rendészetben dolgozó szakemberek ódzkodnak a további változtatásoktól vagy az esetleges újabb reformtól. Az újabb átszervezést mindaddig szükségtelennek tartják, amíg a jelenleg hatályos törvény tapasztalatainak feldolgozása és a törvény ezek alapján történő kiigazítása nem történt meg (Van Sluis & Devroe 2020). Mindezeket egybevetve megfontolásra érdemes Terpstra és Fyfe értelme, mely szerint a totális és radikális átalakulás álma vagy talán „délibábja” helyett a társadalmi változások, az innováció és a fejlesztés lépésről-lépésre történő folyamata tűnik életszerűbbnek (Terpstra & Fyfe, 2019).

Felhasznált irodalom

Bekkers, V., Arie van, S., Cachet, L., Nuij, W., Waltheer, J., Devroe, E., Prins, R. & Akerboom, M. (2017). *Politiebestel in balans?* Politiek-bestuurlijke sturing, democratische verantwoording, samenwerking en maatschappelijke inbedding in een nationaal politiebestel. WODC. <http://hdl.handle.net/20.500.12832/2305>

- Bervoets, E., Torree, E. van der., Besselink, A. & van Bolhuis, V. (2009). *Bij de Tijd: Wijkagenten in Hollands Midden – Beschrijving en analyse van dagelijkse praktijken*. Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement.
- Cachet, L. & Marks, P. (2009). Police reform in The Netherlands: A dance between national steering and local performing. *German Policy Studies*, 5(2), 91–115.
- Cachet, A. & De Kimpe, S. (2013). The Police System in Belgium: Unified through Crisis. In van Sluis, A., Cachet, A., Jochoms, T., Ringeling, A. & Sey, A. (Eds.), *Contested Police Systems* (pp. 35–59). Eleven International Publishing.
- Commissie Evaluatie Politiewet (2012). *Doorontwikkelen en verbeteren*. Commissie Evaluatie Politiewet.
- Devroe, E. (2013). Local political leadership and the governance of urban security in Belgium and the Netherlands. *European Journal of Criminology*, 10(3), 314–325. <https://doi.org/10.1177/1477370812473544>
- Eysink, M. S. & Baars, J. (2016). Vertrouwen in de politie: in de functie of in het functioneren? *het Tijdschrift voor de Politie*, 78(3), 6–10.
- Fijnaut, C. (2012). *Het nationale politiekorps – achtergronden, controverses en toekomstplannen*. Uitgeverij Bert Bakker.
- Fyfe, N. R. (2013). *Centralizing forces? Comparative perspectives on contemporary police reform in Northern and Western Europe*. Eleven International Publishing.
- Fyfe, N. R. & Terpstra, J. (2018). Special Issue on Police Reform: Introduction and Overview. *Policing: A Journal of Policy and Practice*, 15(1), 234–236. <https://doi.org/10.1093/police/pay071>
- Huberts, L. W. J. C. (2005). *Nog één keer: Over blinde vlekken in de politiepraktijk en politiewetenschap*. FSW.
- Jacobs, G., Bayerl, P.S., Brein, M., van de Bunt., Flory, H. & Haas, N. (2014). *Eindrappor tage. Evaluatie Politiewet 2012 in de Eenheid Oost-Nederland en landelijke thema's*. Erasmus University.
- Kelling, G. L., Pate, T., Dieckman, D. & Brown, C. E. (1974). *The Kansas City Preventive Patrol Experiment*. Police Foundation.
- Lachman, V. (2016). *Van wijkagent naar adviespartner? Succesvolle burgerparticipatie volgens Haagse wijkagenten*. Universitat Leiden.
- Land, M. van der., Stokkom, B. van. & Boutellier, H. (2014). *Burgers in veiligheid – Een inventarisatie van burgerparticipatie op het domein van de sociale veiligheid*. Politieacademie Amsterdam.
- Naeyé, J. (2014). *De organisatie van de nationale politie*. Kluwer, Deventer.
- Nuij, W. (2015). „Centraal georganiseerd – Lokaal verankerd” *Over de organisatie, inrichting en sturing van het robuuste politieassistentsteam*. Erasmus Universiteit Rotterdam.
- Ponsaers, P. (2001). Reading about „community (oriented) policing” and police models. *Policing: An International Journal*, 24(4), 470–497. <https://doi.org/10.1108/EUM000000006496>
- Prins, R., Cachet, L. A., Linden, C. van der., Tudjman, T. & Bekkers, V. (2012). *Nationale wetten versus lokale besluiten: Een spanningsveld voor burgemeesters. Onderzoeksrapport*. RISBO.

- Prins, R. & Devroe, E. (2017). Local strategies for global challenges: Comparing policing agenda sin Amsterdam and Rotterdam. In Devroe, E., Edwards, A. & Ponsears, P. (Eds.), *Policing European Metropolises* (pp. 32–47). The Politics. <https://doi.org/10.4324/9781315668130>
- Savage, S. (2007). *Police Reform: Forces for change*. Oxford University Press.
- Solakoglu, O. (2016). Trust in Police: A comparative Study of Belgium and the Netherlands. *International Journal of Criminal Justice Sciences*, 11(1), 45–56.
- Steden, R. van., de Groot, I. & Boutellier, J. C. J. (2011). Veel dynamiek, weinig slagvaardigheid: een studie naar de praktijk van lokali veiligheidsnetwerken. *Bestuurskunde*, 21(2), 60–70.
- Van Sluis, A. & Devroe, E. (2020). Checks and balances in democratic control of public police. A case study of the Dutch national police after the reform. *Police Practice and Research*, 21(6), 670–686. <https://doi.org/10.1080/15614263.2019.1699410>
- Terpstra, J. B. (2002). Cooperation between social security and employment services: Evaluation of a reform strategy in the Netherlands. *International Social Security Review*, 55(3), 39–55. <https://doi.org/10.1111/1468-246X.00131>
- Terpstra, J. & Kouwenhoven, R. M. (2004). Partner sin veiligheid. *Tijdschrift Voor de Politie*, 66, 34–39.
- Terpstra, J. B. (2008). Police, Local Government, and Citizen as Participants in Local Security Networks. *Police Practice and Research an International Journal*, 9, 213–225. <https://doi.org/10.1080/15614260701797520>
- Terpstra, J. & Mein, A. (2010). De positie van de gemeente in de veiligheidszorg, een inleiding. *Tijdschrift voor Veiligheid*, 9(3), 3–8.
- Terpstra, J. (2011). Verantwoordelijkheid in een context van non-interventie. Ingrijpen door burgers bij gevaar in de stedelijke publieke ruimte. In Moor, F. (Ed.), *Burgerparticipatie, Cahiers Politiestudies* (pp. 227–247). Apeldoorn.
- Terpstra, J. (2015). Police reforms in Netherland and Scotland compared. *Scottish Justice Matters*, 3(2), 3–4.
- Terpstra, J. B. & Stokkom, B. A. M. van (2015). Politie in tweevoud: centraal en decentraal. Een analyse van enkele achterfondens en spanningen. *Justitiële Verkenningen*, 41(2), 39–54. <https://doi.org/10.5553/JV/016758502015041002004>
- Terpstra, J., Duijneveldt, I., van, Eikenaar, T., Havinga, T., Stokkom, B. van. (2016). *Basisteam in de Nationale Politie – Organisatie, taakuitvoering en gebiedsgebonden werk*. Reed Business.
- Terpstra, J. & Fyfe, N. R. (2019). Great Expectations? Assessing the creation of national police organisations in Scotland and the Netherlands. *International Journal of Police Science & Management*, 21(2), 101–107. <https://doi.org/10.1177/1461355719842310>
- Tops, P., van Os, P. & van der Torre, E. (2017). *Sleuren en sturen in 2017. Vervaardigd in opdracht van de Commissie Bestuur en Veiligheid van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten*. Apeldoorn, Den Haag.
- Torre, E., van der. Gieling, M., Holvast, R., Vlek, G. C. K. & Lanza, R. (2015). *De lokale positie van de nationale politie*. Politieacademie Appeldorn.

- Veer, L. van der; Sluis, A. van Ders, de Walle, S. van. & Ringeling, A. (2013). *Vertrouwen in de politie: trends en verklaringen*. Reed Business.
- Van der Torre, E., Gieling, M., Holvast, R., Vlek, G. C. K. & Lanza, R. (2015). *De lokale positie van de nationale politie. Een eerste verkenning*. Politieakademie.
- Vromen, S. (2015). *Ethnic profiling in the Netherlands and England and Wales: Compliance with international and European standards*. Universiteit Utrecht.
- Wiegant, B. (2012). *Vanaf de Zilijn bekeken – Commissarissen van de Koning over de Politiewet 2012*. Provincie Flevoland.

A cikkben található online hivatkozások

- URL1: *Niet gevonden*. <https://www.defensie.nl/organisatie/marechaussee->
- URL2: *Tweede Kamer der Staten-Generaal*. https://www.eerstekamer.nl/id/vhyxhwri3u5/document_extern/w27560bb/f=w27560bb.pdf
- URL3: *Lokaal verankerd, nationaal versterkt*. <https://www.politieacademie.nl/kennisonderzoek/kennis/mediatheek/PDF/36944.pdf>
- URL4: *Inrichtingsplan Nationale Politie*. <https://studylibnl.com/doc/833593/inrichtingsplan-nationale-politie>
- URL5: *Politiewet 2012*. <https://wetten.overheid.nl/BWBR0031788/2021-01-01>
- URL6: *Verhuisbericht*. <https://www.politie.nl/themas/buitengewoon-opsporingsambtenaar.html>
- URL7: *Trust in Justice: Topline Results from Round 5 of the European Social Survey*. https://www.europeansocialsurvey.org/docs/findings/ESS5_toplines_issue_1_trust_in_justice.pdf
- URL8: *Veiligheidsmonitor 2015*. <https://download.cbs.nl/pdf/veiligheidsmonitor-2015.pdf>
- URL9: *Veiligheidsmonitor 2019*. <https://www.rijksoverheid.nl/binaries/rijksoverheid/documenten/rapporten/2020/03/02/tk-bijlage-veiligheidsmonitor-2019/tk-bijlage-veiligheidsmonitor-2019.pdf>
- URL10: *Share of people with trust in the police force in the Netherlands from 2008 to 2018*. [https://www.statista.com/statistics/1049288/trust-in-the-police-force-in-the-netherlands/-](https://www.statista.com/statistics/1049288/trust-in-the-police-force-in-the-netherlands/)
- URL11: *Het woord is aan ... Bob Hoogenboom*. <https://maatschappijveiligheid.nl/het-woord-is-aan-bob-hoogenboom>
- URL12: *Minister grijpt in bij reorganisatie politie*. <https://www.trouw.nl/nieuws/minister-grijpt-in-bij-reorganisatie-politie~be3e47a0/>
- URL13: *Gruwelijk detail in zaak Els Borst ,verzwegen'*. <https://www.ad.nl/home/gruwelijk-detail-in-zaak-els-borst-verzwegen~a9d48c5d/>
- URL14: *Mass arrests in The Hague as clashes over death in police custody continue*. <https://www.theguardian.com/world/2015/jul/03/the-hague-arrests-protest-death-police-custody-mitch-henriquez>

URL15: *Conclusies en aanbevelingen Onderzoeksrapport TweeSteden*. <https://www.politie.nl/binaries/content/assets/politie/mijn-buurt/wijkprojecten/08/onderzoeksrapport-commissie-eeenhoorn.pdf>

URL16: *Dutch national police chief Bouman resigns*. <https://www.thedailyherald.sx/islands/dutch-national-police-chief-bouman-resigns>

URL17: *Erik Akerboom: Ik zie een politiekorps dat kraakt*. <https://www.trouw.nl/nieuws/erik-akerboom-ik-zie-een-politiekorps-dat-kraakt~b1fbc56c/>

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Budavári Á. (2022). A holland rendőrség reformja. *Belügyi Szemle*, 70(6), 1273–1292. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2022.6.8>

Az (új) általános szabálysértési hatóság és a pandémia

The (new) general infringement authority and the pandemic

Skorka Tamás János

Dr. mesteroktató, rendőr alezredes
Nemzeti Közszolgálati Egyetem,
Rendészettudományi Kar
skorka.tamas@uni-nke.hu

Magyar
Tudományok
Akadémia

Absztrakt

Cél: A szabálysértési jogterületen jelentős változások következtek be az elmúlt másfél évben. A leglényegesebb, hogy 2020. március 1-jétől a rendőrség lett az általános szabálysértési hatóság. A rendőrségen belül az igazgatásrendészeti szolgálati ág látja el a szabálysértési hatósági feladatokat. Ez a másfél ezer ember óriási ügyszámmal dolgozik, melyet a 2020. év elején hazánkat elérő pandémia tovább növelt. A tanulmány célja rámutatni arra, hogy a pandémia minként befolyásolta a szabálysértési jogalkotást, milyen nehézségeket okozott a jogalkalmazó szervek számára, és minként sikerült az újszerű és megnövekedett feladatokat megoldani és hozzájárulni hazánk pandémia elleni eredményes védekezéséhez.

Módszertan: A szerző az egykori gyakorlati szakember, az egyetemi oktató és a védekezésben aktívan részt vevő rendőrtiszt szemével egyaránt vizsgálja a témát. A jogszabályváltozások nyomán követése, a statisztikai adatok elemzése, a személyes tapasztalatok, illetve a szabálysértési előadókkal történő konzultációk révén született meg a tanulmány.

Megállapítások: A pandémia elleni védekezés érdekében hozott intézkedések betartásában elévülhetetlen érdemeket szereztek a rendőrség igazgatásrendészeti osztályain dolgozó szakemberek. Az általános szabálysértési hatósággá válás miatt megnövekedett feladatokkal egyidőben kellett a védekezés feladatait is megoldani. Annak ellenére, hogy ez 70%-kal (!) növelte az egyébként is túlterhelt állomány leterheltségét, a szabálysértési szakterületen szolgálatot ellátók magasfokú szakmai felkészültséggel, precizitással látták el szolgálati feladataikat.

Érték: A tanulmány rávilágít a szabályozás újszerűségére, a felmerült problémákra és azok lehetséges megoldásaira. Fontos ez, mert amikor jelen sorok íródnak már a COVID-19-járvány negyedik hulláma éri el hazánkat.

Kulcsszavak: pandémia, veszélyhelyzeti tényállások, általános szabálysértési hatóság, igazgatásrendészet

Abstract

Aim: The area of infringement law has undergone significant changes in the last year and a half. The most significant is that from 1 March 2020, the police became the general infringement authority. Within the police, the branch of the administrative police service performs the duties of an offense authority. These one and a half thousand people work with a huge number of cases, which has been further increased by the pandemic that hit our country in early 2020. The aim of the study is to show how the pandemic has influenced the infringement legislation, what difficulties it has caused for law enforcement bodies, and how the new and increased tasks have been solved and contributed to the effective protection of our country against the pandemic.

Methodology: The author examines the subject through the eyes of a former practitioner, a university lecturer and a police officer actively involved in the defence. The study was carried out through the monitoring of changes in legislation, analysis of statistical data, personal experience and consultations with offence rapporteurs.

Findings: Experts working in the police's administrative police departments have earned invaluable merits in enforcing the measures taken to prevent the pandemic. The tasks of defense had to be solved at the same time as the increased tasks due to becoming a general infringement authority. Despite the fact that this increased the workload of the already overburdened staff by 70% (!), the staff on duty in the area of infringements carried out their duties with a high level of professionalism and precision.

Value: The study highlights the novelty of the legislation, the problems encountered and possible solutions. This is important because when the present lines are written, the fourth wave of the COVID-19 epidemic is already reaching our country.

Keywords: pandemic, emergency facts, general infringement authority, administrative police

Bevezetés

A koronavírus okozta megbetegedések miatt kialakult világjárványról és annak társadalmi, gazdasági, egészségügyi hatásairól rengeteg írás jelent meg. Természetesen a jogtudomány művelői is tollat ragadtak, vizsgálva a járvány miatt bevezetett intézkedéseket az alapjogok gyakorlása szempontjából, kriminológiai hatásait tekintve vagy büntetőjogi aspektusból, de sajnos elenyésző azon publikációk száma, amelyek a koronavírus miatt kialakult helyzetet a szabálysértési jog szemszögéből vizsgálják.

Írásomban a rendőrségre mint szabálysértési hatóságra háruló feladatokat elemzem, nem annyira a jogtudomány, mint inkább a gyakorlat szemszögéből. A téma vizsgálata során megkerülhetetlen tény, hogy a rendőrség 2020. március elsejétől általános szabálysértési hatósággá vált, így a pandémia miatt rá háruló feladatok mellett az általános szabálysértési hatósági jogkörrel járó, szintén újonnan jelentkező feladatokat is meg kellett oldani. Katonai nyelven mondhatnánk, hogy kétfrontos háborúra kényszerült.

Az „új” általános szabálysértési hatóság

A fővárosi és megyei kormányhivatalok működésének egyszerűsítése érdekében egyes törvények módosításáról szóló 2019. évi CX. törvény 80. § (1) bekezdése 2020. március elsejével módosította a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről szóló 2012. évi II. törvény (a továbbiakban: Szabs. tv.) 38. § (1) bekezdését, mely szerint „*Általános szabálysértési hatóságként a rendőrség általános rendőrségi feladatok ellátására létrehozott szervének szabálysértési hatósági feladatok ellátására kijelölt szervei járnak el.*”

A változást követően a rendőrség az eddig elbírált közrend-közbiztonsági és közlekedési szabálysértések mellett további 39 szabálysértési tényállás esetében vált hatáskörrel és illetékességgel rendelkező szervvé az eljárások lefolytatására. A fertőző betegség elleni védekezés elmulasztása a Nemzeti Népegészségügyi Központ, a Sajtórendészeti szabálysértés pedig a fővárosi és megyei kormányhivatalok hatáskörébe került. A Nemzeti Adó- és Vámhivatal szabálysértési hatósági jogköre nem változott, bár érdemes megjegyezni, hogy összesen kilenc szabálysértési eljárás tekintetében rendelkeznek hatáskörrel/illetékességgel az eljárások lefolytatására, és az elmúlt évek statisztikai adatait tekintve folyamatosan ezer körül van a lefolytatott szabálysértési eljárások száma, tehát mondhatni csepp a tengerben. Természetesen az

elzárással sújtható szabálysértéseket (húsz tényállás¹) és egy, a bíróság hatáskörébe tartozó, nem elzárással sújtható szabálysértést nem érintette a változás, megmaradtak a bíróság hatáskörében, az előkészítő eljárásokat pedig továbbra is a rendőrség folytatja le.

A tényállások számát tekintve (2021. július 01-jén hatályos állapot szerint) a szabálysértési törvényben található 107 tényállásból 76 tartozik a rendőrség hatáskörébe. A tényállások száma azonban önmagában nem szemléltetheti hitelesen a változást, tekintve, hogy egyes szabálysértésekből – például a közúti közlekedési szabályok kisebb fokú megsértése – több tízezer kerül elkövetésre évente², míg vannak olyan szabálysértések – például a szmogriadó szabályainak mozgó légszennyező forrásokkal való megsértése –, amelyekből alig néhány esetben indul eljárás, de van olyan év, amikor egyáltalán nem kerül elkövetésre ilyen szabálysértés (URL1).

A rendőrség feladatai azonban nem csak az újonnan hatáskörbe került szabálysértések miatt indult eljárások lefolytatása miatt növekedtek. Soós Istvánné dr. rendőr ezredes, az ORFK Igazgatásrendészeti Főosztály vezetője elmondta, hogy a nem rendőrség által kiszabott helyszíni bírságok, a bíróságok által kiszabott büntetések és intézkedések, továbbá a külföldi hatóságok által magyarországi lakóhellyel rendelkező személyekkel szemben kiszabott bírságok végrehajtását is átvette a rendőrség a kormányhivataloktól, a folyamatban lévő alap- és végrehajtási eljárások mellett. A többletfeladattal együtt új státuszok is átkerültek a rendőrséghez a járási/fővárosi kerületi hivataloktól, összesen 210, közel kétharmaduk betöltöttek (URL2). Az általános szabálysértési hatósági jogkört a rendőrségen belül – egyéb rendészeti feladataik mellett – az igazgatásrendészeti osztályok látják el. Az igazgatásrendészeti állomány országos szinten 1600 fő körül mozog, ebbe beleértendők a tisztek, tiszthelyettesek és a rendvédelmi igazgatási szolgálati viszonyban állók is, attól függetlenül, hogy szabálysértési vagy egyéb más területén dolgoznak az igazgatásrendészeten belül. Ez a létszám már tartalmazza a kormányhivataloktól átvett állományt is, akiknek a rendőrségi feladatok ellátására történő képzése napjainkra már befejeződött.

A BM statisztika szerint 2020-ban 732 027 szabálysértési eljárás indult (helyszíni bírsággal együtt), ebből a bíróság és az egyéb szabálysértési hatóságok hatáskörébe tartozó tényállások nem érik el a 40 000-t. Mindezeket figyelembe véve

1 2020. márciusa óta a Szabs. tv. XXIII. Fejezetében a szabálysértési elzárással is büntethető szabálysértések körében is történt változás, gondoljunk csak a 176–176/A. §-okra.

2 2020. évben 367 620 szabálysértési eljárás indult a közúti közlekedési szabályok kisebb fokú megsértése szabálysértés elkövetése miatt.

nem túlzó, ha azt mondjuk, hogy az igazgatásrendészeti állomány leterheltsége nagyságrendileg 70%-kal nőtt³.

„Enyhítő körülményként” értékelem, hogy korábban a kormányhivatal hatáskörébe tartozó szabálysértési tényállások nem mindegyike volt ismeretlen a rendőri állomány számára, hiszen a leggyakrabban megvalósuló szabálysértések között szerepelt például a köztisztasági szabálysértés, a szeszital-árusítás, -kiszolgálás és -fogyasztás tilalmának megszegése, a csendháborítás, melyek esetében a rendőrség helyszíni bírságot szabott ki vagy feljelentést tett, illetve a Szabs. tv. 44. § (3) bekezdés b) pontja (2020. február 29-ig) alapján eljárta. Természetesen jónéhány, a szabálysértési előadók számára új tényállás is „érkezett” az igazgatásrendészeti osztályokra, melyek esetében az állomány oktatására-képzésére volt szükség.

Az igazgatásrendészeti szakterületre tehát a fentiek miatt nehéz feladat várt 2020-ban, és amikor a szabálysértési törvényt módosító 2019. évi CX. törvényt 2019. december 17-én kihírdették még senki nem gondolta, hogy a koronavírus megjelenése miatt valójában sokkal nehezebb lesz.

„Rendeleti kormányzás” a pandémia alatt

2020. március 11-én a COVID-19 fertőzéssel kapcsolatos megbetegedések világjárvánnyá nyilvánításának napján a kormány – Magyarország Alaptörvényének 53. cikke alapján – a 40/2020. (III. 11.) kormányrendelettel (a továbbiakban: 40/2020. Korm. rendelet) Magyarország egész területére kihirdette a veszélyhelyzetet (Merkel, 2020). Így a rendeletalkotási jogköre szélesebb körűvé vált, lehetőség nyílt egyes törvények alkalmazásának felfüggesztésére, rendelkezéseiktől történő eltérésre, illetve egyéb rendkívüli intézkedések meghozatalára (Szilvássy, 2019). A rendelet 15 napos hatálya a koronavírus elleni védekezésről szóló 2020. évi XII. törvény (felhatalmazási törvény) révén a veszélyhelyzet megszűnéséig meghosszabbításra került. A veszélyhelyzet 2020. június 18-án történő megszüntetését követően a 283/2020. (VI. 17.) Korm. rendelet egészségügyi válsághelyzet elrendelésével járványügyi készültséget vezetett be.

A 40/2020. Korm. rendelet 3. § (1) bekezdése szerint „a veszélyhelyzettel kapcsolatos rendkívüli intézkedésekről külön kormányrendeletek rendelkeznek”, melyek sorát a 41/2020. (III. 11.) Korm. rendelet (a továbbiakban: 41/2020. Korm. rendelet) nyitja.

3 A leterheltség az iktatott szabálysértési ügyek, a más hatóságoktól érkezett megkeresések, a szabálysértési és meg nem fizetett helyszíni bírság végrehajtása miatt indult eljárások, illetve a szabálysértési jogsegély ügyek számából adódik össze.

A rendelet tipikus példája a veszélyhelyzeti kormányrendeleteknek. A hatálybalépés a kihirdetést követő napon történik, mert a járvány elleni intézkedések azonnali döntéseket, azonnali cselekvést igényelnek. A jogalkalmazó szervezeteknek azonban nem marad idejük a felkészülésre. Míg a kormányhivataloktól átvett, hatáskörbe került szabálysértési tényállások esetében volt idő az igazgatásrendészeti állomány oktatására, az egységes joggyakorlat érdekében a szakmai álláspontok, illetve az informatikai háttér kialakítására, a kódszótárak frissítésére, addig itt erről szó sem lehetett. A rendelet szabálysértési szempontból mindenképp említést érdemlő része a 4. § a) pontja, mely szerint „*a magyar állampolgárok Magyarország területén hatályos, lejáró hivatalos okmányai a veszélyhelyzet megszűnését követő 15 napig érvényesek*”. Fontos volt tisztázni ezen okmányok körét, hisz a szabálysértési hatóságokhoz jelentős mennyiségű szabálysértési feljelentés érkezik a közúti közlekedési igazgatási szabályok megsértése miatt, amikor tipikusan a forgalmi engedély vagy a vezetői engedély érvényességének lejártja miatt kerül elmarasztalásra az eljárás alá vont személy. A szabálysértési előadónak a Szabs. tv. 83. § (1) bekezdés e) pont alapján – büntetethőséget kizáró ok – hivatkozva a Szabs. tv. 29. § (1) bekezdés h) pontjában foglalt értelemező rendelkezésre, mely a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (a továbbiakban: Btk.) 15. § a) pontját rendeli alkalmazni, meg kellett szüntetniük a szabálysértési eljárásokat. A rendelet azonban csak 2020. március 26-ig volt hatályban, de az egészség és élet megóvása, valamint a nemzetgazdaság helyreállítása érdekében elrendelt veszélyhelyzettel kapcsolatos rendkívüli intézkedésekről szóló 81/2020. (IV. 1.) Korm. rendelet (továbbiakban: 81/2020. Korm. rendelet) 6. §-a 2020. április másodikától újból életbe léptette a rendelkezést. Vajon, hogy döntöttek a szabálysértési előadók a két jogszabály hatálya közötti néhány napban?⁴

A veszélyhelyzeti kormányrendeleteknek jellemzője tehát, hogy „direktben” reagálnak a statisztikai adatokra, a fertőzés terjedésének módjára, irányára, a megbetegedések, illetve halálesetek számára. A gyors reagálás az eredményesség záloga. A jogalkalmazó szervezet számára azonban nehezen kezelhetők a kihirdetés napját követő napon hatályba lépő rendelkezések, még inkább, ha ezek egyes rendelkezései az operatív helyzet függvényében naponta-hetente változnak. A 81/2020. Korm. rendelet például 2020. április elsejétől – a közlönyben történő megjelenésétől – számítva 2020. június 18-ig, a hatályon kívül helyezéséig nyolc alkalommal került módosításra, míg a járványügyi készültségi

4 Megjegyzés: a veszélyhelyzettel összefüggő átmeneti szabályokról szóló 2021. évi XCIX. törvény 93. § (1) bekezdés hasonló rendelkezést léptetett életbe a magyar hatóság által kiállított, Magyarország területén hatályos hivatalos okmányok lejárata tekintetében, amikor az érvényességi időt a 27/2021. (I. 29.) Korm. rendelet szerinti veszélyhelyzet megszűnését követő 120 napig meghosszabbította.

időszak védelmi intézkedéseiről szóló 431/2020. (IX. 18.) Korm. rendelet alig két hónap alatt kilencszer.

„Veszélyhelyzeti szabálysértési tényállások”

A szabálysértési törvény hatálybalépését követően csak törvény, 2013. szeptember 1. napja óta pedig csak a szabálysértési törvény hozhat létre szabálysértési tényállásokat. Az önkormányzat szabálysértési tárgyú rendeletalkotása vagy a kormány egyes szabálysértési tényállások tekintetében fennállt rendeletalkotási felhatalmazása már a múlté. A veszélyhelyzet kapcsán hozott védelmi intézkedések betartását azonban valamilyen módon biztosítani kellett, és erre a szabálysértési jog megfelelő eszköznek tűnt. A kormány Magyarország Alaptörvényének 53. cikk (2) bekezdése alapján „*a veszélyhelyzetben rendeletet alkothat, amellyel – sarkalatos törvényben meghatározottak szerint – egyes törvények alkalmazását felfüggesztheti, törvényi rendelkezésektől eltérhet...*” A kormány a szabálysértési törvény rendelkezéseitől tehát a fentiek alapján a veszélyhelyzet időtartama alatt eltérhet, és törvény helyett kormányrendelettel minősíthet bizonyos magatartásokat szabálysértéssé. A legszembetűnőbb eltérés, hogy nem a szabálysértési törvénybe került beillesztésre egy-egy új szabálysértési tényállás, hanem a vírus terjedésének megakadályozása érdekében elrendelt magatartási szabályokat megfogalmazó kormányrendelet egy bekezdése minősíti szabálysértésnek a rendeletben meghatározott magatartásokat, és határozza meg a szankciót és annak mértékét. A szabálysértési tényállás másik sajátossága, hogy nincs a klasszikus értelemben vett elnevezése. Természetesen a jogalkalmazó szervek – konkrétan a rendőrség – a könnyebb azonosíthatóság érdekében a magatartási szabályok tartalmára figyelemmel elnevezi ezeket a szabályokat, például „*Védelmi intézkedések megszegése*”, „*A veszélyhelyzet idején a második ütemű védelmi intézkedések megszegése*” vagy „*Szigorított védelmi intézkedések megszegése*”.

A fentiek alapján az egyik új „szabálysértési tényállást” „*A veszélyhelyzetre meghatározott magatartási szabályok megszegése*” elnevezéssel illették a jogalkalmazó szervek. Az élet- és vagyonbiztonságot veszélyeztető tömeges megbetegedést okozó humánjárvány megelőzése, illetve következményeinek elhárítása, a magyar állampolgárok egészségének és életének megóvása érdekében elrendelt veszélyhelyzet során teendő intézkedésekről (III.) szóló 46/2020. (III. 16.) Korm. rendelet (a továbbiakban: 46/2020. Korm. rendelet) 7. § (1) bekezdése szerint „*A szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről szóló 2012. évi II. törvény (a továbbiakban: Szabstv.) 1. § (1) bekezdésétől eltérően szabálysértést követ el, aki*

- a) vendéglátó üzletben,
- b) üzletben,
- c) rendszeres zenés, táncos rendezvényen,
- d) a rendezvény helyszínén, valamint
- e) az előadó-művészet valamennyi ágának fellépése céljából megtartott eseményen, függetlenül annak nyilvánosságától (színház, tánc-, zeneművészet), a moziban, a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről szóló törvényben meghatározott közgyűjteményben, közművelődési intézményben és közösségi színtérben meg nem engedett időpontban vagy meg nem engedett módon tartózkodik.

(2) A Szabstv. II. § (1) bekezdésétől eltérően az (1) bekezdés szerinti szabálysértés esetén a pénzbírság legalacsonyabb összege ötezer forint, legmagasabb összege ötszázezer forint.”

„A veszélyhelyzeti szabálysértési tényállások hatálya”

A Szabs. tv. 4. §-a szerint a főszabály az, hogy „a szabálysértést az elkövetése idején hatályban lévő jogszabályok alapján kell elbírálni” kiegészítő szabály, hogy „ha a szabálysértés elbírálásakor hatályban lévő új jogszabály szerint a cselekmény már nem minősül szabálysértésnek vagy enyhébben bírálendő el, akkor az új jogszabályt kell alkalmazni.”

A veszélyhelyzeti normák gyors változása miatt esetenként lehetetlen helyzetek alakultak ki. Mire a feljelentés megérkezett az illetékes kapitányságra, addigra a jogsértés alapjául szolgáló norma hatályon kívül helyezésre került, vagy a szabálysértési hatóság az iratok alapján meghozta a döntését, de az eljárás alá vont meghallgatás iránti kérelmet nyújtott be, melynek következtében a szabálysértési hatóság idézte, de a meghallgatás időpontjában a cselekmény már nem minősült jogsértőnek, és meg kellett szüntetni az eljárást. A helyszíni bírsággal sújtott elkövető viszont, ha határidőn belül fizetett, akkor hátrányosabb helyzetbe került a jogsértést vagy az alkalmazott szankció mértékét vitató társánál. Ez a szabályozás sértette a jogbiztonságot, a veszélyhelyzeti normák betartását sem segítette elő, és esetenként méltánytalan helyzeteket teremtett.

A veszélyhelyzet megszűnésével összefüggő átmeneti szabályokról és a járványügyi készületségről szóló 2020. évi LVIII. törvény (továbbiakban: Vmt.) 185. § (1) bekezdés a) pont szerint a törvény hatálybalépése előtt elkövetett a 46/2020. Korm. rendelet 7. § (1) bekezdése szerinti szabálysértések miatt indított eljárásokat a Szabs. tv. 4. §-ától eltérően, a cselekmény elkövetésekor hatályos jogszabályok alapján kellett elbírálni, így például a veszélyhelyzet

megszűnésekor még jogerősen le nem zárt ügyeket a szabálysértési hatóságnak nem kellett megszüntetnie. Ez a szakasz természetesen vonatkozik a törvény hatályba lépése előtt megjelent veszélyhelyzeti szabálysértési tényállást tartalmazó kormányrendeletre is, például a védelmi intézkedésekről szóló 168/2020. (IV. 30.) Korm. rendelet (a továbbiakban: 168/2020. Korm. rendelet) 10. § (4) bekezdésére vagy a fővárosi védelmi intézkedésekről szóló 211/2020. (V. 16.) Korm. rendelet 10. § (3) bekezdésére.

A hatály kapcsán meg kell említeni a területi hatály kérdését is. A szabálysértést meghatározó jogszabályt a Szabsz tv. 3. § (1) bekezdésében foglaltak alapján főszabályként a belföldön elkövetett szabálysértésre kell alkalmazni. A belföld alatt az ország teljes területe értendő. A veszélyhelyzeti szabályozás azonban az operatív helyzet függvényében, a megbetegedések és elhalálozások számadatai alapján az ország egyes területeire eltérő magatartási szabályokat határozott meg.

A kijárási korlátozásról szóló 71/2020. (III. 27.) Korm. rendelet (a továbbiakban: 71/2020. Korm. rend.) 3. §-a szerint „*A lakóhely, a tartózkodási hely, illetve a magánlakás elhagyására az e rendeletben meghatározott alapos indokkal kerülhet sor*”. A rendelet még az egész ország területére határozta meg a kijárási korlátozást. A bevezetett intézkedések hatására a helyzet az ország központi részének kivételével javult, ezért a védelmi intézkedésekről szóló 168/2020. Korm. rendelet, melynek területi hatálya – Budapest főváros és Pest megye kivételével – Magyarország területére terjed ki, a hatálya alá tartozó területen a kijárási korlátozásról szóló 71/2020. Korm. rendeletben meghatározott kijárási korlátozást megszüntette.

A járványügyi helyzet egyértelműen a centralizációs tendenciák erősödése irányába mutat. A veszélyhelyzet alatt azonban a központosítással ellentétes folyamatok is megjelentek a közigazgatásban (Balázs & Hoffman, 2020). A kijárási korlátozás meghosszabbításáról szóló 95/2020. (IV. 9.) Korm. rendelet lehetőséget adott a helyi önkormányzatoknak, hogy a húsvéti ünnepek időtartamára – 2020. április 10–13. – önkormányzati rendelettel a település, illetve a fővárosi kerület vonatkozásában a kijárási korlátozásra a rendeletben foglaltaktól szigorúbb szabályokat állapítson meg, illetve, hogy önkormányzati rendeletben határozza meg a településen működő piac nyitvatartásának és a 65. életévüket betöltött személyek általi látogatásának a rendeletben foglaltaktól eltérő szabályait.

A 484/2020. Korm. rendelet szintén az önkormányzatok, pontosabban a 10 000 főnél nagyobb települések polgármesterei számára határozza meg feladatul a közterületek azon részeinek kijelölését, ahol az orrot és a száját folyamatosan eltakaró maszk viselését kötelezővé kell tenni. Ezek az adott területen hatályos normák az önkormányzati rendeletben meghatározott szabálysértési tényállásokra és a „messziről jött ember” problémájára emlékeztetnek.

A veszélyhelyzeti szabálysértések szankcionálása

A szabálysértés elkövetése miatt kiszabható jogkövetkezmények két részre oszlanak: büntetésekre és intézkedésekre. Büntetések: szabálysértési elzárás, pénzbírság és közérdekű munka. Intézkedések: járművezetéstől eltiltás, elkobzás, kitiltás és figyelmeztetés. Figyelembe véve az egyes jogkövetkezmények alkalmazhatóságának feltételeit, például, hogy csak bíróság szabhatja ki (elzárás), csak engedélyhez kötött járművezetés szabályainak megsértése esetén alkalmazható (járművezetéstől eltiltás) vagy akkor kell elkobozni, ha a szabálysértés elkövetéséhez eszközül használták (elkobzás), nem meglepő, hogy a szabálysértési hatóságok által is leggyakrabban alkalmazott szankciót, a pénzbírság alkalmazását helyezték előtérbe a veszélyhelyzeti magatartásszabályok megsértőivel szemben a veszélyhelyzeti kormányrendeletek.

Egyes hazai szakemberek szerint a közigazgatási eljárásokban a bírság elavult intézmény, hatékonyabb az üzletbezárás, a tevékenységtől eltiltás vagy a tevékenység felfüggesztése, esetleg a szankciók komplex alkalmazása. A veszélyhelyzeti tényállásokhoz kapcsolódóan azonban csak elvétve találni a pénzbírságon kívül más szankciót is. Ilyen például a 484/2020. Korm. rendeletben előírt maszkviselési kötelezettség tömegközlekedési eszközön történő megsértése esetén alkalmazandó pótdíjfizetési kötelezettség, utazásból kizárás, leszállítás, illetve a Szabs. tv. 177/A. § (1) bekezdésébe ütköző közérdekű üzem működésének megzavarása szabálysértés elkövetésének gyanúja miatt rendőri intézkedés kezdeményezése. A maszkviselés szabályainak megsértőjét – figyelmeztetést követően – az üzlet, bevásárlóközpont, egészségügyi intézmény, tömegközlekedési eszköz várótermének stb. üzemeltetője köteles a látogatásból kizárni, és gondoskodni arról, hogy e személy a helyiséget, illetve a területet elhagyja. Ezek a szabályok azonnali szankcionálást biztosítanak és hatékonyabban, mint a hetekkel később szabálysértési eljárás keretében kiszabott – adott esetben soha be nem fizetett – pénzbírság. A hatékonyságot növeli az is, hogy nemcsak a maszkviselést elmulasztó vagy azt szabálytalanul viselő személy magatartása kerül szankcionálásra, hanem az üzemeltető mulasztása is, ha maradt a felszólítás vagy a terület elhagyására vonatkozó intézkedés. Azonban míg a maszk hiánya vagy szabálytalan használata szabálysértési eljárást von maga után, addig az üzemeltető felelősségét 2020. november 11-től közigazgatási eljárásban kell vizsgálni, ahol a bírság plafon egymillió forint, amihez akár egyéves üzletbezárás is társulhat. Ez már olyan joghátrány, amely esetében „nem éri meg” jogszabályt sérteni.

2020 tavaszán alapvető feladat volt a vírus Magyarországra történő bejutásának megakadályozása, illetve ennek késleltetése. A határellenőrzés visszaállításra

került a Schengeni belső határokon, és a 81/2020. Korm. rendelet megtiltotta a külföldiek személyforgalomban történő beutazását hazánk területére. Természetesen az áruellátás, az üzleti célú utazások, a mezőgazdasági munkavégzés céljából vagy az érettségi vizsgákon való részvétel céljából történő beutazások hamar rést ütöttek ezen a szigorú szabályozáson (Skorka, 2020). A tranzitáthataladás során rengeteg szabályszegés történt. A járművek nem a megfelelő idő-sávban közlekedtek, letértek a kijelölt útvonalakról, nem a kijelölt benzinkutakat, pihenőhelyeket vették igénybe. A szabályszegők a szabályszegés jellegéből adódóan külföldiek voltak. A vagyoni jellegű joghátrányon túl a veszélyhelyzeti kormányrendeletek azonban csak szűk körben adtak lehetőséget a külföldiek kiutasítására, illetve kitoloncolására. Erre a járványügyi szabályszegés⁵ vétsége esetén kerülhetett sor, majd például 2020. május 07-től a 81/2020. Korm. rendelet 5. §-a alapján a fenti magatartások megvalósítása miatt is.

A veszélyhelyzeti szabálysértések bírságolása

A szabálysértési eljárásban a pénzbírság összege 5000 forinttól 150 000 forintig terjed, elzárással sújtható szabálysértés esetén 300 000 forintig⁶. A veszélyhelyzeti tényállásoknál a jogalkotó a hatályos szabálysértési törvény rendelkezéseitől eltérve magasabb bírságösszegeket határozott meg.

A rendeletek először ismertetik a járvány elleni védekezés érdekében követendő magatartásokat, majd a szabályok megsértését szabálysértésnek minősítve meghatározzák a szankció – tipikusan pénzbírság – mértékét. Az 5000 forintos bírságminimum nem változott, azonban a pénzbírság felső határa 500 000 forintra emelkedett.⁷ A helyszíni bírság minimum összege változatlanul maradt,

5 81/2020. Korm. rendelet „5. § (1) Az a nem magyar állampolgár, aki a 2. §-ban meghatározott – a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény 361. §-ába ütköző – zárlati kötelezettség alá tartozó fertőző betegség behurcolásának vagy terjedésének megakadályozása végett elrendelt járványügyi elkülönítési, megfigyelési, zárlati és ellenőrzési szabályokat megszegi, Magyarország területéről kiutasításra, kitoloncolásra kerül.”

6 Szabs tv. 11.§ (1) bekezdés.

7 484/2020. Korm. rendelet.

„23. § (1) A Szabs tv. 1. § (1) bekezdésétől eltérően szabálysértést követ el, aki az 1. § (1), (2) és (4) bekezdésében, 2. § (3) bekezdésében, 3. § (1), (3) és (7) bekezdésében, 4. § (1) és (3) bekezdésében, 5. § (2) bekezdésében, 6. § (1) és (5) bekezdésében, 8. § (1) bekezdésében, 9. § (1) bekezdésében, 10. § (1) bekezdésében, 12. § (1) és (2) bekezdésében, 17. § (7) bekezdésében, 18. § (1) bekezdésében meghatározott védelmi intézkedést megszegi;

(2) „A Szabs tv. 11. § (1) bekezdésétől eltérően az (1) bekezdés szerinti szabálysértés esetén a pénzbírság legalacsonyabb összege ötezer forint, legmagasabb összege ötszázezer forint;

(3) „Az (1) bekezdés szerinti szabálysértés esetén a helyszíni bírság összege a Szabs tv. 99. § (2) bekezdésétől eltérően ötezer forinttól százötvenezer forintig, a szabálysértés ismételt elkövetése esetén kétszázezer forintig terjed.”

azonban a 168/2020. Korm. rendelet 50 000 forintról 100 000 forintra, ismételt elkövetés esetén 150 000 forintra, a 484/2020. Korm. rendelet pedig 150 000 forintra, ismételt elkövetés esetén pedig 200 000 forintra emelte a bírság maximumát.

A 484/2020. Korm. rendelet 2021. január 30-án hatályba lépett módosítása nyomán azonban még ezek az egyébként magas összegek is emelkedtek a vendéglátó üzletekben jogellenesen tartózkodók szankcionálására. A helyszíni bírság összege 150 000 forinttól (!) 500 000 forintig, ismételt elkövetés esetén 600 000 forintig terjedt.⁸

Egyes rendeletek nem rendelkeznek szankcióról⁹ az előírt magatartássa-bályok betartásának elmulasztása esetére, míg másik rendeletek csak a pénz-bírság összegét határozzák meg hallgatva a helyszíni bírság összegéről.¹⁰ A szabályozás tehát nem egységes, mindenképp nagy figyelmet kíván a jogal-kalmazóktól.

A jogalkotó a bírságösszegek meghatározásakor feltehetően azon álláspont-ra helyezkedett, hogy a szankció kilátásba helyezése a társadalom nagy részét visszatartja a jogellenes cselekmény elkövetésétől. A pénzbírság összege még az elzárással sújtható szabálysértésekre meghatározott – egyébként a nem el-zárással sújtható szabálysértésekre kiszabható pénzbírság kétszeresét jelen-tő – magasabb bírságösszeget is jócskán meghaladja. Ebből arra a jogalkotói szándékra következtethetünk, hogy ezen védelmi intézkedések betartásához nagyon jelentős társadalmi érdek fűződik. A szabálysértési eljárásokban a jog-erősen kiszabott pénzbírságok átlagos összege 2020. évben – elzárással sújt-ható és veszélyhelyzeti szabálysértések nélkül – 48 500 forint volt¹¹, míg a ve-szélyhelyzeti tényállásoknál ez az összeg 80 434 forint. Látható tehát, hogy a szabálysértési hatóság élt a lehetőséggel, és ha nem is 500 000 forintos, de a megszokottnál jóval magasabb bírságokat szabott ki (URL1).

A kiszabott helyszíni bírság átlaga is emelkedett a veszélyhelyzeti tényállások hatására. 2020-ban a veszélyhelyzeti és az elzárással sújtható szabálysértése-ket nem tekintve a bírságátlag 16 520 forint volt, 2021. első öt hónapjában pe-dig 16 458 forint, ez a 2019-es évhez viszonyítva 17%-os emelkedést jelent¹².

8 28/2021. (I. 29.) Korm. rendelet a veszélyhelyzet idején alkalmazandó védelmi intézkedések második üteméről szóló 484/2020. (XI. 10.) Korm. rendelet és más kormányrendeletek veszélyhelyzeti módo-sításáról 5. § (4) bekezdés.

9 41/2020. Korm. rendelet.

10 46/2020. Korm. rendelet.

11 Még szembetűnőbb a különbség, ha a 2019. évben jogerősen kiszabott pénzbírságok átlagát nézzük (az elzárással sújtható szabálysértések nélkül), melynek összege 43 075 forint volt.

12 2019. évben a helyszíni bírság átlaga (az elzárással sújtható szabálysértéseket nem számítva) 13 676 forint volt.

A veszélyhelyzeti tényállások tekintetében a 2019-es évhez képest több mint kétszeresére nőtt a kiszabott helyszíni bírság átlagösszege.¹³

A kiszabott bírságok túlnyomó részben 15 napos határidővel, meghallgatás nélküli eljárás keretében kerültek kiszabásra. A tényállások jelentős része egyszerű megítélésű, nem igényli bizonyítási eljárás lefolytatását: vagy van rajta maszk vagy nincs, és a kijárási korlátozás esetén is elegendő, ha a járőr a feljelentésben rögzíti az intézkedés pontos időpontját, illetve azt, hogy az intézkedés alá vont személy esetében a rendeletben meghatározott egyik kimentési ok sem áll fenn. Az eljárás alá vont személyek, vagy csak szűk körben a helyszínen intézkedő rendőrnek, vagy egyáltalán nem nyilatkoztak személyi körülményeikre. A bírság összegének megállapítása során tehát a szabálysértési előadó az eljárás alá vont személy jövedelmi viszonyait, az általa eltartott személyek számát, egészségügyi állapotát (ezen körülmények általában csökkentő tényezőként szerepelnek) nem tudta figyelembe venni, így ez a tényező is hozzájárult a magasabb bírságösszeg megállapításához.

Ha az eljárás alá vont személy 2020 decemberében a város sétálóutcáján megivott egy sört és közben a maszkját állára lehúзва elbeszélgetett ismerőseivel, több szabálysértést is megvalósított egyidejűleg. A szeszital-árusítás, -kiszolgálás és -fogyasztás tilalmának megszegése és a veszélyhelyzet idején a második ütemű védelmi intézkedések megszegése szabálysértések elkövetése miatt halmazati büntetésként 750 000 forintig terjedő pénzbírság kiszabására volt lehetősége a szabálysértési előadónak.

Ha a „közterszesz”¹⁴ egy csendháborítással kerül halmazatba, akkor ez az összeg 225 000 forint, de mivel a veszélyhelyzeti tényállások esetén kiszabható pénzbírság felső határa 500 000 forint, így a Szabs. tv. 22. § (2) bekezdése alapján ezt az összeget a felével kell növelni.¹⁵ Ezt a bírságösszeget az átlag magyar állampolgár nem tudja leróni és nagy valószínűséggel a személyi körülmények figyelembevétele miatt nem is kerül kiszabásra, tehát marad a generál prevenció, az elrettentés. A kiszabott bírságösszegek között területileg is nagy eltérések mutatkoztak. Budapesten magasabb, míg vidéken alacsonyabb összegű bírságok kerültek kiszabásra. Természetesen a szabálysértési előadók mérlegelési jogkörébe tartozik a bírság összegének megállapítása és erre sem a szakirányító szerv, sem a közvetlen vezető nem adhat utasítást. A szabálysértések

13 28 516 forint a veszélyhelyzeti tényállások miatt kiszabott helyszíni bírságok átlagösszege 2021-ben.

14 Szabs tv. 200. § Szeszital-árusítás, -kiszolgálás és -fogyasztás tilalmának megszegése szabálysértés rendőri szakzsargonban használt elnevezése.

15 Szabs tv. „22. § (2) Ha az eljárás alá vont személyt ugyanabban az eljárásban több, szabálysértési elzárással nem büntethető szabálysértés miatt vonják felelősségre, a pénzbírság felső határa a kiszabható legmagasabb pénzbírság felével emelkedik.”

adott területen nagyobb számban történő előfordulása azonban eredményezhet magasabb bírságösszeget.¹⁶

A védelmi intézkedések betartásához fűződő fontos társadalmi érdeket hangsúlyozza az is, hogy egyes veszélyhelyzeti szabálysértési tényállások esetében a jogalkotó kizárja a figyelmeztetés intézkedés alkalmazásának lehetőségét.¹⁷ Az általános szabálysértési hatóság pedig az egységes jogértelmezést elősegítő leirataiban – tekintettel a védelmi intézkedések megszegésének lehetséges következményeire – csak különösen indokolt esetben javasolja alkalmazását.

A magasabb bírság, illetve helyszíni bírság összegek alkalmazásának a feltelezett prevenciós célon túl egy másik – a szabálysértési előadókra – kedvezőtlenebb következménye is lett, nevezetesen az, hogy jelentős mértékben megnőtt a meg nem fizetett bírságok miatt indult végrehajtási eljárások száma.

Büntető-, szabálysértési vagy közigazgatási jog?

Az emberek jelentős része elfogadja a védelmi intézkedések szükségességét és ezért betartja azokat. Azonban mindig vannak olyanok, akik nem tudnak azonosulni a rendelkezésekkel, esetükben a szankció kilátásba helyezése az, ami visszatartja a jogellenes magatartástól.

A magyar szabályozás a pandémia elleni küzdelemben a büntető-, a szabálysértési és a közigazgatási jog adta eszközöket egyaránt használta, használja (Ambrus, 2020). Az egyik legnehezebb feladat megtalálni azt a jogterületet, amely ideális megoldásokat tud nyújtani a vírus elleni küzdelemhez. A magyar jogalkotás alapvetően a veszélyhelyzeti kormányrendeletekben határozta meg a követendő magatartásokat, és ezen rendeletekben minősítette azokat – felhívva a szabálysértési törvény rendelkezéseitől történő eltérésre a figyelmet – szabálysértéssé. A szabályozás gerincét ez a megoldás adta, de mindemellett a büntetőjog és a szabálysértési jog, és a szabálysértési jog és a közigazgatási jog közötti kölcsönhatások is megfigyelhetők. Egyes jogsértő magatartások szankcionálása az elmúlt másfél év során az egyik jogterületről a másikra került át.

A Btk. 361. § járványügyi szabályszegése esetében egy részleges dekriminalizáció történt. Az élet- és vagyonbiztonságot veszélyeztető tömeges

16 56. BK vélemény a büntetéskiszabás során értékelhető tényezőkről: „11. A bűncselekmények elszaporodottsága súlyosító körülmény akkor, ha a köztudomás szerint az ügyben elbírált vagy az ahhoz hasonló bűncselekmények száma (az elkövetéskor) a korábbi időszakhoz képest lényeges emelkedést mutat, vagy ha a számuk az adott területen lényegesen magasabb volt az átlagosnál.” A Bkv. egyes részei a szabálysértési eljárásokban is alkalmazásra kerülnek.

17 81/2020. Korm. rendelet 5. § (4) bekezdés, hatályos 2020. május 07-től.

megbetegedést okozó humánjárvány vonatkozásában elrendelt hatósági házi karantén elektronikus ellenőrzéséről szóló 181/2020. (V. 4.) Korm. rendelet (a továbbiakban: 181/2020. Korm. rendelet) új rendelkezést iktatott be a 81/2020. Korm. rendeletbe, mely szerint „*Nem bűncselekmény, hanem szabálysértés válna meg, ha a Btk. 361. §-ában meghatározott bűncselekményt a COVID–19 fertőzőtség vagy annak gyanúja miatt elrendelt járványügyi elkülönítés, megfigyelés, zárlat vagy ellenőrzés szabályainak megszegésével követik el.*” A változás több szempontból is érdekes. A járványügyi intézkedések megszegése a pandémia idején nagyszámú ember életét, egészségét veszélyezteti, ennek ellenére a COVID–19 esetében „csak szabálysértés” lesz az elkövetés. Bár mely más fertőző betegség esetében viszont továbbra is vétség. A jogalkotói szándék nem egyértelmű. A dekriminalizáció kapcsán a járványügyi intézkedések megsértése a pénzbírsággal sújtandó szabálysértések közé került, pedig a szabálysértések közül a társadalomra veszélyesebb magatartások a szabálysértési törvény elzárással sújtható szabálysértései között foglalnak helyet. Ez a megoldás azonban előkészítő eljárást, illetve azt követő bírósági eljárást eredményezett volna, ami pont a döntés egyik vitathatatlan előnyét annullálta volna, nevezetesen a szabálysértési eljárás gyorsaságát, és az ebből eredő hatékonyságát. A jogsértés bírósági hatáskörbe adása ugyanúgy terhelte volna a bíróságokat, mint a büntetőeljárás lefolytatása, így a gyorsaság és a tehermentesítés oltárán feláldozásra került a súlyosabb szankció alkalmazhatósága (Hollán, 2020).

A karantén szabályok változása jól szemlélteti a jogsértő magatartások egyik jogterületről a másik jogterületre történő áthelyezését. A szabályozás a büntetőjog területéről indult, majd átkerült a szabálysértési jog területére, ahol a 41/2020. Korm. rendelet 3. §-a tartalmazza a karanténra vonatkozó szabályokat. Aki például nem a kijelölt lakóhelyen tartózkodik, vendégeket fogad, nem helyezi ki a figyelmeztető jelzést, az a Szabs. tv. 239. § (1) bekezdés a) pontja szerint minősülő „*Fertőző betegség elleni védekezés elmulasztása*” szabálysértést vállalítja meg. Ugyanezen elkövetési magatartások a 181/2020. Korm. rendelettel módosított 81/2020. Korm. rendelet 5. § (2) bekezdése alapján 2020. május 07-től már nem a Szabs. tv. 239. § szerint minősültek.¹⁸ Aki pedig a hatósági házi karantén elektronikus ellenőrzésére szolgáló szoftver telepítésével vagy használatával kapcsolatos kötelezettségeket szegi meg, az 2020. november 12-től már közigazgatási bírsággal sújtandó jogsértést követ el.¹⁹

18 2020. év december végén több mint 20 000 fő volt karanténban, a rendőrség által végrehajtott karantén ellenőrzések száma pedig 2,5 millió körül járt.

19 2020. évi CIV. törvény a járványügyi intézkedésekkel kapcsolatos egyes szabályok megállapításáról és a járványügyi intézkedésekkel kapcsolatos egyes törvények módosításáról 8. §.

A védelmi intézkedések megsértőivel szemben többnyire szabálysértési eljárások indultak, azonban gyakran egy jogsértés kapcsán több személlyel szemben is rendőri intézkedésre került sor, melynek során eltérő szankciók kerültek alkalmazásra. Az üzletben eladóként dolgozó személy részére a 484/2020. Korm. rendelet 1. § (1) bekezdés c) pontja előírja a szabályos maszkviselést, ha ezen kötelezettségének nem tesz eleget – például úgy viseli a maszkot, hogy az az orrát nem takarja el – a rendelet 23. § (1) bekezdése alapján szabálysértést követ el, és ötezer forinttól ötszázezer forintig terjedő pénzbírsággal sújtható. A történet azonban nem fejeződik be, mert az üzlet üzemeltetője a rendelet 2. § (1) bekezdésében foglaltak alapján köteles gondoskodni arról, hogy a helyiségben tartózkodók szabályszerűen viseljék a maszkot. Tekintve, hogy az alkalmazottjáról van szó, így őt nem távolíthatja el az üzletből, nem zárhatja ki a vásárlásból, mint ahogy a maszkot nem viselő vásárlókkal szemben megtehetné, viszont felelősséggel tartozik a jogsértő magatartás miatt, és a rendelet 22. § (2) bekezdés a) pontja alapján a rendőrség százezer forinttól egy millió forintig terjedő közigazgatási bírsággal sújthatja, illetve a helyiséget egy naptól egy évig terjedő időtartamra bezárathatja. Ez a példa tulajdonképpen rámutat a közigazgatási szankció előnyére a szabálysértési szankciókkal szemben, nevezetesen, hogy a jogi személlyel szemben is alkalmazható, magasabb összegű bírság kiszabását teszi lehetővé, és igazán súlyos joghátrányként az üzlet bezárását is lehetővé teszi. Ugyanez a mögöttes felelősség típusú megoldás kerül alkalmazásra a rendezvények, gyűlések résztvevői és szervezői vonatkozásában is. A pandémia tehát a magyar jogrendszer egészére hatást gyakorolt, és a jogsértő magatartások szankcionálása tekintetében a büntetőjog és a közigazgatási jog területét is érintette, de többnyire szabálysértési eljárás keretében történő felelősségre vonást eredményezett (Póczik, Sárík, Vass & Bolyky, 2021).

Szabálysértési eljárás a pandémia alatt

A szabálysértési eljárások jelentős részében egyszerű megítélésű ügyekről van szó, amikor a szabálysértési előadók a rendelkezésre álló iratok alapján – tizenöt napon belül – meg tudják hozni az ügydöntő határozatot. Ha azonban bizonyítási eljárást kell lefolytatni, akkor harminc nap áll az előadó rendelkezésére, ami indokolt esetben – az ügy bonyolultsága vagy más elháríthatatlan akadály esetén – további harminc nappal meghosszabbítható.²⁰

20 Szabs. tv. 81. § (2)–(3) bekezdés;

A pandémia alatt az állampolgárok és a szabálysértési előadók közötti személyes érintkezések számát – a fertőzésveszély miatt – úgy kellett csökkenteni, hogy az a szabálysértési eljárások hatékonyságát (gyorsaság, eredményesség) lehetőség szerint a legkisebb mértékben befolyásolja. Sajnos a közszolgáltatásban alkalmazott olyan megoldások, mint a távmunka alkalmazása (home office) vagy az egymást váltó csoportok munkavégzése a feladat jellege és a létszám szűkre szabott volta miatt nem kerülhettek alkalmazásra (Linder, 2020). A hatékony védőoltások megjelenéséig maradt a mechanikus védelem (maszk, kézfertőtlenítő, „ügyféltoll”, plexifal) és az eljárási szabályok módosítása, ami talán az előzőeknél is hatékonyabb megoldásokat kínált.

A veszélyhelyzet során alkalmazandó egyes belügyi és közigazgatási tárgyú szabályokról szóló 85/2020. (IV. 5.) Korm. rendelet (továbbiakban: 85/2020. Korm. rendelet) a szabálysértési törvény rendelkezéseit ebben az irányban módosította. A bíróság, a szabálysértési hatóság és az előkészítő eljárást lefolytató szerv részére a személyes jelenléttel járó eljárási cselekmények esetére a telekommunikációs eszköz alkalmazását tette kötelezővé, ha annak technikai és műszaki feltételei adottak.²¹ A telekommunikációs eszköz alkalmazására a korábbiakban csak az elzárással sújtható szabálysértések miatt lefolytatott eljárások keretében került sor. A gyorsított eljárás során őrizetbe vett eljárás alá vont személy a rendőrségi objektumból telekommunikációs eszköz útján veszi fel a kapcsolatot a tárgyalóteremben lévő bíróval.²² Ez a kapcsolat képes hangfelvételt jelent, melynek technikai hátterét az eljárás alá vont részére a rendőrség biztosítja. A 85/2020. Korm. rendelet kiterjeszti ezt a lehetőséget a szabálysértési és az előkészítő eljárásokra is, és megelégszik pusztán a hangfelvétellel az összeköttetés közvetlenségének és kölcsönösségének biztosítására. Azon szabálysértési előadók körében, akik korábban telefonon keresztül sem adhattak tájékoztatást a szabálysértési ügyek állásáról – mondván nem beazonosítható a hívó személye – nem terjedt el széles körben ez a megoldás. Az igazgatásrendészet mint a rendészet „irodai” ágazata hű maradt önmagához és inkább a jogszabály kínálta másik megoldást választotta (Balla, 2020). A tanú meghallgatásának szükségessége vagy az eljárás alá vont személy meghallgatás vagy tárgyalás tartása iránti kérelme esetén a Szabs. tv. 62/A. § előírásainak figyelembevételével írásbeli vallomástételt engedélyezett.²³ És sajnos itt meg is állhatunk. A szabálysértési hatóságok „ügyfélköre” az esetek nagy részében

21 85/2020. Korm. rendelet 12. § (2) bekezdés, Érdekes, hogy a veszélyhelyzet során érvényesülő egyes eljárásjogi intézkedések újbóli bevezetéséről szóló 112/2021. (III. 6.) Korm. rendeletből már kimaradt ez a rendelkezés.

22 Szabs. tv. 126/B. §.

23 85/2020. Korm. rendelet 12. § (1) bekezdés.

– finoman szólva – nem túlképzett, nem rendelkezik megfelelő ismeretekkel, gyakorlattal nyomtatványok kitöltésében, ezért a kiküldött írásbeli tanúvallomások jelentős részét vagy vissza sem küldték, vagy értékelhetetlen válaszokat adtak.²⁴ A szabálysértési előadóknak maradt továbbra is az idézés lehetősége, vagy a 85/2020. Korm. rendelet által a szabálysértési törvénybe beiktatott új felfüggesztési ok alkalmazása, nevezetesen az eljárás három hónapra történő felfüggesztése, illetve annak három havonta történő meghosszabbítása.²⁵ Az írásbeli tanúvallomás korábbiaknál szélesebb körű alkalmazása mindezeknél jó elgondolás, de csak az egyszerűbb megítélésű ügyekben alkalmazható sikerrel, egy „balesetes” ügyben, ahol a felek véleményét ütköztetni kell nem alkalmazható. A 85/2020. Korm. rendelet 2020. június 17-én hatályát veszítette, de a pandémia miatti felfüggesztés kérdését a Vmt. továbbvitte és a 365. §-ával új e) ponttal egészítette ki a Szabs. tv. 82. § (1) bekezdésében található felfüggesztési okokat, nevezetesen a szabálysértési eljárást fel kell függeszteni, ha „a szabálysértési eljárásban részt vevő személyek személyes jelenlétével járó eljárási cselekmény elrendelt járványügyi elkülönítés, megfigyelés, zárlat vagy ellenőrzés szabályainak megszegésével járna.” Ha tehát az eljárás alá vont személy vagy a tanú meghallgatása szükséges a tényállás tisztázásához, de az „karanténban” van, akkor az eljárást fel kell függeszteni.

A pandémia nem csak a szabálysértési alapeljárásban, de a végrehajtási eljárásban is érezte hatását. A 71/2020. Korm. rendeletben meghatározott kijárási korlátozás meglehetősen sok „speciális büntethetőséget kizáró okot” fogalmazott meg a 4. § (1) bekezdésében felsorolt alapos indokok között, azonban a felhívás teljesítése nem szerepelt ezek között. A szabálysértési hatóság által a büntetés-végrehajtási intézetbe történő bevonulás érdekében kibocsátott felhívás teljesítése és a kijárási korlátozás rendelkezéseinek betartása ellentétes magatartásokat feltételezett. Ha az elkövető nem tesz eleget a felhívásnak, akkor a szabálysértési hatóságnak az elővezetésére kell intézkednie, ha viszont

24 Azokban az esetekben, amikor a meghallgatáson történő megjelenés egészségügyi okok (mozgáskorlátozott személy), nagy távolság vagy jelentős költségek miatt nehézségekbe ütközik a szabálysértési eljárásokban is meg kellene fontolni az elektronikus kapcsolattartás új módozatait, gondolok itt például a pandémia idején a büntetés-végrehajtási intézetekben jelentős mértékben „felfutó” ellenőrzött Skype-telefonálás lehetőségére is (Forgács, 2021).

25 85/2020. Korm. rendelet „14. § (1) A bíróság, a szabálysértési hatóság és az előkészítő eljárást lefolytató szerv legfeljebb három hónapra felfüggesztheti az eljárást, ha a szabálysértési eljárásban részt vevő személyek személyes jelenlétével járó eljárási cselekmény elvégzése szükséges, és a személyes jelenlét a szükséges technikai és műszaki feltételek hiányában telekommunikációs eszköz útján nem biztosítható, vagy a bíróság, a szabálysértési hatóság az írásbeli vallomástételt nem engedélyezte, továbbá annak az érintett nem, vagy nem megfelelő módon tett eleget. A határozat ellen nincs helye jogorvoslatnak. (2) A bíróság, a szabálysértési hatóság és az előkészítő eljárást lefolytató szerv az eljárás felfüggesztésének (1) bekezdésben meghatározott tartamát alkalmanként legfeljebb három hónappal meghosszabbíthatja, ha annak feltételei továbbra is fennállnak. A határozat ellen nincs helye jogorvoslatnak.”

eleget tesz a felhívásnak és megjelenik a büntetés-végrehajtási intézetben, akkor megsérti a kijárási korlátozást. A jogalkalmazásban részt vevő szervek úgy oldották meg a problémát, hogy a kijárási korlátozás időtartamára eső felhívás figyelmen kívül hagyása miatt keletkezett elővezetési határozatokat az ügyészség nem hagyta jóvá, illetve a szabálysértési hatóságok felfüggesztették a felhívások kibocsátását és arra csak a veszélyhelyzet megszűnése után intézkedtek.

A személyes kontaktusok számát hivatott csökkenteni a 85/2020. Korm. rendelet 13. §-ában megfogalmazott rendelkezés is, mely szerint: „Az ügyirat tartalmáról felvilágosítás adása vagy tájékoztatás nyújtása, az ügy iratainak megismerése csak személyes jelenléttel nem igénylő módon biztosítható.” Tehát a korábban nem elfogadott telefon vagy e-mail útján történő tájékoztatás, illetve az azonosítást és így a jogosultság meglétének ellenőrzését lehetővé tévő ügyfélkapus tájékoztatás. Sajnos a szabálysértési eljárás alanyainak jelentős része még nem rendelkezik ügyfélkapuval, vagy egyáltalán olyan technikai háttérrel, amely biztosítaná, hogy a kapcsolattartás elektronikus úton hatékonyan és jogszerűen megoldható legyen.

A személyes jelenléttel járó eljárási cselekmények számát legegyszerűbben azonban a helyszíni bírság alkalmazásával lehet kiküszöbölni. A szabálysértési törvény rendelkezései eleve ebbe az irányba hatnak, gondoljunk csak a rendőrség teljes körű helyszínbírságotlasi jogkörére²⁶, vagy a tettenérés esetkörének kiterjesztésére²⁷. Az intézkedő rendőrnek megvan a lehetősége a szóbeli figyelmeztetésre és a feljelentés tételére is az intézkedés alá vont szabálysértővel szemben, de a rendőrség szakirányító szervei is inkább a helyszíni bírság alkalmazását preferálják. Ennek eredményeként az utóbbi években a szabálysértőkkel szemben alkalmazott szankciók 66–69%-a helyszíni bírság (URL1). A 2020. évben a veszélyhelyzetre figyelemmel a kormány által alkotott rendkívüli intézkedések, rendeletek elleni szabálysértések miatt 9727 pénzbírság mellett 30 810 helyszíni bírság került kiszabásra, tehát a szankciók 76%-a helyszíni bírság (URL1).

Érdekes rendelkezést tartalmaz a Vmt. 187. §-a. Aki a Btk. 361. §-ában meghatározott cselekményt a COVID–19 fertőző betegség vagy annak gyanúja miatt elrendelt járványügyi elkülönítés, megfigyelés, zárlat vagy ellenőrzés szabályainak megszegésével követi el, szabálysértést követ el. A szabálysértés elkövetőjével szemben ötezer forinttól ötszázezer forintig terjedő pénzbírság,

26 Szabs. tv. 39. § (1) bekezdés, kivételt képez: életvitelszerű közterületi tartózkodás szabályainak megsértése; az Országgyűlési nemzetbiztonsággal foglalkozó állandó bizottsága ténymegállapító vizsgálati tevékenységének akadályozása.

27 Szabs. tv. 73. § (1) bekezdés.

ismételt elkövetés esetén százötvenezer forintig terjedő helyszíni bírság szabható ki²⁸ (URL3), ellenben szóbeli figyelmeztetés nem alkalmazható. Ha ugyan ezen szabálysértést a karantén szoftver telepítésére kötelezett személy követi el, akkor a bírság összege „csak” háromezer forinttól háromezer forintig terjedhet, továbbá pénzbírság kiszabása helyett figyelmeztetés is alkalmazható, amelyet a rendőrség a Szabs. tv. 100/A. §-ától eltérően helyszíni intézkedés hiányában is alkalmazhat, valamint írásban és rövid úton is közölhet. A cél feltehetően a karantén-ellenőrzések és a kontaktkutatások miatt amúgy is jelentősen megerhelt rendőrség tehermentesítése, a csekélyebb fenyegetettség révén az elektronikus karantén-ellenőrzéseket lehetővé tévő alkalmazás telepítésére inspirálni az állampolgárokat (Móré & Szilvásy, 2020).

A szabálysértési előadók számára jelentős nehézséget okozott a hatályos joganyag megállapítása. Ugyanazon védelmi intézkedés több jogszabályban jelent meg, és az adott jogszabály tartalma is folyamatosan változott. A maszkviselést – a teljesség igénye nélkül – szabályozta a 168/2020. Korm. rendelet 2. § (2) bekezdése, a védelmi intézkedések következő üteméről szóló 207/2020. (V. 15.) Korm. rendelet 2. § (2) bekezdése, a járványügyi készültségi időszak védelmi intézkedéseiről szóló 431/2020. (IX. 18.) Korm. rendelet 1. §-a, a 484/2020. Korm. rendelet 1. §-a, és a koronavírus-világjárvány nemzetgazdaságot érintő hatásának enyhítése érdekében szükséges azonnali intézkedésekről szóló 47/2020. (III. 18.) Korm. rendelet munkajogi szabályainak a Gazdaságvédelmi Akcióterv keretében történő kiegészítéséről szóló 104/2020. (IV. 10.) Korm. rendelet 2. § (2) bekezdése is. A jelenleg is hatályos 484/2020. Korm. rendelet 2021. augusztus 31-ig harminckettő alkalommal került módosításra, természetesen ezek a módosítások több helyen érintették a maszkviselés szabályait. A kötelezettek köre, a viselés helyszíne folyamatos változás alatt áll. A szabálysértési előadóknak pedig nemcsak a hatályos jogot kell ismerniük, hanem a korábban meghozott alaphatározatban megjelölt elkövetési időben hatályos szabályozást is, mert adott esetben egy jogorvoslati vagy végrehajtási eljárásban arra hivatkozva kell döntést hozniuk.

A fenti rendelet vezette be 2020. november 11-én történő hatályba lépésével az este nyolc órától reggel öt óráig tartó kijárási korlátozást. Ahogy a lakosság

28 „Az elkövető távollétében kiszabott helyszíni bírságról a karantén szabályok megtartását ellenőrző rendőr a hatósági házi karantén helyeként megjelölt lakás, ahhoz tartozó bekerített hely, egészségügyi intézménynek nem minősülő helyhez tartozó levélszekrényben tájékoztatást helyez el, majd a helyszíni bírságoláshoz használt nyomtatvány másodlati példányát a csekkszelvényvel együtt a nyilvántartásban szereplő lakcímre megküldi. Ha a helyszíni bírságolt személy a helyszíni bírság kiszabását nem veszi tudomásul, vagy a megküldött csekkszelvényen vagy banki átutalással a helyszíni bírságot 30 napon belül nem fizeti meg, a helyszíni bírságolásra jogosult szerv vagy személy szabálysértési feljelentést tesz.” (URL3).

átoltottsága növekedett, a statisztikai mutatók javultak, úgy került enyhítésre a kijárási korlátozás. Először 2021. április 07-én került módosításra az este nyolc órai időpont 10 órára, majd 2021. április 24-én 11 órára, majd 2021. május 01-jén éjjelre, míg 2021. május 23-án az ötmilliomodik beoltott után a védelmi intézkedések lépcsőzetes feloldásának ötödik fokozatára tekintettel a veszélyhelyzet idején alkalmazandó védelmi intézkedéseket szabályozó kormányrendeletek módosításáról szóló 264/2021. (V. 21.) Korm. rendelet hatályon kívül helyezte a kijárási korlátozást. A szabályok gyors változására és a szabályozás – a jogalkalmazó szervek és állampolgárok számára egyaránt – szövevényes voltára a fentiek csak kiragadott példák, nem részletezve a piacokon, kereskedelmi egységekben bevezetett idősávokat vagy az esküvőkre, temetésekre, egyéb rendezvényekre meghatározott létszámkereteket.

Bíróság elé állítás a pandémia alatt

Az elzárással is büntethető szabálysértések elbírálása érdekében lehetőség van – a feltételek fennállása esetén – a „gyorsított eljárásra”. A bíróság elé állításnál a rendőrség az elzárással is büntethető szabálysértés elkövetésén tetten ért eljárás alá vont személyt őrizetbe veszi, majd hetvenkét órán belül bíróság elé állítja. Az eljárás tehát bírósági tárgyalást feltételez. Az élet- és vagyónbiztonságot veszélyeztető tömeges megbetegedést okozó humánjárvány megelőzése, illetve következményeinek elhárítása, a magyar állampolgárok egészségének és életének megóvása érdekében elrendelt veszélyhelyzet során teendő intézkedésekről (II.) szóló 45/2020. (III. 14.) Korm. rendelet 1. §-a alapján azonban „a Kúria elnöke, az Országos Bírósági Hivatal elnöke és a legfőbb ügyész javaslatára rendkívüli ítélkezési szünet kerül elrendelésre.” Az ítélkezési szünet azonban nem tartott hosszú ideig, mindössze 2020. március 15-től 2020. április 1-jéig.²⁹ A gyorsított eljárások száma azonban ezt követően már nem érte el a pandémia előtti szintet, annak ellenére, hogy a „távmeghallgatási rendszer” ezen ügytípusban – a technikai problémáktól eltekintve – korábban is működött³⁰, illetve a bíróságoknak a járványügyi okokra történő hivatkozással a nyilvánosság kizárására is lehetőségük volt.³¹

29 74/2020. (III. 31.) Korm. rendelet a veszélyhelyzet ideje alatt érvényesülő egyes eljárásjogi intézkedésekről.

30 Megjegyzendő, hogy a veszélyhelyzet során érvényesülő egyes eljárásjogi intézkedések újbóli bevezetéséről szóló 112/2021. (III. 6.) Korm. rendeletbe már nem került átültetésre a telekommunikációs eszköz útján történő meghallgatás lehetősége sem a szabálysértési hatóságok, sem a szabálysértési előkészítő eljárást lefolytató szervek részére.

31 85/2020. Korm. rendelet 15.§.

A 2019. év első öt hónapjának adataihoz viszonyítva a 2020. év első öt hónapjában indított gyorsított eljárások száma 31%-kal csökkent, csak két megyében emelkedett minimálisan az eljárások száma, Budapesten pedig csaknem 50%-os a visszaesés ([URL4](#)).

Veszélyhelyzetből válsághelyzetbe

A magyar kormány 2020. június 18-ától megszüntette a koronavírus-járvány miatt elrendelt veszélyhelyzetet, és egyúttal elrendelte az egészségügyi válsághelyzetet 2020. december 18-ig ([URL5](#)). A jogbiztonság követelménye azonban megkívánta, hogy a veszélyhelyzet megszűnése és a veszélyhelyzeti kormányrendeletek hatályvesztése ne történjen meg annak hiányában, hogy megfelelő átmeneti rendelkezések megalkotásra kerüljenek.³² A Vmt. célja tehát az volt, hogy a veszélyhelyzeti jogalkotással érintett tárgyakban a veszélyhelyzet megszűnése utáni jogviszonyokat a jogbiztonság követelményének megfelelően egyértelműen és kiszámíthatóan szabályozza.

A szabálysértési jogterületen ez a törekvés egy új szabálysértési tényállást: a „*Védelmi intézkedés megszegése*” eredményezett:

Szabs. tv. „239/A. § (1) *Aki az egészségügyi válsághelyzet során*

a) kormányrendeletben meghatározott védelmi intézkedést,

b) a települési önkormányzat területén működő piac, vásár, illetve a piac, vásár területén működő üzletek nyitva tartásának önkormányzati rendeletben meghatározott szabályait

megszegi, szabálysértést követ el.

(2) Az (1) bekezdésben meghatározott védelmi intézkedés megszüntetését követően a 4. §-tól eltérően a folyamatban lévő szabálysértési eljárást az elkövetés idején hatályban lévő szabályok szerint kell elbírálni.”

Az új szabálysértési tényállás kerettényállás, amit az egészségügyi válsághelyzet során kiadott kormányrendeletek töltenek ki tartalommal, meghatározva a szabálysértés elkövetési magatartását. Azok a kormányrendeletek, amelyek védelmi intézkedést tartalmaznak már a címükben erre utalnak, továbbá valamennyi ilyen kormányrendelet külön szakaszban sorolja fel, hogy a kormányrendelet mely szakaszai védelmi intézkedések. A fentiekkel egyértelművé válik

32 Végső előterjesztői indokolás a veszélyhelyzet megszűnésével összefüggő átmeneti szabályokról és a járványügyi készületségről szóló 2020. évi LVIII. törvényhez. Indokolások Tára 2020/75. Általános indokolás.

a jogalanyok és a jogalkalmazók számára, hogy egy-egy rendeletben mely szabályok megszegése valósítaná meg a szabálysértést.³³

Tetten érhető-e a pandémia hatása a szabálysértési statisztikákban?

A kérdés megválaszolásához a Belügyminisztérium, illetve az Országos Rendőr-főkapitányság (továbbiakban: ORFK) statisztikai adatai állnak rendelkezésünkre.

Ahogy a tanulmány elején már említettem, a rendőrség 2020. március elsejétől általános szabálysértési hatósággá vált, így az addig a kormányhivatal által elbírált szabálysértési feljelentések is a rendőrséghez kerültek. Ezeknek az új feljelentéseknek az elbírálása és folyamatban lévő alap-, illetve végrehajtási eljárások átvétele nagyjából egybe esett a COVID-19 magyarországi megjelenésével. A védelmi intézkedések betartását pedig – többek között – a szabálysértési jog eszközeivel is próbálta elérni a jogalkotó. Ezért az évek óta csökkenő tendenciát mutató szabálysértési ügyszámok emelkedni kezdtek. A pandémia azonban többféle módon is hatott az ügyszámokra. A 2020 tavaszán elrendelt kijárási korlátozás, illetve a 2020. év végén elrendelt részleges kijárási tilalom érezhetően csökkentette a közlekedési szabálysértések számát, és ami még inkább pozitív fejlemény, hogy az ORFK igazgatásrendészeti adatai szerint a vizsgált baleseti ügyek számában a 2019. évhez képest 20%-os, majd a 2020. évhez viszonyítva további 6,5%-os csökkenés volt tapasztalható. Meg kell jegyezni, hogy a közlekedési szabálysértések miatt indult eljárások száma nagyban függ a rendőri ellenőrzések számától, és feltételezhető, hogy a határ-, illetve karantén ellenőrzésben, esetleg kontaktkutatásban lekötött rendőri erők nem tudtak anynyi ellenőrzést végrehajtani, mint korábban. A baleseti szám csökkenése azonban ilyen közvetlen módon nem hozható kapcsolatba a rendőri ellenőrzésekkel. Feltehetően a határok lezárása is csökkentette a külföldiek által elkövetett közlekedési szabálysértések számát, illetve a tranzitútvonalak használatából adódó jogsértések átkerültek a veszélyhelyzeti tényállások közé.

A Belügyminisztérium adatai szerint 2020-ban 73 345, míg 2021. július végéig 104 689 védelmi intézkedések elleni szabálysértést követtek el³⁴ (URL6). Ezen jogsértések egy része természetesen helyszíni bírsággal került szankcionálásra.

33 Végső előterjesztői indokolás a veszélyhelyzet megszűnésével összefüggő átmeneti szabályokról és a járványügyi készültségről szóló 2020. évi LVIII. törvényhez. Indokolások Tára 2020/75. Részletes indokolás a 365. §-hoz.

34 STAT-VIR 2021. augusztus 10-i állapota szerint.

Az ORFK Igazgatásrendészeti Főosztály statisztikái szerint pedig 2021. év I–V. hónapokat tekintve 36,3%-kal nőtt a meghozott határozatok száma, 52,6%-kal az elmarasztalt személyek száma, míg a szabálysértési előadók leterheltsége 72%-kal emelkedett ([URL6](#)).

Összegzés

Ahhoz, hogy képet tudjunk alkotni a rendőrség igazgatásrendészeti szolgálati ágának és azon belül is a szabálysértési szakterületnek az elmúlt másfél éves munkájáról meg kell néznünk, hogy milyen feladatokat látott el, milyen létszámmal és milyen körülmények között.

A feladatról elmondható, hogy a rendőrség általános szabálysértési hatósággá válásával nemcsak évi 60 000 új szabálysértési eljárás került a rendőrség igazgatásrendészeti osztályaira, hanem a folyamatban lévő eljárások és a végrehajtási eljárások is. A szabálysértési jogterületen is történtek változások, gondoljunk csak a járművezetés eltiltás hatálya alatt és az engedély nélküli vezetés szabálysértésekre, de mindemellett bővült a szabálysértési tényállások köre, és a meglévő tényállások tartalma is változott. És ebben a helyzetben „robbant be” hazánkba a pandémia. A jogalkotó a veszélyhelyzeti szabálysértési tényállások sorával igyekezett az emberekkel a koronavírus terjedését akadályozó magatartási szabályok betartását biztosítani. A veszélyhelyzeti szabálysértési tényállások újdonságot hoztak a szabálysértési jogterületen a szabályozás módja, a normák hatálya, a kiszabott bírságok mértéke, de esetenként az eljárási szabályok vonatkozásában is. Az operatív helyzet függvényében szinte következtelenül gyorsan változtak a szabályok.

A védelmi intézkedések megszegése leggyakrabban szabálysértési bírságot vont maga után, de bizonyos esetekben közigazgatási szankciók alkalmazását írta elő a jogalkotó. A közigazgatási eljárások lefolytatására a rendőrségi vezetők leggyakrabban az igazgatásrendészeti osztályokat jelölték ki. Így a korábban a szabálysértési törvény alapján dolgozó kollégáknak az általános közigazgatási rendtartásról szóló 2016. évi CL. törvény alapján is le kellett folytatniuk az eljárásokat.

Mindezek alapján a rendőri szabálysértési hatóságok leterheltsége 2020. év I–V. hó és 2021. év I–V. hónapok vonatkozásában 72%-kal nőtt ([URL6](#)).

A megnövekedett feladatok dacára azonban a rendőrség legkisebb szolgálati ága (a teljes személyi állomány alig több mint 3%-a) a tőle megszokott magasfokú szakmai felkészültséggel és precizitással látta el szolgálati feladatait, és segítette elő a járvány elleni hatékony védekezést.

Felhasznált irodalom

- Ambrus I. (2020). A koronavírus-járvány és a büntetőjog. *Magyar Tudományos Akadémia Law Working Papers*, 7(5), 1–22.
- Balázs I. & Hoffman I. (2020). Közigazgatás és korona vírus – A közigazgatási jog rezilienciája vagy annak bukása? *Közjogi szemle*, 13(3), 1–10.
- Balla Z. (2020). Az igazgatásrendészet, mint a rendészet „irodai” ágazata. *Rendőrségi Tanulmányok* 3(klsz.), 148–162.
- Forgács J. (2021). Kapcsolattartás járvány idején. *Börtönügyi szemle*, 40(1), 51–68.
- Hollán M. (2020). A járványügyi szabályszegés „dekriminalizációja”: felemás büntetőpolitikai félfordulat járvány idején. *Magyar Tudományos Akadémia Law Working Papers*, 7(24), 1–36.
- Linder V. (2020). COVID 19 – transzparencia és participáció a közszolgálatban. In Rixer Á. (Szerk.), *A járvány hosszútávú hatása a magyar közigazgatásra* (pp. 265–279). Patrocinium Kiadó.
- Merkl Z. (2020). A rendészeti igazgatás egyes aspektusai a különleges jogrendben. *Belügyi Szemle* 68(11), 19–38. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2020.11.2>
- Móré S. & Szilvássy Gy. P. (2020). A rendészeti és katonai fellépés egyes kérdései járványügyi veszélyhelyzet és járványügyi készültség idején. *Glossa Iuridica*, 7(3-4), 67–89.
- Póczik Sz., Sárík E., Vass P. & Bolyky O. (2021). A COVID-19 pandémia egyes kriminológiai aspektusai. *Belügyi Szemle*, 69(3), 375–400. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2021.3.2>
- Skorka T. (2020). Rendőrség a korona vírus ellen. *Magyar rendészet*, 20(4), 173–192. <https://doi.org/10.32577/mr.2020.4.11>
- Szilvássy Gy. P. (2019). A különleges jogrend és a rendeletalkotás. *Katonai Jogi és Hadijogi Szemle*, 7(1), 105–131.

Alkalmazott jogszabályok

Magyarország Alaptörvénye

2012. évi II. törvény a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről

2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről

2019. évi CX. törvény a fővárosi és megyei kormányhivatalok működésének egyszerűsítése érdekében egyes törvények módosításáról

2020. évi XII. törvény a koronavírus elleni védekezésről

2020. évi LVIII. törvény a veszélyhelyzet megszűnésével összefüggő átmeneti szabályokról és a járványügyi készültségről

2020. évi CIV. törvény a járványügyi intézkedésekkel kapcsolatos egyes szabályok megállapításáról és a járványügyi intézkedésekkel kapcsolatos egyes törvények módosításáról; 2021. évi XCIX. törvény a veszélyhelyzettel összefüggő átmeneti szabályokról

- 40/2020. (III. 11.) Korm. rendelet veszélyhelyzet kihirdetéséről
- 41/2020. (III. 11.) Korm. rendelet az élet- és vagyonbiztonságot veszélyeztető tömeges megbetegedést okozó humánjárvány megelőzése, illetve következményeinek elhárítása, a magyar állampolgárok egészségének és életének megóvása érdekében elrendelt veszélyhelyzet során teendő intézkedésekről
- 45/2020. (III. 14.) Korm. rendelet az élet- és vagyonbiztonságot veszélyeztető tömeges megbetegedést okozó humánjárvány megelőzése, illetve következményeinek elhárítása, a magyar állampolgárok egészségének és életének megóvása érdekében elrendelt veszélyhelyzet során teendő intézkedésekről (II.)
- 46/2020. (III. 16.) Korm. rendelet az élet- és vagyonbiztonságot veszélyeztető tömeges megbetegedést okozó humánjárvány megelőzése, illetve következményeinek elhárítása, a magyar állampolgárok egészségének és életének megóvása érdekében elrendelt veszélyhelyzet során teendő intézkedésekről (III.)
- 71/2020. (III. 27.) Korm. rendelet a kijárási korlátozásról
- 74/2020. (III. 31.) Korm. rendelet a veszélyhelyzet ideje alatt érvényesülő egyes eljárásjogi intézkedésekről
- 81/2020. (IV. 1.) Korm. rendelet az egészség és élet megóvása, valamint a nemzetgazdaság helyreállítása érdekében elrendelt veszélyhelyzettel kapcsolatos rendkívüli intézkedésekről
- 85/2020. (IV. 5.) Korm. rendelet a veszélyhelyzet során alkalmazandó egyes belügyi és közigazgatási tárgyú szabályokról
- 95/2020. (IV. 9.) Korm. rendelet a kijárási korlátozás meghosszabbításáról
- 104/2020. (IV. 10.) Korm. rendelet a koronavírus világjárvány nemzetgazdaságot érintő hatásának enyhítése érdekében szükséges azonnali intézkedésekről szóló 47/2020. (III. 18.) Korm. rendelet munkajogi szabályainak a Gazdaságvédelmi Akcióterv keretében történő kiegészítéséről
- 168/2020. (IV. 30.) Korm. rendelet a védelmi intézkedésekről
- 181/2020. (V. 4.) Korm. rendelet az élet- és vagyonbiztonságot veszélyeztető tömeges megbetegedést okozó humánjárvány vonatkozásában elrendelt hatósági házi karantén elektronikus ellenőrzéséről
- 207/2020. (V. 15.) Korm. rendelet a védelmi intézkedések következő üteméről
- 211/2020. (V. 16.) Korm. rendelet a fővárosi védelmi intézkedésekről
- 283/2020. (VI. 17.) Korm. rendelet a járványügyi készültség bevezetéséről
- 431/2020. (IX. 18.) Korm. rendelet a járványügyi készültségi időszak védelmi intézkedéseiről
- 484/2020. (XI. 10.) Korm. rendelet a veszélyhelyzet idején alkalmazandó védelmi intézkedések második üteméről
- 112/2021. (III. 6.) Korm. rendelet a veszélyhelyzet során érvényesülő egyes eljárásjogi intézkedések újbóli bevezetéséről
- 264/2021. (V. 21.) Korm. rendelet a védelmi intézkedések lépcsőzetes feloldásának ötödik fokozatára tekintettel a veszélyhelyzet idején alkalmazandó védelmi intézkedéseket szabályozó kormányrendeletek módosításáról
56. BK vélemény a büntetéskiszabás során értékelhető tényezőkről

A cikkben található online hivatkozások

URL1: *Bűnügyi Statisztikai Rendszer, Belügyminisztérium*. <https://bsr.bm.hu/>

URL2: *Szabálysértési ügyek összevonása*. <http://www.police.hu/hu/hirek-es-informaciok/leg-frissebb-hireink/zsaru-magazin/szabalysertesi-ugyek-osszevonasa>

URL3: *A mai nappal változnak a karantén szabályok*. <https://jogaszvilag.hu/napi/a-mai-nappal-valtoznak-a-karantenzabalyok/>

URL4: *Országos Rendőr-főkapitányság Rendészeti Főigazgatóság 2021. I-V. havi statisztikai kimutatás. Rendészeti szakterület*. http://www.police.hu/sites/default/files/Elokeszito%20elj%C3%A1r%C3%A1sok%20Sk_2021.05.pdf

URL5: *Mi a különbség a veszélyhelyzet és az egészségügyi válsághelyzet között?* <https://helsinki.hu/mi-a-kulonbseg-a-veszelyhelyzet-es-az-egeszsegugyi-valsaghelyzet-kozott/>

URL6: *Országos Rendőr-főkapitányság Rendészeti Főigazgatóság 2021. I-V. havi statisztikai kimutatás. Igazgatásrendészeti szakterület*. http://www.police.hu/sites/default/files/Igazgatásrendeszeti%20Sk_2021.05.pdf

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Skorka T. J. (2022). Az (új) általános szabálysértési hatóság és a pandémia. *Belügyi Szemle*, 70(6), 1293–1319. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2022.6.9>

RECENZÍÓ

A labdarúgó-mérkőzések rendezvénybiztosítási koncepciója

The Safety Concept for Football Matches

Juhász Anikó

doktorandusz
Nemzeti Közszolgálati Egyetem,
Rendészettudományi Kar
juhasz.aniko@uni-nke.hu

Magyar
Tudományos
Munkásság

Absztrakt

Cél: A szerző szakmai és tudományos tapasztalatai alapján mutatja be az erre a területre jellemző biztonsági koncepciót.

Módszertan: A labdarúgó-mérkőzések szervezése Lengyelországban nagyon fontos kérdés a biztonságért felelős intézmények és a szolgáltatók számára. A cikk részletesen elemzi a Lengyelországban és az egyes európai országokban hatályos szervezeti és jogi megoldásokat, valamint értékeli azok hatékonyságát.

Megállapítások: A javasolt elképzelés olyan szervezeti és funkcionális követelmények kidolgozását írja elő, amelyek növelnék a biztonsági szintet a sportesemények során.

Érték: A szerző által ajánlott megoldásoknak a hatályos jogszabályba való átültetése lehetővé tenné a harmonizált biztonsági rendszer megszervezését.

Kulcsszavak: jog, sportesemények, rendőrség, biztonság, koncepció

Abstract

Aim: The author, on the basis of his professional and scientific experience, has presented a concept of safety in this area.

Methodology: Organising football matches in Poland is currently a very important issue for the institutions and services responsible for security. The article analyses in detail the organisational and legal solutions in force in Poland and selected European countries and assesses their effectiveness.

Findings: The proposed concept provides for the development of organisational and functional requirements that would increase the level of safety during this type of sports events.

Value: Implementing the proposed solutions into the current law would enable a harmonised security system to be organised.

Keywords: law, sports events, police, security, concept

A tanulmányt a Belbiztonság (Internal Security) tudományos folyóirat publikálta, amelynek alapvető célja, hogy terjessze a közbiztonság és a rend védelmével kapcsolatos ismereteket. A lengyel szerző, Dr. Jarosław Struniawski biztonságpolitikai szakértő és rendőr (Jarosław, 2020).

A szerző a labdarúgó-mérkőzések sajátos természetéből adódó veszélyekről ír, amelyek főként a résztvevők magatartásával állnak összefüggésben. A mérkőzések tömeges jellege, és a kísérő fenyegetések miatt ez a kérdés Lengyelország egyik legnehezebb és legbonyolultabb szervezeti, jogi problémája. A tanulmány aktualitása vitathatatlan: az agresszió közösségi formája és a huliganizmus Európa minden országában jelen van. A labdarúgó mérkőzések biztosítása nemcsak Lengyelországban, hanem Magyarországon is sok kihívást rejt magában.

A szerző szakmai és tudományos tapasztalatai alapján mutatja be a labdarúgó-mérkőzések biztosítására vonatkozó koncepciót. A cikk részletesen elemzi a Lengyelországban hatályos szervezeti és jogi megoldásokat, valamint értékeli azok hatékonyságát. A javasolt elképzelés olyan szervezeti és funkcionális követelmények kidolgozását írja elő, amelyek növelnék a biztonsági szintet a sportesemények során. A szerző által ajánlott megoldásoknak a hatályos jogszabályba való átültetése lehetővé tenné a harmonizált biztonsági rendszer megszervezését.

A tanulmányban leírtak alapján az alábbiak garantálják a tömegrendezvények megfelelő szintű biztonságát, amelyek egyben a nemzeti jogszabályok alapját is képezik: a nemzetközi futballmérkőzésekhez kapcsolódó erőszak és zavarok megelőzése, továbbá annak ellenőrzésére irányuló intézkedések, amelyekben legalább egy tagállam részt vesz, a sporteseményeken – különös tekintettel a futballmeccseken – a nézői erőszakra és a helytelen viselkedésről szóló európai egyezmény.

A szerző összefoglalja a tömegrendezvények biztonságáról szóló hatályos törvény legfontosabb pontjait, amit sokan az egyik legszigorúbbnak tartanak Európában. Párhuzamot húz a korábbiakkal és kiemeli azok hiányosságát. A törvénymódosítást egyrészt az indokolta, hogy a hatályos törvény nem kezelt megfelelő eszközökről a lengyel futballstadionok növekvő számú

futballhuligánja ellen. Másrészt megfelelő feltételeket kellett biztosítani a közrend biztosításához a Lengyelországban rendezett 2012-es labdarúgó Európa-bajnokságon.

A szerző részletesen ismerteti a tömegrendezvény szervezőjének feladatait és jogait. Említést tesz a helyi hatóságok, a tartományi kormányzók, a rendőrség, az Állami Tűzoltóság, az egészségügyi ellátó szolgálatok, és szükség esetén más releváns szolgálatok és szervezetek felelőségéről is.

A tanulmány célul tűzi ki, hogy ajánlásokat tegyen egy labdarúgó-mérkőzés biztosítására vonatkozó biztonsági stratégiához. A szerző úgy véli, a szervezők által elvégzendő feladatok egy része a rendőrségre hárul. Egy ilyen helyzet pedig a rendőrség felelősségrevonását váltja ki, hiszen átveszi a szervező kötelességeit, amelyek hatalmas költségekkel járnak. A diagnosztizált hiányosságok ismeretében nélkülözhetetlenné vált egy szakembertől származó iránymutatás. Ezek a javaslatok számos kezdeményezést és intézkedést tartalmaznak a biztonság javítása érdekében: jogalkotási folyamat, megelőző intézkedések, közvetlen fellépés a labdarúgó-mérkőzések biztonságával kapcsolatban, a rendőrség és a biztonsági szolgálatok szemléletének megváltoztatása.

A mérkőzések biztonságának hatékony irányításához a szerző három közigazgatási szintet jelöl meg: a központit (nemzeti), a tartományit és a megyei szintűt.

A tanulmány álláspontját figyelembe véve a meccsek biztonságára vonatkozó ajánlott stratégiát egy integrált rendőrségi filozófiával kell kiegészíteni, amely lehetővé teszi a résztvevők biztonságának hatékony kezelését, mind a tömegkezelés, mind az ellenőrzés területén. A filozófia három eleme:

- 1) Párbeszéd – olyan helyzetekben hozott intézkedések, amelyek egy bizonyos esemény résztvevőinek viszonylag nagy csoportját érintik. Ebben az esetben a bűnüldöző hatóságok által elérendő célok közé tartozik a járőrözés és megfigyelés, az információk és a hírszerzés megszerzése, valamint a vonatkozó jogi kötelezettség.
- 2) A de-eszkaláció azt jelenti, hogy milyen intézkedéseket kell tenni a kialakuló közrendi zavarok esetén. A tisztek feladata a viták megoldásában való segítségnyújtás, többek között azáltal, hogy a lehető leghamarabb hatékonyan reagáljanak a helyzet enyhítésére.
- 3) Elszántság: rendőri fellépés tömeges erőszak esetén, beleértve a törvényt sértő és agressziót tanúsító személyek őrizetbe vételét is.

A rendőrségi erőfeszítéseket elsősorban a meccsek szervezésével kapcsolatos kockázatok kezelésére érdemes irányítani. Ez lehetővé teszi a futballszurkolókkal folytatott megfelelő kapcsolatot, a mélyreható és átfogó kockázatelemzést. Az állampolgári jogok tiszteletben tartásával előidézhető a közvélemény

magas szintű elfogadása. Egy másik kezdeményezés a megelőzésre, a tömegrendezvények során felmerülő nehéz helyzetek megoldására az összes tartományi rendőrkapitányságon konfliktusellenes csapatok (partnercsoportok) létrehozása. Tevékenységük elemzése egyértelműen mutatja munkájuk hatékonyságát.

A javasolt új megoldások produktivitásának biztosítása érdekében új biztonsági technológiákat kell alkalmazni, mint például a pilóta nélküli légi járművek – drónok – által kínált lehetőségeket, amelyekkel tömegeket lehet kezelni. Ezenkívül az arcképszkenelési és mozgásfigyelő rendszerek célja a közbiztonság növelése, valamint a terrorista támadásokból származó fenyegetések megelőzése. A koncepció bizonyos mértékig olyan szervezeti és funkcionális követelmények létrehozását írja elő, amelyek minden futballmeccsen megvalósíthatók.

A szerző olyan következtetéseket von le, hogy a megoldásoknak a jelenlegi jogrendbe való bevezetése lehetővé tenné a harmonizált biztonsági rendszer megszervezését. Ez javítaná e rendszerek működőképességét (egyértelműen jelezné a szervezetükért, előkészítésükért és megvalósításukért való felelősséget), a hatékony biztonságkezelés előnyeivel együtt. A koncepció többek között a mérkőzések biztonságának biztosításában részt vevő szervezetek kompetenciájára és feladataira épít. E folyamat fontos tényezője az együttműködésükre vonatkozó pontos szabályok kidolgozása is, amely a biztonsági rendszer hatékonyságának és eredményességének alapvető eleme. A kooperáció sikerességének függvénye az információ hatékony és megbízható továbbítása, valamint a gyakorlati képzések formájában történő közös képzésben való részvétel (tapasztalatok gyűjtése, a jövőre vonatkozó objektív következtetések megfogalmazása). A meccsek biztonsági rendszerének ajánlott formája hozzájárul olyan szabványok vagy jó gyakorlatok kidolgozásához, amelyek értékes ismeretek és megoldások forrásai lehetnek mind a szervezők, mind a közigazgatás képviselői számára. Ehhez többek között szükség van a biztonságirányítási struktúra fejlesztésére, valamint hatáskörük, feladataik és felelőségeik meghatározására.

A tanulmány összképe az alaposság benyomását kelti. A szerző jogi szempontból, kritikusan közelíti meg a témát. Kronológiai sorrendben halad, amely könnyebbé teszi az értelmezést. Azzal, hogy feltárja a háttérben meghúzódó okokat, számos összefüggésre világít rá. A sporteseményeket érintő közbiztonsági feladatok ellátása rendkívül komplex, ennél fogva együttműködést kíván. Szemléletváltással, integrált, egységes filozófiával elérhető a hatékony és eredményes biztonságirányítás. A tervezés, szervezés, végrehajtás és ellenőrzés területén elvégzendő feladatok pontos meghatározása szükségszerű. A problémák analizálását követően részletekbe menő iránymutatást is ad. A nemzetközi kitekintéssel még több érdeklődőt szólít meg.

Javaslom a tanulmányt biztonságpolitikai szakértők, jogászok, rendőrök, rendezvényszervezők és a futball iránt érdeklődők részére. A kutató szakemberek számára szintén hasznos lehet a lengyel helyzet jogi aspektusú, mélyebb megismerése akár összehasonlítás, akár pozitív példa céljából. A cikk abban a vonatkozásban is olvasható, hogy egy alapvetően pszichológiai, egész társadalmat érintő problémára milyen jogi megoldások vannak.

Felhasznált irodalom

Struniawski, J. (2020). The Safety Concept for Football Matches. *Internal Security*, 12(2), 41–54. <http://dx.doi.org/10.5604/01.3001.0014.6673>

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Juhász A. (2022). A labdarúgó-mérkőzések rendezvénybiztosítási koncepciója. *Belügyi Szemle*, 70(6), 1321–1325. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2022.6.10>

INTERJÚ

„A kiberbiztonság jelentősége a mindennapokban”

Interjú Kovács László dandártábornokkal, a Nemzeti Közzolgálati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Karának egyetemi tanárával

**‘The importance of cybersecurity in everyday life’
Interview with Brigadier General László Kovács, professor at the Faculty of Military Science and Military Officer Training, at the University of Public Service**

Hertelendi Lajos

Dr. kooperatív szerkesztő, rendőr alezredes
Belügyminisztérium,
Belügyi Szemle Szerkesztőség
hertelendi.lajos@bmkiszf.hu

Hornyik Zsuzsanna

Dr. főszerkesztő-helyettes
Belügyminisztérium,
Belügyi Szemle Szerkesztőség
zsuzsanna.hornyik@bm.gov.hu

Absztrakt

„Infokommunikáció nélkül nehéz elképzelni az életünket a 21. században, hiszen az internet nélkül ma már fiziológiai szükségleteinket sem mindig tudjuk kielégíteni, ám az ezeket biztosító infrastruktúrák masszív támadásoknak lehetnek kitéve. A kiberbiztonság és kiberhadviselés aktuális kérdéseiről a Ludovika Szabadegyetem előadásán beszélt Kovács László dandártábornok, a Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar egyetemi tanára és a Magyar Honvédség Parancsnokságának kibervédelmi szemlélője.” (URL1). Az előadáson olyan alapfelvetések, a mindennapi életünket átszövő, meghatározó körülmények biztonságát veszélyeztető jelenségek merültek fel, amellyel jobb, ha minél szélesebb körben tisztában vagyunk. Tábornok úr az előadását azzal a kérdéssel kezdte, hogy el tudjuk-e képzelni az életünket félóra áramkimaradással. Azt a szituációt, hogy hazaérkezve nem kapcsolunk lámpát, nem nézünk tévét, nem hűtött üdítőt fogyasztunk. Vajon hányan vagyunk képesek erre? A hallgatóság az előadás kezdetétől a végéig néma csendben, megfeszült figyelemmel hallgatta tábornok urat. Arról, hogy mi is az a kiberhadviselés, mióta beszélhetünk róla, mekkora jelentősége van a kiberbiztonságnak a hétköznapi életünkben, kérdeztük Kovács László dandártábornok urat.

Kulcsszavak: interjú, kiberbiztonság, kiberhadviselés

Abstract

“Without infocommunication, it is difficult to imagine our lives in the 21st century, as without the Internet we cannot always meet our physiological needs today, but the infrastructures that provide them can be subject to massive attacks. The current issues of cybersecurity and cyberwarfare were discussed at the Ludovika Free University by Brigadier General László Kovács, professor of the Faculty of Military Science and Military Officer Training and cyber defence observer of the Hungarian Defence Forces Command.” (URL1) The presentation raised fundamental issues, phenomena that endanger the security of the determining conditions that interweave our daily lives, which we should be as widely aware of as possible. The General began his presentation by asking whether we can imagine our lives with a half-hour power cut. The situation of not turning on the lights, not watching TV, not having a chilled soft drink when we get home. How many of us are capable of this? From the beginning to the end of the lecture, the audience listened to the General in silence and with rapt attention. We asked Brigadier General László Kovács about what cyberwarfare is, since when we can talk about it, and how important cyber security is in our everyday lives.

Keywords: interview, cybersecurity, cyberwarfare

Mi is az a kiberhadviselés? Mikor volt az első kibertámadás?

A kiberhadviselésnek a szó szoros értelmében véve nincs hivatalos definíciója, a kiberműveleteknek van. Egyrészt az Európai Unióban, másrészt a NATO-ban. Ez utóbbi 2020-ban egy saját doktrínát is alkotott a kiberműveletekről. A kiberhadviselést a kiberműveletek sorozataként szoktuk jellemezni. Gyakorlatilag a kibertér adja magát, ez az egyik markáns színtere a kiberműveleteknek, de ma már ennél lényegesen többet jelent a kiberhadviselés, hiszen a fizikai térre, az információs térre, valamint a kognitív térre is hatással vannak a kiberműveletek. A kiberműveletek fajtáit tekintve léteznek védelmi, illetve támadó jellegűek. Paradox módon azért hajtunk végre kibertámadásokat, hogy védekezzünk. Egy megelőző kibertámadással – védekező céllal – megfoszthatjuk a szemben álló felet a kibertámadó képességétől. Kiberhadviselésről akkor beszélünk, amikor egy ország, egy ország által támogatott csoport vagy csoportok egy másik ország infokommunikációs rendszereibe támadó, ártó szándékkal hatolnak be.

Nehéz időben pontosan meghatározni, hogy mikor volt az első olyan kibertámadás, amelyre a legtöbb szakértő, biztonságpolitikai szakember felkapta a fejét. 2007 április-májusában Észtországot nagyon masszív kibertámadások érték. Ez az a klasszikus időpont, amikor ráébredt a szövetség, a NATO, hogy egy országot úgy is meg lehet támadni, hogy fizikailag nem lépjük át a határát. Észtország 2007-ben már NATO-tagország volt, így természetesen felmerült a szövetségben is az a kérdés, hogy hogyan kell ezt kezelni, hogyan kell védekezni technikai, humán erőforrás tervezéssel és jogi háttérrel. Itt a nemzetközi jogi háttér az, ami azóta is nagyon sokszor szóba kerül. Sőt az elmúlt időben a kiberhadviselés nemzetközi jogi háttere is felerősödött. Számos olyan egyéb támadás is bekövetkezett, amelyek másik országból, országokból érkeztek alapvetően kritikus infrastruktúra, államigazgatás, nemzetbiztonsági szolgálatok, hadseregek, egyszerű szolgáltatók, gazdasági társaságok ellen, amelyek felvetik a kiberhadviselés kezelésének nemzetközi jogi kérdéseit. 2007-től 2022-ig a technikai kérdéseken kívül a jogi, nemzetközi jogi háttér tisztázása lenne a fő feladata nemcsak a kutatóknak, de az ezt gyakorlóknak is. Mind a NATO, mind az Európai Unió államai és az államok jelentős része a nemzetközi jogot alkalmazhatónak és alkalmazandónak tartja a kiberműveletekre, ugyanakkor ez meglehetősen nehézkes, mert az esetek döntő többségében nem nagyon tudjuk megmondani, hogy ki a támadó egyáltalán. Sok esetben – érdekes módon – nem tudjuk a támadás tényét sem, hiszen nagyon sokára jutunk birtokába az erre utaló információknak. Ilyen támadások például az APT (advanced persistence threats – rendkívül tartós fenyegetések) támadások, amelyek nagyon sokáig fennálló támadások, egyben különböző támadási formák, és fő céljuk az

információszerzés. Nyilvánvalóan ebben benne lehet az információszerzés, de akár a rombolás, a kritikus infrastruktúra pusztítása, és nagyon sok minden más is. Az igazi probléma az, hogy nem mindig tudjuk magát a támadás tényét detektálni, vagy csak később, annak bekövetkezése után. Sok esetben az a kérdés is felmerül, hogy meg tudjuk-e, meg merjük-e nevezni a támadókat. Ezt nevezük attribúciónak. Sok esetben már a technikai attribúció sem teljes, hiszen nem mindig lehet 100%-osan megmondani, hogy ki a támadó. Ezt nagyon sok esetben több éves technikai bizonyító munkával lehet csak megtenni, ezért nehéz teljes bizonyossággal kijelenteni például, hogy 2007-ben Oroszország támadta meg Észtországot, hiszen nagyon sok helyről érkeztek a támadások. A másik attribúciós feltétel, hogy politikai szempontokat figyelembe véve lehetséges-e a támadók politikai megjelölése, beazonosítása, érdeklünkben áll-e kinyilvánítani, hogy ők a támadók, akik egyébként gazdasági, politikai vagy más módon befolyást gyakorolhatnak az adott országra. Ez bármilyen ország esetében igaz, nagyon sok ország nem is használja az attribúciót, még akkor sem, ha az EU kiberdiplomáciai eszköztára felsorolja az attribúciót mint lehetséges eszközt. Az attribúció lényege, hogy ha megvannak a technikai bizonyítékaink, akkor jelenítsük meg, nevezzük meg a támadót abban az esetben, ha ez politikai értelemben nem jelent konfrontációt az adott országgal szemben. A szabályozott lehetőség ellenére sem él ezzel minden ország.

Összefoglalva a kiberhadviselés rendkívül komplex tevékenységeket takar, a közéletben ismert kibertámadások ennek csak egy része. Ráadásul a kiberhadviselés nagyon sokszor összefügg a hibrid hadviseléssel, hiszen a hibrid műveletek, hagyományos katonai műveletek, kiegészítve kiberműveletekkel és egyéb más műveletekkel (például média műveletekkel), amelyeknek célja a befolyásolás akár politikai, akár kulturális területen, nagyon régóta, közel tíz éve a mindennapjaink része. Érdekes megfigyelni, hogy egy fizikai konfliktussal, egy háborúval párhuzamosan nem szűnnek meg a kiberműveletek, tovább folynak, s felerősíthetik az egyes fizikai műveletek, katonai konfliktusok egyes eredményeit, vagy hozzájárulhatnak az otlévő előnyökhöz, hátrányokhoz.

Milyen választ adtak az országok a jelenségre és milyen gyorsan reagáltak rá?

Általánosságban elmondható, hogy az országok lassan reagáltak. Az elmúlt néhány évben azonban mindenki felébredt, mindenki rájött, hogy a kiberhadviselés egy valós veszély, ugyanakkor egy valós képesség és egy valós lehetőség is egyben. A nyugati országok jelentős része építi azokat az erőket, kibererőket, amelyekkel kiberhadviselésre alkalmas műveleteket tudnak végrehajtani. Nyilván az olyan országok, mint az Egyesült Királyság, Franciaország, Németország

vagy Izrael – 2010–2011 óta – hatalmas lendülettel építik ezen képességeiket. A NATO szövetségi szinten is keresi a választ a kiberhadviselésre. Ennek több megnyilvánulása van. Erre a legjobb példa a tallini Kiberkiválósági Központ 2008-as felállítása, amely kutatásokkal, tanácsadással, doktrína-kidolgozással, minden kiberhadviselési aspektust körüljáró tevékenységével rendkívüli mértékben hozzájárul ahhoz, hogy az országok felépítsék saját képességeiket. Több mint húsz ország vesz részt a központ munkájában. Ettől függetlenül a NATO számos felső és középszintű szervezetet hozott létre, amelyek a kibernüveletek, a kibertér biztonságát hivatottak javítani, illetve felépíteni. A NATO-nak nincsenek kibertámadó képességei, a tagországoknak vannak, de politikai szinten működik az a szervezet, amely összefogja, menedzseli a kibertérbeli tevékenységeket. A szövetség stratégiát alkotott a kibervédelemre, védelmi célú szövetségként egy olyan doktrínát is kiadott 2020-ban, amely hatékonyan szolgálja a tagországok felkészülését a kibernüveletekre. A tagországok építik a saját képességeiket, és ezek összességében hozzájárulnak a NATO kiberbiztonságához, ebből következően egységes elvek mentén kell építkezni. Az egyes ország felajánlja a saját képességét a szövetségnek. Németország például indirekt módon ajánlotta fel kiberképességeit a NATO-nak. Az országok eltérő szervezeteket építenek, melyek fejlődésük során egyre több hasonlóságot mutatnak mind technikai, mind humánerőforrás, mind a kutatásfejlesztés, mind a jogi háttér megteremtése terén. A NATO-tagországok viszonylag egységes elvek mentén építkeznek, természetesen mindenki a saját nemzeti érdekei, hadserege saját szabályzóinak megfelelően. Nem mindenki a hadseregen belül képzelel el a kibererőket. Vannak országok, ahol például a belügyi tárcához tartozó nemzetbiztonsági szolgálatok égisze alatt működnek. Ugyanakkor látszik, hogy minden ország ráeszmélt arra, hogy ez egy nagyon fontos terület nemcsak katonai, hanem politikai, gazdasági téren is. A mi oldalunkról hatalmas védekezési potenciál jön létre, amellyel befolyásolni lehet akár egy másik országot. Az egyes államok esélyegyenlőségét tekintve elmondható, hogy az anyagi feltételek csak egy részét jelentik ennek a területnek. Óriási előny, hogy Magyarország a NATO és az Európai Unió tagjai is, így ugyanis ezek az esélyek javarészt kiegyenlítődnek. Nyilván nem tudunk akkora gazdasági potenciált a kibervédelem és a kibernüveletek fejlesztése mögé tenni, mint például az Egyesült Államok, az Egyesült Királyság vagy Németország, de a NATO-n és az EU-n keresztül hozzáférünk az eljárásokhoz, képzésekhez, a kutatásfejlesztés eredményeihez. Az EU-nak sok közös kutatásfejlesztési programja van, így a tagállamok egy szintre kerülhetnek. Az anyagi erőforrások nem egyenlők, de nem minden a technika, tudniillik a jól képzett humánerőforrás az egyik kulcskérdés. Ez lehet, hogy unalmasan hangzik, de nem tizenéves hackerek

háborúznak a kibertérben, hanem több évtizedes tapasztalattal rendelkező komoly szakemberek, akik nem ad hoc módon tanultak, hanem nagyon sok szakmai tapasztalattal, egyetemi végzettséggel rendelkeznek. Ennek létezik az intézményi háttere, amely megadja az ő további felkészítésük ívét, vonalát, hiszen itt már specialistákról beszélünk, akár kiberfelderítésről, akár veszélyek felismeréséről, akár valamely forenzikus tevékenységről vagy akár a támadó képességek kialakításáról legyen szó. Egy szakértő 45-50 éves korára jut annak a tudásnak a birtokába, amellyel kiberműveletet tud végrehajtani úgy, hogy ezt megelőzően 20-25 évet ebben a szakmában töltött különböző tevékenységeket végezve. A humán erőforrás építése tart a legtovább. Az ebbe való befektetés nem biztos, hogy ugyanannyi erőforrást igényel, mint a technikai fejlesztés, de persze ez is pénzbe kerül. Óriási felelőssége van az adott ország egységének abban, hogy milyen akadémiai, kutatásfejlesztési kapacitással, kis- és közepes vállalkozói kapacitással rendelkezik, olyanokkal, akik tudnak és hajlandók is együttműködni a humán erőforrás fejlesztésében. Ugyanakkor a humán erőforrással kapcsolatosan nem lehet eltagadni azt a tényt, hogy a versenyszféra nyilvánvalóan több pénzt, azaz fizetést tud biztosítani, mint a közszféra, de nem minden a fizetés, sok szakember a kihívás miatt kevesebb fizetésért is kész a hazáját szolgálni.

Van-e jelentősége a felnövő generáció gyakoribb számítógépes játékokkal kapcsolatos szokásainak a potenciális utánpótlás tekintetében?

Személyes tapasztalatom szerint ez nem számottevő. A számítógépes játékok egyfajta készséget, sok esetben zseniális készségeket alakítanak ki, és nehéz is lenne sok készség tekintetében felvenni ezekkel a fiatalokkal a versenyt, de a játékokban szerzett gyakorlat nem jelenti azt, hogy ezeknek a srácoknak a gondolkodása vagy kibertechnikai tudása kiugróan magas lenne. Vissza kell nyúlni ugyanis a mérnöki, műszaki képzésekig, történelmi képzésekig, a gondolkodni tanításig. Nem csak technikai szakembereket képzünk, a mi kollégáink szaktudása a matematika, a fizika, a programozás, az infotechnológia területén is kiemelkedő kell legyen, mert ez a feltétele a hosszú szakmai tapasztalat kialakulásának.

Szakembereink nagy hányada elemző, akik trendeket elemeznek, sok nyelvet beszélnek. Két-három nyelv ismerete sokszor alapfeltétel. A kollégák biztonságpolitikai ismeretekkel, történelmi, eltérő kultúrák ismeretével rendelkeznek. Ezért is igyekszünk az információs műveleteket összevonni egy helyre, egy szervezetbe a kiberműveleteket végzőkkel, mert ez a kettő terület együtt adja azt, hogy olyan képességeink legyenek, amelyek valódi védelmet vagy akár a későbbiekben támadóképességet jelentenek. Összefoglalva: nagyon masszív

matek, fizika, villamosságtan, programozás, infotechnológia ismerettel rendelkező mérnökökre van szükség, de senki nem lehet polihisztor, mert olyan sok területet kell felölelni, amire egy ember biztosan nem képes. Nagyon sok alapismeret után az egyetemeken specialistákat képeznek a hálózati, szoftveres mérnökön át a biztonságmérnökökig sok különböző területre. Emellett nagyon sokszor kellenek az elemzőképességek, amelyekről már beszéltem. Itt viszont a stratégiai játékok jelenthetnek olyan hozzáadott értéket, amely nem a mérnöki precizitásban, hanem egy kicsit a társadalomtudományok oldaláról megközelített kreativitásban jelentkezhetnek. Hagyjuk játszani a gyerekeket, de el kell mondani nekik, hogy ne féljenek a matektól, mert a matek ugyanolyan gondolkodást, kreativitást tanít, mint egyébként a problémamegoldás a későbbiekben vagy az arra való felkészítés, még akkor is, hogyha ezeket szoftverek tervezésére vagy védelmi eljárás tervezésére fogják használni. Elengedhetetlen, hogy mind a természettudományok, mind a társadalomtudományok olyan képzést nyújtsanak már az általános és középiskolában, amelyre tudunk építeni. Közhelynek számít, de enélkül nehéz elképzelni akár egy rendőrt, akár civilt, akár egy katonát, aki ezen a területen szeretne dolgozni.

Hogyan állunk Magyarországon a kiberbiztonság területét illetően?

Hazánkban a kiberbiztonság jó állapotban van. Bátran merem mondani, hogy bár 100%-os kiberbiztonságról soha nem merünk beszélni, ilyen senki sem tud biztosítani, de országunkban ez egy nagyon jól szabályozott terület. Magyarország 2013-ban – az Európai Unióban elsők között – alkotta meg Nemzeti Kiberbiztonsági Stratégiáját. A jogszabályi háttér is rendelkezésre áll, hiszen 2013-tól az illetékes szervezetek java egyrészt a Belügyminisztérium fennhatósága alatt felel a 2013. évi L. törvény (az állami és önkormányzati szervek elektronikus információbiztonságáról) betartásáért. Mindemellett a honvédelmi ágazatban a kiberbiztonságért és kiberműveletekért felelős szervezetek is közreműködnek, ezen szervezetek együtt felelősek a területért, és nyugodt szívvel mondhatjuk, hogy az együttműködés remek. 2021-ben felgyorsult a Nemzeti Kiberbiztonsági Koordinációs Tanács munkája, és a tanács elkezdett egy új kiberbiztonsági stratégiát megfogalmazni, amely nyilván hosszú távon meghatározhatja Magyarország még magasabb szintű kiberbiztonságát. Az egyetemi képzések nagyon fontosak, az, hogy a Nemzeti Közszerződési Egyetemen van kiberbiztonsági mesterképzés unikumnak számít az Európai Unióban. Más egyetemeken is folyik hasonló, mint például az Óbudai Egyetemen is előremutató oktatás- és kutatásfejlesztés zajlik, másfél évtizede működnek kutatóintézetek, műhelyek, és ezek világszínvonalúak. Ezen kívül vannak azok a kis- és középvállalkozások,

amelyek Magyarországon a kiberbiztonság különböző területeit fedik le, ezek együttműködése egyre jobb. Egy ilyen kis ország esetében nem is működhet másként, csak úgy, ha a közigazgatás, az akadémiai szféra és a gazdasági szféra együttműködik. Az egyik motorja ennek a nemzeti kiberbiztonsági koordinációs tanács. A tanács mellett nagyon fontos, hogy hazánkban kiberkoordinátor működik, akinek pont az a feladata, hogy ezeket az együttműködések segítse. Összefoglalva: Magyarországon jó a kiberbiztonság, de sosem lehetünk nyugodtak, kiberbiztonsági képességeinket tovább kell fejleszteni, és harmonizálni kell az EU és NATO képességeivel és céljaival.

Milyen hazánk kritikus infrastruktúráinak kiberbiztonsága? Mennyire biztonságosak az átlagemberek, a gazdasági élet szereplői?

A fentiek elmondhatók a kritikus infrastruktúrák védelméről is. Megfelelő szintű, de nem lehetünk 100%-os biztonságban. Itt is megvan a jogszabályi háttér, megvannak a felkészült szakemberek, akik nemcsak az adott infrastruktúra üzemeltetői, hanem azok a szervezetek is, amelyek felelősek a kritikus infrastruktúrákon belüli kiberbiztonságért, mint például a Nemzeti Kibervédelmi Intézet. Itt az együttműködés a különböző ágazatokon belül nagyon jó, abból is lehet erre következtetni, hogy óriási kritikus infrastruktúra leállások nincsenek, kiegyensúlyozottan működnek, mondhatni stabilan működik minden ágazat. A 2012-ben megszületett kritikus infrastruktúra törvény (2012. évi CLXVI. törvény a létfontosságú rendszerek és létesítmények azonosításáról, kijelöléséről és védelméről) dinamikusan fejlődik. A 2018-ban született nemzeti hálózati és információbiztonsági stratégia összhangban van az Európai Unió hálózat és információbiztonsági stratégiájával. A kormány és az érintett szereplők komplex módon kezelik a területet. Látni kell, hogy nagyon sok magántulajdonban lévő vállalat érintett, de az összefogás és az együttműködés – véleményem szerint – jól működik. Természetesen további fejlesztések indokoltak, mert egyre korszerűbb és újabb elemekkel bővül az infrastruktúra, az IoT (Internet of Things, azaz dolgok internete) eszközök megjelenése elengedhetetlen. A régebbi rendszerek újabb rendszerekkel való összeköttetése kritikus kockázatot rejthet magában, továbbá a jogszabályi háttér fejlesztésére is szükség van. Nem felejthetjük, hogy a kiberműveletek célpontjai pont a kritikus infrastruktúrák lesznek.

A biztonság tudatosság egyre inkább megfelelő szintű. Ez a mi felelőségünk is. Ebben a munkában az oktatók, munkatársak kiemelkedő jelentőségű feladattal bírnak. Az általános iskolákban, vagy inkább még korábban, már az óvodában a pedagógusokat fel kell készíteni a legalapvetőbb kérdésekre, megtanítani a saját, személyes infokommunikációs eszközük használatára, amelybe

beletartozik többek között a közösségi médiához való biztonságos hozzáférés elsajátítása is. Minden a tudatos felkészítésen múlik. Bár óriási előrelépés figyelhető meg ezen a területen is, sok szervezet tevékenykedik a területen, de ezek nem minden esetben jelentenek összehangolt tevékenységet. Egyre nagyobb azon szervezetek száma, amelyek tevékenységükkel egyirányba mutatnak. A közoktatásból még részben hiányzik ez a fajta biztonság tudatosítás, ezért elengedhetetlen bevinni oda, ugyanis saját elemi érdekünk a gyerekek felkészítése. A fiatalabb generációval egyidőben a társadalom idősebb részére is fókuszálni kell. A fejlesztők továbbképzése is elengedhetetlen, sok szoftvereket, hardvereket fejlesztő cég van a piacon, az ő biztonság tudatosításuk is nélkülözhetetlen. Ez utóbbira megvannak az eljárások, nemzetközi ajánlások, élő nemzetközi kapcsolatok azokkal, akik ezt hivatásszerűen végzik. A gazdasági élet szereplői előrébb járnak, de elég vegyes a kép. A nagyvállalatok nagyobb erőforrással, szervezeti kultúrával rendelkeznek, ehhez képest a kis- és középvállalkozások kicsit le vannak maradva. Sokan nincsenek tudatában, hogy ez milyen jelentős kérdés. Érdekes módon a közigazgatás előrébb jár, mert törvényi kötelezettség a kötelező jellegű továbbképzés minden állami szervnek, minden intézménynek van elektronikus információbiztonsági vezetője, akinek törvényi kötelezettség révén iskolaszerű továbbképzésen kell részt venni. Ez a Nemzeti Közszolgálati Egyetemen akkreditált képzéseket jelent, amelyek egy része e-learning formában is könnyen elérhető. A közigazgatás területét, a gazdasági szférát és az állampolgárok biztonság tudatosítását össze kell kapcsolni. Meg kell értetni mindenkivel, hogy ez miért fontos.

Evidencia, hogy a gyerekeknek a közlekedési szabályokat elmondjuk, a biztonságos közlekedést elvárjuk tőlük, azonban az okoseszközök használata esetén ez bizony sokszor elmarad, pedig nagyon korán el kell kezdeni, kötelező jelleggel felépíteni a prevenciós tájékoztató rendszert, s fel kell hívni a veszélyekre a figyelmet, akár már az általános iskola második, harmadik osztályában. Ebben a korban már felfogják, tudják például, hogy mi az a bullying. A gyerekeknek tisztában kell lenniük azzal, hogy lehet ezeket elkerülni, vagy kinek kell jelezni, ha észlelnek, tapasztalnak hasonlót. Amikor a telefon a kezében, azzal a zsebében a világ, de akkor is csak egy magányos kisgyerek, szüksége van a felvilágosításra és adott esetben a segítségre ezen a területen is. Az információforrás elsősorban a család és az iskola. Az iskola esetében a pedagógusok szerepe is komolyan felmerül. Amikor bekövetkezik egy incidens meg kell vizsgálni az összes körülményt, amelynek során általában több probléma kerül felszínre. Szülőként azonban a mi felelősségünk, hogy mekkora szabadságot biztosítunk a gyerekeinknek a kibertérben. Ennek ellenőrzésében vagy felügyeletében kell az egészséges egyensúlyt megtalálni. A kiskorú gyerek internetes

tevékenységének ellenőrzése, annak megbeszélése bűncselekményeket előzhet meg. A gyerek érzelmi stabilitását lehet javítani, ha tudja, hogy a szülőben megbízhat. Lehetséges megoldás az egyéb alternatíva, az értelmes elfoglaltság biztosítása. Az internet világa magányosabbá teszi a gyerekeket, felbátorítja a bántalmazásra az arra hajlamosakat. Rendkívül sok behatás éri a gyerekeket, ezért a legfontosabb a bizalmi kapcsolat fenntartása ebben a tekintetben is.

Hogyan építik be a vonatkozó ismeretanyagot a honvédtisztképzésbe? Mennyire felkészültek a hallgatók a témát illetően?

A hadtudományi karon régóta végzünk kutatásokat, fejlesztéseket a témát illetően. Ezeknek a kutatási projekteknek az eredményei megjelennek az alap- és mesterképzésben. Van védelmi infokommunikációs rendszertervező mesterszakunk is, amely információbiztonsági specializációt is tartalmaz. Az említett eredmények az alapképzésbe is beépülnek, minden honvédtiszt rendelkezik kiberbiztonsági, elektronikai hadviselési, információs műveleti ismeretekkel, de persze ez nem korlátozódik csak a honvédtisztképzésre. Az NKE Nemzetbiztonsági Intézet képzéseiben ugyanígy megjelennek ezek az ismeretek. A biztonságtudatosítás nemcsak az oktatás során, hanem különböző publikációkban, médiamegjelenésben, workshopokban is megjelenik. A szakkollégiumok rendezvényein rendszeresen van ilyen tagozat. Az utóbbi időben felpozícióba került egyetem közélet is kimondottan hozzájárul a hagyományos értelemben vett oktatáshoz, az ismeretek átadásához. A szabadegyetemi előadások mind jóval szélesebb kört érnek el. Azt is látni kell, hogy egyre több hallgatót érdekel a téma. Végtelenül nagy öröm, amikor egy-egy előadás után érdeklődnek a hallgatók soraiból, hogy milyen munkalehetőségek vannak a Magyar Honvédségben a kibervédelem területén.

Kijelenthető, hogy a világon jelenleg van olyan hibrid fenyegetettség, amely több összetevős és a kibertérben is intenzíven zajlik?

Igen, de ez nem újkeletű dolog, elég régóta jelenlévő kérdés. Ha leegyszerűsítjük, akkor a hibrid fenyegetésekről, illetve a hibrid műveletekről elmondható, hogy ezek többtényezős hagyományos katonai és nem katonai eszközöket, tevékenységeket magába foglaló, a háborús küszöb alatt tartandó konfliktus és annak műveleteinek végrehajtását jelenti. A hibrid műveleteknek az egyik legfontosabb dimenziója a kibertér, ahol sokszor sokáig nem is tudjuk, hogy ki az elkövető, csak feltételezések vannak. A hibridtámadás nem ad hoc módon létrejött műveletek összessége, hanem előre jól megtervezett cél vagy célok érdekében tervszerűen felépített műveletek együttese. Mindezek egyik legfontosabb

jellemzője sokáig az volt, hogy a fegyveres konfliktus szintjét még ne érzék el, de gazdasági, politikai, kulturális befolyást gyakoroljanak. Ennek megfelelően a hibrid műveletek végrehajtói valamilyen befolyást akarnak elérni. Ugyanakkor a háború kitörésével, az ott zajló események alapos, tudományos igényű vizsgálatával a fenti – hibrid műveletekre vonatkozó – kitételek is változhatnak.

A cikkben található online hivatkozás

URL1: *Net(védelem) nélkül semmi sincs*. <https://www.uni-nke.hu/hirek/2022/03/09/netvedelem-nelkul-semmi-sincs>

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Hertelendi L. & Hornyik Zs. (2022). „A kiberbiztonság jelentősége a mindennapokban”. Interjú Kovács László dandártábornokkal, a Nemzeti Közszerológati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Karának egyetemi tanárával. *Belügyi Szemle*, 70(6), 1327–1337. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2022.6.11>

KÖZLÉSI FELTÉTELEK

A Belügyi Szemle kiemelten a Belügyminisztérium felügyeleti és szervezeti rendszeréhez illeszkedő olyan tudományos közleményeket fogad be és jelentet meg, amelyek elsősorban a rendvédelemmel, a közrenddel és a közbiztonsággal, a biztonságpolitikával, az önkormányzatisággal összefüggő kérdésekkel, a társadalmi devianciákkal, valamint a rendészet kérdéseit kriminológiai, kriminálszociológiai, büntetőjogi és rendészeti szempontból elemzi és értékeli.

A Belügyi Szemle az Open Journal Systems folyóirat-szerkesztő rendszer alkalmazáson keresztül fogadja a szerzőktől a kéziratokat.

A beküldött közlemény visszaigazolása során a Szerkesztőség tájékoztatja a szerzőket a beküldött kézirat befogadásáról és várható megjelentetéséről. A Szerkesztőség a beérkezett kéziratokat szakmai és tudományos szempontokból lektoráltatja, és fenntartja a jogot a kéziratok stilizálására, korrigálására, tipografizálására.

A Szerkesztőség másodközlést nem vállal.

A Belügyi Szemlében megjelent cikkek nem feltétlenül tükrözik a Szerkesztőség álláspontját, azok tartalmáért való felelősség minden esetben a szerzőket terheli. A lap egésze, az egyes cikkeket is beleértve, szerzői jogilag védett, ezeknek a szerzői jogi törvény keretein kívül történő bármilyen felhasználása jogellenes és büntetendő.

A cikkek a Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY-NC-ND 2.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.0/>) feltételei szerint publikált Open Access közlemények, melynek szellemében a cikkek bármilyen médiumban szabadon felhasználhatók, megoszthatók és újraközölhetők, feltéve, hogy az eredeti szerző és a közlés helye, illetve a CC License linkje feltüntetésre kerülnek.

A folyóirat megrendelhető a Szerkesztőség e-mail címén vagy telefonon.

Telefonszám: +36 (26) 795-900 / 24-600

Email: szerkesztoseg@belugyiszemle.hu

Web: www.belugyiszemle.hu

OJS: ojs.mtak.hu/index.php/belugyiszemle/index

Ára: 530 Ft

